

LIETUVOS
SEIMO
KONTROLIERIAI

365 DIENAS
SVARBUS KIEKVIENAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIŲ ĮSTAIGA

**LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIŲ
NACIONALINĖS ŽMOGAUS TEISIŲ INSTITUCIJOS
2021 METŲ VEIKLOS ATASKAITA**

2022-03-15 Nr. LS-40
Vilnius

TURINYS

- 4** Seimo kontrolierių įžangos žodis
- 9** Seimo kontrolierių mandatai
- 13** 2021 m. skundų nagrinėjimo statistiniai duomenys
- 27** Pareiškėjų skunduose keltų ir Seimo kontrolierių iniciatyva atliktų tyrimų metu nagrinėtos svarbiausios problemos
- 55** Seimo kontrolierių siūlymai dėl teisinio reglamentavimo tobulinimo
- 64** Seimo kontrolierių veikla vykdam nacionalinės žmogaus teisių institucijos funkcijas
- 73** Žmogaus teisių stebėseną
- 104** Nacionalinės kankinimų prevencijos vykdymo ataskaita

SEIMO KONTROLIERIŲ ĮŽANGOS ŽODIS

2021 metai Lietuvoje buvo intensyvūs bei kupini iššūkių. Šalis tęsė kovą su koronaviruso pandemija, vasaros pradžioje Lietuvos sieną pasiekė migrantų srautai iš Baltarusijos. Nereguliarios migracijos valdymo iššūkiai privertė valstybės institucijas konsoliduoti jėgas sprendžiant nacionalinio saugumo bei žmogaus teisių klausimus. Šie veiksniai neišvengiamai turėjo įtakos ir Seimo kontrolierių įstaigai, nes, reaguojant į nuolat besikeičiančią situaciją, teko operatyviai priimti sprendimus, kurie lėmė veiklos formų ir prioritetų pergrupavimą bei žmogiškųjų išteklių perskirstymą.

Praėjusieji metai Seimo kontrolierių įstaigai buvo ypatingi ir tuo, jog konstituciniu lygiu buvo išgryninta ombudsmeno instituto esmė. Lietuvos

Respublikos Konstitucinis Teismas 2021 m. lapkričio 9 d. nutarime konstatavo, kad pagal Konstitucijos 73 straipsnio 1 dalį Seimo kontrolieriai yra nepriklausoma ir savarankiškai veikianti valstybės ir savivaldybės pareigūnų (išskyrus teisėjus) kontrolės institucija, padedanti užtikrinti iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylančių atsakingo valdymo, valdžios atsakomybės visuomenei bei žmogaus teisių ir laisvių apsaugos imperatyvų įgyvendinimą ir atliekanti valstybės ir savivaldybių pareigūnų veiklos kontrolės funkciją, siekdama apginti žmogaus teises ir laisves nuo valstybės ir savivaldybių pareigūnų savivalės, piktnaudžiavimo ar biurokratizmo.

Tirdami skundus dėl valstybės ir savivaldybių pareigūnų piktnaudžiavimo jiems nustatytomis galiomis arba įstatymų suteiktų įgaliojimų viršijimo, biurokratizmo ar teisės aktų reikalavimų pažeidimo ir taip gindami žmogaus teises ir laisves, Seimo kontrolieriai yra papildomas (subsidiarus) žmogaus teisių ir laisvių apsaugos garantas. Šiame nutarime Konstitucinis Teismas plačiai rėmėsi Europos komisijos „Demokratija per teisę“ (Venecijos komisija), veikiančios kaip Europos Tarybos patariamoji institucija konstitucionalizmo klausimais, 2019 m. kovo

15–16 dienomis vykusioje 118-ojoje plenarinėje sesijoje priimtais Ombudsmeno institucijos apsaugos ir rėmimo principais, kuriuose akcentuojamas ombudsmeno nepriklausomumo principas¹.

Seimo kontrolierių įstaigai 2021 metai buvo išskirtiniai ir dėl personalijų – Seimo kontrolierių ir įstaigos vadovo – pokyčių: Lietuvos Respublikos Seimo 2021 m. lapkričio 25 d. nutarimu, kuris įsigaliojo 2021 m. gruodžio 7 d., Erika Leonaitė buvo paskirta Lietuvos Respublikos Seimo kontroliere valstybės institucijų ir įstaigų veiklai tirti, o Lietuvos Respublikos Seimo 2021 m. gruodžio 9 d. nutarimu ji buvo paskirta Seimo kontrolierių įstaigos vadove. Įsigaliojus

minėtiems teisės aktams, savo kadenciją baigė Augustinas Normantas, kuris Seimo kontrolieriaus pareigas ėjo nuo 2005 m. birželio 23 d., o 2013 m. birželio 23 d. buvo paskirtas Seimo kontrolierių įstaigos vadovu.

Apžvelgiant Seimo kontrolierių veiklą pagal jiems priskirtus mandatus, pirmiausia tikslinga paminėti su konstituciniu įgaliojimu – tirti piliečių skundus dėl valstybės ir savivaldybių pareigūnų (išskyrus teisėjus) piktnaudžiavimo ir biurokratizmo – susijusius aspektus. Skundų nagrinėjimas sudaro didžiąją dalį Seimo kontrolierių veiklos, jam skiriamas ypatingas dėmesys. Taigi 2021 metais Seimo kontrolierių įtaigoje iš viso gauti 3 089 fizinių ir juridinių asmenų pareiškimai, iš kurių 1 519 tapo naujais skundais². Dėl valstybės institucijų pareigūnų veiklos buvo gauti 1 145 skundai, dėl savivaldybių institucijų pareigūnų – 425 skundai. Išnagrinėję priimtus tirti skundus, Seimo kontrolieriai net 59 proc. atvejų priėmė sprendimą pripažinti skundą pagrįstu, 24 proc. atvejų skundą atmetė, o 17 proc.

¹ Ombudsmeno institucijos apsaugos ir rėmimo principuose pažymėta, kad vienas pagrindinių ombudsmeno institucijos principų yra nepriklausomumas; ombudsmenas yra svarbi demokratijos, teisinės valstybės, pagarbos žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms bei gero administravimo pagrindu valstybėje veikianti institucija, kuri savarankiškai imasi veiksmų dėl netinkamo administravimo ir įtariamų žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių pažeidimų, darančių poveikį fiziniams ar juridiniams asmenims; teisė pateikti skundą ombudsmenui papildo teisę kreiptis į teismą (preambulė); valstybė turi susilaikyti nuo bet kokių veiksmų, kurie kenktų ombudsmeno institucijos nepriklausomumui, taip pat kuriais būtų siekiama arba dėl kurių būtų galima sudaryti kliūčių veiksmingam ombudsmeno institucijos veikimui, turi veiksmingai ją apsaugoti nuo bet kokių tokių grėsmių (1, 24 punktai); ombudsmeno įgaliojimai turi apimti netinkamo administravimo prevenciją, žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugą ir rėmimą (12 punktas); valdžios institucijos ombudsmenui neturi duoti jokių nurodymų ir ombudsmenas neturi laikytis jokių valdžios institucijų nurodymų (14 punktas); ombudsmenas turi turėti teisę teikti individualias rekomendacijas bet kurioms įstaigoms ar institucijoms, priklausančioms ombudsmeno institucijos kompetencijai (17 punktas); valstybės raginamos imtis visų būtinų veiksmų, kad būtų sudarytos tinkamos sąlygos stiprinti ombudsmeno institucijas ir jų gebėjimus, nepriklausomumą ir nešališkumą laikantis Venecijos principų dvasios ir nuostatų ir taip užtikrinti tinkamą, savalaikį ir veiksmingą jų įgyvendinimą (25 punktas).

² 2020 m. – 1602; 2019 m. – 1569; 2018 m. – 1755.

atvejų skundo tyrimą nutraukė³. Ištyrus skundus institucijoms buvo pateiktos rekomendacijos dėl priemonių, kurių turėtų būti imamasi atsižvelgiant į nustatytus pažeidimus. Rengiant šią ataskaitą jau buvo žinoma, kad į 95 proc. Seimo kontrolierių rekomendacijų buvo atsižvelgta. Pažymėtina ir tai, kad Seimo kontrolieriai aptariamuoju laikotarpiu ne kartą kreipėsi į generalinį prokurorą dėl galimo viešojo intereso pažeidimo⁴.

Tirdami gautus skundus, Seimo kontrolieriai ne kartą atkreipė dėmesį į tai, kad, visų pirma, turi būti paisoma konstitucinės nuostatos, jog valdžios įstaigos tarnauja žmonėms, laikomasi konstitucinėje jurisprudencijoje atskleisto atsakingo valdymo principo. Tai įpareigoja valstybės tarnautojus būti atvirais dialogui, bendradarbiavimui, gerbti žmogaus teises ir laisves, teikti asmenims efektyvią pagalbą, laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos, įstatymų ir kitų teisės aktų. Atlikus tyrimus buvo ne kartą pabrėžta, kad atsakymai į asmenų prašymus turi būti teikiami aiškūs, argumentuoti ir pagrįsti teisės aktų nuostatomis.

Vis dėlto, išnagrinėjus gautus skundus, buvo nustatyta atvejų, kai institucijos nepagrįstai atsisakė pagal priskirtą kompetenciją imtis atitinkamų patikrinimo priemonių, sprendimai buvo priimti nepatikrinus faktinių aplinkybių, neužtikrinta reali asmens teisių apsauga. Buvo nustatyta ir tokių esminių gero viešojo administravimo principų nesilaikymo atvejų, kai buvo pažeistos Viešojo administravimo įstatymo nuostatos, reglamentuojančios, jog draudžiama persiųsti skundą nagrinėti viešojo administravimo subjektui, jo administracijos padaliniui arba perduoti nagrinėti pareigūnui, valstybės tarnautojui, kurių veiksmai yra skundžiami. Tiriant skundus buvo atkreiptas dėmesys ir į nustatytus galimus įstatymų įgyvendinamųjų teisės aktų prieštaravimus aukštesnės juridinės galios teisės aktams.

Atskaitiniu laikotarpiu Seimo kontrolieriai skyrė papildomą dėmesį tam, kaip statutinės įstaigos, nagrinėdamos asmenų kreipimusis, laikosi Viešojo administravimo įstatymo nuostatų reikalavimų. Atlikus tyrimus, be kita ko, buvo atkreiptas dėmesys, kad statutinės įstaigos taip pat yra viešojo administravimo subjektai, todėl, nagrinėjant pareiškėjų skundus, turi būti laikomasi ne tik specialiųjų teisės aktų nuostatų, bet ir viešojo administravimo srityje taikomų viešojo administravimo principų.

Glaustai apžvelgiant skunduose dažniausiai keliamus probleminius klausimus, be kita ko, paminėtinas žemės klausimų plačiaja prasme netinkamas sprendimas⁵, netinkamai atliekama

³ Pastebėtina, kad skundo tyrimas nutraukiamas ir tais atvejais, kai tarpininkaujant Seimo kontrolieriui skunde keliamos problemos išsprendžiamos gera valia.

⁴ Plačiau žr.: <https://www.lrski.lt/naujienos/seimo-kontrolieriai-kreipesi-i-lietuvos-respublikos-generalini-prokurora-del-viesojo-intereso-gynimo-aplinkos-apsaugos-srityje/>; <https://www.lrski.lt/naujienos/seimo-kontroliere-kreipesi-i-generaline-prokuratara-del-viesojo-intereso-gynimo/>; <https://www.lrski.lt/naujienos/seimo-kontrolierius-augustinas-normantas-kreipesi-i-lietuvos-respublikos-generalini-prokurora-del-galimo-viesojo-intereso-pazeidimo/>; <https://www.lrski.lt/naujienos/seimo-kontroliere-pasiule-vilniaus-apygardos-prokuraturai-inicijuoti-sprendima-del-viesojo-intereso-gynimo/>; <https://www.lrski.lt/naujienos/seimo-kontroliere-kreipesi-i-generaline-prokuratara-del-viesojo-intereso-gynimo/>

⁵ Netinkama valstybinės žemės naudojimo valstybinė kontrolė; netinkamai atliekami žemės sklypų kadastriniai matavimai; vilkinamas naujų žemės sklypų formavimas Vilniaus mieste; netinkamai rengiami žemės sklypų formavimo ir pertvarkymo projektai.

statybos valstybinė priežiūra, taip pat atliekų tvarkymo, vietinės reikšmės kelių tiesimo, tvarkymo bei priežiūros klausimai.

Seimo kontrolieriams buvo adresuoti ir tokie skundai, kuriuose buvo keliami klausimai dėl esminių Konstitucijoje įtvirtintų teisių pažeidimų. Antai Konstitucijos 31 straipsnyje yra nustatyta, kad asmeniui, kuris įtariamas padaręs nusikaltimą, ir kaltinamajam nuo jų sulaikymo arba pirmosios apklausos momento garantuojama teisė į gynybą, taip pat ir teisė turėti advokatą. Būtent šios teisės pažeidimą konstatavo Seimo kontrolierius, išnagrinėjęs skundą dėl Šiaulių tardymo izoliatoriuje suimtiesiems neužtikrinamos galimybės neribotai susisiekti su advokatais ir taip ribojamos teisės į gynybą⁶. Taip pat išliko aktuali konstitucinės teisės į orumą apsauga, kai neužtikrinamos socialiai jautrių asmenų, tokių kaip vieniši žmonės su negalia, teisės⁷.

Pažymėtina, kad Seimo kontrolieriai ne tik nagrinėjo gautus skundus, bet ir atliko tyrimus savo iniciatyva, kai iš visuomenės informavimo priemonių ar kitų šaltinių pranešimuose pateiktos informacijos galima daryti prielaidas apie galimą pareigūnų piktnaudžiavimą, biurokratizmą ar kitaip pažeistas žmogaus teises ir laisves. Iš viso 2021 m. Seimo kontrolieriai savo iniciatyva pradėjo 12 tyrimų.

Siekdami užtikrinti, kad gaunami skundai, be kita ko, taikant subsidarumo principą, tausojant žmoniškumus ir finansinius išteklius, būtų išnagrinėjami kaip galima greičiau ir efektyviau, Seimo kontrolieriai ir toliau sėkmingai taikė tarpininkavimo institutą⁸. Siekdami, kad būtų išspręstos skunduose įvardytos problemos, Seimo kontrolieriai į valstybės įstaigas tarpininkaudami kreipėsi 388⁹, į savivaldybės įstaigas – 242 kartus¹⁰. Tokiais atvejais Seimo kontrolieriai pateikė rekomendacijas¹¹ institucijai, įstaigai imtis konkrečių priemonių, kad skunde keliamos problemos būtų išspręstos ir analogiškos situacijos nesikartotų. Seimo kontrolieriai stebi šių rekomendacijų vykdymą ir, institucijoms geranoriškai nereaguojant į pateiktas rekomendacijas, pradeda tyrimą dėl galimo pareigūnų neveikimo.

⁶ Plačiau žr.: <https://www.lrski.lt/naujienos/asmens-teise-i-gynyba-ir-tureti-advokata-yra-absoliuti-galimybegyvendinti-sia-teise-turi-buti-reali/>

⁷ Pavyzdžiui, plačiau žr.: <https://www.lrski.lt/naujienos/seimo-kontroliere-atkreipe-demesi-i-butinus-vilniaus-miesto-savivaldybes-teises-aktu-pakeitimus-sprendziant-vienisu-neigaliuju-asmenu-problemas/>; <https://www.lrski.lt/naujienos/po-seimo-kontrolieres-atliko-tyrimo-renovuojant-nama-bus-atsizvelgta-i-asmens-su-negalia-interesus/>

⁸ Pavyzdžiui, plačiau žr.: <https://www.lrski.lt/naujienos/po-seimo-kontrolieriaus-tarpininkavimo-vilniaus-apskritis-vyriausiasis-policijos-komisariatas-emesi-is-naujo-tirti-pareiskejos-nurodytas-aplinkybes/>; <https://www.lrski.lt/naujienos/po-seimo-kontrolieres-tarpininkavimo-imtasi-tobulinti-prekybos-organizavimo-kulturiniuose-renginiuose-lazdiju-rajono-savivaldybeje-tvarka/>

⁹ Daugiausia tarpininkauta siekiant išspręsti problemas, susijusias su šių valstybės ir joms pavaldžių įstaigų veikla: Teisingumo ministerijos (123), Aplinkos ministerijos (48), Žemės ūkio ministerijos (46), Vidaus reikalų ministerijos (29) bei Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (28).

¹⁰ Daugiausia tarpininkauta siekiant išspręsti skunduose keltas problemas, susijusias su šių savivaldybių ir joms pavaldžių institucijų veikla: Vilniaus miesto (84), Palangos miesto (29), Kauno miesto (20), Trakų rajono (10), Klaipėdos miesto (8).

¹¹ 2021 m. Seimo kontrolieriai pateikė 1228 tokias rekomendacijas.

Igyvendindama nacionalinės žmogaus teisių institucijos mandatą Seimo kontrolierių įstaiga aptariamuoju laikotarpiu organizavo visuomenės švietimo žmogaus teisių klausimais renginius, 2021 m. balandžio ir gegužės mėnesiais vykusiuose nuotoliniuose mokymuose globos ir įkalinimo įstaigų personalui dalyvavo daugiau nei pusantro tūkstančio šių įstaigų darbuotojų¹².

Siekiant nacionalinių teisės aktų suderinimo su Lietuvos Respublikos tarptautiniais įsipareigojimais žmogaus teisių srityje, pagal kompetenciją dalyvauta įstatymų leidybos procese, teikiant pastabas dėl parengtų įstatymų projektų. 2021 m. pateiktos pastabos Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo, įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“¹³, Baudžiamojo kodekso pakeitimų ir kt. projektams.

Taip pat buvo tęsiamas bendradarbiavimas su tarptautinėmis organizacijomis, pateiktos alternatyvios ataskaitos Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybai bei Jungtinių Tautų komitetui prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą. Žmogaus teisių apsaugos problemos ir jų sprendimo būdai buvo diskutuojami susitikimuose su Lietuvos ir užsienio institucijų atstovais.

Kaip ir ankstesniais metais, buvo vykdomi tyrimai dėl esminių žmogaus teisių problemų. Atlikęs tyrimą dėl psichologinių paslaugų prieinamumo asmenims, gyvenantiems socialinės globos namuose, Seimo kontrolierius konstatavo, kad tik trečdalis šalyje veikiančių socialinės globos namų turi įstaigoje dirbantį psichologą, neretai gyventojams tariamai psichologines paslaugas teikia reikalingos kompetencijos neturintys įstaigos darbuotojai. Ištyręs padėtį daugiau nei 160-yje socialinių globos įstaigų, Seimo kontrolierius pažymėjo, kad didžiojoje daugumoje šalies socialinės globos įstaigų jų gyventojų psichologinių paslaugų poreikis apskritai nepripažįstamas, o psichologinės paslaugos neprieinamos¹⁴.

Prioritetus įgyvendinant nacionalinės kankinimų prevencijos institucijos mandatą lėmė suaktyvėjęs migrantų atvykimas į Lietuvos teritoriją per Baltarusijos ir Lietuvos sieną. Pagrindinis dėmesys buvo skiriamas užsieniečių laikymo arba apgyvendinimo įstaigų lankymui. 2021 m. birželio 18 d. Seimo kontrolierius kartu su Žmogaus teisių biuro darbuotojais ir socialiniais partneriais – JT pabėgėlių agentūros (UNHCR) ir Lietuvos Raudonojo Kryžiaus atstovais – lankėsi Pabradės Užsieniečių registracijos centre¹⁵. Po šio apsilankymo Vyriausybei buvo pateiktos rekomendacijos: buvo atkreiptas dėmesys į tai, kad užsieniečių priėmimo ir laikymo vietose turi būti užtikrintos ir nuolat prieinamos savalaikės vertimo žodžiu paslaugos bei teisinė pagalba siekiant, kad užsieniečiai jiems

¹² Plačiau žr.: <https://www.lrski.lt/naujienos/zmogaus-teisiu-principais-gristuose-mokymuose-rekordinis-dalyviu-skaicius-bei-nuosirdzios-dalyviu-padekos/>

¹³ Plačiau žr.: <https://www.lrski.lt/naujienos/istatymo-del-uzsienieciu-teisines-padeties-siulomus-pakeitimus-prilygino-zmogaus-teisiu-pazeidimu-iteisinimui/>

¹⁴ Plačiau žr.: <https://www.lrski.lt/naujienos/tyrimas-psichikos-arba-proto-negalia-turintiems-gyventojams-daugumoje-globos-istaigu-psichologine-pagalba-neprieinama/>

¹⁵ Plačiau žr.: <https://www.lrski.lt/naujienos/seimo-kontrolierius-uzsienieciu-registracijos-centro-gyventojams-uztikrinamos-tik-minimalios-salygos/>

suprantama kalba ir nedelsiant būtų informuojami apie prašymo suteikti prieglobstį pateikimo tvarką bei jo nagrinėjimo eigą, taip pat apie savo teises, pareigas bei jų nevykdymo padarinius prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimo metu.

2021 m. rugpjūčio ir rugsėjo mėn. Žmogaus teisių biuro darbuotojai lankėsi naujai įkurtose užsieniečių stovyklose. Užsieniečių priėmimo sąlygos bei užsieniečių teisių ir laisvių apsaugos užtikrinimo problemos buvo atskleistos 2021 m. spalio 7 d. paskelbtoje ataskaitoje¹⁶.

Šios ataskaitos atitinkamuose skyriuose pateikiama išsami ir susisteminta, konkrečiais pavyzdžiais iliustruota informacija apie Seimo kontrolierių veiklą kalendoriniais 2021 metais.

SEIMO KONTROLIERIŲ MANDATAI

Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau ir – Konstitucija) 73 straipsnyje įtvirtinta Seimo kontrolierių pareiga tirti piliečių skundus dėl valstybės ir savivaldybių pareigūnų (išskyrus teisėjus) piktnaudžiavimo ar biurokratizmo. To paties straipsnio antroje dalyje numatyta, kad Seimo kontrolierių įgaliojimus nustato Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymas (toliau ir – Seimo kontrolierių įstatymas, Įstatymas). Įstatymo 3 straipsnyje įtvirtinta, jog egzistuoja trys pagrindiniai Seimo kontrolierių veiklos tikslai (mandatai):

- ☐ ginti žmogaus teisę į gerą viešąjį administravimą, užtikrinantį žmogaus teises ir laisves, prižiūrėti, ar valdžios įstaigos vykdo pareigą tinkamai tarnauti žmonėms;
- ☐ skatinti pagarbą žmogaus teisėms ir laisvėms, atliekant nacionalinės žmogaus teisių institucijos funkcijas;
- ☐ vykdyti nacionalinę kankinimų prevenciją laisvės apribojimo vietose pagal Konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą fakultatyvų protokolą.

Skundų nagrinėjimas

Seimo kontrolierių mandatas ginti žmogaus teisę į gerą viešąjį administravimą įgyvendinamas tiriant asmenų skundus dėl pareigūnų piktnaudžiavimo ir biurokratizmo. Šis konstitucinis mandatas kyla iš Konstitucijos 73 straipsnio ir konkretinamas Seimo kontrolierių įstatyme. Skundų nagrinėjimas sudaro didžiąją dalį Seimo kontrolierių veiklos, kuriai skiriamas ypatingas dėmesys. Seimo kontrolieriai, siekdami, kad asmens teisė į tinkamą viešąjį administravimą taptų reali, naudodamiesi visomis įstatymu suteiktomis teisėmis, tiria skundus, objektyviai įvertinę skundžiamas aplinkybes, priima sprendimus, teikia valstybės ir savivaldybių institucijoms rekomendacijas, analizuoja informaciją apie

¹⁶ Plačiau žr.: <https://www.lrski.lt/naujienos/seimo-kontrolierius-seimui-pateike-ataskaita-del-zmogaus-teisiu-ir-laisviu-uztikrinimo-uzsienieciu-laikino-apgyvendinimo-vietose/>

šių rekomendacijų įgyvendinimą ir prireikus imasi priemonių užtikrinti jų efektyvų įgyvendinimą. Seimo kontrolieriai aktyviai reaguoja į visuomenės informavimo priemonėmis arba kitais būdais gautą informaciją apie galimą pareigūnų piktnaudžiavimą, biurokratizmą ar kitaip pažeidžiamas žmogaus teises ir laisves viešojo administravimo srityje. Tokiais atvejais Seimo kontrolierius atlieka tyrimus savo iniciatyva.

Atsižvelgiant į tai, kad detaliam skundo tyrimui iš esmės dažnu atveju būtina gauti papildomus institucijų paaiškinimus, atlikti patikrinimus, prašyti kitų institucijų pateikti išvadas pagal savo kompetenciją, kas lemia nemažas laiko sąnaudas, siekiant kuo greitesnio skundą pateikusio asmens problemos sprendimo taikoma tarpininkavimo praktika. Seimo kontrolierių teisė tarpininkauti tarp asmens ir nesprenžiančio jo problemos pareigūno yra tradicinė ombudsmenų teisė, įgyvendinama visame pasaulyje. Ši teisė numatyta ir Seimo kontrolierių įstatyme, pagal kurio nuostatas, Seimo kontrolieriai gali tarpininkauti, siekdami, kad asmens problema būtų išspręsta gera valia. Tarpininkaudamas tarp asmenų ir valstybės arba savivaldos įstaigų bei teikdamas rekomendacijas dėl to, kaip turėtų būti išspręsta skundą pateikusio asmens problema, Seimo kontrolierius atkreipia pareigūnų dėmesį į jų darbo trūkumus, pažeidžiamas žmogaus teises viešojo administravimo srityje. Jeigu taikant tarpininkavimo procedūrą pareiškėjo problema neišsprendžiama, o rekomendacijos nevykdomos, skundas tiriamas iš esmės. Pažymėtina, kad taikant tarpininkavimo procedūrą sudaromos sąlygos gerokai sutrumpinti skundų tyrimo laiką ir pareiškėjams aktualius klausimus išspręsti per 1–1,5 mėnesio bei skirti daugiau dėmesio sudėtingiems ir didelei visuomenės daliai aktualiems skundų klausimams nagrinėti.

Tik tada, kai žmonės bus tikri, kad jų teisės ir laisvės yra saugomos, o pažeidimo atveju – efektyviai ginamos, didės pasitikėjimas valstybe ir jos institucijomis. Efektyvus žmogaus teisių ir laisvių gynimas užtikrinamas įvairiomis priemonėmis: tiriant skundus, atliekant tyrimus savo iniciatyva, tarpininkaujant tarp asmenų ir valstybės, bendradarbiaujant su nevyriausybinėmis organizacijomis ir kt. Pabrėžtina, kad efektyviai žmogaus teisės ginamos tik tuo atveju, kai įgyvendinamos visos numatytos žmogaus teisių gynimo priemonės, neribojant nė vienos iš jų.

Nacionalinė kankinimų prevencija

Nuo 2014 metų Seimo kontrolieriai vykdo nacionalinę kankinimų prevenciją (toliau ir – NKP), reguliariai lankydami laisvės apribojimo vietose. Pagal Seimo kontrolierių įstatymo 19¹ str. 2 dalį, laisvės apribojimo vieta yra bet kuri Lietuvos Respublikos jurisdikcijai priklausanti ar jos kontroliuojama vieta, kurioje asmenų laisvė yra arba gali būti apribota, vadovaujantis valdžios įstaigos sprendimu ar jai paraginus arba su jos pritarimu ar sutikimu, t. y., policijos komisariatų areštinės, įkalinimo, globos, psichiatrijos, užkrečiamųjų ligų gydymo, užsieniečių laikymo arba apgyvendinimo ir kitos įstaigos. Seimo kontrolierių įstaigos turimais duomenimis, Lietuvoje yra daugiau kaip 400 laisvės apribojimo vietų.

Vykdydami NKP, Seimo kontrolieriai naudojami plačiais įgaliojimais, t. y., turi teisę pasirinkti, kokias laisvės apribojimo vietas aplankyti ir kokius asmenis apklausti, pateikti į visas laisvės apribojimo vietas

ir visas jose esančias patalpas, susipažinti su jų įrengimu ir infrastruktūra, kalbėtis be liudininkų su asmenimis, kurių laisvė apribota, taip pat apklausti bet kuriuos kitus asmenis, kurie galėtų suteikti reikiamos informacijos. Be to, Seimo kontrolieriai turi teisę laisvės apribojimo vietų patikrinimus atlikti kartu su pasirinktais ekspertais. Atliekant šią funkciją nuolat vykstama į laisvės apribojimo vietas bei jose atliekami patikrinimai, siekiant nustatyti, ar nėra kankinimų, kitokio žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio apraiškų ir ar nėra kitaip pažeidžiamos žmogaus teisės, taip pat prižiūrima, kaip vykdomos Seimo kontrolierių rekomendacijos.

Vykdamas NKP įsitikinta, kad kankinimų ir kitų žmogaus teisių pažeidimų užkardymo veikla yra svarbi ir ja pasiekiami teigiamų rezultatų: nustatoma įvairaus pobūdžio žmogaus teisių pažeidimų, apie kuriuos tiriant skundus nebuvo žinoma, atkreipiamas institucijų dėmesys į problemas, kurios gali lemti šiose institucijose laikomų asmenų teisių pažeidimus, skatinamas progresyvus, pagarbus požiūris, siekiant ilgalaikio tikslo – užtikrinti, kad nebūtų pažeidžiamos laisvės apribojimo vietose laikomų asmenų teisės.

Vykdoma nacionalinė kankinimų prevencija – svarbus indėlis gerinant žmogaus teisių padėtį valstybėje, įgyvendinant visuotinės periodinės peržiūros metu Jungtinių Tautų (toliau ir – JT) Žmogaus teisių tarybos ir įvairių kitų tarptautinių institucijų Lietuvai teikiamas rekomendacijas.

Nacionalinė žmogaus teisių institucija

Nacionalinių žmogaus teisių institucijų (nacionalinė žmogaus teisių institucija toliau vadinama ir – NŽTI) kilmė ir veiklos apimtis glaudžiai susijusi su tarptautiniu žmogaus teisių apsaugos mechanizmu. NŽTI veiklos koncepcija suformuluota JT Generalinės Asamblėjos 1993 m. Rezoliucijoje Nr. 48/134, kurioje valstybės narės skatinamos steigti NŽTI, akcentuojama būtinybė tokioms institucijoms laikytis principų, apibrėžiančių jų statusą, veiklos gairių ir pagrindinių reikalavimų (kurie vadinami Paryžiaus principais). Priimtame dokumente numatoma, kad NŽTI statusas šalies institucijoms suteikiamas, jeigu jos yra nepriklausomos bei geba užtikrinti, kad tarptautinėms žmogaus teisių organizacijoms bus teikiamos objektyvios išvalgos (nuomonė) apie žmogaus teisių pažangą šalyje, nepriklausomai nuo valstybės vykdomosios valdžios bus dalyvaujama svarstant valstybės parengtus pranešimus apie JT žmogaus teisių apsaugos konvencijos nuostatų reikalavimų vykdymą.

JT Nacionalinių žmogaus teisių institucijų koordinavimo komitetas 2017 m. kovo 23 d. Seimo kontrolierių įstaigą akreditavo kaip NŽTI (A lygiu), atitinkančia Paryžiaus principus. Lietuvos Respublikos Seimas (toliau ir – Seimas) 2017 m. gruodžio 7 d. priėmė Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo Nr. VIII-950 3, 19, 19¹ straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 19² straipsniu įstatymą (įsigaliojo 2018 m. sausio 1 d.), kuriuo buvo apibrėžtos Seimo kontrolierių kompetencijos naujos sritys, vykdamas nacionalinės žmogaus teisių institucijos funkcijas:

- ☐ atlikti žmogaus teisių stebėseną Lietuvoje ir rengti žmogaus teisių padėties ataskaitas;
- ☐ vykdyti informacijos apie žmogaus teises sklaidą ir visuomenės švietimą žmogaus teisių klausimais;

- ▢ pristatyti žmogaus teisių padėties Lietuvoje vertinimą tarptautinėse organizacijose ir teikti joms informaciją pagal Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse nustatytus įsipareigojimus;
- ▢ teikti siūlymus valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms žmogaus teisių klausimais;
- ▢ siekti nacionalinių teisės aktų suderinimo su Lietuvos Respublikos tarptautiniais įsipareigojimais žmogaus teisių srityje;
- ▢ inicijuoti tyrimus dėl esminių žmogaus teisių problemų.

Pabrėžtinai svarbus NŽTI vaidmuo sistemiškai analizuojant ir apibendrinant informaciją, skirtą rengiamoms ataskaitoms, vykdant tyrimus esminiais žmogaus teisių klausimais, atliekant nacionalinių teisės aktų vertinimus dėl jų atitikties visuotinai pripažintiems žmogaus teisių principams ir standartams, teikiant siūlymus dėl sąlygų galimiems žmogaus teisių pažeidimams pašalinti ir pan. Vykdamas NŽTI funkcijas didelis dėmesys skiriamas universalių ir regioninių tarptautinių žmogaus teisių apsaugos mechanizmų formuojamiems žmogaus teisių apsaugos standartams, Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau ir – EŽTT) jurisprudencijai, bendradarbiaujama su valdžios institucijomis ir nevyriausybinėmis organizacijomis, įtraukiami įvairiose žmogaus teisių srityse dirbantys ekspertai, akademinės visuomenės atstovai.

Žvalgybos pareigūnų, vykdančių žvalgybą ir kontržvalgybą, veiksmų tyrimas ir nagrinėjimas

Skundus dėl žvalgybos pareigūnų veiksmų, pažeidžiančių žmogaus teises arba laisves, vykdamas žvalgybą ir kontržvalgybą, tiria ir nagrinėja Seimo kontrolieriai Seimo kontrolierių įstatymo nustatyta tvarka. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išplėstinė kolegija (*Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-471-403/2018*) pažymėjo, kad, atlikdamas tyrimus dėl žvalgybos pareigūnų veiksmų, pažeidžiančių žmogaus teises ar laisves, vykdamas žvalgybą ir kontržvalgybą, pagal Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnį, Seimo kontrolierius turi teisę: siūlyti žvalgybos institucijai atleisti pareigūnus iš einamų pareigų arba pats kreiptis į teismą dėl kaltų piktnaudžiavimu ar biurokratizmu pareigūnų atleidimo iš einamų pareigų, siūlyti, kad įstatymų nustatyta tvarka būtų atlyginta turtinė ar neturtinė žala, kurią patyrė pareiškėjas dėl pareigūnų padarytų pažeidimų, perduoti medžiagą ikiteisminio tyrimo įstaigai ar prokurorui, siūlyti skirti pareigūnams nuobaudas, siūlyti kolegialiai institucijai ar pareigūnui įstatymų nustatyta tvarka panaikinti, sustabdyti ar pakeisti įstatymams bei kitiems teisės aktams prieštaraujančius sprendimus ar siūlyti priimti sprendimus, kurie nepriimti dėl piktnaudžiavimo ar biurokratizmo, ir pan. Tačiau Seimo kontrolierius neturi kompetencijos priimti tam skundą pateikusiam asmeniui tikras teigiamas pasekmes lemiančio sprendimo, kurio vykdymas būtų privalomas ir kuriuo galėtų būti apgintos jo pažeistos teisės bei teisėti interesai.

2021 m. gruodžio 23 d. buvo priimtas ir nuo 2022 m. sausio 1 d. įsigaliojo Žvalgybos kontrolierių įstatymas, kuriuo nustatytas Žvalgybos kontrolieriaus statusas, įgaliojimai, skyrimo ir atleidimo

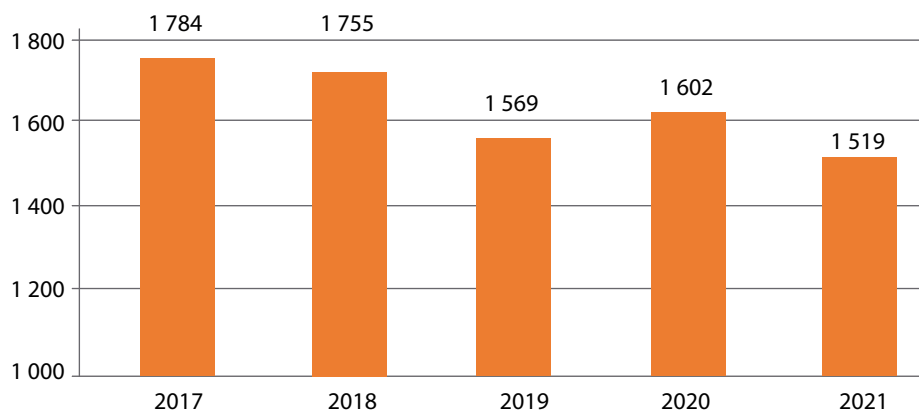

tvarka bei atskaitomybė, santykiai su žvalgybos institucijų veiklos kontrolės subjektais, taip pat Žvalgybos kontrolierių įstaigos statusas ir jos veiklos organizavimo pagrindai. Žvalgybos kontrolieriai bus Seimo skiriami valstybės pareigūnai, kurių pagrindinė funkcija – atlikti žvalgybos institucijų veiklos teisėtumo priežiūrą ir atitikties žmogaus teisių ir laisvių apsaugos reikalavimams vertinimą. Pagal šį įstatymą, žvalgybos kontrolierių darbui užtikrinti turi būti steigiama Lietuvos Respublikos žvalgybos kontrolierių įstaiga. 2021 m. gruodžio 23 d. taip pat buvo priimtos ir nuo 2022 m. sausio 1 d. įsigaliojo Seimo kontrolierių įstatymo pataisos, kuriomis buvo nustatyta, kad Seimo kontrolieriai netiria žvalgybos institucijų veiklos.

Planuojama, kad Žvalgybos kontrolierių funkcijas ši įstaiga turėtų pradėti vykdyti 2022 m. liepos 1 d. Iki tol skundų dėl žvalgybos institucijų veiklos atitikties žmogaus teisių ir laisvių apsaugos reikalavimams tyrimo nevykdys jokia institucija.

2021 M. SKUNDŲ NAGRINĖJIMO STATISTINIAI DUOMENYS

2021 metais Seimo kontrolierių įstaigoje iš viso gauti 3 089 fizinių ir juridinių asmenų pareiškimai, kurių pagrindu buvo pradėtos 1 519 skundų bylos. Pradėtų skundų bylų skaičius, palyginus su 2020 metų duomenimis, sumažėjo (1 pav.). Kita vertus, pažymėtina, kad vienoje skundo byloje neretai nagrinėjami du ir daugiau to paties pareiškėjo pateikti skundai, pvz., skundžiamasi dėl skirtingų tos pačios institucijos veiksmų ar teikiami skundai dėl kelių institucijų veiksmų ar neveikimo.

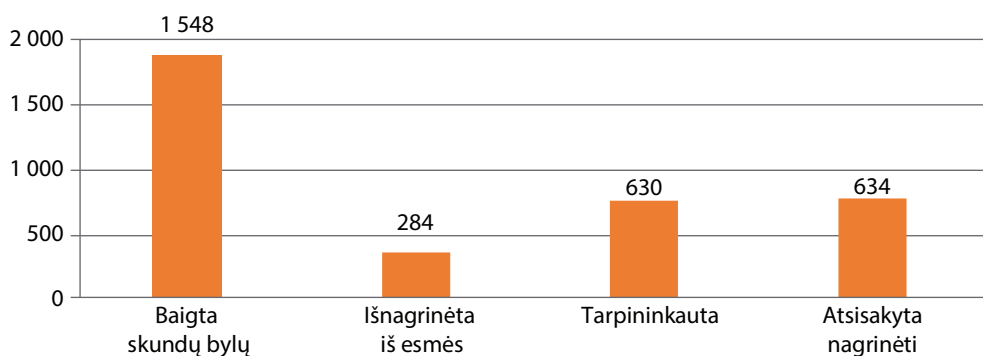

1 pav. 2017–2021 metais gautų skundų skaičius

Užvesta skundų bylų	1 519
Baigta skundų bylų:	1 548
iš esmės išnagrinėta	284
tarpininkauta	630
atsisakyta nagrinėti	634
Priimta sprendimų iš esmės išnagrinėtose bylose¹⁷:	419
skundą pripažinti pagrįstu	246
skundą atmesti	100
tyrimą nutraukti	73
Seimo kontrolierių iniciatyva atlikta tyrimų	9
Išnagrinėta problemų ir priimta sprendimų	10
pažeidimo faktas patvirtintas	5
pažeidimo faktas nepatvirtintas	0
tyrimas nutrauktas	5
Pateikta Seimo kontrolierių rekomendacijų	1898
Seimo narių perduoti skundai	13

Skundo byla baigiama išnagrinėjus skundą iš esmės, skundą išnagrinėjus tarpininkaujant arba atsisakius nagrinėti skundą.

2021 metais Seimo kontrolieriai išnagrinėjo iš esmės 284 skundus, tarpininkaudami – 630, o atsisakė nagrinėti – 634 skundus (2 pav.).

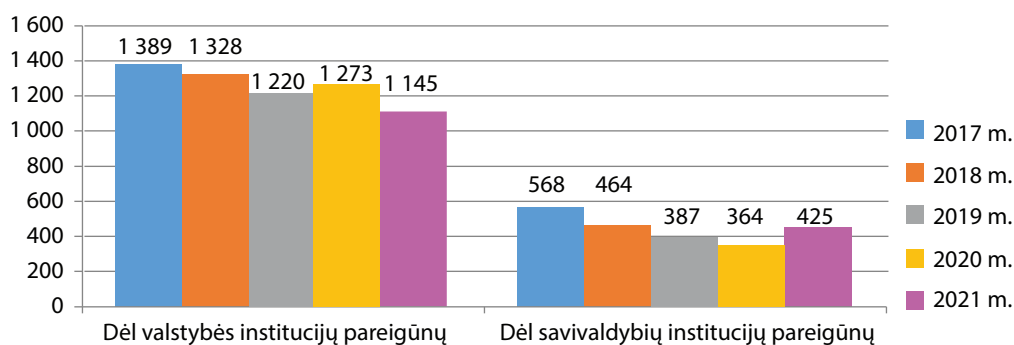

2 pav. 2021 m. baigtos skundų bylos

Su valstybės institucijų pareigūnų veikla buvo susiję 1145 skundai, o su savivaldos institucijų – 425 skundai.

¹⁷ Pažymėtina, kad vienoje skundo byloje paprastai keliamos kelios problemos, todėl nagrinėjant skundus iš esmės priimtų sprendimų skaičius yra didesnis, nei išnagrinėtų skundo bylų skaičius.

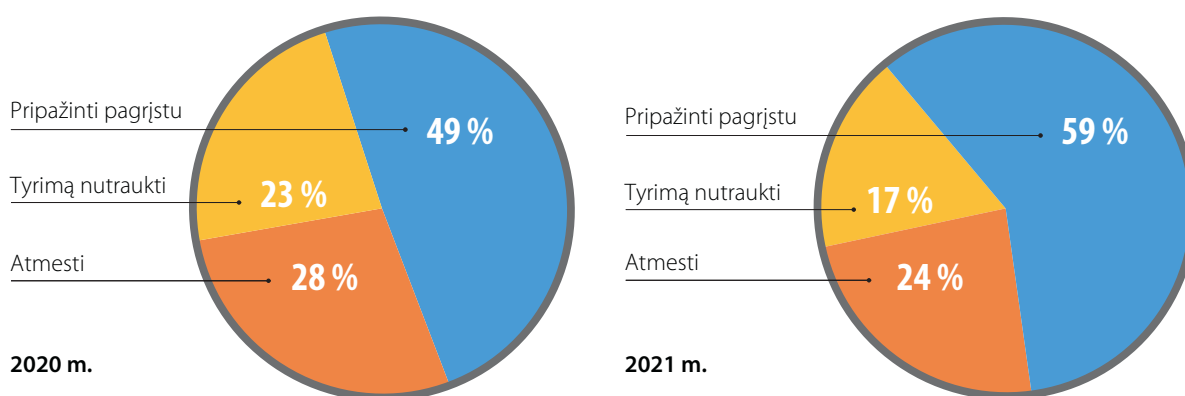
2021 metais, lyginant su 2020 metų duomenimis, dėl valstybės institucijų pareigūnų veiksmų buvo kreiptasi 128 atvejais mažiau, tačiau išaugo kreipimusi dėl savivaldybių institucijų pareigūnų veiksmų skaičius – buvo gauta 61 kreipimusi daugiau (3 pav.).

3 pav. Skundų, susijusių su valstybės ir savivaldybės institucijų pareigūnų veikla, 2017–2021 metų statistika

Išnagrinėję skundo bylą iš esmės, Seimo kontrolieriai priima vieną iš šių trijų sprendimų: skundą (jo dalį) pripažinti pagrįstu, skundą (jo dalį) atmesti (pripažinti nepagrįstu), skundo (jo dalies) tyrimą nutraukti. Pastebėtina, kad skundo tyrimas nutraukiamas ir tais atvejais, kai tarpininkaujant Seimo kontrolieriui skunde keliamos problemos išsprendžiamos gera valia.

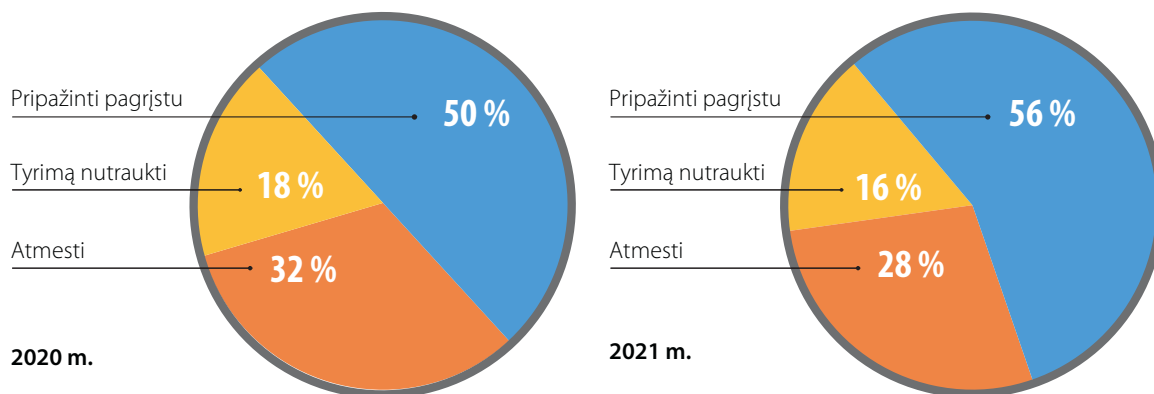
2021 m. Seimo kontrolieriai, ištyrę skundą iš esmės, 59 proc. atvejų priėmė sprendimą pripažinti skundą pagrįstu, 24 proc. atvejų skundą atmetė, o 17 proc. atvejų skundo tyrimą nutraukė. Palyginus su 2020 metų duomenimis, Seimo kontrolierių įstaigoje pagrįstais pripažintų skundų skaičius 2021 metais padidėjo net 10 procentų (4 pav.).

4 pav. Sprendimų, priimtų ištyrus skundą iš esmės, rezultatai. 2020–2021 metų duomenų palyginimas

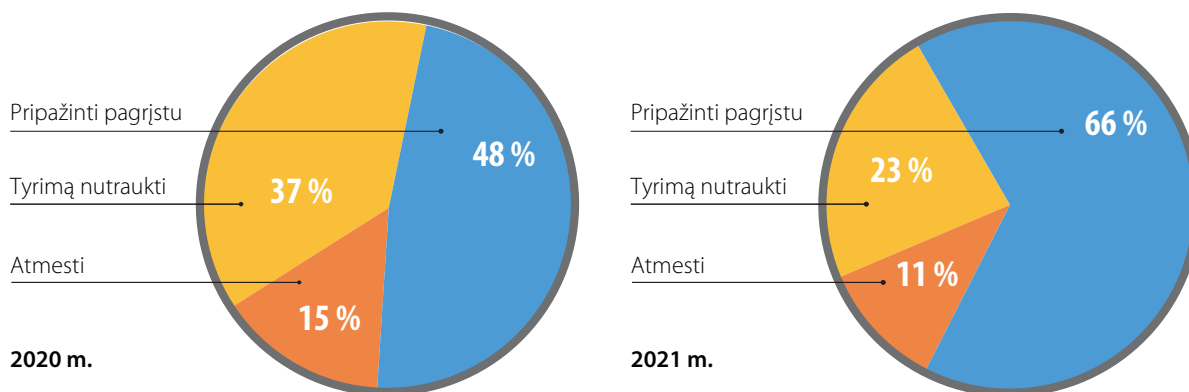
Išnagrinėjus skundus dėl valstybės institucijų ir įstaigų, jų pareigūnų veiklos, kiek daugiau nei pusė,

tai yra 56 proc. iš esmės tirtų skundų, buvo pripažinti pagrįstais, 28 proc. jų atmesti, 16 proc. – tyrimas nutrauktas. Palyginus su 2020 metų duomenimis, pagrįstais pripažintų skundų dėl valstybės institucijų veiksmų ar neveikimo padaugėjo 6 proc., atmestų skundų sumažėjo 4 procentais, o sprendimų nutraukti skundo tyrimą procentas išliko beveik toks pats (5 pav.).

5 pav. Priimtų sprendimų dėl valstybės institucijų ir įstaigų pasiskirstymas. 2020–2021 metų duomenų palyginimas

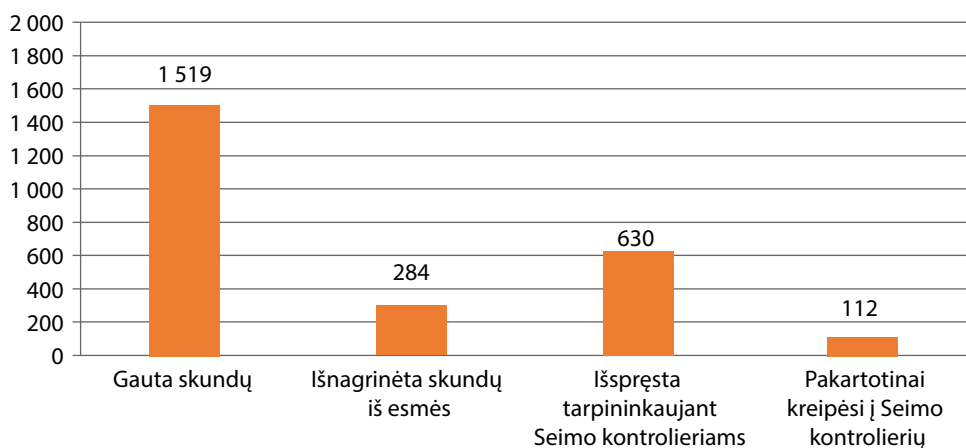
Išnagrinėjus skundus dėl savivaldos institucijų ir įstaigų, jų pareigūnų veiklos net 66 proc. iš esmės tirtų skundų buvo pripažinti pagrįstais, 11 proc. jų atmesti, o dėl 23 proc. skundų – tyrimas nutrauktas. Lyginant su 2020 metų duomenimis, pagrįstais pripažintų skundų procentas ypač padidėjo (18 proc.), atitinkamai atmestais pripažinta 4 proc. mažiau ir net 14 proc. mažiau skundų dėl savivaldos institucijų ir įstaigų, jų pareigūnų veiklos nagrinėjimas baigtas tyrimo nutraukimu (6 pav.).

6 pav. Priimtų sprendimų dėl savivaldos institucijų ir įstaigų pasiskirstymas. 2020–2021 metų duomenų palyginimas

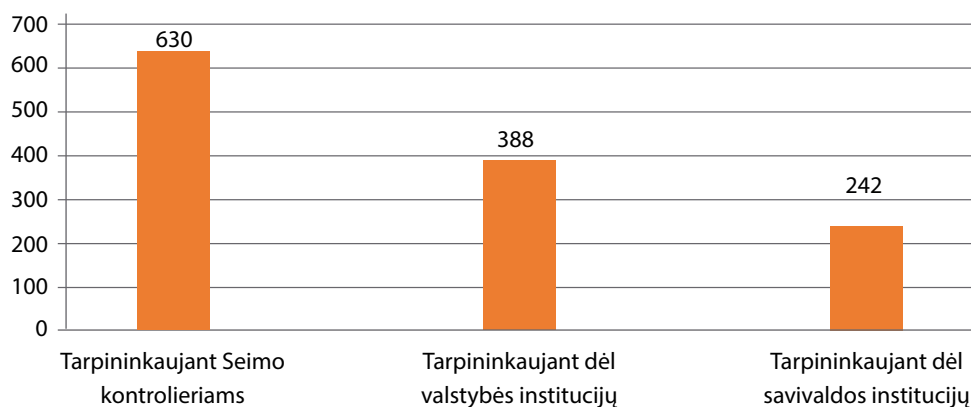

Nustačius, kad gautą skundą tikslinga nagrinėti kitoje institucijoje ar įstaigoje, Seimo kontrolieriai dažnai tarpininkaudami kreipiasi į atitinkamas institucijas ar įstaigas, teikdami rekomendacijas dėl pareiškėjo keliamų problemų sprendimo. 2021 m. Seimo kontrolieriai tarpininkavo sprendžiant 630 skundų. Tarpininkavimo veiksmingumą rodo tai, kad tik 17,8 proc. pareiškėjų į Seimo kontrolierių įstaigą kreipėsi pakartotinai (7 pav.).

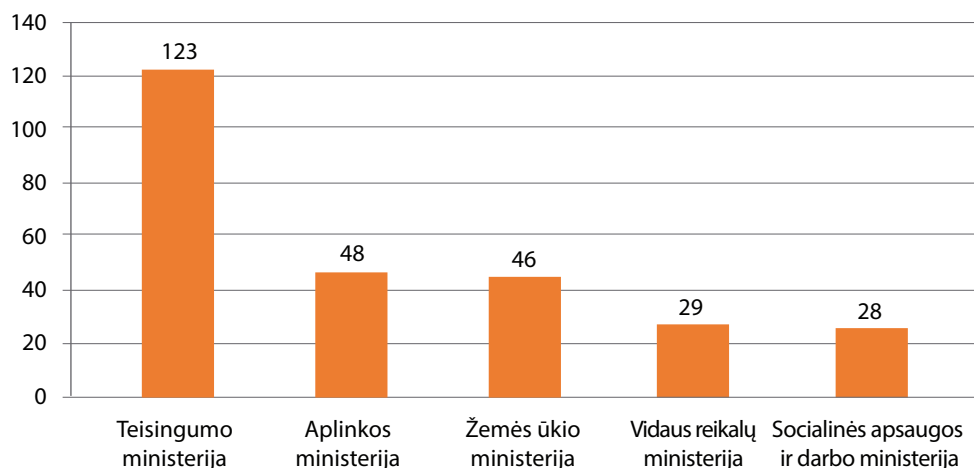
7 pav. Išnagrinėtų skundų statistika

Sprendami skunduose įvardytas problemas, Seimo kontrolieriai į valstybės įstaigas tarpininkaudami kreipėsi 388, į savivaldybės įstaigas – 242 kartus (8 pav.).

8 pav. Skundų dėl valstybės ir savivaldos institucijų veiklos nagrinėjimas tarpininkaujant

Daugiausia Seimo kontrolerius tarpininkavo sprendžiant pareiškėjams kylančias problemas, sietinas su Teisingumo (123), Aplinkos (48), Žemės ūkio (46), Vidaus reikalų (29), Socialinės apsaugos ir darbo (28) ministerijų ir jų valdymo sričiai priskirtų institucijų / įstaigų pareigūnų veikla (9 pav.).

9 pav. Daugiausia tarpininkauta dėl šių valstybės institucijų ir jų valdymo sričiai priskirtų įstaigų pareigūnų veiklos

Iš Teisingumo ministerijos valdymo sričiai priskirtų institucijų daugiausia tarpininkaujant kreiptasi į Kalėjimų departamentą ir jam pavaldžias pataisos įstaigas (117 kartų).

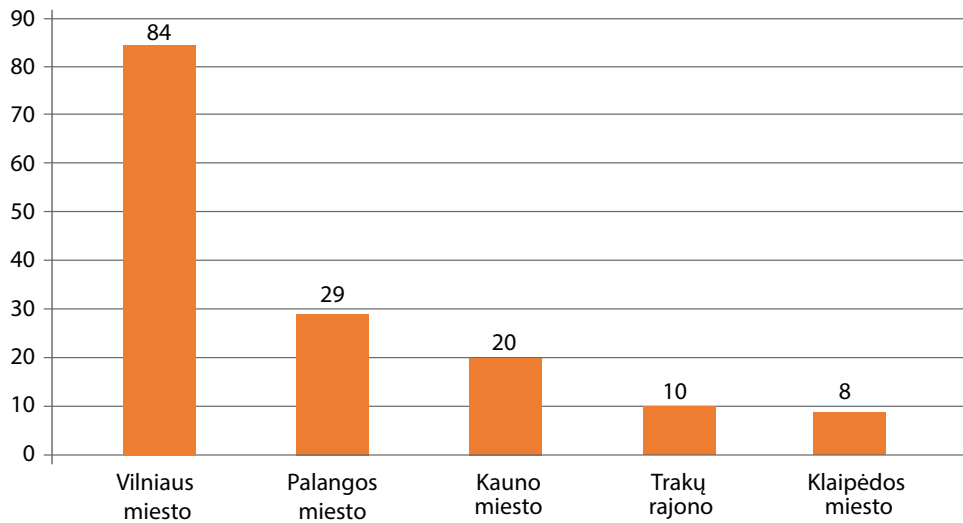
Iš Aplinkos ministerijos valdymo sričiai priskirtų institucijų daugiausia tarpininkaujant kreiptasi į Valstybinę teritorijų planavimo ir statybos inspekciją su skyriais (20 kartų) ir Aplinkos apsaugos departamentą (10 kartų).

Iš Žemės ūkio ministerijos valdymo sričiai priskirtų institucijų daugiausia tarpininkaujant kreiptasi į Nacionalinę žemės tarnybą su teritoriniais skyriais (45 kartus).

Iš Vidaus reikalų ministerijos valdymo sričiai priskirtų institucijų daugiausia tarpininkaujant kreiptasi į Policijos departamentą ir jam pavaldžius policijos komisariatus (12 kartų) ir Migracijos departamentą (10 kartų).

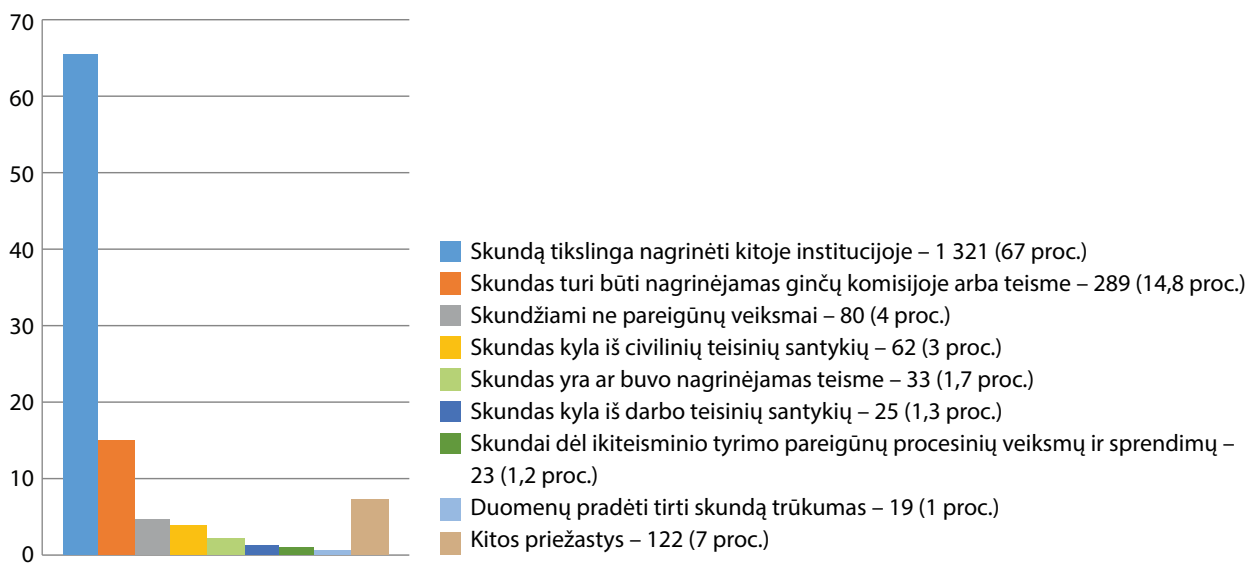
Iš Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos valdymo sričiai priskirtų institucijų daugiausia tarpininkaujant kreiptasi į Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybą (13 kartų).

Apžvelgiant vietos savivaldos institucijas, 2021 metais Seimo kontrolieriai daugiausia tarpininkaudami kreipėsi į Vilniaus miesto (84 kartai), Palangos miesto (29 kartai), Kauno miesto (20 kartų), Trakų rajono (10 kartų) ir Klaipėdos miesto (10 kartų) savivaldybes ir joms pavaldžias įstaigas (10 pav.).

10 pav. Daugiausia tarpininkauta dėl šių savivaldybių ir joms pavaldžių įstaigų veiklos

Skundai, kuriuos atsisakyta nagrinėti

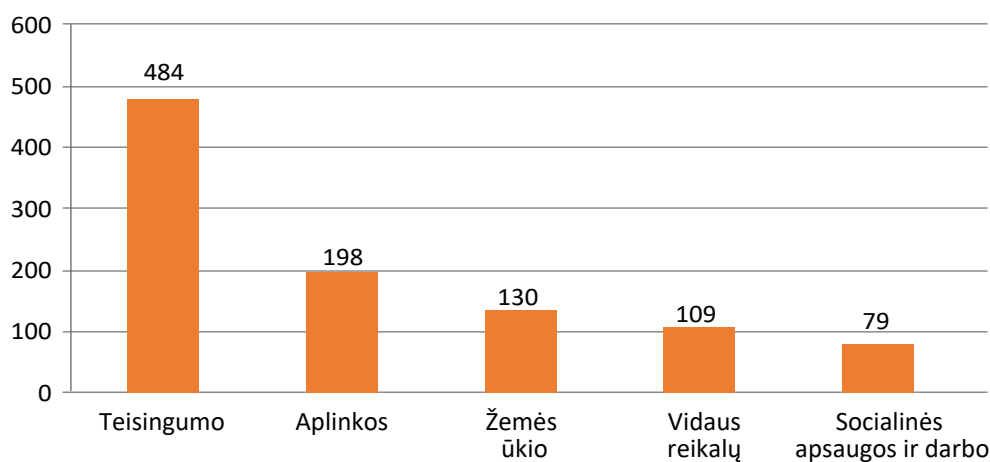

11 pav. Pagrindinės atsisakymo nagrinėti skundus priežastys (nurodyta kartais ir procentais)

2021 metais gautų ir iširtų skundų statistika pagal ministerijas ir jų valdymo sričiai priskirtas institucijas

Ministerija ir jos valdymo sričiai priskirtos įstaigos ir institucijos	Gauta skundų	Atsisakyta nagrinėti	Tarpinė kauta	Išnagrinėta skundų iš esmės	Priimta sprendimų	Pagrįsti skundai	Atmesti skundai	Tyrimas nutrauktas	Pateikta rekomendacijų
Aplinkos	102	30	48	26	34	25	1	8	198
Ekonomikos ir inovacijų	21	10	10	2	2	1		1	18
Energetikos	1		1						2
Finansų	13	3	9	1	1			1	25
Krašto apsaugos	14	9	3	3	3	3			16
Kultūros	8	3	3	2	2	1	1		9
Socialinės apsaugos ir darbo	53	20	28	5	5	2	3		79
Susisiekimo	38	23	14	3	3	2		1	24
Sveikatos apsaugos	35	15	15	9	9	1	4	4	45
Švietimo, mokslo ir sporto	4		1	1	1			1	7
Teisingumo	567	319	123	132	158	85	57	16	484
Užsienio reikalų	3	1	2						2
Vidaus reikalų	131	70	29	30	37	25	9	3	109
Žemės ūkio	104	37	46	20	23	16	2	5	130

Seimo kontrolieriai daugiausia rekomendacijų pateikė Teisingumo (484), Aplinkos (198), Žemės ūkio (130), Vidaus reikalų (109), Socialinės apsaugos ir darbo (79) ministerijoms ir jų valdymo sričiai priskirtoms institucijoms (12 pav.).

12 pav. Ministerijų ir jų valdymo sričiai priskirtų institucijų, kurioms pateikta daugiausia rekomendacijų, penketukas

Skundų tyrimų statistika pagal savivaldybes ir joms pavaldžias įstaigas arba institucijas

Lentelėje pateiktos savivaldybės, dėl kurių pačių arba joms pavaldžių įstaigų 2021 metais sulaukta daugiausia (penki ir daugiau) skundų.

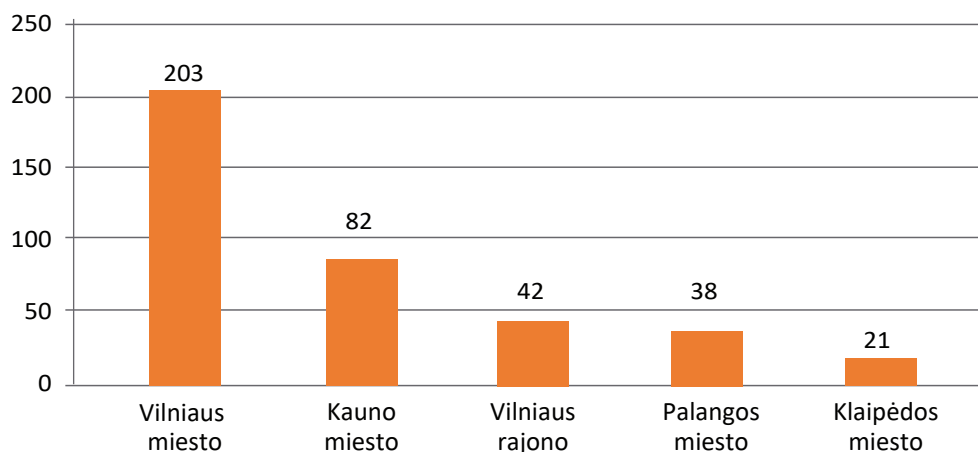
Savivaldybė	Gauta skundų	Atsisakyta nagrinėti	Tarpininkauta	Išnagrinėta skundų iš esmės	Priimta sprendimų	Pagrįsti skundai	Atmesti skundai	Tyrimas nutrauktas	Pateikta rekomendacijų
Vilniaus miesto	123	13	84	21	24	15	2	7	203
Kauno miesto	41	10	20	9	12	7		5	82
Palangos miesto	36	2	29	5	5	3		2	38
Ukmergės rajono	28	15	6	6	6	1	3	3	17
Klaipėdos miesto	18	9	8	3	4	2	1	1	21
Trakų rajono	13	2	10						12
Vilniaus rajono	12	2	7	8	13	13			42
Neringos	10	2	4	4	5	2	2	1	17
Plungės rajono	10		9	1	1			1	9
Šiaulių rajono	9	2	5	1	1	1			8
Radviliškio rajono	9	2	5	1	1			1	8
Kauno rajono	8	3	3	2	2			2	3
Klaipėdos rajono	8	3	3	2	3	2		1	14
Panevėžio miesto	7	3	3	1	2		2		9
Kaišiadorių rajono	6	2	4						6
Kėdainių rajono	6	2	3	2	2	2			13
Šiaulių miesto	6	5	1	1	1	1			4
Šilutės rajono	6		2	2	2	2			13
Telšių rajono	6		6						7
Alytaus rajono	5	2	1	3	4	3		1	4
Jonavos rajono	5	2	3	1	1	1			5
Marijampolės	5	2	2	1	1	1			6
Mažeikių rajono	5	1	4	1	2	1	1		8
Širvintų rajono	5	2	2	1	1		1		2

Daugiausia skundų sulaukta dėl Vilniaus miesto savivaldybės ir jai pavaldžių įstaigų. Daugiau nei pusė juose keliamų problemų buvo sprendžiama tarpininkavimo būdu. Iš esmės išnagrinėjus 21 skundą, 15 jų (62,5 proc.) buvo pripažinti pagrįstais.

Gautų ir pagrįstais pripažintų skundų santykio aspektu 2021 metais išsiskyrė Vilniaus rajono savivaldybė ir jai pavaldžios įstaigos. Visi iš 13 dėl šios savivaldybės veiklos / neveikimo priimtų sprendimų buvo „pripažinti skundą pagrįstu“.

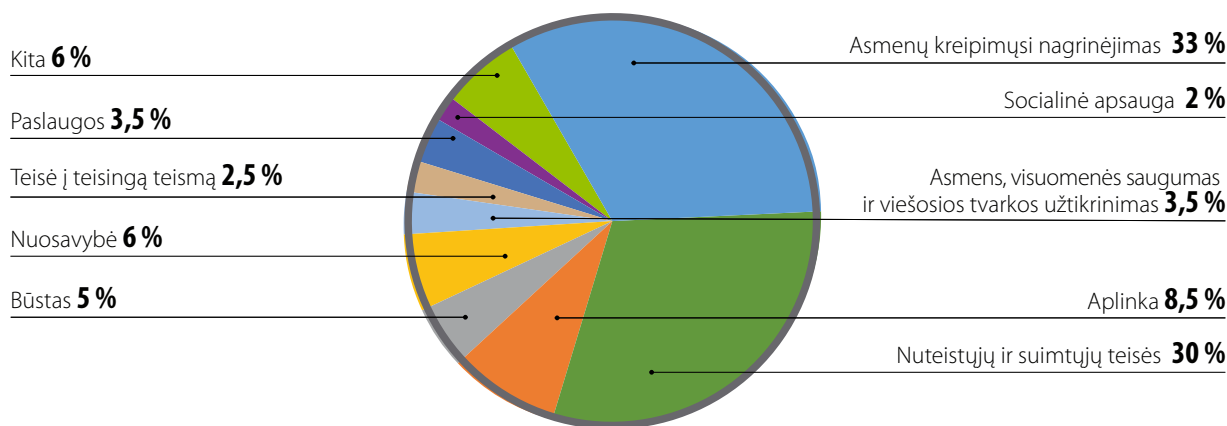
2021 m. daugiausia rekomendacijų pateikta Vilniaus miesto (203), Kauno miesto (82), Vilniaus rajono (42), Palangos miesto (38) ir Klaipėdos miesto (21) savivaldybėms ir joms pavaldžioms įstaigoms (13 pav.).

Atkreiptinas dėmesys, kad 2021 metais negauta ir neišnagrinėta nė vieno skundo dėl Anykščių, Biržų, Ignalinos, Kalvarijos, Kupiškio, Lazdijų, Pagėgių, Pakruojo, Pasvalio, Šakių, Švenčionių rajonų savivaldybių bei joms pavaldžių įstaigų pareigūnų veiksmų.

13 pav. Savivaldybių ir joms pavaldžių įstaigų, kurioms pateikta daugiausia rekomendacijų, penketukas

2021 METAIS GAUTŲ SKUNDŲ GRUPAVIMAS PAGAL SRITIS

14 pav. Gauti asmenų skundai pagal sritis

Pagal gautų skundų problematiką trečdalis Seimo kontrolierių 2021 metais skundų buvo skundai, susiję su asmenų kreipimūsi nagrinėjimu valstybės ir savivaldybių institucijose (33 proc.), maždaug trečdalis – su laisvės apribojimu (30 proc.). 8,5 proc. visų Seimo kontrolierių gautų skundų buvo susiję su aplinkos, 6 proc. – su nuosavybės, 5 proc. – su būsto klausimais (14 pav.).

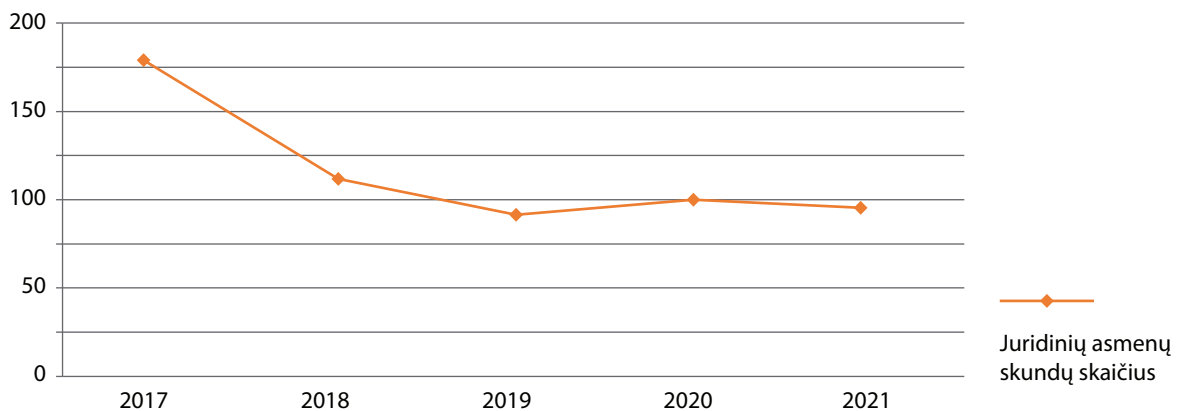
2021-aisiais, lyginant 2020 metų duomenimis, 8 proc. sumažėjo skundų, gautų iš sulaikytųjų ir nuteistųjų, skaičius: 2021 metais gauta 30 proc. tokių skundų, o 2020 metais – 38 procentai.

Kitos problematikos skundų procentas nuo bendro gautų skundų skaičiaus išlieka panašus.

Juridinių asmenų skundai

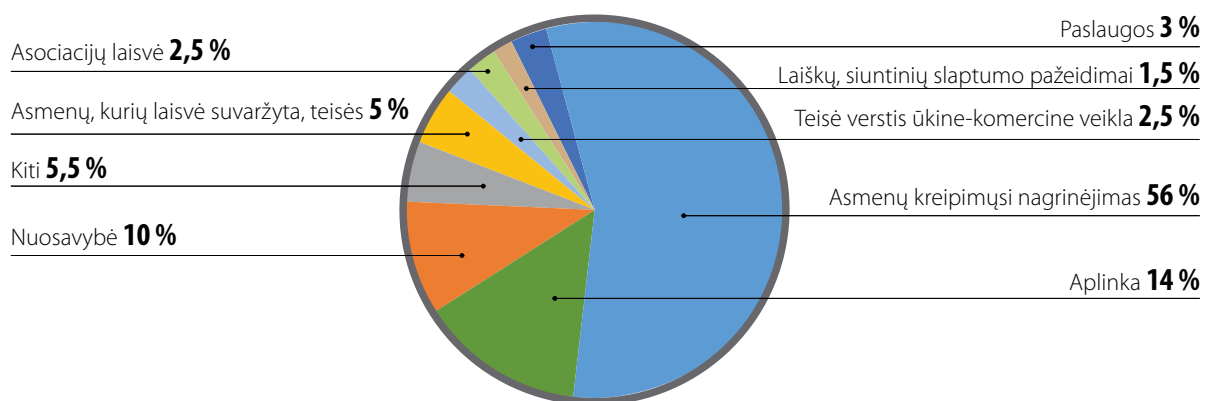
Pagal Seimo kontrolierių įstatymo 2 straipsnį kreiptis į Seimo kontrolierių įstaigą su skundu dėl pareigūnų piktnaudžiavimo ar biurokratizmo gali tiek fiziniai, tiek ir juridiniai asmenys. Dažniausiai į Seimo kontrolierių įstaigą kreipiasi fiziniai asmenys.

Nuo 2017 metų iš juridinių asmenų gaunamų skundų skaičiai mažėjo: 2018-aisiais gauta 114, o 2019-aisiais – 85 juridinių asmenų skundai; 2020 metais iš juridinių asmenų gautas 101 skundas, o 2021-aisiais – 91 skundas (15 pav.).

15 pav. Juridinių asmenų skundų dinamika. 2017–2021 metų duomenys

Pagal gautų skundų problematiką 2021 metais daugiau nei pusė visų Seimo kontrolierių gautų juridinių asmenų skundų buvo skundai, susiję su asmenų kreipimusi nagrinėjimu (56 proc.), 14 proc. skundų buvo susiję su aplinkos, o 10 – su nuosavybės klausimais (16 pav.).

16 pav. Juridinių asmenų skundai pagal sritis

Tyrimai Seimo kontrolierių iniciatyva

Seimo kontrolierių įstatymas suteikia Seimo kontrolieriams teisę pradėti tyrimus savo iniciatyva, kai iš visuomenės informavimo priemonių ar kitų šaltinių pranešimuose pateiktos informacijos galima daryti prielaidas apie galimą pareigūnų piktnaudžiavimą, biurokratizmą ar kitaip pažeidžiamas žmogaus teises ir laisves.

Tyrimai Seimo kontrolierių iniciatyva turi ypatingą prevencinį pobūdį, kadangi, net ir negavęs skundo dėl konkrečios problemos, Seimo kontrolierius gali pradėti tyrimą, jeigu mano, kad tam tikru atveju galėjo būti pažeistos žmogaus teisės. Šie tyrimai suteikia galimybę greitai ir efektyviai reaguoti į galimus žmogaus teisių pažeidimus, be to, dažniausiai jie būna aktualūs ne pavieniams asmenims, bet didelei jų grupei arba netgi nemažai visuomenės daliai.

Paprastai šių tyrimų metu atliekama ypač išsami tam tikros problemos analizė. Tai suteikia galimybę atskleisti teisinio reglamentavimo trūkumus ir pateikti siūlymus dėl atitinkamų teisės aktų tobulinimo.

2021 metais Seimo kontrolieriai savo iniciatyva pradėjo 12, o užbaigė 9 tyrimus, kuriuose tirta 10 problemų. Ištyrus šias problemas, 5 atvejais pareigūnų piktnaudžiavimo, biurokratizmo ar kitokio netinkamo viešojo administravimo faktai buvo patvirtinti, o dėl 5 problemų tyrimai buvo nutraukti, nes tyrimo metu išnyko skundžiamos aplinkybės arba, tarpininkaujant Seimo kontrolieriui, aktualios problemos buvo išspręstos gera valia.

2021 metais teiktos rekomendacijos

Seimo kontrolierių įstatymo nuostatos suteikia Seimo kontrolieriams teisę teikti siūlymus (rekomendacijas), kuriuos privalo nagrinėti institucija ir įstaiga arba pareigūnas, kuriems toks siūlymas (rekomendacija) adresuojamas, ir apie nagrinėjimo rezultatus informuoti Seimo kontrolierių.

2021 metais Seimo kontrolieriai pateikė 1 898 rekomendacijas. Daugiausia (1 228) jų institucijoms ir įstaigoms pateikta dėl viešojo administravimo gerinimo, kad nebūtų pažeidžiamos žmogaus teisės ir laisvės viešojo administravimo srityje.

Taip pat Seimo kontrolieriai rekomendacijomis (358) atkreipė pareigūnų dėmesį į aplaidumą darbe, įstatymų arba kitų teisės aktų nesilaikymą, tarnybinės etikos pažeidimus, piktnaudžiavimą, biurokratizmą arba žmogaus teisių ir laisvių pažeidimus, siūlė imtis priemonių, kad būtų pašalinti įstatymų arba kitų teisės aktų pažeidimai, jų priežastys ir sąlygos.

Didelę rekomendacijų dalį (168) sudarė siūlymai kolegialiai institucijai arba pareigūnams įstatymų nustatyta tvarka panaikinti, sustabdyti arba pakeisti įstatymams bei kitiems teisės aktams prieštaraujančius sprendimus arba priimti sprendimus, kurie iki tol nebuvo priimti dėl piktnaudžiavimo ir (arba) biurokratizmo.

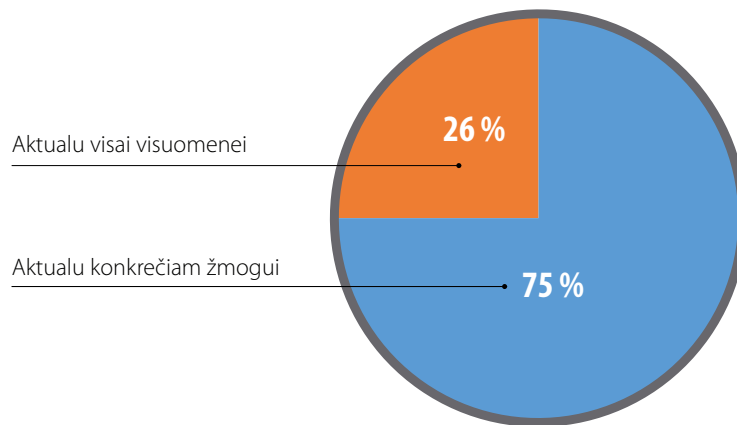

Rekomendacija	Rekomendacijų skaičius	
	Valstybės institucijoms	Savivaldos institucijoms
Pateikti atitinkamoms institucijoms ir įstaigoms (netiriant Seimo kontrolieriaus kompetencijai nepriskirto skundo iš esmės) siūlymus ar pastabas dėl viešojo administravimo gerinimo, kad nebūtų pažeidžiamos žmogaus teisės ir laisvės	811	417
Atkreipti pareigūnų dėmesį į aplaidumą darbe, įstatymų ar kitų teisės aktų nesilaikymą, tarnybinės etikos pažeidimą, piktnaudžiavimą, biurokratizmą ar žmogaus teisių ir laisvių pažeidimus bei siūlyti imtis priemonių, kad būtų pašalinti įstatymų ar kitų teisės aktų pažeidimai, jų priežastys ir sąlygos	238	120
Siūlyti kolegialiai institucijai ar pareigūnui įstatymų nustatyta tvarka panaikinti, sustabdyti ar pakeisti įstatymams bei kitiems teisės aktams prieštaraujančius sprendimus arba siūlyti priimti sprendimus, kurie nepriimti dėl piktnaudžiavimo ar biurokratizmo	99	69
Pasitelkti Vyriausybės įstaigų, ministerijų, savivaldybių pareigūnus, savivaldybių institucijų ir įstaigų pareigūnus bei ekspertus	45	3
Reikalauti nedelsiant pateikti informaciją, medžiagą ir dokumentus, būtinus Seimo kontrolieriaus funkcijoms atlikti	25	19
Siūlyti Seimui, Vyriausybei, kitoms valstybės ar savivaldybių institucijoms ir įstaigoms, kad būtų pakeisti įstatymai ar kiti norminiai teisės aktai, varžantys žmogaus teises ir laisves	34	3
Siūlyti kolegialiai institucijai, įstaigos vadovui ar aukštesniajai pagal pavaldumą institucijai ir įstaigai skirti nusižengusiems pareigūnams tarnybinės (drausminės) nuobaudas	2	3
Siūlyti prokurorui įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo	5	
Perduoti medžiagą ikiteisminio tyrimo įstaigai ar prokurorui, kai aptinkama nusikalstamos veikos požymių	2	
Informuoti Seimą, Vyriausybę bei kitas valstybės institucijas ir įstaigas arba atitinkamos savivaldybės tarybą apie šiurkščius įstatymų pažeidimus arba įstatymų ar kitų teisės aktų trūkumus, prieštaravimus ar spragas	1	
Reikalauti, kad pareigūnai, kurių veikla tiriama, pasiaiškintų raštu ar žodžiu	1	

Rengiant ataskaitą jau buvo žinoma, kad į 95 proc. Seimo kontrolierių teiktų rekomendacijų buvo atsižvelgta. Į šį skaičių patenka Seimo kontrolierių rekomendacijos, kurios įvykdytos iškart po jų pateikimo, taip pat atvejai, kai dėl rekomendacijų įgyvendinimo buvo kreipiamasi pakartotinai (teikiant papildomus argumentus, rengiant susitikimus su institucijų atstovais, pagrindžiant teikiamų rekomendacijų svarbą visuomenei ir kt.).

Atsakymų dėl 5 proc. pateiktų rekomendacijų iš institucijų tebelaukiama.

Reikėtų pažymėti, kad įgyvendinus Seimo kontrolierių teiktas rekomendacijas, neretai išsprendžiamos ne tik konkretaus pareiškėjo, bet ir visai visuomenei aktualios problemos, kadangi su žmogaus teisėmis susijusio teisinio reglamentavimo pakeitimai galioja į ateitį ir visiems.

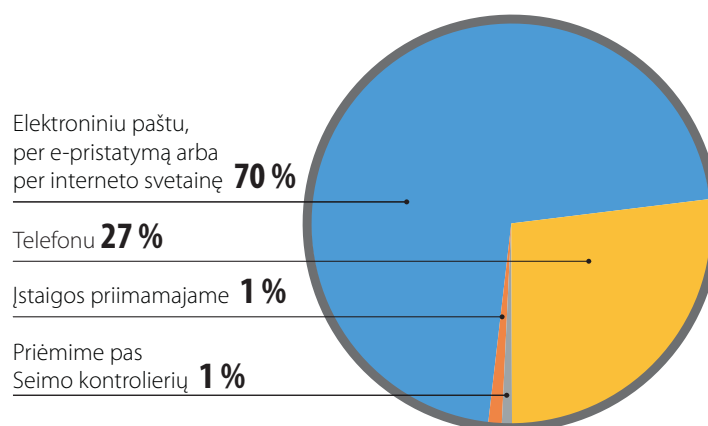
17 pav. Rekomendacijų sprendžiant problemas reikšmė

Gyventojų konsultavimas

Seimo kontrolierių įstaigos priimamajame kasdien apsilanko žmonių, kurie kitose institucijose negauna atsakymų dėl jiems rūpimų problemų. Priimamojo pagrindinė funkcija – operatyviai suteikti pareiškėjams reikalingą informaciją bei pagalbą sprendžiant jiems aktualius klausimus.

Nepaisant to, kad valstybė teikia nemokamą teisinę pagalbą, yra asmenų, kuriems ši pagalba nepriklauso, tačiau sumokėti advokatui už teisinės pagalbos teikimą jie neįstengia. Tokiu atveju Seimo kontrolierių įstaigos priimamasis lieka vienintelė vieta, į kurią teisinės pagalbos kreipiasi daugelis mažas pajamas turinčių žmonių. Seimo kontrolierių įstaigoje 2021 metais teisinė konsultacija suteikta 849 asmenims.

Pareiškėjai į Seimo kontrolierių taip pat kreipiasi gavę iš atitinkamos institucijos jų netenkinančius atsakymus. Lankytojams dažnai teikiama informacija ir apie institucijų priimtų sprendimų apskundimo tvarką. Pareiškėjui, kuris nesugeba aprašyti skundžiamų aplinkybių, priimamajame visada padedama surašyti skundą.

18 pav. Populiariausi asmenų kreipimosi į Seimo kontrolierių įstaigą būdai

Ekstremalioji situacija dėl visuotinės pandemijos valstybėje lėmė, kad 2021 metais daugiausia asmenų į Seimo kontrolierius kreipėsi ir buvo konsultuoti elektroninėmis priemonėmis – 71 proc., telefonu – 27 proc.

PAREIŠKĖJŲ SKUNDUOSE KELTŲ IR SEIMO KONTROLIERIŲ INICIATYVA ATLIKTŲ TYRIMŲ METU NAGRINĖTOS SVARBIAUSIOS PROBLEMOS

◆ Problemos asmenų kreipimūsi nagrinėjimo srityje

Policijos įstaigose gautų asmenų kreipimūsi nagrinėjimas

2021 metais Seimo kontrolierius skyrė didesnę dėmesį skundams, kuriuose asmenys skundėsi dėl policijos įstaigoms pateikiamų kreipimūsi nagrinėjimo.

Atlikus gautų skundų tyrimus paaiškėjo, kad policijos įstaigos, nagrinėdamos asmenų kreipimūsi, dažnu atveju netinkamai taiko (arba netaiko) Viešojo administravimo įstatymo bei Prašymų ir skundų nagrinėjimo ir asmenų aptarnavimo viešojo administravimo subjektuose taisyklių¹⁸ (toliau – Asmenų prašymų ir skundų nagrinėjimo viešojo administravimo subjektuose taisyklės), nuostatas, neteisingai vertina asmenų kreipimūsi.

Pažymėtina, kad policijos įstaigos yra viešojo administravimo subjektas, todėl, nagrinėdamos pareiškėjų skundus ir prašymus, be specialiųjų teisės nuostatų, savo veikloje privalo laikytis ir kitų viešojo administravimo srityje taikomų teisės aktų bei viešojo administravimo principų. Pagrindinis viešojo administravimo subjektų veikloje nagrinėjant asmenų skundus ir prašymus taikomas įstatymas – Viešojo administravimo įstatymas. Jis, kartu su Lietuvos Respublikos administracinių teismų išplėtotu gero administravimo principu, sudaro prielaidas įgyvendinti Konstitucijos nuostatą, kad visos valdžios įstaigos tarnauja žmonėms. Pagal gero viešojo administravimo (atsakingo valdymo) principą, viešojo administravimo subjektui nustatyta pareiga imtis aktyvių veiksmų vykdant administracinę procedūrą, reikalaujama, jog valstybės institucija (taip pat ir bet kuri policijos įstaiga), priimdama sprendimą, imtūsi visų įmanomų priemonių įvertinti visas reikšmingas aplinkybes ir sprendimą pagrįsti faktais, argumentais, įrodymais ir teisės normomis. Šis principas apima ne tik asmens teisę į pagrįsto sprendimo priėmimą, bet ir teisę efektyviai ginti (įgyvendinti) savo teises, pareigą išaiškinti administracinio akto apskundimo tvarką; individualus administracinis aktas, kuriame neišaiškinama jo apskundimo tvarka, neatitinka ir gero viešojo administravimo principo.

Tam, kad viešojo administravimo institucija, išnagrinėjusi asmens kreipimūsi, priimtų tinkamą sprendimą, pirmiausia ji turi nustatyti, kokį kreipimūsi – *prašymą* (su asmens teisių ar teisėtų interesų pažeidimu nesusijusį asmens kreipimūsi prašant suteikti administracinę paslaugą, priimti

¹⁸ Patvirtintų Vyriausybės 2007-08-22 nutarimu Nr. 875 (Vyriausybės 2021-12-01 nutarimu Nr. 1014 išdėstytos nauja redakcija. Plačiau žr. Seimo kontrolieriaus Augustino Normanto 2021 m. rugpjūčio 19 d. pažymoje-ataskaitoje Nr. 4D-2021/1-160/NKP-2021/1-1 „Dėl galimai pažeistų X teisių ir dėl žmogaus teisių užtikrinimo Lietuvos kriminalinės policijos biure“, prieinama per: <https://www.lrski.lt/documents/pazyma-ataskaita-del-galimai-pazeistu-x-teisiu-ir-del-zmogaus-teisiu-uztikrinimo-lietuvos-kriminalines-policijos-biure/>.

administracinį sprendimą arba atlikti kitus teisės aktuose nustatytus veiksmus) ar *skundą* (rašytinį kreipimąsi, kuriame nurodoma, kad yra pažeistos jo ar kito asmens teisės ar teisėti interesai, ir prašoma juos apginti) asmuo pateikė. Nuo to priklauso ir kreipimosi nagrinėjimo tvarka bei atsakymo turinys. Institucija, gavusi asmens skundą, privalo pradėti administracinę procedūrą ir priimti administracinės procedūros sprendimą.

Seimo kontrolierius praėjusiais metais savo praktikoje dažnai susidurdavo su atvejais, kai asmenų kreipimaisi dėl policijos įstaigos arba pareigūno veiksmais, neveikimu ar administraciniais sprendimais galimai padaryto asmens teisių ir teisėtų interesų pažeidimo būdavo nagrinėjami *taikant ne administracines, o tarnybinio nusižengimo tyrimo procedūras*. Seimo kontrolierius atkreipė atsakingų policijos pareigūnų dėmesį į tai, kad *tarnybinis patikrinimas nėra laikomas asmens galimai pažeistų teisių gynimo būdu, nes jo išvados gali sukelti teises pasekmes tik tikrinamam asmeniui, o asmens (pareiškėjo, pranešėjo ir kt.) teisėms ir teisėtiems interesams įtakos neturi*. Tai reiškia, kad asmuo (pareiškėjas, pranešėjas ir kt.), kuris kreipėsi į kompetentingus asmenis / institucijas / įstaigas dėl policijos pareigūnų veiksmų (neveikimo) ir kurio skundas buvo išnagrinėtas taikant tarnybinio nusižengimo tyrimo procedūras, neturi teisės skųsti jam pateikto atsakymo taip, kaip tai yra nustatyta viešąjį administravimą reglamentuojančiuose teisės aktuose. Kartu toks asmuo netenka ir galimybės ginti savo pažeistas teises bei įgyvendinti konstitucinę teisę kreiptis į išankstinio ginčų nagrinėjimo ne teismo tvarka instituciją arba teismą ir taip skųsti pareigūnų priimtus sprendimus.

Skundo dėl policijos įstaigoje gautų asmenų kreipimūsi nagrinėjimo tyrimo pavyzdys Nr. 1

Seimo kontrolierius gavo asmens skundą, kuriame nurodoma, kad Panevėžio apskrities vyriausiajam policijos komisariatui (toliau – AVPK) jis pateikė du skundus dėl policijos pareigūnų veiksmų, kai be jokios priežasties dažnai stabdomos jo vairuojamos transporto priemonės, įvertinimo, tačiau jie buvo išnagrinėti nesilaikant teisės aktų reikalavimų, o pagal vieną iš skundų visai nepradėta administracinė procedūra.

Skundo tyrimo metu buvo nustatyta, kad pagal vieną iš pareiškėjo skundų Panevėžio AVPK atliko tarnybinį patikrinimą, tačiau pažeidimų nenustatė. Pareiškėjas daugiau nei po mėnesio nuo kreipimosi dienos buvo informuotas apie tarnybinio tyrimo rezultatus. Gavę dar vieną pareiškėjo skundą dėl galimai netinkamų policijos pareigūnų veiksmų, Panevėžio AVPK pareigūnai atliko aplinkybių patikslinimą, kurio metu negavo informacijos apie galimą tarnybinį nusižengimą ar pareigūno vardo pažeminimą, todėl tarnybinio patikrinimo neatliko ir apie tai informavo pareiškėją. Administracinė procedūra taip pat nebuvo atlikta. Seimo kontrolierius pažymėjo konstatavo, kad pareiškėjas skundėsi dėl policijos pareigūnų veiksmų, turinčių jam tiesioginę neigiamą įtaką, todėl jų teisėtumas ir pagrįstumas turėjo būti vertinamas taikant ne tarnybinio nusižengimo tyrimo, o administracinę procedūrą; t. y., pareiškėjo skundai turėjo būti išnagrinėti vadovaujantis Viešojo administravimo įstatymo nuostatomis ir dėl jų turėjo būti priimti administraciniai sprendimai, su kuriais nesutikdamas, turėtų teisę juos apskųsti. Šiuo atveju, netinkamai pritaikius skundų nagrinėjimo procedūrą, pareiškėjui į jo skundus buvo parengti tik informacinio pobūdžio pranešimai, kurie formaliai laikytini

nesukeliančiais besikreipusiam teisinių pasekmių ir dėl to neskųstini. Įvertinus visas tyrimo metu nustatytas aplinkybes, buvo padaryta išvada, kad Panevėžio AVPK pareiškėjo skundus išnagrinėjo netinkamai, nesilaikydamas viešąjį administravimą reglamentuojančių teisės aktų nuostatų bei gero viešojo administravimo principų, todėl skundas buvo pripažintas pagrįstu (2021 m. sausio 15 d. pažyma Nr.4D-2020/1-1357).

Skundo dėl policijos įstaigoje gautų asmenų kreipimūsi nagrinėjimo tyrimo pavyzdys Nr. 2

Į Seimo kontrolierių kreipėsi asmuo, kuris skundėsi, kad per policijos elektroninių paslaugų sistemą pateikė pareiškimą dėl galimo administracinio nusižengimo, numatyto Administracinių nusižengimų kodekso 133 straipsnyje „Tarpininkavimo įdarbinant paslaugų teikimo reikalavimų pažeidimas“, prašydamas atlikti tyrimą, tačiau negavo iš Vilniaus AVPK pareigūnų jokie procesinio sprendimo, o tik buvo informuotas apie jo kreipimosi persiuntimą (vadovaujantis Viešojo administravimo nuostatomis) Valstybinei darbo inspekcijai spręsti pagal kompetenciją dėl galimo nelegalaus darbo ir darbo santykius reglamentuojančių teisės aktų galimų pažeidimų.

Vilniaus AVPK rašte nebuvo nurodytos priežastys, dėl kurių nebuvo priimtas administracinio nusižengimo teisenos procesinis sprendimas, taip pat nenurodyti teisės aktai, kuriais remiantis pareiškimą dėl galimo administracinio nusižengimo buvo nuspręsta persiųsti Valstybinei darbo inspekcijai. Toks policijos pareigūnų informacinio pobūdžio raštas laikytinas nesukeliančiu jokių pasekmių, todėl neskųstinas.

Seimo kontrolierius pažymoje konstatavo, kad Vilniaus AVPK raštas neatitinka Viešojo administravimo įstatymo nuostatų ir gero administravimo principo reikalavimų – iš jo turinio nėra aišku, kodėl ir kuo remiantis pareiškimas apie galimą administracinį nusižengimą nebuvo nagrinėjamas policijoje, kodėl pagal pateiktą pareiškimą dėl galimai nusikalstamos veikos nepriimtas joks procesinis sprendimas, taip pat kaip šį atsakymą pareiškėjas galėtų skųsti, manydamas, kad pareigūnai nenagrinėdami pareiškimo galimai pažeidė jo teises. Nekvestionuodamas policijos institucijų teisės priimti sprendimą dėl gauto pareiškimo apie galimą nusižengimą, Seimo kontrolierius pažymoje akcentavo, kad priimto sprendimo nemotyvavimas negali būti grindžiamas tik policijos pareigūno diskrecijos teise. Seimo kontrolierius padarė išvadą, kad nagrinėjamu atveju pagal pateiktą pareiškimą joks sprendimas (kaip jis suprantamas tiek viešąjį administravimą, tiek ir administracinę teiseną reglamentuojančiuose teisės aktuose bei laikantis gero administravimo standartų) nebuvo priimtas.

Kartu Seimo kontrolierius atkreipė dėmesį, kad policijai buvo pateiktas pareiškimas dėl galimo administracinio nusižengimo, kurio tyrimas yra išimtinė policijos kompetencija, o Darbo ginčų komisija yra privaloma ikiteisminio darbo ginčų nagrinėjimo institucija, sprendžianti darbo ginčus dėl teisės. Dėl šios priežasties Seimo kontrolierius padarė išvadą, kad pareiškimo dėl galimo administracinio nusižengimo persiuntimas Darbo ginčų komisijai laikytinas neteisėtu ir nepagrįstu (2021 m. rugsėjo 3 d. pažyma Nr. 4D-2021/1-651).

Skundo dėl policijos įstaigoje gautų asmenų kreipimūsi nagrinėjimo tyrimo pavyzdys Nr. 3

Į Seimo kontrolierių kreipėsi asmuo, kuris skundėsi, kad, jam kreipusis į Kauno AVPK su dviem prašymais suteikti informaciją iš administracinio nusižengimo bylos, į vieną atsakymo taip ir nesulaukia, į kitą prašymą pateiktas atsakymas neišsamus, o prašomos dokumentų kopijos nepateiktos.

Skundo tyrimo metu Seimo kontrolierius išsiaiškino, kad nors Administracinių nusižengimų kodekse yra nustatyta administracinė atsakomybė traukiamo asmens teisė susipažinti su bylos medžiaga, tačiau specialaus poįstatyminio teisės akto, kuris reglamentuotų susipažinimo su administracinio nusižengimo tyrimo medžiaga tvarką, – nėra. Seimo kontrolierius padarė išvadą, kad tokiu atveju policijos įstaiga turėtų vadovautis prašymų dėl informacijos gavimo pateikimą ir nagrinėjimą reglamentuojančiais teisės aktais. Pagal šių teisės aktų nuostatas, institucija privalo pareiškėjams teikti visus pagal teisės aktus teiktinus ir jų prašymo turinį atitinkančius dokumentus (juose esančią informaciją).

Skundo tyrimo metu nustatyta, kad Kauno AVPK raštu pateikė pareiškėjui atsakymą į pirmąjį prašymą, kuriame nurodė, jog su esančia administracinio nusižengimo medžiaga jis gali susipažinti atvykęs į Kauno AVPK. Seimo kontrolierius pažymoje konstatavo, kad Kauno AVPK pareigūnai, nurodydami pareiškėjui atvykti susipažinti su administracinio nusižengimo byla ir nepateikdami administracinio nusižengimo bylos medžiagos pareiškėjui elektroninėmis ryšio priemonėmis, ypač atsižvelgiant į tai, kad tuo metu šalyje buvo paskelbtas karantinas ir patys policijos pareigūnai buvo įpareigoti užtikrinti asmenų judėjimo ribojimų priemonių įgyvendinimą, nesivadovavo Viešojo administravimo įstatyme įtvirtintu naujovių ir atvirumo permainingoms principu (viešojo administravimo subjektas turi ieškoti naujų ir veiksmingų būdų, kaip geriau spręsti problemas, iškylančias vykdant viešąjį administravimą, taip pat nuolat tobulinti savo veiklą taikydamas pažangiausias metodus, modelius, technologijas, priemones ar gerosios patirties pavyzdžius).

Skundo tyrimo metu buvo konstatuota, kad dėl pareiškėjo prašymo pateikti informaciją ir dokumentų kopijas nėra priimtas nei sprendimas informaciją (dokumentų kopijas) pateikti, nei sprendimas atsisakyti ją pateikti, nenurodytos informacijos (dokumentų kopijų) nepateikimo priežastys ir tokio atsakymo apskundimo tvarka. Į pareiškėjo prašymą atsakyta praleidus teisės aktuose nustatytą 20 darbo dienų atsakymui pateikti terminą. Seimo kontrolierius priėjo prie išvados, kad tokie Kauno AVPK pareigūnų veiksmai nesiderina su geru viešuoju administravimu bei Konstitucijoje įtvirtintu principu, kad valdžios įstaigos tarnauja žmonėms (2021 m. liepos 27 d. pažyma Nr. 4D-2021/1-231).

Skundo dėl policijos įstaigoje gautų asmenų kreipimūsi nagrinėjimo tyrimo pavyzdys Nr. 4

Pareiškėjas kreipėsi į Seimo kontrolierių su skundu, kuriame nurodė, kad Panevėžio AVPK pateikė prašymą suteikti informaciją apie pareigūnui taikytą atsakomybę dėl Kelių eismo taisyklių pažeidimo, tačiau prašymas buvo išnagrinėtas neišsamiai, todėl jis kreipėsi su dar vienu prašymu, kuris nepagrįstai buvo palaikytas pakartotiniu ir paliktas nenagrinėtas.

Skundo tyrimo metu buvo nustatyta, kad atsakant į pirmąjį prašymą Panevėžio AVPK pareiškėją informavo apie jo nurodytam pareigūnui pradėtą administracinę teiseną ir paaiškino, kad nurodyto

automobilio savininkas, kurio pavardė tokia pati kaip įvardinto pareigūno, tačiau vardas kitoks, yra patrauktas administracinėn atsakomybėn ir jam paskirta pinigine bauda. Pareiškėjas antruoju prašymu paprašė patikslinti, ar skirtingi administracinėn atsakomybėn patrauktų asmenų vardai buvo nurodyti dėl techninės klaidos, ar administracinėn atsakomybėn buvo patraukti du skirtingi asmenys ir ar jo nurodytas pareigūnas buvo nubaustas už Kelių eismo taisyklių pažeidimą. Panevėžio AVPK pareiškėjo antrąjį prašymą laikė pakartotiniu ir nenagrinėjo bei prašomos informacijos nesuteikė.

Seimo kontrolierius pažymoje atkreipė pareigūnų dėmesį į tai, kad vertinant, ar pagrįstai pareiškėjo kreipimasis pakartotinai nenagrinėtas, turi būti analizuojama, ar kreipimesi pateikiami nauji faktiniai duomenys, papildomi argumentai, leidžiantys abejoti ankstesnio atsakymo pagrįstumu. Įvertinęs tyrimo metu nustatytas aplinkybes, Seimo kontrolierius konstatavo, kad antrasis pareiškėjo prašymas negali būti vertinimas kaip pakartotinis, nes jį sąlygojo neišsamus atsakymas į pirmąjį prašymą, be to, antrajame kreipimesi nebuvo prašoma iš naujo vertinti pirmojo prašymo aplinkybių ar atlikti tyrimą, o tik prašoma patikslinti, ar pareigūnas buvo nubaustas (į šį klausimą nebuvo atsakyta ankstesniu raštu). Tyrimo metu taip pat buvo nustatyta, kad pareiškėjui nebuvo išaiškinta ir sprendimo atsisakyti nagrinėti jo prašymą apskundimo tvarka (2021 m. kovo 8 d. pažyma Nr. 4D-2020/1-1572).

Skundo dėl policijos įstaigoje gautų asmenų kreipimūsi nagrinėjimo tyrimo pavyzdys Nr. 5

Į Seimo kontrolierių kreipėsi asmuo, skunde nurodydamas, kad Lietuvos kelių policijos tarnyba netinkamai išnagrinėjo jo kreipimąsi. Pareiškėjas informavo, kad bendruoju elektroninio pašto adresu kreipėsi į policiją, prašydamas paaiškinti, kaip konkrečioje situacijoje turėtų elgtis eismo dalyvis, kad nepažeistų Kelių eismo taisyklių. Negavęs atsakymo, po pusantro mėnesio kreipimąsi pakartojo, tačiau atsakymas, kurį parengė Lietuvos kelių policijos tarnyba, buvo nekonkretus (išdėstytos kelių savininkų prievolės, kaip elgtis konkrečioje situacijoje – nepaaiškinta), pateiktas praleidus teisės aktuose nustatytus atsakymui pateikti terminus.

Skundo tyrimo metu nustatyta, kad į pirmąjį kreipimąsi planavo atsakyti Policijos departamento Informacijos teikimo skyrius, ieškojo informacijos ir ją tikslino, bet išsamiai atsakyti į visus klausimus negalėjo. Todėl po savaitės Pareiškėjo laišką persiuntė Lietuvos kelių policijos tarnybai, kuri laiku neatkreipė dėmesio į persiūtą paklausimą, tikėtina, dėl to, kas jis nebuvo pasirašytas kvalifikuotu elektroniniu parašu.

Pažymoje Seimo kontrolierius atkreipė dėmesį, kad Lietuvos kelių policijos tarnyba, be kitų funkcijų, taip pat yra atsakinga už eismo įvykių ir Kelių eismo taisyklių pažeidimų prevencijos organizavimą, teisės pažeidimų keliuose užkardymą; tarnyba, kaip ir kiti viešojo administravimo subjektai, nagrinėdama pareiškėjų skundus ir prašymus, be specialiųjų teisės nuostatų, savo veikloje privalo laikytis ir kitų viešojo administravimo srityje taikomų teisės aktų bei viešojo administravimo srityje taikomų principų; taip pat, kaip ir kitos valstybės institucijos, ji turi pareigą veikti apdairiai ir rūpestingai, turi aktyviai atlikti pozityvias pareigas, viena kurių – teikti visapusišką informaciją, susijusią su skundo ar prašymo nagrinėjimu.

Seimo kontrolierius konstatavo, kad Lietuvos kelių policijos tarnyba argumentuotai neatsakė į pareiškėjo prašyme iškeltus klausimus, kurie susiję su Kelių eismo taisyklių tam tikrų nuostatų

kolizija, taip pat ir nesiėmė kitų veiksmų šalinti galimą nuostatų koliziją (2021 m. rugsėjo 16 d. pažyma Nr. 4D-2021/1-405).

◆ Kitose įstaigose gautų asmenų kreipimūsi nagrinėjimas

Skundo dėl Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos veiklos nesilaikant skundų nagrinėjimo terminų tyrimas

Seimo kontrolierius, išnagrinėjęs pareiškėjo skundą dėl Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos (Inspekcija) pareigūnų veiksmų (neveikimo) galimai nesilaikant pareiškėjo skundo nagrinėjimo (dalies skundo persiuntimo) terminų, be kita ko, konstatavo, kad sprendimas dėl šio skundo buvo priimtas per ilgesnį nei 9 mėnesių laikotarpį nuo skundo Inspekcijoje gavimo dienos, tai yra pažeidžiant Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo (Įstatymas) nustatytą maksimalų 6 mėnesių skundų nagrinėjimo terminą. Inspekcijos pateikti paaiškinimai dėl skundo neišnagrinėjimo laiku priešasčių (didelis darbo krūvis, darbuotojų trūkumas ir pan.) neatitinka teisės aktų reikalavimų ir gero viešojo administravimo principo.

Seimo kontrolierius atkreipė dėmesį į tai, kad ir anksčiau, atliekant pareiškėjo bei kitų asmenų skundų tyrimus, Inspekcija jau ne vieneri metai nurodo tas pačias priežastis, dėl kurių skundai neišnagrinėti laiku. Seimo kontrolierius pažymėjo, kad pasikartojantys asmenų teisių į gerą viešąjį administravimą pažeidimai negali būti pateisinami Inspekcijos vidaus administravimo veiklos organizavimo problemomis, t. y., tinkama Inspekcijos vidaus administravimo veikla (personalo, turimų finansinių išteklių valdymas) turi užtikrinti jai priskirtų funkcijų vykdymą teisės aktuose nustatyta tvarka ir terminais. Inspekcijai ne kartą buvo teiktos Seimo kontrolieriaus rekomendacijos dėl skundų nagrinėjimo terminų laikymosi bei papildomų teisinių ir organizacinių priemonių taikymo, buvo organizuoti susitikimai su Inspekcijos atstovais Vyriausybei buvo rekomenduota prireikus imtis teisinių ir (ar) organizacinių priemonių Inspekcijos veiklai gerinti.

Seimo kontrolierius, atsižvelgęs į pirmiau nurodytas aplinkybes, rekomendavo Vyriausybei inicijuoti nepriklausomą Inspekcijos veiklos auditą ir, remiantis šio audito bei viešųjų konsultacijų dėl Įstatymo peržiūros rezultatais, naujos informacijos ir pasiūlymų dėl skundų išnagrinėjimo teisės aktų nustatytais terminais gerinimo analize, pasirinkti efektyviausias priemones, kurios užkirstų kelią ne vieneri metai besitęsiantiems asmenų teisių į gerą viešąjį administravimą pažeidimams, kartu užtikrintų tinkamą duomenų subjektų teisių apsaugą ir konstitucinio valdžios įstaigų tarnavimo žmonėms principo tinkamą įgyvendinimą (2021 m. kovo 2 d. pažyma Nr. 4D-2020/1-1555).

Atsižvelgus į Seimo kontrolieriaus rekomendaciją, Vyriausybės pavedimu Teisingumo ministerijos Centralizuoto vidaus audito skyrius atliko Inspekcijos žmogiškųjų išteklių valdymo vertinimą, 2021-05-27 ataskaitoje pateikė išvadas, kad Inspekcijoje tinkamam funkcijų įgyvendinimui nustatytas 32 papildomų pareigybių poreikis. Finansų ministerija informavo, kad Inspekcijai papildomai skirta Europinės asmens duomenų apsaugos reformai pagal Bendrojo duomenų apsaugos reglamentą

numatytoms naujoms ir išplėstoms esamoms funkcijoms vykdyti papildomai 10 etatų – 216 tūkst. eurų darbo užmokesčiui.

Skundo dėl teisės gauti informaciją žodžiu tyrimas

Piliečiams yra garantuojama teisė gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų. Šią teisę atitinka viešojo administravimo subjekto pareiga teikti prašomą informaciją, t. y. suteikti administracinę paslaugą teisės aktų nustatyta tvarka.

Seimo kontrolierių įstaigoje išnagrinėtas pareiškėjo skundas dėl Šiaulių miesto savivaldybės ir kai kurių valstybės įstaigų (Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos, Užimtumo tarnybos) veiklos, kai, jam paskambinus trumpuoju numeriu (skelbiamu institucijų svetainėse), už telefono skambutį reikėjo papildomai (ne pagal turimą planą, numatytą sutartyje su ryšių operatoriumi) mokėti (už sujungimą bei pokalbio minutes) net ir tuo atveju, kai buvo laukiama, kol „visos operatorės užimtose“, o administracinė paslauga nebuvo teikiama.

Atlikę tyrimą Seimo kontrolieriai nustatė, kad, siekdamos pasilengvinti savo funkcijų vykdymą ir pasirinkusios administracines paslaugas teikti telefoninio ryšio trumpuoju numeriu, skambučių valdymu (centru), valstybės ir savivaldybių įstaigos tam pasitelkia privačius ryšių operatorius (verslo subjektus), kurie taiko papildomus mokesčius skambinančiajam ir kuriems atitenka lėšos už skambučius. Jeigu mokėjimas už administracinių paslaugų asmenims teikimą telefonu nenumatytas teisės aktuose, viešojo administravimo subjektai, savo funkcijų atlikimui besinaudojantys privačių ryšių operatorių paslaugomis, visų finansinių kaštų padengimo atsakomybę turi prisiimti patys, šios naštos neperkeldami piliečiams. Valstybės, savivaldos įstaigos nesuinteresuotos, kad į skambutį būtų atsiliepta greičiau, šio proceso nekontroliuoja, taigi, tokia valstybės ir savivaldybių įstaigų veikla nesiderina su gero viešojo administravimo principu.

Seimo kontrolierių nuomone, viešojo administravimo subjektų administracinių paslaugų (informacijos, dokumentų ir kita) teikimas, laikantis gero viešojo administravimo principo, sudaro prielaidas konstitucinės nuostatos, jog valdžios įstaigos tarnauja žmonėms, įgyvendinimui. Teisės aktuose nėra numatytas administracinės paslaugos teikti informaciją raštu, žodžiu, telefonu apmokestinimas (jokia forma), todėl negali būti taikomi jokie papildomi tarifai ar mokėjimai, kurie apsunkintų (ribotų) administracinių paslaugų asmenims teikimą. Visiems asmenims, nepriklausomai nuo socialinės, finansinės ar kitokios padėties, turi būti užtikrinama vienoda galimybė kreiptis į viešojo administravimo subjektą dėl informacijos, konsultacijos ir ją (jas) gauti, viešojo administravimo subjektai turi siekti gerinti savo veiklą.

Atsižvelgus į Seimo kontrolierių rekomendacijas priimtos naujos redakcijos Asmenų prašymų ir skundų nagrinėjimo viešojo administravimo subjektuose taisyklės, kuriose įtvirtinta nuostata, kad institucijos, siekdamos pagerinti asmenų aptarnavimą, gali naudoti tik tokias organizacines ir technines priemones, kurios nevers aptarnaujamų asmenų patirti kitų, nei nustatyta rinkliava ar kitas atlyginimas už institucijos teikiamas administracines ar viešąsias paslaugas, finansinių išlaidų ar laiko sąnaudų. Finansų ministerija pažymėjo, kad, pritarus pasiūlymui dėl privalomo nemokamos telefono

linijos įrengimo valstybės ir savivaldybių institucijose ir įstaigose, tam įgyvendinti reikėtų papildomų valstybės ir savivaldybių biudžetų lėšų. Vidaus reikalų ministerijos nuomone, būtina sistemaiškai įvertinti šios problemos mastą, valstybės ir savivaldybių institucijų praktiką šioje srityje ir galimybę skirti papildomą finansavimą (2021 m. birželio 30 d. pažyma Nr. 4D-2021/1-438; 4D-2021/2-445).

◆ Suimtųjų ir nuteistųjų skunduose keliamos problemos

Problemos resocializacijos (užimtumo, bendravimo su artimaisiais) srityje

Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija numato kiekvieno asmens teisę į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą bei susirašinėjimo slaptumą. Europos Tarybos Ministrų Komitetas rekomencijoje šalims narėms Nr. R (2006)2 „Dėl Europos kalėjimų taisyklių“ suformulavo standartus, nustatančius pareigas įkalinimo įstaigų administracijoms, kad šių teisių įgyvendinimas būtų užtikrinamas ir įkalinčiams asmenims.

Europos Žmogaus Teisių Teismas pabrėžia, kad labai svarbi kalinių teisės į šeimos gyvenimo gerbimą dalis yra galimybė bendrauti su artimaisiais, įskaitant ir pasimatymus, kurie įkalinčiųjų resocializacijos procese laikomi ypač svarbia komunikacijos forma. Ryšys su išoriniu pasauliu yra gyvybiškai svarbus norint neutralizuoti galimą žalingą įkalinimo poveikį. Europos kalėjimų taisyklėse nustatyta, kad valdžios institucijos, bausmių vykdymo procese siekdamos taip pat ir tinkamos įkalinčių asmenų resocializacijos, privalo suteikti galimybę arba, jeigu reikia, padėti jiems palaikyti ryšius su artimaisiais.

Kita ne mažiau svarbi siekio sušvelninti neigiamą įkalinimo poveikį dalis – tinkamas įkalinčių asmenų užimtumas, kuris kartu yra ir svarbi įkalinčių asmenų resocializacijos prielaida. Socialinė rehabilitacija turi būti vykdoma pagal nuteistajam individualiai sudarytą planą. Nuteistiesiems siūlomos užimtumo priemonės turi mažinti nuteistųjų socialinę atskirtį, sudaryti sąlygas savo laisvalaikį leisti prasmingai ir atitikti individualius poreikius.

Skundo dėl galimybės bendrauti su artimaisiais tyrimas

Seimo kontrolierius išnagrinėjo skundą dėl Šiaulių tardymo izoliatoriuje nustatytos tvarkos, pagal kurią internetine telefonija leidžiama naudotis tik darbo dienomis iki 16 val., tai yra, tuo laiku, kai įkalinčių asmenų artimieji dirba arba mokosi.

Skundo tyrimo metu nustatyta, kad pareiškėjas net du kartus kreipėsi į Šiaulių tardymo izoliatoriaus administraciją su prašymu dėl vaizdo skambučio suteikimo vėlesniu nei teisės akte nustatytu laiku, prie prašymų pridėjo savo sutuoktinės darbo grafiką bei dukrų lankomų būrelių grafikus. Prašymus buvo atsakyta patenkinti, neįvertinus individualių aplinkybių, tik formaliai nurodant, jog vaizdo skambučiai suteikiami teisės akte nurodytu laiku.

Seimo kontrolierius pažymėjo atkreipė pareigūnų dėmesį į tai, kad dėl laisvės atėmimo asmuo neturėtų prarasti ryšių su išoriniu pasauliu. Priešingai, visi kaliniai turi teisę į tokį kontaktą, o kalėjimo administracija

turėtų stengtis sudaryti tokias sąlygas, kad jie galėtų kuo geriau tokius ryšius išlaikyti. Ryšys su išoriniu pasauliu yra gyvybiškai svarbus norint neutralizuoti galimą žalingą laisvės atėmimo poveikį.

Vertindamas situaciją bei nustatytą naudojimosi internetine telefonija tvarką, Seimo kontrolierius konstatavo, kad nustatytas laikas naudotis internetine telefonija yra patogus tik tardymo izoliatoriaus administracijai, bet ne suimtiesiems nuteistiesiems. Seimo kontrolieriaus vertinimu, Šiaulių tardymo izoliatoriuje galiojantis reglamentavimas nepadedą suimtiesiems /nuteistiesiems palaikyti kuo veiksmingesnį ir glaudesnį ryšį su artimaisiais, nesudaro palankesnių sąlygų kuo dažniau ir kuo patogesniu laiku bendrauti su artimaisiais. Atsižvelgiant į šias aplinkybes, skundas buvo pripažintas pagrįstu (2021 m. vasario 22 d. pažyma Nr. 4D-2020/1-1421).

Skundo dėl socialinės reabilitacijos įgyvendinimo tyrimas

Į Seimo kontrolierių kreipėsi nuteistas, kuris nurodė, kad atvykus į Vilniaus pataisos namus atlikti laisvės atėmimo bausmės pareigūnai neorganizavo jo socialinės reabilitacijos ir netaikė jam pozityvaus užimtumo priemonių. Skundo tyrimo metu buvo nustatyta, kad nuteistiesiems, atliekantiems bausmę Vilniaus pataisos namuose, yra sudarytos sąlygos užsiimti individualia, menine ir kūrybine veikla; jie yra aprūpinami reikiamomis priemonėmis; sudaroma galimybė individualių konsultacijų metu bendrauti su Resocializacijos skyriaus specialistais bei psichologais, naudotis laisvalaikio užimtumo patalpa, kurioje įrengtas stalo tenisas; siūlomos ir kitos socialinės reabilitacijos programos, įvairūs užsiėmimai. Pareiškėjas dėl pozityvaus užimtumo priemonių ir kitų socialinės reabilitacijos programų vykdymo atvykęs į Vilniaus PN nesikreipė, todėl šiomis priemonėmis jis negalėjo naudotis.

Pažymoje Seimo kontrolierius konstatavo, kad į pataisos įstaigą atvykęs nuteistas neprivalo kreiptis dėl dalyvavimo socialinės reabilitacijos programose ir pozityvaus užimtumo priemonių taikymo. Būtent pataisos įstaigos administracija ir pareigūnai turi pozityvią pareigą imtis aktyvių veiksmų, siekiant tinkamai įgyvendinti nuteistojo reintegracijos principą: supažindinti atvykusį nuteistąjį su socialinės reabilitacijos galimybėmis, pradėti dialogą su asmeniu apie tai, kokiose programose jis pageidautų dalyvauti ir kurios pozityvaus užimtumo priemonės galėtų turėti teigiamos įtakos jo taisymosi procesui, motyvuoti ir skatinti nuteistąjį savo noru aktyviai naudotis siūlomomis galimybėmis. Atsižvelgdami į pokalbio metu pateiktą nuteistojo valią ir į teisės aktuose nustatytą terminą, pataisos įstaigos pareigūnai turi sudaryti nuteistojo individualų socialinės reabilitacijos planą, supažindinti su juo nuteistąjį ir šį planą vykdyti. Vilniaus pataisos namų pareigūnai Seimo kontrolieriui nepateikė duomenų, kad pataisos įstaigos pareigūnai būtų ėmęsi šių veiksmų, todėl skundas dėl Vilniaus PN pareigūnų veiksmų neorganizuojant nuteistojo socialinės reabilitacijos buvo pripažintas pagrįstu (2021 m. kovo 16 d. pažyma Nr. 4D-2020/1-1179).

Skundo dėl galimybės būti supažindinamam su visuomenės gyvenimu šalyje ir užsienyje tyrimas

Seimo kontrolierius gavo nuteistojo skundą, kuriame teigta, kad Alytaus pataisos namuose drausmės grupei priskirtiems nuteistiesiems nėra sudaromos galimybės susipažinti su Lietuvos ir pasaulio

naujienomis (t. y., skaityti laikraštį ir žiūrėti televizorių tam skirtame kambaryje) ir taip yra skatinama socialinė atskirtis.

Skundo tyrimo metu buvo nustatyta, kad Alytaus pataisos namų drausmės grupėje esantys nuteistieji neturi galimybės naudotis laisvalaikio kambariu su televizoriumi (nors pagal teisės aktus toks kambarys turi būti įrengtas visų grupių gyvenamuosiuose korpusuose); karantino metu administracijos žodiniu sprendimu buvo nuspręsta kiekvienam būriui nuteistųjų išduoti po vieną laikraščio „Vakaro žinios“ egzempliorių (iki karantino laikraštį visi galėjo skaityti bibliotekoje, pagal nustatytą grafiką). Atsižvelgęs į tai, jog praktiškai menkos galimybės gauti informaciją apie Lietuvos ir pasaulio įvykius nebuvo kompensuojamos kitomis priemonėmis, Seimo kontrolierius sprendė, kad Alytaus pataisos namų drausmės grupei priskirtų nuteistųjų teisės yra nepagrįstai ribojamos.

Pažymoje Seimo kontrolierius atkreipė pareigūnų dėmesį į tarptautinius žmogaus teisių apsaugos standartus bei pažymėjo, kad nuosekliai laikosi nuomonės, jog galimybių prasmingai leisti laisvalaikį sudarymas yra itin svarbus įkalintų asmenų socialinei rehabilitacijai ir žalingam įkalinimo poveikiui sumažinti. Todėl pataisos įstaigos turi sudaryti sąlygas įkalintiems asmenims gauti informaciją apie svarbiausius pasaulio ir Lietuvos įvykius, pasitelkiant įvairias priemones (2021 m. birželio 15 d. pažyma Nr. 4D-2021/1-68; analogiška problema buvo konstatuota ir 2021 m. lapkričio 25 d. pažymoje Nr. 4D-2021/1-1135).

Skundo dėl galimybės užsiimti pozityvia veikla tyrimas

Nuteistasis skundėsi tuo, kad Marijampolės pataisos namų administracija galimai nepagrįstai draudžia jam ir kitiems nuteistiesiems, įtrauktiems į linkusiųjų pabėgti sąrašus, lankytis lokalinio sektoriaus kieme ir taip riboja jų galimybes užsiimti pozityvia veikla.

Skundo tyrimo metu nustatyta, kad toks draudimas Marijampolės pataisos namų vidaus teisės aktuose buvo įtvirtintas, siekiant užtikrinti pataisos įstaigos apsaugą ir joje laikomų asmenų priežiūrą. Išanalizavęs teisės aktus, Seimo kontrolierius nustatė, kad vidaus teisės aktuose įtvirtintas draudimas neturi teisinio pagrindo ir prieštarauja aukštesnės teisinės galios teisės akte įtvirtintam reglamentavimui.

Seimo kontrolierius pažymėjo, kad drausmės grupei priskirtiems nuteistiesiems (ypač jei jie yra įtraukti į linkusiųjų pabėgti sąrašus) yra gana sudėtinga prasmingai leisti laisvalaikį dėl teisės aktuose įtvirtintų ribojimų. Todėl Seimo kontrolierius kritiškai vertino Marijampolės pataisos namų administracijos veiksmus, kuriais vidaus teisės aktuose, skirtuose pagerinti drausmės grupei priskirtų nuteistųjų galimybes prasmingai leisti laisvalaikį, yra nustatomas režimo reikalavimas (drausti nuteistiesiems, įtrauktiems į linkusiųjų pabėgti sąrašą, lankytis lokalinio sektoriaus kieme), užkertantis jiems kelią užsiimti pozityvia veikla, kuri prisidėtų prie šių nuteistųjų socialinės rehabilitacijos.

Be kita ko, pažymoje konstatuota, kad pagal nustatytą teisinį reglamentavimą nuteistojo išbraukimo iš linkusiųjų pabėgti sąrašo klausimas yra svarstomas tik kartą per metus. Taigi dėl Marijampolės pataisos namų administracijos nustatyto draudimo lankytis lokalinio sektoriaus kieme nuteistieji,

įtraukti į linkusiųjų pabėgti sąrašus, yra izoliuojami labai ilgam laikotarpiui ir netenka galimybės prasmingai leisti laisvalaikį. Dėl šios priežasties Seimo kontrolierius vertino, kad toks draudimas paneigia bausmių vykdymo sistemos tikslą (t. y., mažiausiai vieneriems metams nuteistasis netenka teisės į socialinę reabilitaciją, kurios metu jam suteikiamos žinios apie tai, kaip savo gyvenimo tikslų siekti teisėtais būdais ir priemonėmis, ir sudaroma reali galimybė pakeisti netinkamą elgesį) ir negali būti pripažintas teisėtu bei pagrįstu (2021 m. birželio 29 d. pažyma Nr. 4D-2021/1-206).

Skundo dėl galimybės užsiimti individualia veikla tyrimo pavyzdys Nr. 1

Seimo kontrolierius ištyrė nuteistojo skundą, kuriame buvo skundžiamasi, kad Marijampolės pataisos namų pareigūnai jam draudžia užsiimti individualia veikla (muzikos kūrimu ir programavimu).

Skundo tyrimo metu nustatyta, kad pareiškėjas ne kartą raštu kreipėsi į pataisos namų administraciją prašydamas sudaryti sąlygas vykdyti Valstybinėje mokesčių inspekcijoje įregistruotas individualias veiklas – programavimą ir muzikos kūrimą, tačiau pareigūnai ilgą laiką vengė priimti sprendimą šiuo klausimu ir tik po Seimo kontrolieriaus kreipimosi iš dalies išsprendė nuteistajam aktualų klausimą dėl asmeninio kompiuterio naudojimo kūrybiniais tikslais, t. y., leido užsiimti menine kūrybine individualia veikla (elektroninės muzikos kūrimu) nuteistųjų klube pagal suderintą grafiką (dvi dienas per savaitę po 3 valandas). Pažymoje konstatuota, kad iki skundo tyrimo pabaigos Marijampolės pataisos namų administracija taip ir nepriėmė sprendimo dėl pareiškėjo galimybės užsiimti individualia veikla (programavimu) ir nesvarstė, ar būtų įmanoma leisti vykdyti abi veiklas (tiek muzikos kūrimą, tiek programavimą) ilgiau nei 3 valandas per dieną. Seimo kontrolierius darė išvadą, kad Marijampolės pataisos namų pareigūnai neveikimu, t. y., nepriimdami sprendimo (tiek teigiamo, tiek neigiamo, nurodant jo priėmimo priežastis), nepagrįstai apribojo nuteistojo teisę užsiimti individualia veikla (2021 m. spalio 12 d. pažyma Nr. 4D-2021/1-645).

Skundo dėl galimybės užsiimti individualia veikla tyrimo pavyzdys Nr. 2

Seimo kontrolierius gavo nuteistojo skundą dėl Vilniaus pataisos namų direktoriaus sprendimo, kuriuo atsisakyta išduoti leidimą jam vykdyti individualią veiklą pagal pažymą.

Atsižvelgęs į pareiškėjo skunde nurodytas aplinkybes ir į tai, kad, šiuo klausimu jau buvo teikę rekomendacijas Kalėjimų departamentui, Seimo kontrolierius tarpininkaudamas kreipėsi į Kalėjimų departamento direktorių ir rekomendavo įvertinti Vilniaus pataisos namų direktoriaus sprendimo pagrįstumą.

Kalėjimų departamento direktorius pareiškėjo skundą pripažino pagrįstu bei įpareigojo Vilniaus pataisos namų vadovą iš naujo išnagrinėti pareiškėjo prašymą, įvertinant visas faktines ir teisinės galimybes. Rašte, be kita ko, atkreiptas pataisos įstaigos direktoriaus dėmesys į tai, kad teisės aktai nustato pozityvią pareigą pataisos įstaigos administracijai skatinti nuteistuosius užsiimti individualia veikla, pagal galimybes įrengti tokiai veiklai vykdyti tinkamas patalpas ar kitą vietą ir aprūpinti nuteistuosius reikmenimis individualiai veiklai vykdyti. Taip pat buvo akcentuota, kad nuo 2022 m.

sausio 1 d. įsigalios Bausmių vykdymo kodekso pakeitimo nuostatos, reglamentuojančios nuteistųjų užimtumą – organizuodama nuteistųjų užimtumą pataisos įstaigos administracija privalės siekti, kad kiekvienas nuteistasis ne mažiau kaip aštuonias valandas per parą užsiimtų prasminga jų ir visuomenės interesus atitinkančia veikla, be kita ko, ir individualia veikla (2021 m. lapkričio 25 d. tarpininkavimo raštas Nr. 4D-2021/1-1407).

◆ **Privatumo užtikrinimo problemos**

Dažnai teigiama, kad tam tikras suimtųjų ir nuteistųjų privatumo apribojimas ir su tuo susiję neigiami išgyvenimai, patyrimai, paprastai yra neišvengiama kalinimo pasekmė, susijusi su jo esme, tikslais ir saugiu vykdymu. Tačiau tiek Europos Žmogaus Teisių Teismas, tiek ir Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas sprenddamas bylas, susijusias su pareigūnų pareiga užtikrinti, kad naudojantis tualetu būtų užtikrintas suimtųjų (nuteistųjų) privatumas, ne kartą konstatavo, kad nacionalinės institucijos turi pozityvią pareigą suteikti tokią priegią prie sanitarinių įrenginių, kuri tinkamai užtikrintų kaliniams privatumą. Tinkamu privatumo užtikrinimu laikytina, kai kiti asmenys negali matyti suimtojo (nuteistojo) besinaudojančio tualetu.

Skundo dėl privatumo neužtikrinimo tyrimas

Seimo kontrolierius išnagrinėjo skundą dėl Alytaus pataisos namų pareigūnų veiksmų neužtikrinant privatumo imant šlapimo mėginį dėl apsvaigimo nuo psichiką veikiančių medžiagų. Skunde nuteistasis nurodė, kad vieta, kurioje buvo imamas mėginys, nebuvo privati, durys buvo pravertos, pro jas matėsi pašaliniai žmonės.

Kalėjimų departamentas paaiškino, kad dėl galimo mėginio suklastojimo (kai nuteistieji bando sukeisti savo tikrąjį šlapimo mėginį kitu, iš anksto paruoštu ir su savimi dažniausiai apatiniuose rūbuose įvairiose talpose atsineštu šlapimu), prieš patikrinimą dėl apsvaigimo nuo psichiką veikiančių medžiagų yra atliekama krata, šlapimo mėginio paėmimą atidžiai stebi pareigūnai, o dėl patalpos ypatybių durys turi būti pravertos.

Atlikęs tyrimą, Seimo kontrolierius konstatavo, kad teisės aktuose yra nustatyta, jog krata / apžiūra, tikrinant nuteistųjų apsvaigimą nuo psichiką veikiančių medžiagų, turi būti atliekama nustatytoje patalpoje. Krata ir apžiūrą atlikdami pareigūnai privalo elgtis korektiškai, nežeminti nuteistųjų garbės ir orumo. Instrukcijoje taip pat yra nurodyta, jog krata turi būti atliekama atskiroje patalpoje. Tai suponuoja išvadą, jog vietoje, kurioje atliekama krata / apžiūra, neturi būti pašalinių asmenų, todėl Kalėjimų departamento pateiktą paaiškinimą, jog „dėl patalpos ypatybių, durys turi būti pravertos“, Seimo kontrolierius vertino kritiškai. Seimo kontrolieriaus nuomone, Alytaus pataisos namų pareigūnams profesionaliai atlikus kratą / apžiūrą, grėsmės dėl galimo mėginio sukeitimo nebelieka, todėl imant mėginį turi būti užtikrintas nuteistųjų privatumas (2021 m. lapkričio 25 d. pažyma Nr. 4D-2021/1-1135).

◆ Situacijos, keliančios abejonių pareigūnų nešališkumu

Europos Tarybos Ministrų Komitetas rekomendacijoje šalims narėms Nr. R (2006)2 „Dėl Europos kalėjimų taisyklių“ pažymi, kad kalėjimų darbuotojai visada turi elgtis ir atlikti savo pareigas taip, kad geru pavyzdžiu galėtų daryti įtaką įkalintiems asmenims ir įgytų jų pagarbą. Darbuotojų elgesys atliekant kratas yra ypatingai svarbus. Pabrėžtina, kad kratos turi būti atliekamos tokiu būdu, kad galėtų ne tik atskleisti ir užkardyti uždraustų daiktų turėjimą, tačiau tuo pačiu metu turi būti gerbiamas ir suimtųjų (nuteistųjų) orumas ir jų asmeninė nuosavybė.

Skundo dėl pareigūnų biurokratinio ir neobjektyvaus elgesio tyrimo pavyzdys Nr. 1

Nuteistasis, bausmę atliekantis drausmės grupėje, skundėsi dėl Alytaus pataisos namų pareigūnų veiksmų kratos metu paėmus teisėtai laikomus maisto papildus ir ilgą laiką jų negražinant.

Seimo kontrolierius, išnagrinėjęs skundą nustatė, kad Alytaus pataisos namų pareigūnai atliko neplaninę kratą, kurios metu buvo paimti pareiškėjui priklausantys maisto papildai. Kadangi maisto papildai nėra įtraukti į drausmės grupei priskirtiems nuteistiesiems leidžiamų įsigyti ir turėti daiktų sąrašą, juos pareigūnai paėmė išsiaiškinti įsigijimo teisėtumą. Nuteistasis iš karto po kratos pateikė pareigūnams maisto papildų įsigijimo dokumentus (pataisos namų direktoriaus leidimą juos įsigyti), tačiau pareigūnai į tai nekreipė dėmesio ir situaciją, ar nuteistasis teisėtai savo gyvenamojoje patalpoje turėjo maisto papildus, aiškinosi nepagrįstai ilgai. Tik po trijų savaičių, kai nuteistasis Alytaus pataisos namų administracijai pateikė aštuonis skundus, maisto papildai buvo gražinti.

Seimo kontrolierius priėjo išvados, kad Alytaus pataisos namų pareigūnai šiuo atveju elgėsi biurokatiškai – užuot operatyviai ir realiai iš esmės sprendę pareiškėjo keliamą klausimą, vertinę jo pateiktus dokumentus, pareigūnai registravo ir nagrinėjo gautus pareiškėjo skundus bei rengė į juos atsakymus. Kartu buvo nustatyta, kad nuteistųjų priežiūrą atliekantys pareigūnai nėra supažindinami su konkreto nuteistojo atžvilgiu priimtais pataisos namų direktoriaus leidimais įsigyti tam tikrų daiktų, nes, kaip teigia Alytaus pataisos namų administracija, to nenumato teisės aktai.

Seimo kontrolierius pažymėjo pabrėžė, kad kratos metu pareigūnai ne tik turi atskleisti ir užkardyti bet kokius bandymus pabėgti arba nuslėpti uždraustus turėti daiktus, jie turi gerbti asmenų, kuriems yra atliekama krata, orumą ir jų asmeninę nuosavybę; tik abipusė pagarba leistų kurti įstaigoje pareigūnų ir nuteistųjų gerus santykius bei abipusį pasitikėjimą (2021 m. lapkričio 16 d. pažyma Nr. 4D-2021/1-1030).

Skundo dėl pareigūnų biurokratinio ir neobjektyvaus elgesio tyrimo pavyzdys Nr. 2

Seimo kontrolierius gavo skundą, kuriame pareiškėjas nurodė, kad kratos metu Šiaulių tardymo izoliatoriaus pareigūnai paėmė jo kuprinę, kurią jis turėjo beveik metus ir joje nešdavosi dokumentus, kai vykdavo į teismą arba pas advokatą.

Seimo kontrolierius, įvertinęs tyrimo metu nustatytas aplinkybes konstatavo, kad neplaninės kratos metu pareiškėjui priklausanti kuprinė ir kiti daiktai buvo paimti vadovaujantis teisės aktų nuostatomis,

nes šių daiktų turėjimas kameroje nenumatytas. Tačiau kartu buvo atkreiptas dėmesys, kad Šiaulių tardymo izoliatoriaus administracija Seimo kontrolieriui negalėjo paaiškinti, kiek laiko pareiškėjas kuprinę turėjo kameroje ir kodėl ši kuprinė nebuvo paimta ankstesnių kratų metu. Todėl Seimo kontrolieriui kilo pagrįstų abejonių dėl Šiaulių tardymo izoliatoriaus pareigūnų veiksmų tinkamumo užtikrinant režimą ir kontroliuojant neleidžiamų turėti daiktų patekimą į kameras. Taip pat buvo pastebėta, kad tai gali būti vertinama ir kaip pareigūnų šališkumas, galimas piktnaudžiavimas valdžia.

Seimo kontrolierius akcentavo, kad Šiaulių tardymo izoliatorius, kaip viešojo administravimo subjektas, be specialiųjų teisės nuostatų, savo veikloje privalo laikytis konstitucinio atsakingo valdymo (gero administravimo) principo ir kitų viešojo administravimo srityje taikomų viešojo administravimo principų, tarp jų ir įstatymo viršenybės, nepiktnaudžiavimo valdžia, skaidrumo principų. Seimo kontrolierius pabrėžė, kad laikydamasis šių principų viešojo administravimo subjektas savo veikloje privalo pirmenybę teikti viešiesiems interesams ir vengti net šališkumo regimybės (2021 m. lapkričio 4 d. pažyma Nr. 4D-2021/1-1020).

◆ Asmenų teisių pažeidimai aplinkos apsaugos srityje

Konstitucijos 53 ir 54 straipsniuose įtvirtinta, kad valstybė ir kiekvienas asmuo privalo saugoti aplinką nuo kenksmingų poveikių. Valstybė rūpinasi natūralios gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsauga, prižiūri, kad su saiku būtų naudojami, taip pat atkuriami ir gausinami gamtos išteklių. Įstatymu draudžiama niokoti žemę, jos gelmes, vandenį, teršti vandenį ir orą, daryti radiacinį poveikį aplinkai bei skurdinti augaliją ir gyvūniją. Konstitucinis Teismas 1998 m. birželio 13 d. nutarime, aiškindamas Konstitucijos 54 straipsnio 1 dalies turinį, pažymėjo, kad šioje normoje yra suformuluotas vienas iš valstybės veiklos tikslų – užtikrinti žmonių teises į sveiką ir švarią aplinką.

Taigi, teisė į sveiką ir švarią aplinką, nors ir neįtvirtinta tiesiogiai Konstitucijoje, gali būti kildinama iš jos. Pažymėtina, kad Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje taip pat tiesiogiai nėra įtvirtinta asmens teisė į sveiką ir švarią aplinką, tačiau Europos Žmogaus Teisių Teismo (EŽTT) formuojamoje praktikoje ši teisė yra aiškinama įvairių Konvencijos straipsnių, pvz., 8 straipsnio (teisė į privataus gyvenimo ir būsto neliečiamybės gerbimą), 2 straipsnio (gyvybės apsauga) ir pan. kontekste. EŽTT, aiškindamas teisę į privataus gyvenimo gerbimą, ne vienoje byloje konstatavo, kad tokie veiksniai kaip tarša, kvapai, triukšmas ir pan. gali taip paveikti žmonių gerovę ir trukdyti mėgautis jų privačiu gyvenimu ir būstu, kad jų teisės, numatytos Konvencijos 8 straipsnyje, bus pažeistos.

Atskaitiniais metais Seimo kontrolieriai gavo nemažai skundų dėl asmenų teisių pažeidimų aplinkos apsaugos srityje, taip pat savo iniciatyva buvo pradėtas ir atliktas tyrimas dėl galimai neteisėtų statybų saugomoje teritorijoje. Pareiškėjai skundėsi dėl teisės į sveiką ir švarią aplinką pažeidimų, nurodydami, kad dėl savivaldybės bei valstybės institucijų (Aplinkos apsaugos departamento prie Aplinkos ministerijos, Aplinkos apsaugos agentūros, Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos, Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos) neveikimo arba netinkamo veikimo pažeidimai lieka nenustatyti, dėl ko jie turi pakartotinai kreiptis į institucijas ir

teikti savo įrodymus; vilkinama priimti sprendimus, kas dažnu atveju lemia, kad pažeidimas tęsiasi keletą metų; nesilaikoma teisėtumo, atsakingo valdymo, gero administravimo principų, atsakymai teikiami neišsamūs, nepagrįsti teisės aktais, nemotyvuoti, nenurodoma apskundimo tvarka.

2021 metais daugiausia skundų buvo gauta dėl nuotekų daromos žalos, aplinkos teršimo statybinėmis atliekomis, komunalinių atliekų surinkimo ir tvarkymo, gyvenamosios aplinkos oro taršos, saugotinių medžių kirtimo, medžių sodinimo per daug arti sklypo ribos, kelių su žvyro danga neasfaltavimo, netvarkymo, neteisėtų statybų.

Seimo kontrolieriai, atlikę tyrimus, atkreipė dėmesį, kad institucijos, siekdamos nustatyti asmenų skunduose nurodytus galimus pažeidimus, faktinių aplinkybių patikrinimus turėtų atlikti kartu, tai yra būtinas institucijų bendradarbiavimas, reikalingas kompleksinis požiūris, įvertinant tiek aplinkos apsaugos, tiek žemės naudojimo valstybinės kontrolės, tiek statybos klausimus reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų užtikrinimą. Seimo kontrolieriai ne viename tyrime rekomendavo institucijoms bendrai atlikti patikrinimus ir pateikti vertinimus. Į ne vieną patikrinimą kartu su institucijomis vyko ir Seimo kontrolierių patarėjai. Seimo kontrolieriai taip pat atkreipė dėmesį, kad būtina laikytis teisės aktuose nustatytų terminų skundų nagrinėjimui. Laiku nepateikus atsakymo ir apie tai neinformavus žmogaus, pažeidžiama jo teisė į gerą viešąjį administravimą.

Atskaitiniais metais Seimo kontrolieriams, atlikus tyrimą, teko kreiptis ir į prokuratūrą dėl viešojo intereso gynimo ar galimos nusikalstamos veikos, nes Seimo kontrolieriams nėra suteikta teisė ginti viešąjį interesą ar tirti nusikalstamas veikas. Tačiau prokuratūra ne visada imasi ginti viešąjį interesą, nurodydama, kad nenustatė teisės aktų pažeidimų, kuriais pažeidžiamos asmens, visuomenės, valstybės teisės ir teisėti interesai. Seimo kontrolieriams tenka įrodinėti prokuratūrai (teikiant skundus aukštesniajam prokurorui dėl atsisakymo taikyti viešojo intereso gynimo priemones), jog viešasis interesas galimai buvo pažeistas.

Skundo dėl nuotekų daromos žalos tyrimas

Seimo kontrolieriai, gavę skundą dėl valstybės institucijų (Aplinkos apsaugos departamento prie Aplinkos ministerijos), Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos ir Palangos miesto savivaldybės administracijos tarnautojų galimai netinkamai atliktų funkcijų, sprendžiant klausimus, susijusius su nuotekų šalinimu, statinių naudojimu ir kt., nustatė, kad pareiškėja ne vieną kartą kreipėsi į savivaldybę, pranešdama apie galimus aplinkosauginius pažeidimus (nuotekas šalinant nesandariose, nelegaliose, nesertifikuotose talpose bendrosios nuosavybės teise priklausančio sklypo dalyje (toliau vadinama – sklypas) ir už jo ribų), žemės naudojimo pažeidimus, informuodama, jog sklype esančiuose statiniuose vykdoma komercinė žmonių apgyvendinimo veikla, nors teritorijoje gali būti tik ūkiniai pastatai sklypo priežiūrai, t. y. pastatai naudojami ne pagal paskirtį.

Seimo kontrolieriams atlikus tyrimą, buvo konstatuota, kad institucijų patikrinimai buvo epizodiški, kiekvienai iš institucijų atliekant patikrinimus tik jai priskirtu klausimu. Tačiau nagrinėjamu atveju reikalingas kompleksinis požiūris, įvertinant tiek aplinkos apsaugos, tiek žemės naudojimo valstybinės

kontrolės, tiek statybos klausimus reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų užtikrinimą (atliekant faktinių aplinkybių patikrinimus būtinas institucijų tarnautojų bendradarbiavimas).

Seimo kontrolieriai akcentavo, kad skunde nurodyti teiginiai dėl aplinkos taršos sietini su teisės į saugią ir sveiką aplinką įgyvendinimo užtikrinimu. Šalia vandens telkinio esančiame sklype ir už jo ribų įrengtų nuotekų rezervuarų eksploatavimas gali pažeisti visuomenės teisę ir teisėtus interesus į sveiką, saugią ir švarią aplinką. Nuotekose gausu įvairių mikroorganizmų: bakterijų (*Escherichia coli*, *Salmonella typhimurium*, *Vibrio cholerae*), grybų, virusų. Patekę į geriamąjį vandenį, kai kurie gali sukelti ypač rimtus sveikatos sutrikimus, tokius kaip salmoneliozė, cholera ar vidurių šiltinė. Siekiant nepakenkti vandens ekosistemai ir neužteršti geriamojo gruntinio vandens, būtina užtikrinti teisingą nuotekų tvarkymą: neišleisti, neišpilti nevalytų nuotekų į aplinką, tinkamai prižiūrėti ir eksploatuoti turimą nuotekų valymo įrangą, užtikrinti sukaupto rezervuarų sandarumą.

Viena iš pagrindinių visuomenės normalaus gyvenimo ir vystymosi sąlygų yra tinkama gyventi, kokybiška ir saugi gamtinė aplinka. Visuomenės teisės į saugią aplinką turinys apima tris pagrindinius elementus: 1) teisę gyventi ir vystytis neužterštoje bei kokybės reikalavimus atitinkančioje aplinkoje; 2) teisę reikalauti iš kompetentingų valstybės institucijų įgyvendinti reikiamas aplinkosaugos priemones; 3) teisę į administracinį arba teisminį pažeistos teisės ar teisėto intereso gynimą.

Teisine prasme aplinka pripažįstama kokybiška ir saugia tuomet, kai gamtos išteklių naudojimas ir teršalų išleidimas į aplinką bei jų koncentracija aplinkoje neviršija tarptautinėse sutartyse, Europos Sąjungos ir Lietuvos teisės aktuose nustatytų normatyvų, standartų ir kitų aplinkosaugos teisės aktų reikalavimų. Tai ir yra pagrindiniai teisiniai aplinkos kokybės ir saugumo vertinimo kriterijai. Tarptautiniame ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakte nustatyta, kad valstybės narės pripažįsta kiekvieno žmogaus teisę turėti kuo geriausią fizinę ir psichinę sveikatą ir turi imtis priemonių užtikrinti, kad visais aspektais gerėtų aplinkos ir gamybos higiena.

Seimo kontrolieriai atkreipė dėmesį į tai, kad, patikrinimo metu nustačius nuotekų rezervuarų nesandarumo faktą, pagrįstai gali būti keliamas klausimas dėl grunto užteršimo per šių nuotekų šulinių eksploatavimo metus galimybes. Tačiau tyrimo metu nebuvo gauta informacijos apie nurodytos teritorijos, kurioje yra įrengti nuotekų šuliniai, grunto tyrimą.

Nuotekų tvarkymas individualiuose nuotekų įrenginiuose daro poveikį požeminiams vandenims. Tai pripažino Aplinkos ministerija. Lietuvoje nebuvo sukurtas individualių nuotekų tvarkymo sistemų registras, todėl tai, kaip gyventojai individualiai tvarko nuotekas, įvertinama tik per patikrinimus, kurie atliekami gavus nusiskundimų dėl netinkamo nuotekų tvarkymo arba prevencinių akcijų metu.

Seimo kontrolieriai, atlikę tyrimą, konstatavo, kad nėra pagrindo teigti, jog visuomenės teisė į saugią ir sveiką aplinką nagrinėtu atveju buvo užtikrinta.

Seimo kontrolieriai pateikė rekomendacijas Vyriausybei, Aplinkos ministerijai ir Aplinkos apsaugos departamentui.

Reaguodamos į Seimo kontrolierių pateiktas rekomendacijas institucijos informavo, kad Nuotekų kaupimo rezervuarų ir septikų įrengimo, eksploatavimo ir kontrolės tvarkos aprašo nustatyta tvarka

informacija į informacinę sistemą, siekiant užtikrinti tinkamą individualiai tvarkomų nuotekų kontrolę, turi būti teikiama apie visus naudojamus nuotekų kaupimo ir valymo įrenginius, nepriklausomai nuo to, kada jie įrengti, ar jie pagaminti gamykloje ar surinkti ir sumontuoti jų naudojimo vietoje. Tačiau konstatavo, kad šiuo metu nėra galimybės atlikti nurodytos pareigos teikti duomenis, nes buvo nuspręsta kurti atskirą INTS informacinę sistemą su naujai kuriamą duomenų baze, o ne integruoti duomenis į Topografijos ir inžinerinės infrastruktūros informacinę sistemą (TIIS) (toks sprendimas buvo priimtas, įvertinus numatomos INTS informacinės sistemos būtinus techninius sprendinius, reikalingą sąveiką su kitomis duomenų bazėmis, atlikus kaštų-naudos analizę) (2021 m. balandžio 29 d. pažyma Nr. 4D-2020/1-43).

Skundo dėl kvapų taršos, sklindančios į aplinkos orą, tyrimas

Seimo kontrolierius atliko tyrimą pagal skundą, kuriame asmuo pranešė, kad periodiškai jaučia sąvartyno tvaiką nuo netoli gyvenamųjų namų esančio atliekų perdirbimo centro (toliau vadinama ir – Įmonė). Pareiškėjas nurodė, kad Įmonė parengė atliekų perdirbimo centro teritorijos specialųjį planą, pagal kurį Įmonės sanitarinė apsaugos zona (SAZ) buvo sumažinta ir sulyginta su Įmonės teritorijos riba; poveikio visuomenei sveikatos vertinimo ataskaitoje buvo nurodyta, kad taikant taršos mažinimo priemones į aplinkos orą išsiskirs vos 0,189 t/metus amoniako, dėl ko ir buvo pritarta išvadai, kad yra galimas SAZ sumažinimas. Tačiau remiantis atliekų perdirbimo centro aplinkos oro taršos metinėmis ataskaitomis, iš minimos teritorijos į aplinkos orą išsiskyrė šie amoniako kiekiai: 2016 m. – 16,7534 t/m.; 2017 m. – 13,1238 t/m.; 2018 m. – 9,8452 t/m.; 2019 m. – 4,3417 t/m. Pareiškėjas nurodė, kad, paaiškėjus šiai situacijai, buvo kreiptasi į Aplinkos apsaugos departamentą, Aplinkos apsaugos agentūrą, Nacionalinį visuomenės sveikatos centrą prie Sveikatos apsaugos ministerijos (NVSC), Širvintų rajono savivaldybę (Savivaldybė). Tačiau situacija nesikeitė, atsakymų, kuri institucija turi užkardyti atliekų perdirbimo centro viršijamą oro teršimą amoniaku, negavo.

Tai, kad kvapas (tarša) yra jaučiama už Įmonės teritorijos ribų bei gyvenamojoje aplinkoje, skundo tyrimo metu patvirtino ir Savivaldybė, pažymėdama, kad Širvintų rajono savivaldybės gyventojai skundžiasi dėl iš Įmonės sklindančios kvapų taršos, kad kvapai sklinda aplinkoje 3–5 km atstumu, kad tuo buvo įsitikinta lankantis kaimuose ir kad kvapų tarša daro neigiamą įtaką žmonių savijautai ir sveikatai.

Seimo kontrolierius akcentavo, kad NVSC išvadą, jog Įmonės ūkinės veiklos skleidžiamas kvapas ties Įmonės sklypo ribomis (SAZ ribomis) bei gyvenamojoje aplinkoje neviršys HN „Kvapo koncentracijos ribinė vertė gyvenamosios aplinkos ore“ reglamentuoto lygio, pateikė įvertinęs PVSV ataskaitoje nurodytus kvapų sklaidos modeliavimo rezultatus, kurie apskaičiuoti pagal susidarantį 0,189 t/metus amoniako kiekį, o Įmonė 2019 m. aplinkos oro taršos metinėje ataskaitoje nurodo, kad vykdant ūkinę veiklą į aplinkos orą 2019 m. amoniako išsiskyrė 4,3417 t/metus. Įmonė institucijoms pateiktuose dokumentuose (paraiškoje TIPK leidimui gauti, PVSV ataskaitoje, 2019 m. aplinkos oro taršos metinėje ataskaitoje) nurodo skirtingus į aplinkos orą išskiriamo (išsiskirsiančio) amoniako kiekius. Kiekviena iš institucijų, atlikdama tikrinimus, tikrina tik jai pagal kompetenciją priskirtus klausimus, neatsižvelgdamos į visumą. Skundo tyrimo metu nebuvo suteikta informacija, dokumentai, įrodantys,

kad institucijos (pvz.: Aplinkos apsaugos agentūra, NVSC) yra tikrinę, ar įmonė įdiegė (diegia) oro taršą mažinančias priemones bei ar yra atlikę kvapų kontrolę, įmonei vykdamant ūkinę veiklą.

Seimo kontrolierius pažymėjo, kad, priklausomai nuo įmonės vykdomos ūkinės veiklos metu išsiskiriančio amoniako kiekio į aplinkos orą, turi būti apskaičiuojama kvapo koncentracijos ribinė vertė, kuri negali viršyti reglamentuoto lygio, t. y. 8 OUE/m³. Seimo kontrolierius skundą pripažino pagrįstu ir NVSC, Aplinkos apsaugos agentūrai, Aplinkos apsaugos departamentui pagal kompetenciją pateikė rekomendacijas. Institucijos, reaguodamos į pateiktas rekomendacijas, informavo, kad pažeidimai yra nustatyti, toliau vyksta rekomendacijų vykdymas. Seimo kontrolieriai kontroliuoja šių rekomendacijų vykdymą (2021 m. balandžio 20 d. pažyma Nr. 4D-2020/1-1084).

Skundo dėl biologiškai skaidžių atliekų kompostavimo vietos tyrimas

Seimo kontrolieriai atliko skundo dėl Alytaus rajono savivaldybės administracijos pareigūnų veiksmų, netinkamai sprendžiant klausimus, susijusius su individualaus kompostavimo dėžės vietos nustatymo reikalavimų įgyvendinimu, tyrimą. Pareiškėja skunde nurodė, kad kaimyno komposto dėžė pastatyta po jos gyvenamojo namo langais, pūvančios ir yrančios žaliosios atliekos skleidžia nemalonų kvapą. Pareiškėja skundėsi, kad savivaldybė piktybiškai nereaguoja į Aplinkos ministerijos rekomendacijas dėl komposto dėžės vietos nustatymo ir nesiima konkrečių veiksmų įpareigoti kaimyną patraukti komposto dėžę nuo tvoros į nuošalią vietą rekomenduojamu atstumu nuo žemės sklypo ribų. Aplinkos ministerija raštu paaiškino, kokie atstumai ir kokia vieta, pagal aplinkos ministro patvirtintas rekomendacijas, turi būti skirta komposto dėžės įrengimui (rekomenduojama komposto dėžės vietą parinkti nuošalesnėje žemės sklypo vietoje (bent 2/3 metrų atstumu nuo gretimo žemės sklypo ribos, atsižvelgiant į vyraujančią vėjo kryptį).

Seimo kontrolieriai nustatė, kad savivaldybės ir Aplinkos ministerijos pozicijos dėl savivaldybių pareigos nustatyti privalomus individualaus kompostavimo dėžių įrengimui taikytinus atstumus nuo gretimų sklypų ribos privačiuose sklypuose išsiskyrė: nors Aplinkos ministerija išreiškė poziciją dėl savivaldybių pareigos nustatyti individualaus kompostavimo vietų įrengimo privalomus reikalavimus, savivaldybė laikėsi priešingos pozicijos. Savivaldybė nurodė, kad jeigu ji ir patvirtins privalomus reikalavimus, negalės asmenims pateikti nurodymo patraukti individualaus kompostavimo dėžę nuo gretimo sklypo ribos nurodytu atstumu, kol Biologiškai skaidžių atliekų kompostavimo, anaerobinio apdorojimo aplinkosauginiuose reikalavimuose, patvirtintuose aplinkos ministro, vartojama sąvoka „rekomenduojama“ nebus pakeista. Tik nustačius imperatyvų reikalavimą savivaldybėms patvirtinti privačiame sklype individualaus kompostavimo vietos įrengimui privalomą atstumą nuo sklypo ribos, atsirastų pagrindas reikalauti įgyvendinti šią prievolę.

Seimo kontrolieriai pažymėjo, kad Teisėkūros pagrindų įstatyme įtvirtinti teisėkūros aiškumo ir efektyvumo principai išreiškia tam tikrus imperatyvius reikalavimus, įpareigojančius teisėkūroje dalyvaujančius subjektus siekti sukurti vientisą, darnią ir veiksmingą teisės sistemą. Praktika rodo, kad aukštesnę teisinę galią turinčiame teisės akte nustatyti reikalavimai perkeliama į lokalius teisės aktus, t. y. savivaldybių institucijos į lokalius teisės aktus perkelia aukštesnę teisinę galią turinčiuose

teisės aktuose nustatytus reikalavimus, įgyvendindamos teisėkūroje taikytiną sistemiškumo principą.

Seimo kontrolieriai konstatavo, kad, nesprendžiant savivaldybėms pareigos reglamentuoti privačiame žemės sklype individualaus kompostavimo vietos įrengimui privalomą atstumą nuo sklypo ribos, sudaromos sąlygos institucijoms laisvai interpretuoti galiojantį teisinį reglamentavimą, sukuriama prielaidos nuolat kilti konfliktinėms situacijoms tarp gyventojų, neefektyviai naudoti institucijų tarnautojų darbo laiką ir biudžeto lėšas. Seimo kontrolieriai konstatavo teisėkūros aiškumo, efektyvumo bei atsakingo valdymo principų pažeidimą ir pateikė rekomendacijas Vyriausybei, Teisingumo ministerijai, Vyriausybės atstovų įstaigos Vyriausybės atstovui Kauno ir Marijampolės apskrityse.

Reaguodama į Teisingumo ministerijos pateiktas išvadas, Aplinkos ministerija informavo apie parengtą ir pateiktą derinti Biologiškai skaidžių atliekų kompostavimo, anaerobinio apdorojimo aplinkosauginių reikalavimų pakeitimo projektą vietoje rekomendacijų nustatant privalomuosius reikalavimus buityje susidarančių biologiškai skaidžių atliekų kompostavimui (2021 m. kovo 25 d. pažyma Nr. 4D-2020/2-727).

Tyrimas dėl galimai neteisėtų statybų Labanoro regioniniame parke

Seimo kontrolierė iniciavo ir atliko tyrimą dėl galimai neteisėtų statybų saugomoje teritorijoje. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad statybos vykdomos Molėtų rajono savivaldybės administracijos (toliau vadinama – Savivaldybė) 2013 m. išduoto statybą leidžiančio dokumento pagrindu žemės sklype, kuris patenka tiek į valstybinio parko, tiek į draustinių teritorijas. Statinių statybą, statybą leidžiančio dokumento išdavimo metu reglamentavo Saugomų teritorijų įstatymas, kuriame buvo numatyta, jog draustiniuose draudžiama statyti su draustinio steigimo tikslais nesusijusius statinius, išskyrus pastatus esamose ir buvusiose sodybose (kai yra išlikę buvusių statinių ir (ar) sodų liekanų arba kai sodybos yra pažymėtos vietovės ar kituose planuose, taip pat nustatant juridinį faktą), taip pat vietas, nustatytas draustinių tvarkymo planuose ar projektuose ir bendrojo planavimo dokumentuose, statyti pastatus ar didinti jų tūrius šlaituose, kurių nuolydis didesnis kaip 15 laipsnių, taip pat arčiau kaip 50 metrų nuo šių šlaitų viršutinės bei apatinės briaunos. Įstatymas taip pat numatė, jog valstybiniuose parkuose draudžiama statyti statinius valstybinių parkų tvarkymo planuose (planavimo schemose) ir bendrojo planavimo dokumentuose nenustatytose vietose. Seimo kontrolierė pažymėjo, kad tik po statybą leidžiančio dokumento išdavimo ši teisės norma buvo papildyta išimtimi dėl buvusių sodybų. Taigi, pagal statybą leidžiančio dokumento išdavimo metu galiojusį reglamentavimą, valstybiniuose parkuose, net ir buvusių sodybų vietoje, buvo draudžiama statyti statinius.

Seimo kontrolierė akcentavo, kad Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos, kuri yra atsakinga už statybų valstybinę priežiūrą ir kurios vienas iš veiklos tikslų – užtikrinti, kad statinių statyba būtų vykdoma teisėtai, vertinimo, ar Savivaldybės 2013 m. statybą leidžiantis dokumentas buvo išduotas nepažeidžiant teisės aktų reikalavimų, tyrimui nepateikė.

Seimo kontrolierė atkreipė dėmesį, kad teismų praktikoje nepateikus dokumentų, patvirtinančių Saugomų teritorijų įstatyme nustatytas draudimo statyti statinius saugomose teritorijose išimtis,

išduoti statybą leidžiantys dokumentai naikinami, įpareigojant asmenis nugriauti statinius ir sutvarkyti teritoriją. Remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (LAT) praktika, ypač vertingų vietovių apsauga yra pripažįstama viešuoju interesu. Pasisakydamas dėl statybų saugotinos vietovės ribojimų, LAT nurodė, kad ribojimais, draudimais siekiama užtikrinti ypač vertingų vietovių apsaugą – viešąjį interesą.

Seimo kontrolierė konstatavo, kad, neįvertinus Savivaldybės 2013 m. pritarimo statinio projektui, kurio pagrindu vykdomos statybos saugomoje teritorijoje esančiame žemės ūkio paskirties žemės sklype, išdavimo teisėtumo, nėra teisinio pagrindo tvirtinti, jog statybos žemės sklype vykdomos nepažeidžiant imperatyvių teisės aktų reikalavimų.

Seimo kontrolierė, atlikusi tyrimą, rekomendavo generaliniam prokurorui įvertinti pažymoje išdėstytas aplinkybes dėl galimo viešojo intereso pažeidimo; nustačius viešojo intereso pažeidimus, užtikrinti teisės aktuose nustatytų veiksmų atlikimą. Pažymėtina, kad Panevėžio apygardos prokuroras, neišanalizavęs situacijos, neįvertinęs visų aplinkybių, priėmė nutarimą atsisakyti taikyti viešojo intereso gynimo priemones. Seimo kontrolierė apskundė priimtą nutarimą Generalinei prokuratūrai, kuri priėmė sprendimą panaikinti prokuroro nutarimą ir grąžino medžiagą papildomam tyrimui. Tačiau pakartotinai buvo priimtas nutarimas atsisakyti taikyti viešojo intereso gynimo priemones, taip ir neišsiaiškinus, ar sodyba atstatoma buvusioje vietoje, ar statybą leidžiantis dokumentas buvo išduotas teisėtai. Seimo kontrolierė apskundė minėtą nutarimą Generalinei prokuratūrai. Sprendimas dar nepriimtas (2021 m. liepos 7 d. pažyma Nr. 4D-2021/2-517).

Skundo dėl statinio projekto sprendinių galimo prieštaravimo detaliojo plano sprendiniams tyrimas

Seimo kontrolierius atliko skundo dėl Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos (VTPSI) Vidurio Lietuvos statybos valstybinės priežiūros departamento (Departamentas) pareigūnų veiksmų, netinkamai išnagrinėjus skundą dėl galimai neteisėtai Kauno miesto savivaldybės administracijos išduoto statybą leidžiančio dokumento, tyrimą.

Seimo kontrolierius konstatavo, kad pareiškėjo skunde nurodytų teisės aktų reikalavimai (dėl automobilių stovėjimo vietų įrengimo, nustatytų atstumų išlaikymo, želdynų plotų keitimo), kurių galimų pažeidimų įvertinimo VTPSI Departamento atsakyme nėra, sietini su teisės į saugią ir sveiką aplinką įgyvendinimo užtikrinimu. Šalia projektuojamo pastato esančio daugiabučio gyvenamojo namo gyventojai išreiškė poziciją, kad ženklus želdynų plotų sumažinimas pakeičiant juos automobilių stovėjimo vietomis ir stovėjimo vietų perkėlimas į priešingą nuo gatvės pusę pažeidžia aplinkinių namų gyventojų teisę ir teisėtus interesus į sveiką, saugią ir švarią aplinką, blogesnę nei buvo nustatyta tvirtinant detalųjį planą.

Seimo kontrolierius pažymėjo, kad:

- reikalavimų automobilių statymui daugiabučių namų teritorijose nustatymas teisės aktuose nėra savitiksliis dalykas. Būtent šių reikalavimų nustatymas sietinas su asmenų teisės į sveiką aplinką užtikrinimu, saugojantis nuo išorinių triukšmo ir taršos šaltinių (automobilių);

- ☐ iš projektinių pasiūlymų svarstymo dokumentų nustatyta, kad minimalius normatyvinius atstumus nuo projektuojamų automobilių stovėjimo vietų iki projektuojamo pastato langų buvo bandyta aiškinti vitrinų, nevarstomų langų, rekuperacinių vėdinimo sistemų ar „kompensacinių“ balkonų įrengimo planavimu;
- ☐ detalusis planas yra vienas iš privalomųjų statinio projekto rengimo dokumentų, kuriuo vadovaujantis yra rengiamas atitinkamo statinio projektas, o techninio projekto sprendinių prieštaravimai detaliojo plano sprendiniams apsprendžia ginčo Statybos leidimo neteisėtumą ir yra pagrindas naikinti tokį statybos leidimą;
- ☐ teismų praktika rodo, kad VTPSI kreipiasi į teismus dėl statinio techninio projekto sprendinių prieštaravimo detaliojo plano sprendiniams pašalinimo. Tačiau nagrinėjamu atveju VTPSI Departamentui priėmus teigiamą patikrinimo išvadą, nors atsakymai dėl iki šio patikrinimo pradėjimo (pateiktame pareiškėjo skunde nurodytų galimų imperatyvių teisės aktų reikalavimų pažeidimams nustatyti) nepateikti, galima daryti prielaidą, kad nurodyti pažeidimai neįvertinti, t. y. nepašalinta abejonė dėl teisės aktų reikalavimų pažeidimo bei viešojo intereso gynimo būtinybės;
- ☐ teismų praktikoje yra konstatuota, kad teritorijų planavimo procedūrų teisėtumas yra viešojo intereso svarbos, pažymint, kad prokuroras, gindamas viešąjį interesą užtikrinant teritorijų planavimo procedūros teisėtumą, gina ir šalia planuojamo žemės sklypo esančių daugiabučių namų gyventojų interesus.

Seimo kontrolierius, atlikęs tyrimą, kreipėsi į Prokuratūrą dėl viešojo intereso gynimo. Kauno apygardos prokuratūra, reaguodama į Seimo kontrolieriaus rekomendacijas, informavo, kad VTPSI pati inicijavo veiksmus, skirtus situacijos sprendimui iš esmės, todėl buvo nuspręsta atsisakyti taikyti viešojo intereso gynimo priemonės. Prokuratūra pažymėjo, kad, paaiškėjus už nustatytų pažeidimų nepašalinimą atsakingų institucijų taikomoms priemonėms, klausimas dėl Prokuratūros įstatymo 19 straipsnyje numatytų priemonių taikymo gali būti sprendžiamas iš naujo. VTPSI, atlikusi pakartotinį Savivaldybės administracijos išduoto statybą leidžiančio dokumento teisėtumo patikrinimą, konstatavo, kad statybą leidžiantis dokumentas buvo išduotas neteisėtai, t. y. buvo priimta patikrinimo išvada, kardinaliai priešinga pirmiau priimtai išvadai. UAB „X“ pateikus 2021 metais parengtus projektinius sprendinius, VTPSI Departamente atlikus statybą leidžiančio dokumento išdavimo teisėtumo, prisijungimo sąlygų ir specialiųjų reikalavimų išdavimo terminų laikymosi patikrinimą, konstatuota, kad statybą leidžiantis dokumentas išduotas teisėtai, t. y. statytojui pašalinus patikrinimo akte konstatuotus teisės aktų pažeidimus (parengus naują techninį projektą pagal 2021 metais galiojančius statybos reglamentus), nuspręsta, kad neliko pagrindo kreiptis į teismą dėl statybą leidžiančio dokumento galiojimo panaikinimo (2021 m. kovo 31 d. pažyma Nr. 4D-2020/1-1375; 2021 m. rugsėjo 14 d. pažyma Nr. 4D-2021/1-551).

Skundo dėl triukšmo gyvenamojoje aplinkoje tyrimas

Siekiant skatinti vaikų aktyvų laisvalaikį, riedlenčių, paspirtukų, dviračių, riedutininkų rampos (aikštelės) tapo labai populiarios, jos įrengiamos gyvenamosiose teritorijose šalia vienbučių, daugiabučių namų.

Rampų parke esantys įrenginiai patys savaime garso neskleidžia, triukšmą sukuria žmonių veikla jais naudojantis. Seimo kontrolierės nuomone, yra neteisinga, tenkinant vienos bendruomenės dalies, siekiančios aktyviai leisti laisvalaikį, interesus, pažeisti kitos bendruomenės dalies, norinčios sveikai, ramiai gyventi, interesus. Joks asmuo neturi būti veikiamas tokio lygio triukšmo, dėl kurio kyla pavojus jo gyvybei ir sveikatai.

Išnagrinėjusi pareiškėjų skundą dėl Rietavo savivaldybės administracijos (toliau vadinama – Savivaldybė) pareigūnų neveikimo, nesprendžiant triukšmo, sklindančio nuo Rampų parko (riedučių, riedlenčių ir dviračių aikštelės) konstrukcijos mažinimo klausimus, Seimo kontrolierė padarė išvadą, kad Savivaldybės veiksmai buvo nepakankami. Savivaldybė problemos nesprendė, bet apsiribojo įpareigojimu gimnazijai, kurios teritorijoje yra rampa, pakeisti naudojimosi aikštele taisykles, informuojant bendruomenę apie administracinę atsakomybę už viešosios rimties trikdymą. Rietavo policijos komisariato pareigūnų paprašyta kontroliuoti aikštyną nuo 22.00 val., kad nebūtų trikdoma viešoji rimtis. Savivaldybė neatsižvelgė į Nacionalinio visuomenės sveikatos centro Telšių departamento siūlymus dėl triukšmo mažinimo priemonių įrengimo ir veiksmingų priemonių (triukšmo sienutės, želdinių sodinimo, dangos pakeitimo ar kita) nesiėmė.

Seimo kontrolierė pažymėjo, kad nėra aišku, ar tokių rampų įrengimui gyvenamosiose teritorijose yra nustatyti reikalavimai, koku atstumu nuo gyvenamųjų namų jos gali būti įrengtos; kokie nustatyti reikalavimai triukšmo mažinimo priemonėms, ar atliekamas poveikio aplinkai ir visuomenės sveikatai vertinimas.

Tyrimu nustatyta, kad triukšmo kontrolė, matavimai ir jų vertinimas gali būti atliekami tik dėl ūkinės komercinės ir / ar pramoninės veiklos (transporto priemonių, pramonės įmonių įrenginių ir pan.) ir netaikoma žmonių bei gyvūnų, buitinių įrenginių (prietaisų) keliamo triukšmo atvejais. Todėl, siekiant išvengti tokių situacijų, kaip išnagrinėtas atvejis, tikslinga tobulinti teisinį reguliavimą (Triukšmo valdymo įstatymo, įstatymo įgyvendinamųjų aktų, higienos normų bei kitų), numatyti ir rampų (aikštelių) įrenginių keliamo triukšmo kontrolės, matavimų ir jų vertinimo atlikimą (2021 m. liepos 27 d. pažyma Nr. 4D-2021/2-453).

Seimo kontrolierė pritaria, jog triukšmo prevencija ir mažinimo priemonės turi būti numatomos kompleksiskai planuojant teritorijas, išduodant statybos leidimus ir pan. Seimo kontrolierė akcentavo Savivaldybės pareigą, vykdant jai priskirtas funkcijas, atsižvelgti į visų bendruomenės grupių interesus, surasti tinkamą sprendimą triukšmui nuo Rampų parko įrenginių mažinti, tinkamai vykdyti triukšmo prevenciją, mažinant žmogaus veiklos neigiamą poveikį sveikatai. Deja, bet Savivaldybė konkrečių triukšmo mažinimo priemonių nesiėmė, motyvuodama tuo, kad atitinkamus sprendimus priims po to, kai bus išspręsta teisme nagrinėjama byla dėl Savivaldybės neveikimo.

Skundo dėl geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų centralizuoto tvarkymo tyrimas

Geriamojo vandens tiekimas ir nuotekų šalinimas yra viena valstybės reguliuojamų ūkinės veiklos sričių. Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo organizavimas yra savarankiškoji savivaldybės funkcija viešųjų paslaugų tiekimo gyventojams srityje. Savivaldybių institucijos turi siekti, kad pagal

geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros planus visi savivaldybės gyventojai gautų saugos ir kokybės reikalavimus atitinkantį geriamąjį vandenį ir nuotekų tvarkymo paslaugas arba turėtų galimybę individualiai apsirūpinti geriamuoju vandeniu ir (arba) individualiai tvarkyti nuotekas. Lietuvos Aukščiausias Teismas (LAT) yra pasisakęs, kad įstatymu savivaldybės įpareigotos užtikrinti, kad viešosiomis paslaugomis galėtų naudotis visi.

Seimo kontrolierė išnagrinėjo pareiškėjo skundą dėl Kauno miesto savivaldybės administracijos (toliau vadinama – Savivaldybė) pareigūnų veiksmų (neveikimo), galimai netinkamai organizavus inžinerinių tinklų plėtrą jo gatvėje, iki jo namų valdos (likus vos 100 metrų) nebuvo atvesti miesto centralizuoto nuotekų tvarkymo tinklai, todėl prie tinklų jis neturi galimybės prisijungti (neturi nei lėšų, nei leidimo tiesti savo tinklus per kaimyninį privatų sklypą).

Atlikusi tyrimą Seimo kontrolierė padarė išvadą, kad geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų teikimo savivaldybės teritorijoje koordinavimas ir priežiūra, kurią turi vykdyti Savivaldybės administracijos direktorius, nebuvo tinkama, neatliktas bendrovės, kaip viešojo geriamojo vandens tiekėjo ir nuotekų tvarkytojo Kauno mieste, pateikiamų paaiškinimų dėl nuotekų tvarkymo tinklų įvedimo / neįvedimo gatvėje patikrinimas, įvertinimas, pareiškėjui nepateikti aiškūs, teisės aktų nuostatomis pagrįsti paaiškinimai. Savivaldybė problemos nesprendė. Pažymėtina tai, kad Savivaldybė, vykdydama savarankiškąją funkciją, bendrovė, kaip viešasis geriamojo vandens tiekėjas ir nuotekų tvarkytojas, turi ne tik teisę, bet ir pareigą ieškoti geriausio varianto, galimai ir lėšų šaltinio, kad pareiškėjui būtų teikiama saugi ir kokybės reikalavimus atitinkanti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslauga. Ši našta (finansinė, organizacinė) negali būti uždėta gyventojams (viešųjų paslaugų vartotojams), kai įstatymai to nenumato (nesant aiškaus teisinio pagrindo). Negalint užtikrinti centralizuoto nuotekų tvarkymo gyventojams, vadovaujantis teisės aktų nuostatomis turi būti aiškiai ir motyvuotai nurodoma, kad atitinkamoje teritorijoje galimas tik individualus, atitinkantis teisės aktų reikalavimus, nuotekų tvarkymas, taigi, asmenims tuomet nebūtų suteikta nepagrįstų lūkesčių.

Tyrimo metu atsižvelgta į Valstybinio audito ataskaitos išvadas, kad savivaldybėse infrastruktūros tinklų plėtra buvo vykdoma į retai apgyvendintas arba visai negyvenamas teritorijas, kas lėmė mažą prisijungimų skaičių pagal patirtas išlaidas. Taigi, siekiant užtikrinti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumą kuo didesniai gyventojų skaičiui, Seimo kontrolierės nuomone, turėtų būti numatytos savivaldybės skatinamosios priemonės infrastruktūros plėtrą vykdyti (prioritetą skirti) faktiškai gyvenamosiose teritorijose. Seimo kontrolierės nuomone, gyventojai geranoriškai jungsis prie centralizuotų tinklų tik tada, kai savivaldybės ir viešųjų paslaugų teikėjai tinkamai su jais komunikuos (teiks informaciją, konsultacijas prisijungimo prie centralizuotų miesto tinklų klausimais), kai finansinė, organizacinė našta nebus perkeliama gyventojams, t. y. geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūra (įvada, išvada) bus įrengta iki gyventojams priklausančio (naudojamo) turto ribos, numatytos kitos skatinančios priemonės ir panašiai (2020 m. balandžio 22 d. pažyma Nr. 4D-2020/2-1534).

Nepaisant to, kad patikslintos Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo nuostatos, šiuo tyrimu nustatytos problemos liko neišspręstos. Seimo kontrolierės nuomone, būtina tobulinti teisinį reglamentavimą (Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo, šio įstatymo įgyvendinamųjų aktų nuostatas). Šiuo klausimu turi būti aktyvi Aplinkos ministerija, kaip institucija, formuojanti, koordinuojanti valstybės politiką geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo srityje, kontroliuojanti jos įgyvendinimą, koordinuojanti finansinės paramos iš valstybės biudžeto, Europos Sąjungos fondų ir kitų finansavimo šaltinių skyrimą geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros renovacijai ir plėtrai; koordinuojanti kitų valstybės ir savivaldybių institucijų veiklą, kad būtų įgyvendinti įstatymo reikalavimai; tvirtinanti aglomeracijų ribų nustatymo kriterijus ir kt.

◆ **Problemos daugiabučių namų administravimo srityje**

Seimo kontrolierė 2021 metais išnagrinėjo ne vieną skundą dėl savivaldybių vykdomos daugiabučių namų bendrojo naudojimo objektų valdytojų veiklos priežiūros ir kontrolės nepakankamumo. Seimo kontrolierė atkreipė savivaldybės pareigūnų, Aplinkos ministerijos bei Vyriausybės atstovo Kauno ir Marijampolės apskrityse dėmesį į galimus valdytojų veiklos priežiūros teisinio reglamentavimo trūkumus, kai priežiūra vykdoma pagal savivaldybės tarybos patvirtintas taisykles, kurios neatitinka Aplinkos ministerijos patvirtintų pavyzdinių taisyklių.

Pavyzdžiui, Seimo kontrolierė pripažino pagrįstu asmens skundą, nustačiusi, jog savivaldybės administracija nepagrįstai neatliko daugiabučių namų bendrojo naudojimo objektų administratoriaus veiklos neplaninio patikrinimo pagal pareiškėjo prašymų, skundų turinį, neįvertino, ar administratorius ėmėsi visų teisės aktuose nustatytų priemonių, kad būtų apgintos pareiškėjo ir kitų namo gyventojų teisės ir teisėti interesai (2021-03-16 pažyma Nr. 4D-2020/1-1336).

Išnagrinėjusi kitą skundą, Seimo kontrolierė išreiškė nuomonę, kad Kauno miesto savivaldybės tarybos patvirtintų taisyklių nuostatos dėl neplaninių valdytojų veiklos patikrinimų turinio apimčių apribojimo planinio valdytojo veiklos patikrinimo turiniu bei 6 mėn. valdytojo veiklos patikrinimo terminu ir kt., neatitinka Viešojo administravimo įstatymo ir Vietos savivaldos įstatymo nuostatų.

Seimo kontrolierė šiuo klausimu, be kita ko, pateikė rekomendaciją Vyriausybės atstovui Kauno ir Marijampolės apskrityse, siūlydama pagal kompetenciją patikrinti Taisyklių atitikimą įstatymų ir kitų teisės aktų reikalavimams, bei Aplinkos ministerijai, prašydama informuoti apie Vietos savivaldos įstatymo projekto dėl 6 straipsnio 42 punkto pakeitimo rengimo eigą (kuriuo galimai kartu būtų išspręstos ir Seimo kontrolierės pastebėtos teisinio reguliavimo problemos) (2021-06-21 pažyma Nr. 4D-2021/2-446).

Institucijos, informuodamos apie rekomendacijų nagrinėjimo rezultatus, pranešė, kad Vietos savivaldos įstatymo 6 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto (nustatant, kad valdytojų veiklos priežiūra ir kontrolė vykdoma vadovaujantis savivaldybių tarybų patvirtintomis taisyklėmis) derinimas su institucijomis ir visuomene yra baigtas, institucijos pastabų įstatymo projektui iš esmės neturi, išskyrus Lietuvos savivaldybių asociaciją, kuri siūlo Vietos savivaldos įstatymo 6 straipsnio

42 punktą išdėstyti taip, kad valdytojų veiklos priežiūra ir kontrolė vyktų pagal Vyriausybės įgaliotos institucijos patvirtintas taisykles. Lietuvos savivaldybių asociacijos argumentams išsamiai aptarti Aplinkos ministerija nuotoliniu būdu organizavo pasitarimą. Sprendimų, tenkinančių suinteresuotas institucijas, kol kas ieškoma, todėl įstatymo projekto derinimo procesas tęsiamas. Vyriausybės atstovas informavo, kad, atsižvelgus į tai, jog Vyriausybei pateiktas Vietos savivaldos įstatymo 6 str. 1 d. 42 punkto pakeitimo projektas, išvada dėl Kauno miesto savivaldybės tarybos patvirtintų taisyklių atitikimo įstatymo reikalavimams nebus teikiama.

◆ **Daugiabučių namų pritaikymo asmenų su negalia poreikiams problemos**

Reikalavimai dėl neįgaliesiems fiziškai tinkamos aplinkos visose gyvenimo srityse įgyvendinami atliekant statinių projektavimą, būsto ir jo aplinkos pritaikymą neįgaliųjų specialiesiems poreikiams. Sprendimą pritaikyti daugiabučio namo bendrojo naudojimo objektus neįgaliųjų specialiesiems poreikiams priima butų ir kitų patalpų savininkai Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nustatyta tvarka. Daugiabučio namo bendrojo naudojimo objektų valdytojas organizuoja daugiabučio namo atnaujinimo investicijų plano, projekto viešąjį aptarimą su namo butų ir kitų patalpų savininkais, derina su atsakingomis institucijomis.

Skundo dėl asmens su negalia teisių pažeidimo vykdant daugiabučio namo renovaciją tyrimas

Seimo kontrolierė, gavusi pareiškėjos skundus dėl asmens su negalia teisių pažeidimo vykdant daugiabučio namo renovaciją, atliko tyrimą, kurio metu skunduose nurodytos aplinkybės buvo įvertintos konstitucinio principo „valdžios įstaigos tarnauja žmonėms“ bei gero viešojo administravimo principų kontekste. Seimo kontrolierė rėmėsi, be kita ko, ir minėtus principus atitinkančia teismų praktika, pagal kurią viešojo administravimo subjektas, bet kokių būdu gavęs informaciją apie galbūt padarytus pažeidimus, pagal savo kompetenciją turi patikrinti tokią informaciją, ją įvertinti ir reaguoti į ją nuostatų bei kitų teisės aktų nustatyta būdu. Todėl tyrimo metu buvo įvertinta ne tik Palangos miesto savivaldybės administracijos (toliau vadinama – Savivaldybė) pareigūnų, bet ir valstybės institucijų (Būsto energijos taupymo agentūros, Neįgaliųjų reikalų departamento) veikla, vykdant administratoriaus (bendrovės, atsakingos už namo bendrojo naudojimo objektų ir namo atnaujinimo projekto administravimą) veiklos kontrolę ir priežiūrą bei sprendžiant asmenų su negalia problemas.

Tyrimu nustatyta, kad daugiabučio namo atnaujinimo (modernizavimo) iniciatorius buvo daugiabučio namo butų savininkų bendrija. Bendrijos pirmininkas dalyvavo visose namo atnaujinimo (modernizavimo) stadijose, rengiant apžiūrų aktus, investicijų planą, kitus dokumentus, kuriuose turėjo būti išspręsti visi gyvenamosios aplinkos pritaikymo asmens su negalia poreikiams klausimai.

Būsto energijos taupymo agentūra, kuri nagrinėjamu laikotarpiu vertino daugiabučių namų atnaujinimo investicijų planus ir vykdė atnaujinimo projektų įgyvendinimo priežiūrą, gavusi Namų atnaujinimo investicijų planą, skundų, nesiaiškino aplinkybių, ar daugiabučio namo renovacijos, Investicijų plano rengimo, Investicijų plano aptarimo metu buvo svarstomas klausimas dėl gyvenamosios aplinkos pritaikymo asmeniui su negalia, dėl kokių priežasčių nebuvo numatytas langų

ir durų keitimas šio asmens bute, nors tai numatyta kituose butuose ir kt.. Apie tai buvo informuota Aplinkos ministerija, rekomenduojant jai kompleksiskai spręsti daugiabučių namų renovavimo ir jo priežiūros vykdymo problemas.

Tyrimo metu nustatyta ir tai, kad minėtų aplinkybių taip pat nesiaiškino nei Neįgaliųjų reikalų departamentas, nei jo įgaliota Lietuvos žmonių su negalia aplinkos pritaikymo asociacija, kuri Namų atnaujinimo projekto sprendinių atitikimo *žmonių su negalia* reikalavimams netikrino, motyvuodama, kad statybos darbai nebaigti, nėra Infostatyboje registruoto statybos užbaigimo akto. Seimo kontrolierė pateikė rekomendaciją Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, prašant išsiaiškinti šias aplinkybes ir spręsti teisės aktų, atsakingų institucijų veiklos tobulinimo klausimus.

Tyrimo metu nustatyta, kad daugiabučio namo renovacijos projektas su Savivaldybe nebuvo derintas. Savivaldybė, sužinojusi apie neįgalaus asmens problemas renovuojant namą bei atsižvelgusi į Seimo kontrolierės siūlymus, informavo pareiškėją, kokių veikslių reikėtų imtis norint, kad būstas būtų pritaikytas asmeniui su negalia, taip pat įsipareigojo ir toliau teikti pagal poreikį būtiną informaciją ir pagalbą. Šiuo metu pareiškėjos nurodyta problema yra sprendžiama (namo renovacijos techninis projektas pakoreguotas, numatytas buto langų, durų keitimas, buto apšiltinimas ir kt.). Skundo tyrimas nutrauktas rekomendavus Savivaldybei toliau vykdyti namo atnaujinimo ir Bendrijos veiklos priežiūrą (2021 m. gruodžio 1 d. pažyma Nr. 4D-2021/2-1199).

Seimo kontrolierės teiktų rekomendacijų įgyvendinimo kontrolė tęsiama. Aplinkos ministerijos sprendimu likvidavus Būsto energijos taupymo agentūrą, daugiabučių namų atnaujinimo projektų įgyvendinimo priežiūrą pavesta vykdyti Aplinkos projektų valdymo agentūrai, tobulinamas statybos (taip pat daugiabučių namų atnaujinimo) projektų rengimo ir atitikties asmenų su negalia reikalavimams vertinimo procesas.

◆ **Problemos socialinės globos teikimo ir sveikatos priežiūros srityse**

Spartus visuomenės senėjimas tampa svarbiausiu šalies iššūkiu, siekiant rūpintis senyvo amžiaus asmenų sveikata ir jų gyvenimo kokybe. Dėl sumažėjusių savirūpos gebėjimų ir sveikatos sutrikimų slaugos ir (arba) socialinės priežiūros paslaugų poreikis jiems auga. Kai asmenys dėl silpnos sveikatos ar socialinės integracijos sunkumų negali gyventi visaverčio gyvenimo, jiems vis dažniau prireikia kompleksinių (slaugos ir socialinių) paslaugų, kurios pagerintų asmenų ir jų artimųjų gyvenimo kokybę.

Vadovaujantis Vietos savivaldos įstatymo 6 straipsnio 1 dalies 12 punktu, viena iš savarankiškujų savivaldybių funkcijų yra socialinių paslaugų planavimas ir teikimas. Savivaldybė atsako už socialinių paslaugų teikimo savo teritorijos gyventojams užtikrinimą planuodama ir organizuodama socialines paslaugas, kontroliuodama bendrųjų socialinių paslaugų ir socialinės priežiūros kokybę.

Seimo kontrolierė, atsižvelgdama į gautus skundus dėl Alytaus rajono savivaldybės (toliau vadinama – Savivaldybė) administracijos galimai netinkamos veiklos (neveikimo), neužtikrinant socialinių paslaugų teikimo, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (SADM) pateiktą informaciją,

Savivaldybės paaiškinimus, pradėjo tyrimą savo iniciatyva, siekdama išsiaiškinti, ar Savivaldybės administracija tinkamai vykdė (vykdo) jai priskirtas socialinių paslaugų teikimo funkcijas, kiek tai susiję su ilgalaikės socialinės globos ir / arba kitų alternatyvių socialinių paslaugų ir / arba pagalbos priemonių skyrimu savo teritorijos gyventojams, ar nėra pažeidžiami Socialinių paslaugų įstatyme įtvirtinti *tinkamumo, veiksmingumo, visapusiškumo* ir kiti principai, ir ar dabartinis teisinis reglamentavimas, nustatantis ilgalaikės socialinės globos skyrimo tvarką, yra aiškus ir tikslus.

Šio tyrimo metu nustatyta, kad Savivaldybė reikalavo pateikti perteklinius dokumentus, tuo pažeidė socialinių paslaugų organizavimą, suteikimą reglamentuojančių teisės aktų nuostatas. Tačiau, SADM informavus apie teisės aktų pažeidimus ir atkreipus dėmesį į socialinės apsaugos ir darbo ministrės 2021-01-22 įsakymu Nr. A1-56 patvirtintą naują Asmens (šeimos) socialinių paslaugų poreikio nustatymo ir skyrimo tvarkos aprašą ir metodiką, Savivaldybės administracija ėmėsi priemonių keisti šią situaciją – rekomendavo seniūnijų socialiniams darbuotojams nereikalauti dokumentų (pvz., apie specialiųjų poreikių nustatymą), kurie nenumatyti teisės aktuose, socialinių paslaugų poreikį nustatyti iš turimų dokumentų bei bendraujant su asmenimis; Savivaldybės taryba 2021-06-10 sprendimu Nr. K-98 patvirtino Asmens (šeimos) socialinių paslaugų poreikio nustatymo ir skyrimo Alytaus rajono savivaldybėje tvarkos aprašą. Taigi, klausimai, dėl kurių buvo pradėtas tyrimas savo iniciatyva, tyrimo metu išspręsti, todėl pradėtas tyrimas buvo nutrauktas. Vis dėlto Seimo kontrolierė socialinės apsaugos ir darbo ministrei rekomendavo imtis priemonių, kad SADM, formuojanti socialinių paslaugų politiką, organizuojanti, koordinuojanti ir kontroliuojanti jos įgyvendinimą, Socialinių paslaugų priežiūros departamentas, vertinantis, prižiūrintis ir kontroliuojantis socialinių paslaugų kokybę, dalyvaujantis įgyvendinant valstybės socialinių paslaugų politiką, veikdami pagal gero administravimo bei bendradarbiavimo principus, nuolat teiktų savivaldybėms konsultacijas socialinių paslaugų teikimo klausimais, informaciją dėl teisės aktų pakeitimų, supažindintų su gerąja praktika (2021 m. gruodžio 14 d. pažyma Nr. 4D-2021/2-157).

Klausos negalią turinčių asmenų teisių pažeidimo sveikatos priežiūros įstaigose tyrimas savo iniciatyva

Seimo kontrolierius, įvertinęs 2021-02-10 interneto portale www.lrytas.lt paskelbtame straipsnyje „Klausos negalią turintys žmonės ligoninėse lieka siaubingoje situacijoje: atskleidė labai rimtą bėdą“ nurodytas aplinkybes (į „gydymo įstaigą patekęs klausos negalią turintis žmogus ligoninėje mirė vienui vienas, nes ligoninė nesugebėjo užtikrinti gestų kalbos vertimo paslaugų“), atsižvelgdamas į tai, kad net ir ekstremalios situacijos sąlygomis demokratinėje bei teisinėje valstybėje žmogaus teisės yra aukščiausia vertybė, kad bet kokie žmogaus teisių varžymai net ir esant ekstremaliai situacijai turėtų būti vykdomi imperatyviai laikantis teisės viršenybės principo, siekdamas skatinti pagarbą žmogaus teisėms ir laisvėms, ginti žmogaus teisę į gerą viešąjį administravimą, 2021-02-18 sprendimu pradėjo tyrimą savo iniciatyva.

Tyrimo metu Sveikatos apsaugos ministerija (SAM) pavedė Valstybinei akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnybai (Tarnyba) atlikti išsamų tyrimą dėl asmens sveikatos priežiūros paslaugų

pacientui su kurtumo negalia teikimo, tačiau Tarnyba neturėjo galimybės atlikti konkretaus asmens teisių galimo pažeidimo tyrimo negavus informacijos, kurioje konkrečioje sveikatos priežiūros įstaigoje įvyko straipsnyje aprašyti įvykiai.

Vis dėlto tyrimo metu SAM pareigūnai, siekdami užtikrinti efektyvų Neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatų sveikatos srityje įgyvendinimą, atnaujino Neįgaliųjų sveikatos priežiūros politikos grupę, į kurią įtraukė ir Lietuvos kurčiųjų draugijos atstovą, šio tyrimo metu ėmėsi tobulinti pacientų teisės gauti informaciją teisinį reglamentavimą, t. y., nustatė bendrųjų ir specializuotų vidaus ligų, chirurgijos stacionarinių paslaugų teikimo pacientams su klausos negalia sąlygas (lietuvių gestų kalbos vertimo paslaugų prieinamumo užtikrinimo tvarką).

Seimo kontrolierius pripažino, jog tikslinga toliau tobulinti nagrinėjamos srities teisinį reglamentavimą, todėl sveikatos apsaugos ministrui rekomendavo priimti sprendimus dėl Tarnybos nurodytų problemų, susijusių su asmens duomenų apsauga, sprendimo, privalomų sveikatos statistikos apskaitos dokumentų, užtikrinti teisės aktų, reglamentuojančių informacijos teikimo pacientams su klausos negalia tvarką, stebėseną ir jų laikymosi patikrinimus.

SAM informavo Seimo kontrolierių, kad įgyvendinus ministro sudarytos darbo grupės pasiūlymus, kurių įgyvendinimo pabaiga numatoma 2023-03-31, bus sudaryta galimybė vykdyti paslaugų neįgaliesiems asmenims, kuriems vizito metu reikalingas asistentas, kokybės ir tinkamo paciento informavimo stebėseną. Įstaigoms privalomai pradėjus pildyti duomenis apie sveikatos priežiūros paslaugos teikimo metu dalyvavusius asistentus, valstybės institucijos pagal kompetenciją atliktamos sveikatos priežiūros paslaugų kokybės patikrinimą, nepažeisdamos asmens duomenų apsaugos reikalavimų, nuasmenintus duomenis apie suteiktas sveikatos priežiūros paslaugas, kurių metu dalyvavo asistentas, o pacientui sutikus, jo atvejį tirsiančios institucijos, turės galimybę šiuo aspektu detaliau išnagrinėti paslaugų teikimo kokybę.

Seimo kontrolierius taip pateikė rekomendaciją Socialinės apsaugos ir darbo ministrui – pagal kompetenciją imtis priemonių, kad būtų parengtas gestų kalbos vertimo paslaugų teikimo tvarkos aprašas. Aprašas patvirtintas ministro 2021-12-29 įsakymu Nr. V-121 (2021-11-25 pažyma Nr. 4D-2021/1-233).

SEIMO KONTROLIERIŲ SIŪLYMAI DĖL TEISINIO REGLAMENTAVIMO TOBULINIMO

Eil. Nr.	Skundo numeris	Rekomendacija	Vykdyto komentaras
1.	4D-2020/2-1565	Įvertinti Prienų rajono savivaldybės vietinės rinkliavos už komunalinių atliekų surinkimą iš atliekų turėtojų ir atliekų tvarkymą (Rinkliava) nuostatų reikalavimų, numatančių, kad Rinkliavos kintamoji dedamoji neskaičiuojama tik <i>gyvenamosios paskirties</i> objektų nenaudojantiems asmenims, atitikimo Vyriausybės patvirtintų Vietinės rinkliavos ar kitos įmokos už komunalinių atliekų surinkimą iš atliekų turėtojų ir atliekų tvarkymą dydžio nustatymo taisyklių 30 punkto reikalavimui, kuriuo numatyta, kad Rinkliavos kintamoji dedamoji neskaičiuojama komunalinių atliekų surinkimo paslauga nesinaudojantiems asmenims.	Vyriausybės atstovas informavo, kad, kreipusis į Prienų r. savivaldybę dėl Rinkliavos nuostatų pakeitimo, paaiškėjo, kad Kauno apygardos prokuratūra kreipėsi į Regionų apygardos administracinio teismo Kauno rūmus su pareiškimu ištirti Rinkliavos nuostatų teisėtumą. Kauno apygardos Viešojo intereso gynimo skyrius nustatė, kad Rinkliavos nuostatų galiojanti redakcija prieštarauja Atliekų tvarkymo įstatymo 302 str. 3 d. nuostatai ir neatitinka Vyriausybės patvirtintų taisyklių nuostatoms. Vyriausybės atstovas taip pat informavo, kol nėra baigtas nagrinėti teisminis ginčas, nėra teisinio pagrindo siūlyti Prienų r. savivaldybės tarybai keisti Rinkliavos nuostatus.
2.	4D-2021/1-1197	Papildyti Pažymos dėl parduodamos privačios žemės ūkio paskirties žemės išdavimo tvarkos aprašo (Aprašas) nuostatas, numatant, nuo kada registruota siunta yra laikoma gauta, jeigu siuntos nepavyksta įteikti adresatui (pvz.: adresatas yra išvykęs) ir jam yra pristatytas Lietuvos pašto pranešimas apie adresato vardu gautą registruotą siuntą, t. y. nuo pranešimo apie adresato vardu gautą siuntą pristatymo adresatui dienos ar nuo siuntos atsiėmimo dienos.	Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos informavo, kad yra rengiamas Aprašo pakeitimo projektas. Rengimo metu bus atsižvelgta į Seimo kontrolieriaus pateiktą siūlymą.
3.	4D-2020/2-727	Spręsti klausimą dėl privačiame žemės sklype individualaus kompostavimo vietos įrengimui privalomo atstumo nuo žemės sklypo ribos vieningo reglamentavimo.	Aplinkos ministerija informavo apie parengtą ir pateiktą derinti Biologiškai skaidžius atliekų kompostavimo, anaerobinio apdorojimo aplinkosauginių reikalavimų pakeitimo projektą, vietoje rekomendacijų nustatant privalomuosius reikalavimus buityje susidarančių biologiškai skaidžius atliekų kompostavimui.
4.	4D-2020/1-357	Spręsti klausimą dėl Asmenų prašymų, skundų nagrinėjimo ir jų aptarnavimo Aplinkos ministerijoje tvarkos aprašo papildymo, nustatant terminus, per kuriuos asmens prašymas privalo būti išnagrinėtas.	Aplinkos ministerija informavo, kad, vadovaujantis Viešojo administravimo įstatymo 11 straipsnio 1 dalimi, numatančia, kad asmenų prašymus ir skundus viešojo administravimo subjektai nagrinėja pagal Vyriausybės patvirtintas taisykles, ministro įsakymu Prašymų ir skundų nagrinėjimo ir asmenų aptarnavimo Aplinkos ministerijoje tvarkos aprašas buvo pripažintas netekusiu galios.

Eil. Nr.	Skundo numeris	Rekomendacija	Vykdymo komentaras
5.	4D-2020/1-356	Apsvarstyti galimybę papildyti Gyvūnų laikymo Klaipėdos rajone taisykles, nustatant galimą laikomų ūkinių gyvūnų skaičių gyvenamosiose vietovėse ir (arba) reikalavimus, kokį ūkinių gyvūnų skaičių laikant gyvenamosiose vietovėse yra būtinas besiribojančių žemės sklypų savininkų sutikimas.	Klaipėdos r. savivaldybė informavo, kad bus svarstoma galimybė papildyti Gyvūnų laikymo Klaipėdos rajone taisykles, nustatant galimą laikomą ūkinių gyvūnų skaičių kaimo gyvenamojoje vietovėje ir (arba) reikalavimus gauti besiribojančių žemės sklypų savininkų sutikimus, turint tikslą laikyti tam tikrą ūkinių gyvūnų skaičių.
6.	4D-2021/2-70	Pakeisti Melioracijos įstatymo nuostatas, įrašant tikslų valstybės įmonės, atliekančios melioracijos darbų ir melioracijos statinių naudojimo valstybinę priežiūrą, pavadinimą, nes valstybės įmonės Valstybinio žemėtvarkos instituto pavadinimas nuo 2010 m. yra pakeistas.	Žemės ūkio ministerija informavo, kad parengtas Melioracijos įstatymo pakeitimo įstatymo projektas (reg. 2021-11-29, Nr. XIVP-1175).
7.	4D-2021/2-232	Apsvarstyti galimybę papildyti Žemės sklypų formavimo ir pertvarkymo projektų rengimo taisykles (Taisyklės), nustatant pareigą organizatoriui rengiant žemės sklypų formavimo ir pertvarkymo projektą (Projektas), kai šiuo projektu planuojama suprojektuoti žemės sklypą statinių eksploatacijai, registruotais laiškais apie šią procedūrą informuoti greta formuojamo žemės sklypo ribos esančių statinių savininkus.	Aplinkos ir Žemės ūkio ministerijos pritarė siūlymui ir parengė Taisyklių 55 punkto pakeitimą, nustatant pareigą organizatoriui apie pradedamą rengti Projektą, kai Projektu formuojami žemės sklypai statiniams eksploatuoti pagal nekilnojamojo turto kadastrę įrašytą jų tiesioginę paskirtį, registruotais laiškais informuoti ne tik formuojamame žemės sklype esančių statinių savininkus, bet ir arčiausiai formuojamo žemės sklypo ribos esančių statinių savininkus.
8.	4D-2021/2-337	Įvertinti Vilniaus miesto teritorijų, kuriose nėra centralizuotų nuotekų surinkimo tinklų, nuotekų tvarkymo taisyklių keitimo poreikį, siekiant, kad toks teisės aktas atitiktų šiuo metu galiojančios Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo redakcijos ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių asmenų, individualiai tvarkančių nuotekas, teises ir pareigas, nuostatas.	Vilniaus miesto savivaldybė informavo, jog yra rengiamas naujas Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros specialusis planas, kuriame planuojama nustatyti viešojo geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo teritorijas, geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros kryptis, nurodyti šios infrastruktūros plėtros įgyvendinimo etapus ir finansavimą, aglomeracijų ribas siekiant, kad visi gyventojai gautų saugos ir kokybės reikalavimus atitinkantį geriamąjį vandenį ir nuotekų tvarkymo paslaugas arba turėtų galimybę individualiai apsirūpinti geriamuoju vandeniu ir (arba) individualiai tvarkyti nuotekas. Atsižvelgiant į parengto specialiojo plano sprendinius ir nustatytas aglomeracijų ribas, bus vertinamas Vilniaus miesto teritorijų, kuriose nėra centralizuotų nuotekų surinkimo tinklų, nuotekų tvarkymo taisyklių keitimo poreikis.

Eil. Nr.	Skundo numeris	Rekomendacija	Vykdyto komentaras
9.	4D-2020/2-1534	Laikantis teisinės valstybės principo „valdžios įstaigos tarnauja žmonėms“, teisėkūros principų ir siekiant, kad būtų įgyvendinti Lietuvos įsipareigojimai geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo srityje, spręsti klausimą dėl Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo bei kitų teisės aktų nuostatų tikslinimo (termino „siekti“ reikšmės sukonkretinimo, investicijų vienam žmogui dydžio, papildomų sąlygų tikslinimo ir kita).	Aplinkos ministerija rengia Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo pakeitimo projektą, kuriuo siūlys numatyti priemones, skatinančias gyventojus jungtis prie esamos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros. Projektas su siūlymais dar neparengtas (tęsimos diskusijos), kada bus baigtas, nežinoma.
10.	4D-2020/2-1501	Spręsti klausimą dėl Jurbarko rajono savivaldybės neformaliojo vaikų švietimo programų stebėsenos tvarkos aprašo tikslinimo, jame reglamentuojant neplaninių patikrinimų atlikimo tvarką.	Jurbarko r. savivaldybės administracijos direktoriaus 2021-03-15 įsakymu Nr. 01-273 buvo pavesta iki 2021-06-30 parengti Jurbarko rajono savivaldybės neformaliojo vaikų švietimo programų stebėsenos tvarkos aprašo pakeitimo projektą, kuriuo būtų detalai reglamentuota neplaninių neformaliojo švietimo programų patikrinimo tvarka. Gauta informacija, kad projektas parengtas, bet dar nepatvirtintas.
11.	4D-2020/2-1358	Apsvarstyti poreikį tobulinti teisinį reglamentavimą, susijusį su savivaldybių institucijų kompetencija bendrojo naudojimo objektų valdytojų veiklos priežiūros ir kontrolės srityje, įskaitant, bet neapsiribojant pirkimo konkursų dalyvių atitikties keliams reikalavimams vertinimą.	Aplinkos ministerija informavo, kad, vadovaujantis Viešojo administravimo įstatymo 33 straipsnio 2 dalimi, ūkio subjektų veiklos priežiūrą atliekantis subjektas tvirtina patikrinimų plano sudarymo kriterijus, planinių patikrinimų atlikimo tvarką ir trukmę įtvirtinančias taisykles, patikrinimų planą, neplaninių patikrinimų tvarkos aprašą ir trukmę, atrankos neplaniniam patikrinimui kriterijus įtvirtinančias taisykles, todėl valdytojų veiklos priežiūra ir kontrolė, Aplinkos ministerijos nuomone, privalo būti vykdoma pagal savivaldybės tarybos patvirtintas taisykles. Aplinkos ministerija išvadoms gauti artimiausiu metu pateiks suinteresuotoms institucijoms ir visuomenei Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo Nr. I-533 6 straipsnio pakeitimo įstatymo projektą.
12.	4D-2021/1-710	Informuoti apie tai, kada ketinama patvirtinti Teisingumo ministerijos pateiktus Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos nuostatų pakeitimus.	Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos nuostatų pakeitimai patvirtinti Vyriausybės 2021-08-11 nutarimu Nr. 668 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001-09-25 nutarimo Nr. 1156 „Dėl Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“.
13.	4D-2021/1-625	Spręsti klausimą dėl Šilumos ūkio įstatymo, Energetikos įmonių reguliuojamos veiklos patikrinimų tvarkos aprašo nuostatų tikslinimo.	Taryba parengė Energetikos įmonių reguliuojamos veiklos patikrinimų tvarkos aprašo nuostatų pakeitimo projektą; siekiama šio aprašo nuostatas suderinti su Viešojo administravimo įstatyme įtvirtintais ūkio subjektų patikrinimų principais bei terminais. Pirminis projektas derinamas.

Eil. Nr.	Skundo numeris	Rekomendacija	Vykdymo komentaras
14.	4D-2021/2-453	Spręsti klausimą dėl Triukšmo valdymo įstatymo, Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai, Lietuvos higienos normos HN 33:2011 „Triukšmo ribiniai dydžiai gyvenamuosiuose ir visuomeninės paskirties pastatuose bei jų aplinkoje“ ir kitų teisės aktų nuostatų (reikalavimų statant rampų parkus gyvenamosiose teritorijose nustatymo, triukšmo kontrolės, matavimų ir jų rezultatų vertinimo reglamentavimą ir kita) tikslinimo.	Parengtas Triukšmo valdymo įstatymo pakeitimo projektas, kurio 10 straipsnio 1 dalies 2 punktą siūloma papildyti numatant, kad savivaldybių tarybos tvirtina triukšmo prevencijos savivaldybės teritorijoje taisyklės, jose nustato triukšmą keliančių viešųjų renginių (muzikinių, sportinių, kultūrinių ir kitų) leidžiamą pradžios ir pabaigos laiką, šių renginių metu keliamo triukšmo prevencijos ir mažinimo ir viešosios rimties užtikrinimo priemonių reikalavimus, jų įgyvendinimo terminus, civilinių pirotechnikos priemonių naudojimo laiką ir (arba) vietas, leidžiamą statybos darbų pradžios ir pabaigos laiką, daugiabučių gyvenamųjų namų patalpose ir gyvenamosiose teritorijose draudžiamus naudoti įrenginius, prietaisus ir instrumentus (išskyrus buitinius), jų naudojimo laiką, asmenų veiklos daugiabučių gyvenamųjų namų patalpose ir gyvenamosiose teritorijose ribojimus nakties metu, kitus ne ūkinės veiklos triukšmo prevencijos, mažinimo ir valdymo reikalavimus. Sprendžiant problemą dėl rampų parkų ir galimai kitų sporto paskirties inžinerinių statinių statymo gyvenamosiose teritorijose, gautas paaiškinimas, kad triukšmo kaip visuomenės sveikatos rizikos veiksnio valdymo klausimas nėra sprendžiamas vien tik Triukšmo valdymo įstatymu, kurio 3 straipsnyje nustatyti pagrindiniai triukšmo valdymo principai ir priemonės, tarp kurių nurodytas teritorijų planavimas, projektų ekspertizė, statinių priežiūra, žemėtvarka. Projektas dar nepateiktas svarstyti Seimui.
15.	4D-2021/2-445 4D-2021/1-438	Spręsti klausimą dėl teisės aktų (Viešojo administravimo įstatymo, Rinkliavų įstatymo, Prašymų nagrinėjimo taisyklių ir kitų) tobulinimo (tikslinimo), reglamentuojant, kad piliečių kreipimasis į viešojo administravimo subjektus (bet kokia forma) negali būti papildomai apmokestinamas.	Fnsų ministerija informavo, kad jos kompetencijos sričiai priskirtini Lietuvos Respublikos teisės aktai (pvz., Rinkliavų įstatymas) neturės būti atitinkamai keičiami ir (arba) tikslinami. Nuo 2021-07-01 įsigaliojo nauja Viešojo administravimo įstatymo redakcija. Vyriausybės 2021-12-01 nutarimu Nr. 1014 patvirtintos Asmenų prašymų ir skundų nagrinėjimo viešojo administravimo subjektuose taisyklės, kuriose įtvirtinta nuostata, kad institucijos, siekdamos pagerinti asmenų aptarnavimą, gali naudoti tik tokias organizacines ir technines priemones, kurios nevers aptarnaujamų asmenų patirti kitų, nei nustatyta rinkliava ar kitas atlyginimas už institucijos teikiamas administracines ar viešąsias paslaugas, finansinių išlaidų ar laiko sąnaudų.

Eil. Nr.	Skundo numeris	Rekomendacija	Vykdyto komentaras
16.	4D-2021/2-331	Spręsti klausimą dėl Renginių organizavimo Neringos savivaldybei priklausančiose ar valdytojo teise valdomose viešojo naudojimo teritorijose tvarkos aprašo nuostatų tikslinimo: 1) paaiškinti sąvokas „Savivaldybės gyventojų interesai“, „kitos svarbios priežastys“; 2) reglamentuoti renginių organizatorių prašymų, kai toje pačioje vietoje tuo pat metu renginius nori organizuoti keli organizatoriai, nagrinėjimo, sprendimų priėmimo, leidimų išdavimo / neišdavimo tvarką.	Neringos savivaldybės tarybos 2021-10-28 sprendimu Nr. T1-172 patvirtintas naujas Renginių organizavimo Neringos savivaldybei priklausančiose ar valdytojo teise valdomose viešojo naudojimo teritorijose tvarkos aprašas. Į Seimo kontrolierės pastabas atsižvelgta.
17.	4D-2021/1-154	Atkreipti dėmesį į atsakingo valdymo principą ir inicijuoti Teisėjų etikos ir drausmės komisijos veiklą reglamentuojančių teisės aktų pakeitimą, užtikrinant, kad pareiškėjai būtų informuojami apie šios komisijos dėl jų pateiktų kreipimūsi priimtus sprendimus.	Gautas paaiškinimas, kad pareiškėjo 2020 m. kovo 1 d. prašymas Teisėjų etikos ir drausmės komisijoje (Komisija) buvo nagrinėjamas ne dėl Komisijos nuostatų ar kito teisės akto ydingumo. Kadangi į pareiškėjo 2019 m. spalio 3 d. skundą buvo atsakyta 2020 m. vasario 12 d. raštu, pareiškėjo 2020 m. kovo 1 d. prašymas dėl teisėjų veiksmų pakartotinai nebuvo nagrinėjamas. Komisijos nuomone, atsakingo valdymo principą galima pasiekti kitomis, nesusijusiomis su Komisijos veiklą reglamentuojančių teisės aktų pakeitimu, priemonėmis, užtikrinant, kad pareiškėjai būtų informuojami apie Komisijos dėl jų pateiktų kreipimūsi priimtus sprendimus.
18.	4D-2020/1-1618	Siekiant ateityje išvengti šiuo tyrimu nustatytų konfliktinių situacijų (kai valstybės institucijos, užuot sprendusios problemas, aiškinasi tarpusavyje funkcijas ir kompetenciją, interpretuoja teisės aktų nuostatas) bei laikantis gero administravimo, atsakingo valdymo principų, imtis priemonių priimti tinkamus (aiškius, suprantamus) teisės aktus, reglamentuojančius valstybės institucijų, turinčių vykdyti pluoštinių kanapių produktų, pluoštinių kanapių gaminių (pvz., arbatų) gamybos, jų tiekimo rinkai ir tetrahidrokanabinolio (THC) kiekio juose bei pluoštinių kanapių tarpiniuose produktuose priežiūrą ir kontrolę, funkcijas bei kompetenciją.	Vyriausybės 2021-12-01 nutarimu Nr. 992 „Dėl įgaliojimų suteikimo įgyvendinant Lietuvos Respublikos pluoštinių kanapių gaminių įstatymą“ nustatyta, kad pluoštinių kanapių produktų, pluoštinių kanapių gaminių gamybos, jų tiekimo rinkai ir THC kiekio juose bei pluoštinių kanapių tarpiniuose produktuose priežiūrą vykdytų Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, Nacionalinis maisto ir veterinarijos rizikos vertinimo institutas, Nacionalinis visuomenės sveikatos centras, Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas, Muitinės departamentas, Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba.
19.	4D-2021/2-923	Pateikti Seimo kontrolieriui motyvuotą nuomonę dėl tikslingumo tobulinti teisinį Neįgalųjų teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimo reglamentavimą, kad teisės aktų nuostatomis būtų užtikrinamas tinkamas su statyba susijusio viešojo intereso (aplinkos prieinamumo, įskaitant aplinkos atitiktį specialiesiems neįgalųjų poreikiams) įgyvendinimas.	Informacijos dar negauta.

Eil. Nr.	Skundo numeris	Rekomendacija	Vykdyto komentaras
20.	4D-2021/1-889	Informuoti, ar Sveikatos apsaugos ministerija numato keisti ortopedo traumatologo medicinos normą, įtraukiant į ortopedo traumatologo kompetenciją cukrinio diabeto diagnostiką ir gydymą (tuo pat metu keičiant ir rezidentūros programą) arba atitinkamai pakeisti kitą teisės aktą, atsižvelgus į pareiškėjo nurodytą argumentą, kad „sergantiems cukriniu diabetu ortopedinė avalynė būtina ne dėl kojų deformacijų, o dėl mikroangiopatijų ir neuropatijų, kurios išsivysto sergant cukriniu diabetu“.	Valstybinė ligonių kasa informavo, kad klausimas buvo derinamas su Lietuvos universitetais, rengiančiais gydytojus ortopedus traumatologus, Lietuvos ortopedų traumatologų draugija ir Akreditavimo tarnyba. Papildomai pateikta informacija, kad sveikatos apsaugos ministro įsakymu medicinos norma MN147:2020 „Gydytojas ortopedas traumatologas“ buvo papildyta 15.11 papunkčiu, nustatančiu, kad gydytojas ortopedas traumatologas turi gebėti skirti ortopedinę avalynę pacientams, kuriems nustatyta diabetinė mikroangiopatija ir neuropatija, kai sutrikusi pėdų mikrocirkuliacija ir yra fizinių pažeidimų, taip pat kai yra pėdos deformacija bei pėdos kaulų patologija.
21.	4D-2020/1-1473	Apsvarstyti pažymoje išdėstytas aplinkybes dėl skundų, prašymų, pareiškimų registravimo ir apskaitos įkalinimo įstaigose papildomo reglamentavimo tikslingumo.	Kalėjimų departamentas 2021 m. balandžio 21 d. raštu Nr. 1S-1281 kreipėsi į Teisingumo ministeriją siūlydamas pakeisti Pataisos įstaigų ir tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisykles, įtraukiant nuostatą dėl skundų, prašymų, pareiškimų registravimo apskaitos žurnale, duodant nuteistajam / suimtajam pasirašyti.
22.	4D-2020/1-1473; 4D-2020/1-1289	Apsvarstyti teisinio reglamentavimo tobulinimo galimybę, užtikrinant nuteistųjų teisę į tinkamą asmens higieną ir galimybę praustis duše ne rečiau nei du kartus per savaitę, kaip tai rekomenduojama Europos kalėjimų taisyklėse.	Teisingumo ministerija iš esmės pritarė rekomendacijai ir atlikusi kitų teisinio reguliavimo iniciatyvų vertinimą, 2021 m. gegužės 25 d. teisingumo ministrės įsakymu Nr. 1R-176 Pataisos įstaigų ir tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklės buvo pakeistos pagal Seimo kontrolieriaus rekomendaciją.
23.	4D-2020/1-1421	Pakeisti Šiaulių tardymo izoliatoriaus (TI) direktoriaus 2020 m. sausio 10 d. įsakymu Nr. 1-7 patvirtinto Šiaulių tardymo izoliatoriuje laikomų suimtųjų ir nuteistųjų skambinimo ir kalbėjimo telefonu bei naudojimosi interneto telefonija tvarkos aprašo nuostatas, kad suimtieji / nuteistieji galėtų palaikyti kuo veiksmingesnį ir glaudesnį ryšį su artimaisiais, sudaryti palankesnes sąlygas patogesniu laiku bendrauti su artimaisiais, be kitų, ir internetinės telefonijos priemone.	Šiaulių TI direktorius 2021 m. kovo 12 d. įsakymu Nr. 1-65 pakeitė Šiaulių tardymo izoliatoriuje laikomų suimtųjų ir nuteistųjų skambinimo ir kalbėjimo telefonu bei naudojimosi interneto telefonija tvarkos aprašo nuostatas. Nuo 2021 m. balandžio 1 d. suimtųjų, nuteistųjų skambinimas, kalbėjimas telefonu ir naudojimas interneto telefonija organizuojamas kiekvieną dieną nuo 8.00 val. iki 20.00 val. nepažeidžiant suimtųjų, nuteistųjų, nuteistųjų iki gyvos galvos, nuteistųjų areštų ir ūkio aptarnavimo būrio nuteistųjų dienotvarkių, patvirtintų Šiaulių TI direktoriaus įsakymais, reikalavimų.

Eil. Nr.	Skundo numeris	Rekomendacija	Vykdyto komentaras
24.	4D-2020/1-1421	Apsvarstyti galimybę inicijuoti galiojančio teisinio reglamentavimo pakeitimus taip, kad nebūtų ribojama suimtųjų teisė skambinti advokatui, kuri negali būti suvaržyta jokiais pagrindais ir jokiais sąlygomis.	Teisingumo ministerija pritarė pažymoje pateiktiems pastebėjimams ir, siekiant eliminuoti galimus teisės į tinkamą gynybą pažeidimus, kreipėsi į Kalėjimų departamentą nurodydama organizacinėmis priemonėmis užtikrinti suimtiesiems galimybę neribotai bendrauti su savo gynėjais, kol bus pakeistas teisinis reguliavimas. 2021 m. lapkričio 15 d. Seimo Teisės aktų registre įregistruotas bausmių vykdymo sistemos pertvarkai skirtas įstatymų ir Seimo nutarimų projektų paketas, tarp kurių yra ir Suėmimo vykdymo įstatymo Nr. I-1175 pakeitimo įstatymo projektas, kurio 7 straipsnyje nustatyta suimtųjų teisė nekliudomai susitikti, susirašinėti ir bendrauti telefonu su savo gynėju, neribojant susitikimų, bendravimo telefonu skaičiaus ir trukmės, laiškų kiekio.
25.	4D-2020/1-1289	Apsvarstyti galimybę keisti suimtųjų bei nuteistųjų vedimo sanitariniam švarinimui grafiką taip, kad suimtiesiems ir nuteistiesiems būtų sudarytos sąlygos tinkamai palaikyti asmens higieną, t. y., nusiprausti (ir) po sporto užsiėmimų.	Šiaulių TI direktoriaus 2021 m. balandžio 16 d. įsakymu Nr. 1-98 „Dėl suimtųjų (nuteistųjų) naudojimosi dušu“ nurodyta Saugumo valdymo skyriaus pataisos pareigūnams, užtikrinantiems suimtųjų (nuteistųjų) išvedimą į sporto užsiėmimus (krepšinis, tenisas, treniruoklių salė), bendradarbiaujant su pareigūnais, užtikrinančiais suimtųjų (nuteistųjų) sanitarinį švarinimą, po sporto užsiėmimų, nedelsiant, bet ne vėliau kaip per vieną valandą, sudaryti suimtiesiems (nuteistiesiems) sąlygas nusiprausti po dušu, išskyrus atvejus, kai pats asmuo raštu atsisako eiti į dušą.
26.	4D-2021/1-909	Apsvarstyti galimybę papildyti galiojantį teisinį reglamentavimą taip, kad ateityje suimtieji galėtų įsigyti ir turėti nuotraukų albumą, arba / ir imtis kitų priemonių, kad ateityje suimtieji galėtų įsigyti ir turėti nuotraukų albumą.	Kalėjimų departamentas pritarė rekomendacijai ir 2022 m. sausio 26 d. raštu Nr. 1S-291 kreipėsi į Teisingumo ministeriją dėl Pataisos įstaigų ir tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklių pakeitimo, numatant nuteistiesiems (suimtiesiems) galimybę įsigyti ir turėti nuotraukų albumą.
27.	4D-2021/1-717	Tobulinti Nuteistųjų skyrimo, perkėlimo į pataisos įstaigos socialinės globos sektorių ar iš šio sektoriaus tvarkos aprašą, kad jo nuostatos atitiktų Viešojo administravimo įstatyme nustatytus reikalavimus, jog viešojo administravimo subjektas, gavęs asmens prašymą, privalo jį išnagrinėti ir priimti dėl jo administracinį sprendimą bei šio sprendimo kopiją pateikti asmeniui, dėl kurio jis buvo priimtas.	Nuteistųjų skyrimo, perkėlimo į pataisos įstaigos socialinės globos sektorių ar iš šio sektoriaus tvarkos aprašas, patvirtintas 2014 m. spalio 8 d. Kalėjimų departamento direktoriaus įsakymu Nr. V-409, šiuo metu keičiamas – parengtas pakeitimo projektas, kuris šiuo metu yra derinamas.
28.	4D-2021/1-699	Panaikinti Asmenų aptarnavimo Lietuvos Respublikos prokuratūroje tvarkos aprašo nuostatą, pagal kurią asmenys neturėtų būti informuojami apie jų skundų persiuntimą kita prokuratūrai nagrinėti pagal kompetenciją.	Generalinė prokuratūra nesutiko su Seimo kontrolieriaus rekomendacija, motyvuodama, kad tai pareikalautų neproporcingos administracinės naštos.

Eil. Nr.	Skundo numeris	Rekomendacija	Vykdyto komentaras
29.	4D-2021/1-651	Apsvarstyti galimybę (poreikį) tobulinti vidaus teisės aktus, nustatant aiškius skundų, pareiškimų ar pranešimų apie nusikalstamą veiką, teikiamų policijos įstaigoms, atskyrimo / skirstymo kriterijus.	Policijos departamente šiuo metu rengiamos rekomendacijos (gairės), kuriose bus aiškiai nustatyti būtini veiksmai priimančią sprendimą pagal teisės aktuose nustatytą kompetenciją ir procedūras. Be to, pareigūnai bus supažindinti su praktikoje nustatomais netoleruotinais gero administravimo principo pažeidimo atvejais (pavyzdžiais). Siekiant užtikrinti, kad piliečių kreipimaisi būtų nagrinėjami tinkamai ir laikantis Viešojo administravimo įstatymo ir Prašymų ir skundų nagrinėjimo ir asmenų aptarnavimo viešojo administravimo subjektuose taisyklių, patvirtintų Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 22 d. nutarimu Nr. 875, reikalavimų, bus vertinamas poreikis tobulinti vidaus teisės aktus ir bus parengti algoritmai (numatyti procesai), nustatysiantys piliečių kreipimūsi nagrinėjimo aspektus.
30.	4D-2021/1-645	Atkreipti dėmesį į laisvės atėmimo vietoms kylančias problemas, susijusias su suimtųjų / nuteistųjų individualia veikla, ir įvertinti šią sritį reglamentuojančius teisės aktus bei, esant poreikiui, papildyti nustatytą teisinį reglamentavimą taip, kad suimtieji / nuteistieji turėtų galimybę užsiimti individualia veikla.	Kalėjų departamento direktoriaus 2021 m. gruodžio 22. įsakymu Nr. V-399 buvo patvirtintas Nuteistųjų (suimtųjų) individualios veiklos organizavimo, šiai veiklai vykdyti skirtų priemonių įsigijimo ir pagamintų dirbinių realizavimo tipinės tvarkos aprašas.
31.	4D-2021/1-356	Apsvarstyti galimybę nustatyti policijos pareigūnų elgesio (veiksmų) taisyklės, kurios užtikrintų, kad visais atvejais būtų pasirūpinta asmenų, esančių policijos pareigūnų žinioje, saugia kelione iš policijos įstaigos į gyvenamąją vietą.	Inicijuoti teisės pakeitimai pagal Seimo kontrolieriaus pateiktas rekomendacijas, t. y., vidaus reikalų ministro 2021 m. balandžio 28 d. įsakymu Nr. 1V-375 Teritorinių policijos įstaigų areštinių vidaus tvarkos taisyklės buvo papildytos 671 punktu, numatant, kad „Paleidžiami iš policijos areštinių asmenys, kurie neturi artimųjų ar kitų asmenų, kurie galėtų pasirūpinti jų grįžimu į namus, bei su savimi neturintys lėšų, pateikę laisvos formos rašytinį prašymą policijos areštinės vadovo (jo nesant – policijos areštinės (policijos komisariato) budėtojo) funkcijas atliekančiam pareigūnui, ir pastarajam įvertinus prašyme įvardytus argumentus ir surašius tarnybinį pranešimą dėl paleidžiamo asmens grąžinimo į namus aplinkybių, aprūpinami viešojo transporto bilietais kelionei iki gyvenamosios vietos Lietuvos Respublikos teritorijoje. Viešojo transporto bilietų nupirkimo procedūrą nustato Lietuvos policijos generalinis komisaras. Paleidžiami iš policijos areštinių neįgalūs asmenys, kurie neturi artimųjų ar kitų asmenų, kurie galėtų pasirūpinti jų grįžimu į namus, policijos ar, esant sutarimui, specialios paslaugos teikėjo transportu, parvežami į jų Lietuvos Respublikos teritorijoje esančią gyvenamąją vietą, o sergantys paleidžiami asmenys, kuriems reikalingos stacionarinės asmens sveikatos priežiūros paslaugos, – į viešąsias asmens sveikatos priežiūros įstaigas.“

Eil. Nr.	Skundo numeris	Rekomendacija	Vykdyto komentaras
32.	4D-2021/1-231	Apsvarstyti galimybę reglamentuoti Administracinių nusižengimų kodekso 577 straipsnyje nustatytos teisės susipažinti su administracinio nusižengimo bylos medžiaga tvarką.	Policijos departamente buvo svarstomas šis klausimas ir nuspręsta neinicijuoti Administracinių nusižengimų kodekso pakeitimų, kadangi šio kodekso 570 straipsnio 3 dalyje numatytas supažindinimas su visa pareigūnų atlikto tyrimo medžiaga, taip pat su bylos medžiaga, pateikta bylos nagrinėjimo metu. Policijos departamentas parengė rekomendacijas pavaldžioms įstaigoms dėl susipažinimo su byla arba dokumentų pateikimo.
33.	4D-2021/1-206	Panaikinti Nuteistųjų, priskirtų drausmės grupei, išvedimo iš kameros užimtumui gerinti taisyklių, patvirtintų Marijampolės pataisos namų direktoriaus 2020 m. gruodžio 16 d. įsakymu Nr. 7/07-1337, 8 punkto nuostatą, įtvirtinančią draudimą nuteistiesiems, įtrauktiems į linkusiųjų pabėgti sąrašus, lankytis lokalinio sektoriaus kieme.	Nuteistųjų, priskirtų drausmės grupei, išvedimo iš kameros užimtumui gerinti taisyklių, patvirtintų Marijampolės pataisos namų direktoriaus 2020 m. gruodžio 16 d. įsakymu Nr. 7/07-1337, 8 punkto nuostata panaikinta.
34.	4D-2021/1-68	Įvertinti drausmės grupei priskirtų nuteistųjų socialinę rehabilitaciją reglamentuojančius teisės aktus ir, esant poreikiui, papildyti nustatytą teisinį reglamentavimą taip, kad pirmiau nurodyti nuteistieji gautų informaciją apie aktualius tarptautinius ir nacionalinius įvykius (nustatant tvarką, pagal kurią jie būtų aprūpinami pakankamu kiekiu laikraščių, jiems būtų sudaromos realios galimybės laisvalaikio kambaryje žiūrėti televizorių, ar teisės aktuose įtvirtinant kitas priemones, kurios padėtų išspręsti drausmės grupei priskirtų nuteistųjų socialinės atskirties klausimą).	Kalėjimų departamento direktoriaus 2021 m. sausio 4 d. įsakymu Nr. V-3 „Dėl Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso nuostatų, įsigaliosiančių 2022 m. sausio 1 d., susijusių su nuteistųjų užimtumo organizavimu, taikymo priemonių plano patvirtinimo“ patvirtintas Bausmių vykdymo kodekso nuostatų, įsigaliojusių 2022 m. sausio 1 d., susijusių su nuteistųjų užimtumo organizavimu, taikymo priemonių planas.
35.	4D-2021/1-1269	Imtis priemonių, kad visose įkalinimo įstaigose ilgalaikių pasimatymų metu būtų užtikrinamas privatumas, nepažeidžiant Bausmių vykdymo kodekso 94 straipsnio 4 dalies nuostatų, užtikrinančių nuteistųjų teisę pasimatyti su sutuoktiniu neprižiūrint administracijai.	Atsižvelgiant į Seimo kontrolieriaus rekomendaciją bus tobulinama ir keičiama nuteistųjų pasimatymų neprižiūrint įstaigos administracijai tvarka.

SEIMO KONTROLIERIŲ VEIKLA VYKDANT NACIONALINĖS ŽMOGAUS TEISIŲ INSTITUCIJOS FUNKCIJAS

Seimo kontrolierių įstaiga (arba įstaiga) vykdydama nacionalinės žmogaus teisių institucijos funkcijas 2021 m. didelį dėmesį skyrė užsieniečių pagrindinių žmogaus teisių užtikrinimui migracijos krizės kontekste – gilinosi į siūlomus Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimus ir pagal kompetenciją teikė pastabas bei siūlymus dėl pateiktų derinti įstatymų projektų tobulinimo, vykdė žmogaus teisių ir laisvių padėties stebėseną užsieniečių laikino apgyvendinimo vietose, atkreipė atsakingų institucijų ir visuomenės dėmesį į užsieniečių žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo spragas.

Seimo kontrolierių įstaiga parengė ir tarptautinėms organizacijoms (Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybai, Jungtinių Tautų komitetui prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą) pristatė alternatyvias ataskaitas dėl Lietuvos tarptautinių įsipareigojimų žmogaus teisių srityje vykdymo, pagal kompetenciją vertino ir teikė pastabas dėl siūlomų teisės aktų pakeitimų, organizavo nuotolinius mokymus socialinės globos įstaigų personalui ir pataiso įstaigų darbuotojams apie žmogaus teisių standartų įgyvendinimą, dirbant su šiose įstaigose gyvenančiais žmonėmis, taip pat ketvirti metai iš eilės prisidėjo prie Nacionalinio žmogaus teisių forumo, skirto Tarptautinei žmogaus teisių dienai paminėti, organizavimo.

Ataskaitiniais metais Seimo kontrolierių įstaiga:

Atliko žmogaus teisių stebėseną Lietuvoje ir rengė žmogaus teisių padėties ataskaitas (Įstatymo 19² str. 2 d. 1 p.)

- ☐ 2021 m. sausio 20 d. susitikime su Seimo Pirmininke Seimo kontrolierių įstaigos darbuotojai aptarė esmines žmogaus teisių problemas šalyje ir naujausius Seimo kontrolierių įstaigos tyrimus dėl esminių žmogaus teisių problemų.
- ☐ 2021 m. sausio 20 d. raštu Seimo kontrolierių įstaiga Seimo Pirmininkei, Seimo Žmogaus teisių komitetui, Ministrui Pirmininkei, J. E. Lietuvos Respublikos Prezidentui pateikė informaciją apie žmogaus teisių ir laisvių padėtį Lietuvoje.
- ☐ 2021 m. gegužės 31 d. Seimo kontrolierių įstaigos darbuotojai susitiko su Jungtinių Tautų kankinimų prevencijos pakomitečio atstovu Masimilianu Bagagliniu (Massimiliano Bagaglino), su kuriuo buvo aptarti aktualūs klausimai, susiję su žmogaus teisių užtikrinimu ir kankinimo prevencijos vykdymu Lietuvoje esančiose laisvės apribojimo vietose.

2021 m. birželio 9 d. Seimo kontrolierių įstaigos darbuotojai dalyvavo Seimo Pirmininkės organizuotame susitikime su lygių galimybių kontroliere Birute Sabatauskaite bei vaiko teisių kontroliere Edita Žiobiene, skirtame aptarti Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybos vykdomos visuotinės periodinės peržiūros metu žmogaus teisių institucijų teikiamas alternatyvias ataskaitas ir jose akcentuotas žmogaus teisių problemas.

2021 m. rugpjūčio 9 d. Seimo kontrolierių įstaigos darbuotojai susitiko su į Lietuvą atvykusiu Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro valdybos (UNHCR) atstovu Šiaurės ir Baltijos šalims Henriku Nordentoftu (Henriku Nordentoft). Susitikime buvo aptarta užsieniečių padėtis Lietuvos pasienyje ir jų teisių užtikrinimo klausimai.

2021 m. rugsėjo 7 d. raštu Seimo kontrolierių įstaiga informavo Seimo Žmogaus teisių komitetą apie vykdytų patikrinimų metu įvertintą užsieniečių, kirtusių Lietuvos Respublikos valstybės sieną, padėtį laikino apgyvendinimo vietose ir jų žmogaus teisių bei laisvių užtikrinimą.

2021 m. spalio 1 d. Seimo kontrolierių įstaigos darbuotojai susitiko su Europos Sąjungos Pagrindinių teisių agentūros vadovu Maiklu O'Flaherčiu (Michael O'Flaherty), kurio metu svečiams pristatytos Lietuvos–Baltarusijos pasienyje vykdytos žmogaus teisių stebėsenos metu nustatyti pagrindiniai probleminiai aspektai, susiję su migrantų teisių užtikrinimu užsieniečių laisvės apribojimo vietose, bei diskutuota prieglobsčio prašytojų ir kitų užsieniečių, neteisėtai kertančių Europos Sąjungos išorės sienas, žmogaus teisių padėties klausimais.

2021 m. spalio 26 d. Seimo kontrolierių įstaigos darbuotojai susitiko su Lietuvoje viešėjusiais Europos Parlamento nariais, kurie domėjosi žmogaus teisių padėties klausimais.

sių situacija Lietuvos–Baltarusijos pasienyje. Europos Parlamento nariams buvo pristatyta Seimo kontrolierių įstaigos ataskaita „Dėl užsieniečių, kirtusių Lietuvos Respublikos valstybės sieną su Baltarusijos Respublika, žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo užsieniečių laikino apgyvendinimo vietose“. Susitikime taip pat buvo aptartos pasienyje vykdytos nepriklausomos žmogaus teisių stebėsenos metu identifikuotos žmogaus teisių užtikrinimo problemos, atkreiptas dėmesys į Europos Sąjungos vaidmens sprendžiant su padidėjusia nereguliaria migracija susijusius klausimus svarbą.

- 2021 m. spalio 28 d. Seimo kontrolierių įstaigos darbuotojai susitiko su tarptautinės organizacijos „Gydytojai be sienų“ misijos Lietuvoje vadovu Arieliu Zielinskiu (Ariel Zielinski), su kuriuo buvo aptarti žmogaus teisių ir laisvių klausimai sprendžiant nereguliarios migracijos problemas. Svečiui buvo pristatyta Seimo kontrolierių įstaigos ataskaita „Dėl užsieniečių, kirtusių Lietuvos Respublikos valstybės sieną su Baltarusijos Respublika, žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo užsieniečių laikino apgyvendinimo vietose“ bei kalbėtasi apie aktualias asmens sveikatos priežiūros ir psichologo paslaugų užtikrinimo užsieniečiams proble-

mas Baltarusijos-Lietuvos pasienyje bei užsieniečių laisvės apribojimo vietose. 2021 m. lapkričio 16 d. Seimo kontrolierių įstaiga informavo Seimo Žmogaus teisių komitetą, Vyriausybę ir Valstybės sienos apsaugos tarnybą prie Vidaus reikalų ministerijos apie Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centre nacionalinės

kankinimų prevencijos tikslais vykdyto patikrinimo metu nustatytas aplinkybes ir pateikė siūlymų dėl šiame centre laikomų užsieniečių žmogaus teisių padėties gerinimo.

- 2021 m. gruodžio 10 d. Seimo kontrolierių įstaigos vadovė Erika Leonaitė ir Seimo kontrolierių įstaigos darbuotojai susitiko su Europos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą atstovais. Susitikimo metu aptartos problemos, susijusios su nuteistųjų žmogaus teisių įgyvendinimu Lietuvoje, žmogaus teisių situacija COVID-19 pandemijos metu, aptartos 2019 m. įsigaliojusios Psichikos sveikatos priežiūros įstatymo nuostatos, problemos psichiatrijos ligoninėse ir užsieniečių teisių užtikrinimo problemos migracijos krizės metu.
- 2021 m. gruodžio 17 d. Seimo kontrolierių įstaigos vadovė Erika Leonaitė ir Seimo kontrolierių įstaigos Žmogaus teisių biuro darbuotojai susitiko su žmogaus teisių organizacijų atstovais, su kuriais, ruošiantis Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybos vykdomai visuotinei periodinei Lietuvos pažangos žmogaus teisių srityje peržiūrai, buvo kalbė-

ta apie žmogaus teisių problemas, kurias žmogaus teisių organizacijos akcentuos, kai bus svarstoma Lietuvos pažangos ataskaita. Susitikimo metu daugiausiai dėmesio buvo skirta problemoms, susijusioms su romų integracija, neapykantos kalba, žydų bendruomenės problemomis, smurtu prieš moteris, reprodukcinė sveikata, neveiksnumo institutu, migrantų išnaudojimu priverstiniam darbui, lytiškumo ugdymu, nediskriminavimo skatinimo programa ir kt., aptarti.

Vykde informacijos apie žmogaus teises sklaidą ir visuomenės švietimą žmogaus teisių klausimais (Įstatymo 19² str. 2 d. 2 p.)

- 📄 2021 m. balandžio 29 d. ir gegužės 7 d. Seimo kontrolierių įstaigos Žmogaus teisių biuro darbuotojai surengė nuotolinius mokymus „Žmogaus teisių principais grįsta asmenų priežiūra socialinės globos įstaigose: kur galima tobulėti?“, kuriuose pristatyti tarptautiniai standartai dėl žmogaus teisių apsaugos socialinės globos įstaigose, rekomendacijos dėl žmogaus orumo nežeminančių gyvenimo sąlygų užtikrinimo šiose įstaigose bei, bendradarbiaujant su Lietuvos psichologų sąjungos prezidentu, Lietuvos sveikatos mokslų universiteto psichologe Valija Šap, – psichologo paslaugų teikimo socialinės globos įstaigose iššūkiai ir galimybės. Mokymuose dalyvavo 1 533 socialinės globos įstaigų darbuotojai. Be to, socialiniame tinkle Facebook sukurtoje uždaroje konsultacijų grupėje buvo teikiamos konsultacijos dėl žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo pandemijos metu suaugusiųjų bei vaikų socialinės globos įstaigose jose dirbantiems darbuotojams.
- 📄 2021 m. gegužės 6 d. Seimo kontrolierių įstaigos Žmogaus teisių biuro darbuotojai surengė nuotolinius mokymus „Žmogaus teisių principais grįsta nuteistųjų priežiūra pataisos įstaigose: kur galima tobulėti?“, skirtus pataisos įstaigų darbuotojams. Mokymų metu buvo pristatyti tarptautiniai standartai dėl žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo pataisos įstaigose, iššūkiai, kylantys užtikrinant žmogaus orumo nežeminančias bausmės atlikimo sąlygas, ir Seimo kontrolierių veikla žmogaus teisių apsaugos srityje. Mokymuose dalyvavo 97 Kalėjimų departamento ir pataisos įstaigų darbuotojai.
- 📄 2021 m. balandžio–gruodžio mėnesiais radijo stoties „Žinių radijas“ eteryje laidų ciklo „Svarbus kiekvienas“ laidose Seimo kontrolierių įstaigos atstovai su valstybės institucijų ir įstaigų atstovais bei žmogaus teisių ekspertais diskutavo įvairiomis žmogaus teisių temomis:

- ☐ 2021 m. balandžio 22 d. laidoje su Lietuvos psichologų sąjungos prezidente Valija Šap diskutuota apie psichologinių paslaugų prieinamumą socialinės globos įstaigose;
- ☐ 2021 m. gegužės 17 d. vykusioje laidoje su Lygių galimybių kontrolierė Birute Sabatauskaite ir Lietuvos gėjų lygos vadovu Vladimiru Simonko diskutuota apie homoseksualių asmenų diskriminaciją;
- ☐ 2021 m. rugsėjo 24 d. su Žmogaus teisių stebėjimo instituto projektų vadove Goda Jurevičiūte kalbėtasi apie migracijos krizės iššūkius užtikrinant užsieniečių žmogaus teises;
- ☐ 2021 m. spalio 17 d. su profesore, advokate Liudvika Meškauskaite diskutuota apie žiniasklaidos laisvę pandemijos ir migracijos krizės kontekste;
- ☐ 2021 m. gruodžio 22 d. laidoje su Vilniaus Universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto prof. dr. Dovile Jakniūnaite diskutuota apie tai, ar Lietuva, gindamasi nuo hibridinių grėsmių, nepažeidžia žmogaus teisių.
- ☐ 2021 m. birželio 8 d. Seimo kontrolierių įstaigos Žmogaus teisių biuro darbuotojai dalyvavo tarpinstitucinėje diskusijoje dėl Fakultatyviosios deklaracijos pagal tarptautinę konvenciją dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo bei Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos protokolo Nr. 12 ratifikavimo, kurios metu pristatė Seimo kontrolierių įstaigos poziciją.
- ☐ 2021 m. spalio 25 d. Seimo kontrolierius Augustinas Normantas dalyvavo Prezidentūroje vykusioje diskusijoje „Lietuvos Respublikos Konstitucija ir žmogaus teisės“ Konstitucijos diena paminėti, kuriame skaitė pranešimą „Konstitucinių vertybių apsauga: ombudsmeno vaidmuo“.
- ☐ Ketverius metus iš eilės Seimo kontrolierių įstaiga prisideda organizuojant Nacionalinį žmogaus teisių forumą, skirtą paminėti Tarptautinę žmogaus teisių dieną. Prisidėjo ir organizuojant 2021 m. gruodžio 10 d. vykusį renginį, kuris buvo dedikuotas Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su ja (Stambulo konvencijai) pasirašymo dešimtmečiui. Renginys vyko Nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje, taip pat ir nuotoliniu būdu, jame dalyvavo Europos Žmogaus Teisių Teismo, Europos socialinių teisių komiteto, kitų tarptautinių organizacijų atstovai, Seimo nariai, užsienio šalių ambasadoriai, ombudsmenai, akademinės bendruomenės, nevyriausybinų organizacijų atstovai, žmogaus teisių aktyvistai bei verslo atstovai. Nacionalinio žmogaus teisių forumo metu Seimo kontrolierių įstaigos vadovė Erika Leonaitė sakydama sveikinimo žodį pažymėjo būtinybę ratifikuoti Stambulo konvenciją bei dalyvavo diskusijoje „Stambulo konvencijos ratifikavimas – misija (ne) įmanoma?“.

Pristatė tarptautinėse organizacijose žmogaus teisių padėties Lietuvoje vertinimą ir teikė joms informaciją pagal Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse nustatytus įsipareigojimus (Įstatymo 19² str. 2 d. 3 p.)

- ☐ Seimo kontrolierių įstaiga tarptautinėms žmogaus teisių ir laisvių srityje veikiančioms organizacijoms (Europos nacionalinių žmogaus teisių institucijų tinklui, Jungtinių Tautų kankinimo ir kitokio žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar baudimo prevencijos pakomitečiui, Europos komitetui prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą, Kankinimų prevencijos asociacijai ir kt.) nuolat teikė informaciją apie šalyje taikomus asmenų teisių ir laisvių ribojimus, vykdomą žmogaus teisių ir laisvių pažeidimų prevenciją, pokyčius nacionaliniuose teisės aktuose ir tarptautinių įsipareigojimų laikymąsi.
- ☐ 2021 m. sausio 12 d. Seimo kontrolierių įstaiga atliko vertinimą ir raštu Tarptautiniam ombudsmenų institutui pateikė pastebėjimus dėl priverstinio asmenų su psichosocialine negalia hospitalizavimo Lietuvoje.
- ☐ 2021 m. vasario 24 d. Seimo kontrolierių įstaigos atstovai dalyvavo diskusijoje su teisingumo ministre, Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos atstovais bei pataisos įstaigų vadovais, kurios metu aptarta nuteistųjų žmogaus teisių padėtis pataisos įstaigose.
- ☐ 2021 m. liepos 1 d. Seimo kontrolierių įstaiga Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybai pateikė alternatyvią ataskaitą dėl Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybos vykdomos visuotinės periodinės peržiūros metu Lietuvai pateiktų rekomendacijų įgyvendinimo ir žmogaus teisių situacijos Lietuvoje vertinimo.
- ☐ 2021 m. spalio 19 d. Seimo kontrolierių įstaiga pateikė Europos Žmogaus Teisių Teismui, Europos Tarybos Žmogaus teisių komisarei Dunjai Mijatovic (Dunja Mijatovic), Jungtinių Tautų Vyriausiajam pabėgėlių komisarui Filipui Grandžiui (Filippo Grandi), Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros direktoriui Maiklui O'Flaherčiui (Michael O'Flaherty), Tarptautinės migracijos organizacijos generaliniam direktoriui Antoniui Vitorinui (Antonio Vitorino) Seimo kontrolierių įstaigos ataskaitą „Dėl užsieniečių, kirtusių Lietuvos Respublikos valstybės sieną su Baltarusijos Respublika, žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo užsieniečių laikino apgyvendinimo vietose“.
- ☐ 2021 m. rugsėjo 2 d. Seimo kontrolierių įstaigos atstovai dalyvavo konsultaciniame susitikime su teisingumo ministre, kurio metu Teisingumo ministerijos atstovai pristatė Teisingumo ministerijos parengtą Lietuvos pranešimo Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybos vykdomos visuotinės periodinės peržiūros trečiajam ciklui projektą ir konsultavosi dėl jo tobulinimo.
- ☐ 2021 m. spalio 11 d. Seimo kontrolierių įstaiga Jungtinių Tautų komitetui prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą pateikė šešėlinę ataskaitą dėl

Lietuvos įsipareigojimų pagal Konvenciją prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą vykdymo.

- 2021 m. lapkričio 17–18 d. Seimo kontrolierių įstaigos Žmogaus teisių biuro vedėjas Vytautas Valentinavičius dalyvavo Jungtinių Tautų 72-ojoje Jungtinių Tautų komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą sesijoje, kurioje atsakė į šios sesijos metu užduotus klausimus, susijusius su Lietuvos ataskaita dėl Konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą įgyvendinimo.
- 2021 m. gruodžio 7–8 d. Seimo kontrolierių įstaigos Žmogaus teisių biuro vedėjas Vytautas Valentinavičius dalyvavo išankstinėje nacionalinių žmogaus teisių institucijų, pilietinės visuomenės ir nuolatinųjų misijų sesijoje Lietuvos žmogaus teisių padėčiai aptarti, ruošiantis trečiosios Lietuvos pažangos ataskaitos svarstymui 40-osios Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybos visuotinės periodinės peržiūros (UPR) 2022 m. sausio 26 d. vyksiančiai darbo grupės sesijai.

Teikė siūlymus valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms žmogaus teisių klausimais (Įstatymo 19² str. 2 d. 4 p.)

- 2021 m. sausio 28 d. Seimo kontrolierių įstaiga raštu kreipėsi į Vyriausybę ragindama užtikrinti tėvų / globėjų / kitų vaikus su negalia ir suaugusius asmenis su negalia, kuriems nustatytas nuolatinės slaugos ar nuolatinės priežiūros (pagalbos) poreikis, prižiūrinių asmenų teisę į poilsį, priimti reikiamus teisės aktus (jų pakeitimus) bei sudaryti ir užtikrinti reikiamų socialinių paslaugų paketą. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija informavo, kad, atlikus laikino atokvėpio paslaugos stebėseną, planuojama kartu su suinteresuotais asmenimis bei organizacijomis tobulinti laikino atokvėpio paslaugos reglamentavimą, kuris tiksliau atitiktų individualius asmenų poreikius.
- 2021 m. gegužės 25 d. raštu Seimo kontrolierių įstaiga kreipėsi į Seimo Žmogaus teisių komitetą, Seimo Socialinių reikalų ir darbo komitetą, Seimo Sveikatos reikalų komitetą, Sveikatos apsaugos ministeriją, Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją, Teisingumo ministeriją bei Užsienio reikalų ministeriją, ragindama nepritarti Konvencijos dėl žmogaus teisių ir orumo apsaugos biologijos ir medicinos taikymo srityje (Žmogaus teisių ir biomedicinos konvencija) Papildomo protokolo dėl psichikos sveikatos sutrikimų turinčių asmenų teisių ir orumo apsaugos priverstinio hospitalizavimo ir priverstinio gydymo srityje projektui.

- 2021 m. birželio 22 d. Seimo kontrolierių įstaiga po 2021 m. birželio 18 d. apsilankymo Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centre raštu kreipėsi į Vyriausybę, Vidaus reikalų ministeriją, Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetą ir Seimo Žmogaus teisių komitetą atkreipdama dėmesį į vizito metu identifikuotas užsieniečių žmogaus teisių užtikrinimo problemas, susijusias su vertimo ir teisinių paslaugų trūkumu.
- 2021 m. rugsėjo 23 d. Seimo kontrolierių įstaiga kreipėsi į Ministrę Pirmininkę, Seimo Pirmininkę, Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetą, Seimo Žmogaus teisių komitetą, Seimo Socialinių reikalų ir darbo komitetą, Seimo Užsienio reikalų komitetą, Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją, Vidaus reikalų ministeriją, Užsienio reikalų ministeriją, Nacionalinę LGBT teisių organizaciją, Jungtinių Tautų Vyriausiojo pabėgėlių komisaro biurą ir Lietuvos Respublikos Raudonojo Kryžiaus draugiją dėl LGBTQ+ bendruomenei priklausančių užsieniečių žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo užsieniečių laisvės apribojimo vietose.
- 2021 m. spalio 28 d. Seimo kontrolierių įstaiga raštu kreipėsi į Vyriausybę ir Seimo Žmogaus teisių komitetą atkreipdama dėmesį į problemas, susijusias su neveiksmo instituto įgyvendinimu Lietuvoje pagal Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijoje įtvirtintas nuostatas.

Siekė nacionalinių teisės aktų suderinimo su Lietuvos Respublikos tarptautiniais įsipareigojimais žmogaus teisių srityje (Įstatymo 19² str. 2 d. 5 p.)

- Seimo kontrolierių įstaiga pagal kompetenciją įvertino Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo Nr. VIII-950 18 ir 22 straipsnių pakeitimo įstatymo projektą Nr. XIII P-5306 ir 2021 m. sausio 5 d. raštu Seimo Valstybės valdymo ir savivaldybių komitetui bei Seimo Žmogaus teisių komitetui pagal kompetenciją pateikė nuomonę dėl šiuo projektu siūlomo teisinio reglamentavimo. Teiktose pastabose buvo atkreiptas dėmesys į siūlomo reguliavimo keliamas grėsmes Seimo kontrolierių įstaigos nepriklausomumui.
- Seimo kontrolierių įstaiga 2021 m. kovo 16 d. raštu Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetui, Seimo Pirmininkei, Seimo valdybai, Ministrėi Pirmininkei, J. E. Lietuvos Respublikos Prezidentui išdėstė esmines išvalgas ir pastabas dėl pateiktos derinti Lietuvos Respublikos žvalgybos įstatymo koncepcijos.
- Seimo kontrolierių įstaiga pagal kompetenciją atliko Žmonių užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės įstatymo Nr. I-1553 18, 26 ir 40 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIV P-338 vertinimą ir 2021 m. kovo 17 d. raštu Prezidento kanceliarijai, Vyriausybei, Seimo Sveikatos reikalų komitetui, Seimo Biudžeto ir finansų komitetui, Seimo Žmogaus teisių komitetui ir Sveikatos apsaugos ministerijai pateikė nuomonę dėl siūlomo teisinio reglamentavimo žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo aspektu.

- ☐ Seimo kontrolierių įstaiga pagal kompetenciją įvertino Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo Nr. XI-1425 pakeitimo įstatymo projektą Nr. 20-15062 (2) bei 2021 m. birželio 1 d. Seimo Socialinių reikalų ir darbo komitetui, Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui, Seimo Žmogaus teisių komitetui, Vyriausybei ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai pateikė nuomonę ir siūlymus dėl šiuo teisės akto projektu siūlomo teisinio reglamentavimo tobulinimo.
- ☐ Seimo kontrolierių įstaiga pagal kompetenciją atliko Užsieniečių teisinės padėties įstatymo Nr. IX-2206 5, 71, 76, 77, 79, 113, 131, 136, 138, 139 ir 140 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo IX¹ skyriumi įstatymo projekto Nr. XIVP-719 juridinį vertinimą ir 2021 m. liepos 12 d. raštu Seimo Pirmininkei, J. E. Lietuvos Respublikos Prezidentui, Seimo valdybai, Ministrei Pirmininkei, Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetui, Seimo Žmogaus teisių komitetui ir Vidaus reikalų ministerijai pateikė nuomonę dėl siūlomo teisinio reglamentavimo tobulinimo žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo aspektu.
- ☐ Seimo kontrolierių įstaiga pagal kompetenciją atliko Baudžiamojo kodekso 60,129,135, 138, 169, 170, 170¹ ir 170² straipsnių pakeitimo įstatymo projekto Nr. 21-27768 vertinimą žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo aspektu ir 2021 m. liepos 27 d. raštu Teisingumo ministerijai, Seimo Žmogaus teisių komitetui, Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui, Vyriausybei pateikė išvadas dėl šio teisės akto projekto.
- ☐ Seimo kontrolierių įstaiga pagal kompetenciją atliko Žvalgybos kontrolieriaus įstatymo projekto Nr. XIVP-673(2), Žvalgybos įstatymo Nr. VIII-1861 16¹, 23 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 22¹ straipsnių įstatymo projekto Nr. XIVP-674, Seimo kontrolierių įstatymo Nr. VIII-950 11 ir 12 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIVP-677 vertinimą bei 2021 m. rugsėjo 16 d. raštu Seimo Pirmininkei, Seimo valdybai, Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetui, Seimo Žmogaus teisių ir gynybos komitetui, Ministrei Pirmininkei, J. E. Lietuvos Respublikos Prezidentui pateikė nuomonę dėl šiais projektais siūlomo teisinio reglamentavimo tobulinimo žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo aspektu.
- ☐ Seimo kontrolierių įstaiga pagal kompetenciją atliko Užsieniečių teisinės padėties įstatymo Nr. IX-2206 2, 3, 5, 26, 32, 40, 50, 53, 62, 67, 69, 71, 76, 77, 79, 98¹, 113, 125, 126, 130¹, 136, 138, 139, 140 straipsnių pakeitimo, IX¹ skyriaus pripažinimo netekusiu galios ir įstatymo papildymo X² skyriumi įstatymo projekto Nr. 21-29207(2) vertinimą ir 2021 m. spalio 21 d. raštu Seimo Pirmininkei, Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetui, Seimo Žmogaus teisių komitetui ir Vidaus reikalų ministerijai pateikė pastabas dėl numatomo teisinio reglamentavimo nesuderinamumo su tarptautiniais žmogaus teisių apsaugos standartais ir pristatė pasiūlymus jo tobulinimui.
- ☐ Seimo kontrolierių įstaiga pagal kompetenciją pakartotinai įvertino Seimo kontrolierių įstatymo Nr. VIII-950 18 ir 22 straipsnių pakeitimo įstatymo projektą Nr. XIII P-5306 ir 2021 m. lapkričio 16 d. raštu Seimo Valstybės valdymo ir savivaldybių komitetui, Seimo

Žmogaus teisių komitetui ir Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui pagal kompetenciją pateikė nuomonę dėl šiuo projektu siūlomo teisinio reglamentavimo.

Inicijavo tyrimus dėl esminių žmogaus teisių problemų (Įstatymo 19² str. 2 d. 6 p.)

- Atsižvelgdamas į Seimo kontrolierių darbo praktikos metu sužinotą ir viešojoje erdvėje pasirodžiusią informaciją, susijusią su socialinių paslaugų teikimo vaikams ir jaunimui (nuo 18 iki 29 metų) su negalia bei jų šeimoms problemomis, ir siekdamas įvertinti šių paslaugų prieinamumą (jų įvairovę, pasirinkimo galimybę), Seimo kontrolierius Augustinas Normantas 2021 m. kovo 24 d. sprendimu Nr. NŽTI-2021/1-1 inicijavo tyrimą dėl esminių žmogaus teisių problemų, kylančių socialinių paslaugų vaikams ir jaunimui su negalia bei jų šeimoms teikimo srityje.
- Atsižvelgdamas į Lietuvos Respublikos 2021–2030 metų nacionaliniame pažangos plane nustatytą horizontalųjį lygių galimybių visiems principą bei į Seimo kontrolierių darbo praktikos metu sužinotą ir viešojoje erdvėje pasirodžiusią informaciją dėl asmenų su negalia galimai nepakankamo aprūpinimo techninėmis pagalbos priemonėmis ir siekdamas įvertinti šių priemonių prieinamumą asmenims su negalia, Seimo kontrolierius Augustinas Normantas 2021 m. balandžio 21 d. sprendimu Nr. NŽTI-2021/1-2 inicijavo tyrimą dėl esminių žmogaus teisių problemų vertinant techninių pagalbos priemonių prieinamumą asmenims su negalia.

ŽMOGAUS TEISIŲ STEBĖSENA

Vadovaudamiesi Įstatymo 19² straipsnio 2 dalies 1 punktu, Seimo kontrolieriai nuolat vykdo žmogaus teisių ir laisvių padėties stebėseną šalyje. Sekdama ir analizuodama situaciją žmogaus teisių ir laisvių apsaugos srityje (teisės aktų pakeitimus, tarptautinių ir nacionalinių institucijų / organizacijų tyrimus, viešojoje erdvėje prieinamą informaciją), atsižvelgdama į Seimo kontrolierių atliktus tyrimus, valstybės ir savivaldybių įstaigoms bei institucijoms teiktas Seimo kontrolierių įžvalgas, nuomonę bei rekomendacijas įvairiais žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo klausimais, Seimo kontrolierių įstaiga atliko žmogaus teisių situacijos šalyje 2021 metais vertinimą.

◆ Lyčių lygybės užtikrinimas

1998 m. gruodžio 1 d. priimtas Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas, kurio paskirtis – užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Konstitucijoje įtvirtintos moterų ir vyrų lygios teisės. Vyriausybės 2015 m. vasario 4 d. nutarimu Nr. 112 patvirtinta Valstybinė moterų ir vyrų lygių galimybių 2015–2021 metų programa, kurios strateginis tikslas – nuosekliai, kompleksiskai ir sistemingai visose srityse skatinti moterų ir vyrų lygybę, šalinti moterų ir vyrų padėties skirtumus. Ši programa buvo vienas esminių valstybės strateginių dokumentų, numačiusių, kaip šalyje planuojama spręsti lyčių nelygybės problemas, tačiau Vyriausybės sprendimu ji nebus tęsiama. Lyčių lygybės klausimai bus sprendžiami horizontaliu

būdu – ministerijoms siūlant integruoti lyčių lygybės prioritetą į visas viešosios politikos sritis¹⁹. Atkreiptinas dėmesys, kad sprendimas lyčių lygybės klausimus horizontaliai integruoti į ministerijų kuruojamas viešosios politikos sritis savaime nėra problema, priešingai, tai svarbi priemonė siekiant geresnių rezultatų šioje srityje. Tačiau įžvelgtinas ir esminis šio sprendimo trūkumas, susijęs su tuo, kad Vyriausybės lygmeniu tvirtinama strategija turėtų būti ne keičiama ministerijų valdymo srities dokumentais, o šiais dokumentais įgyvendinama. Nesant Vyriausybės lygmeniu priimto strateginio dokumento kyla moterų ir vyrų lygių galimybių nevieningos politikos formavimo ir jos koordinavimo spragų rizika.

Bendras lyčių lygybės indekso vidurkis Europos Sąjungoje (toliau – ES) šiuo metu siekia 68 balus, o Lietuva 2021 m. buvo įvertinta 58,4 balo. Nors nuo bendro ES vidurkio vis dar atsiliekama per 9,6 balo, bet nuo paskutinio vertinimo, kuris buvo atliktas 2019–2020 metais, Lietuva pakilo 2,1 balo. Taip pat 2021 m. lyčių lygybės indekse Lietuva bendrame reitinge pakilo iš 22 į 20-ąją vietą, todėl vertinta kaip viena iš trijų didžiausių pažangą šioje srityje padariusių valstybių. Labiausiai nuo ES vidurkio Lietuva atsilieka srityse, susijusiose su vyrų ir moterų turima politine, ekonomine ir socialine galia (atsilieka per 15,7 balo), globai ir socialinei veiklai skiriamu laiku (atsilieka per 14,3 balo) bei dalyvavimu mokslo ir švietimo veikloje (atsilieka per 6,6 balo). Srityje, susijusioje su vyrų ir moterų dalyvavimu darbo rinkoje, geriausias bendras įvertinimas pasiektas 2021 m. (74,2 balo) ir prasčiausias – 2013 ir 2015 metais (72,6 balo). Atkreiptinas dėmesys, kad, nors nuo 2013 m. moterų ir vyrų dalyvavimo darbo rinkoje rodiklis kito teigiamai ir pakilo per 5,1 balo, tačiau pagilėjo segregacija pagal lytį darbo rinkoje. Laikotarpiu nuo 2013 iki 2019 metų šis rodiklis nukrito per 0,9 balo ir liko stabilus²⁰. 2021 m. ekonominius sprendimus priimančiose institucijose Lietuvoje moterų buvo mažiau (19 proc.) nei ES (30 proc.). Lietuvos banko valdyboje jų buvo tiek pat, kiek ir ES – 25 proc. ministrų pozicijas užimančių moterų Lietuvoje buvo 43 proc., o ES 34 proc.²¹.

Vertinant ekonominę ir vyrų ir moterų galią Lietuvoje verta pastebėti, kad moterų ir vyrų mėnesinio darbo užmokesčio skirtumas kiekvienais metais mažėja, tačiau šis skirtumas išlieka pastebimas. 2020 m. statistiniais duomenimis, vyrų vidutinis mėnesinis (bruto) darbo užmokestis buvo 11,3 proc. didesnis nei moterų, 2019 m. – 11,1 proc., o 2018 m. – 13,4 proc., kai 2017 m. – 14,9 proc.²². Lyčių nelygybė itin pastebima lyginant moterų ir vyrų valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijas, kurių atotrūkis metų pabaigoje išlieka itin didelis ir mažai kintantis, pavyzdžiui, 2020 m. vyrų socialinio

¹⁹ Bankauskaitė, B.(2021). Lietuva atsisako moterų ir vyrų lygių galimybių programos: liks tik kelių kryptų eismas be taisyklių?, prieinama per: <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/svietimas/lietuva-atsisako-moteru-ir-vyru-lygiu-galimybiu-programos-lik-tik-keliu-krypciu-eismas-be-taisykliu-233-1488854>

²⁰ Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2021). Lietuvos lyčių lygybės indeksas. Lietuvos padėties analizė, prieinama per: <https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Projektu-konkursai/MVLG%20konkursai/LT%20Lyciu%20lygybes%20indekso%20analize%202021.pdf>

²¹ European Institute for Gender Equality. Gender Equality Index (2021), prieinama per: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2021/domain/power/LT>

²² Oficialiosios statistikos portalas (2021). Moterų ir vyrų mėnesinio darbo užmokesčio skirtumas, prieinama per: https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=028b8a24-e709-46bc-b713-0a9ab6dc3b7d#

draudimo pensija buvo didesnė 16,1 proc. nei moterų, 2019 m. – 16,7 proc., 2018 m. – 17,3 proc., o 2017 m. – 17,1 proc.²³.

Verta atkreipti dėmesį ir į 2021 m. kovo mėnesį Žmogaus teisių stebėjimo instituto užsakymu UAB „Spinter tyrimai“ atlikto sociologinio šalies gyventojų tyrimo dėl žmogaus teisių suvokimo ir vertinimo rezultatus²⁴. Tyrimo metu surinkti duomenys atskleidė, kad 51 proc. respondentų mano, jog vyrai ir moterys Lietuvoje turi lygias teises, 54 proc. – kad moterys Lietuvoje turi vienodas galimybes su vyrais kilti karjeros laiptais. Pastebėtina, kad dažniau taip manantys įvardijo vyrai. Kas ketvirtas respondentas (25 proc.) nurodė manantis, kad vyrai yra geresni politiniai lyderiai nei moterys, tačiau net 82 proc. sutiko, kad namų ruošos darbus vyrai ir moterys turi dalintis po lygiai. 70 proc. respondentų sutiko arba veikia sutiko su teiginiu, kad moteris turi teisę pasirinkti, ar ji nori nutraukti nėštumą.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos 2021 m. sausio mėnesio duomenimis²⁵, moterys Seime vis dar nepakankamai atstovaujamos: 27 proc. Seimo narių sudarė moterys, o 73 proc. sudarė vyrai. Visose kitose su valstybės valdymu susijusiose pozicijose moterų taip pat buvo mažiau negu vyrų: 43 proc. Vyriausybės narių sudarė moterys, 57 proc. sudarė vyrai; tik 8 proc. savivaldybių vadovų pozicijas užėmė moterys; 92 proc. – vyrai. Tokį pasiskirstymą lemia vis dar gajus stereotipinis mąstymas ir patriarchalinės nuostatos. Nors vyrų ir moterų lygias galimybes Lietuvoje įtvirtina įstatymai, o institucijos lyčių lygybės klausimams skiria vis daugiau dėmesio, tačiau lyčių lygybės politikos įgyvendinimas Lietuvoje vis dar neduoda siektinų rezultatų.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu 2021 m. atlikto sociologinio tyrimo „Moterų ir vyrų padėties skirtumai Lietuvoje“²⁶ rezultatai atskleidė, kad respondentai dažniausiai nėra linkę palaikyti lyčių stereotipų, o juos palaiko mažiau nei trečdalis apklaustųjų: tam, kad moteris visada turi siekti būti patraukli, pritaria 28 proc., kad turi būti pasitempusi ir namuose – 27 proc., kad vyrai yra geresni vairuotojai nei moterys, pritaria 23 proc., kad vyras turi būti pagrindinis šeimos maitintojas, sutinka 21 proc. respondentų. Lyginant su 2019 m. duomenimis, 2021 m. respondentai rečiau pritarė teiginiams, kad vyrai yra geresni vairuotojai (nuo 30 proc. šis skaičius sumažėjo iki 23 proc.), kad moteris turi prisižiūrėti save būdama namuose (nuo 38 proc. šis skaičius sumažėjo iki 27 proc.), kad vyras privalo būti pagrindinis šeimos maitintojas (nuo 31 proc. šis skaičius sumažėjo iki 21 proc.), kad moteris turi siekti visuomet būti seksualiai ir patraukli (nuo 40 proc. šis skaičius sumažėjo iki 28 proc.).

²³ Oficialiosios statistikos portalas (2021). Moterų ir vyrų valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijos atotrūkis metų pabaigoje, prieinama per: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=afccd7c4-aebe-44ac-8cad-ca32a4f28a74#/>.

²⁴ Žmogaus teisių stebėjimo institutas, UAB „Spinter tyrimai“ (2021). Sociologinis šalies gyventojų tyrimas dėl žmogaus teisių suvokimo ir vertinimo, prieinama per: http://hrmi.lt/wp-content/uploads/2021/06/Ataskaita-ZTSI_202103.pdf

²⁵ Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba (2021). Moterų ir vyrų atstovavimas sprendimų priėmimo, prieinama per: <https://lygybe.lt/lt/lyciu-lygybes-statistika>

²⁶ Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, UAB „Spinter tyrimai“ (2021). Moterų ir vyrų padėties skirtumai Lietuvoje, prieinama per: [https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Projektu-konkursai/MVLG%20konkursai/Ataskaita%20-%20SADM%20Moteru%20ir%20vyru%20padeties%20skirtumai%20LT%202021%20\(galutine\).pdf](https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Projektu-konkursai/MVLG%20konkursai/Ataskaita%20-%20SADM%20Moteru%20ir%20vyru%20padeties%20skirtumai%20LT%202021%20(galutine).pdf)

Smurtas artimoje aplinkoje

2021 m. sukako dešimt metų nuo tos dienos, kuomet Lietuvoje buvo priimtas Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, kuriuo siekiama ginti asmenis nuo smurto artimoje aplinkoje, greitai reaguoti į iškilusią grėsmę, imtis prevencijos priemonių, taikyti apsaugos priemones ir teikti tinkamą pagalbą.

2021 m. atlikto sociologinio tyrimo duomenimis, aktualiausiomis socialinėmis problemomis Lietuvoje respondentai laiko psichologinį smurtą artimoje aplinkoje (75 proc.) ir fizinį smurtą artimoje aplinkoje (75 proc.). Taip pat aktualios seksualinio priekabiavimo (64 proc.) ir seksualinio smurto (59 proc.) problemos. Lyginant su 2019 m. duomenimis, 2021 m. sumažėjo teigiančių, kad psichologinis smurtas artimoje aplinkoje yra aktuali problema (nuo 81 proc. iki 75 proc.), ir padaugėjo tų, kurie vertina neutraliai (nuo 14 proc. iki 17 proc.), padaugėjo teigiančių, kad fizinis smurtas prieš moterį artimoje aplinkoje yra neaktuali problema (nuo 7 proc. iki 10 proc.). Taip pat, lyginant su 2019 m., 2021 m. sumažėjo diskriminacijos dėl lyties darbe problemą vertinančių neutraliai (nuo 37 proc. iki 33 proc.) ir padaugėjo teigiančių, kad ši problema neaktuali (nuo 15 proc. iki 18 proc.)²⁷.

Pažymėtina tai, kad, remiantis oficialiais statistiniais duomenimis, 2021 m. buvo pradėti 5 801 ikiteisminiai tyrimai dėl nusikalstamų veikų, susijusių su smurtu artimoje aplinkoje, arba 18,7 proc. mažiau nei 2020 m. Taip pat 2021 metais 63,2 proc. padaugėjo seksualinės prievartos nusikaltimų, tačiau sunkių sveikatos sutrikdymų užregistruota 42,3 proc. mažiau, taip pat 25 proc. sumažėjo nužudymų – nužudymų artimoje aplinkoje 2020 m. užregistruota – 28, 2021 m. – 21. Dėl smurto artimoje aplinkoje užregistruoti nusikaltimai sudarė 15,1 proc. visų užregistruotų nusikaltimų (2020 m. – 16,8 proc.). Dauguma (5,4 tūkst., arba 93,8 proc.) 2021 m. dėl smurto artimoje aplinkoje užregistruotų nusikaltimų – nesunkūs sveikatos sutrikdymai, jie sudarė 62,7 proc. visų šalyje užregistruotų nesunkių sveikatos sutrikdymų (2020 m. – 64,6 proc.). Dauguma (78,9 proc.) suaugusių nukentėjusiųjų buvo moterys, iš jų 80,5 proc. nukentėjo nuo intymaus partnerio. 12,5 proc. nukentėjusiųjų nuo dėl smurto artimoje aplinkoje padarytų nusikaltimų – vaikai iki 18 metų amžiaus, iš jų 86,7 proc. nukentėjo nuo tėvų ar įtėvių. Didžioji dalis (85,9 proc.) nukentėjusių vaikų patyrė fizinį smurtą²⁸. Nukentėjusieji su negalia tarp visų nukentėjusiųjų nuo smurto artimoje aplinkoje sudaro vos 2,7 proc., nors negalią turintys asmenys sudaro apie 9 proc. visų gyventojų. Tokį mažą smurto artimoje aplinkoje atvejų procentą lyginant su visos gyventojų populiacijos smurto artimoje aplinkoje statistika galimai lemia išskirtinai didelis latentiškumo smurto artimoje aplinkoje lygis²⁹. Nors dėl smurto artimoje aplinkoje užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius 2021 m. buvo mažesnis, lyginant su 2020-aisiais, vis dėlto, remiantis statistiniais duomenimis, pranešimų dėl smurto artimoje

²⁷ Ten pat.

²⁸ Oficialios statistikos portalas (2021). Smurtas artimoje aplinkoje, prieinama per: <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=9634950>.

²⁹ Uscila, R. (2020). Domestic Violence: The Situation Assessment of Crimes Victims with Disabilities. *Pedagogika*, 138(2), 175–192 p., prieinama per: <https://doi.org/10.15823/p.2020.138.10>

aplinkoje skaičiai išlieka aukšti: pranešimų dėl smurto artimoje aplinkoje policijos įstaigose 2021 m. buvo užregistruota 55 815, 2020 m. – 58 553, 2019 m. – 53 075³⁰.

2021 m. tiek Seime, tiek ir visuomenėje vyko itin aktyvios diskusijos dėl galimybės ratifikuoti Europos Tarybos konvenciją dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo (toliau – Stambulo konvencija). Ši konvencija įpareigoja ją ratifikavusias valstybes vykdyti smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevenciją, užtikrinti aukų apsaugą, smurtautojų baudžiamąją atsakomybę ir numato tarptautinį įsipareigojimų laikymosi priežiūros mechanizmą³¹. Lietuva Stambulo konvenciją pasirašė dar 2013 m. birželio 7 d., o 2018 m. birželio 12 d. Seime užregistruotas Lietuvos Respublikos Prezidento pateiktas įstatymo „Dėl Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo ratifikavimo“ projektas.

Pastebėtina, kad Seimo kontrolierių įstaigos, veikiančios kaip nacionalinė žmogaus teisių institucija, 2020 m. gruodžio 31 d. ataskaitoje „Dėl esminių žmogaus teisių problemų, kylančių pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims užtikrinimo srityje“ atkreiptas dėmesys į tai, kad Stambulo konvencijos pavyzdžiu Lietuvoje vis dar nėra sukurtas tinkamas ir veiksmingas smurto prieš moteris prevencijos, smurtą patyrusių moterų apsaugos ir paslaugų joms organizavimo, priežiūros ir kontrolės mechanizmas, pritaikytas specifiniams šios socialinės grupės poreikiams, ir rekomenduota Seimui imtis priemonių, kad Stambulo konvencija būtų ratifikuota.

Vis dėlto, Stambulo konvencijos ratifikavimo idėja ne pirmi metai susiduria su stipriu pasipriešinimu. Konvencijos oponentai itin didelį dėmesį skiria šiame dokumente vartojamai sąvokai „socialinė lytis/lytis socialiniu aspektu“ (angl. „gender“). Ši sąvoka kritikuojama dėl to, kad ja tariamai siekiama įtvirtinti ne biologija, bet asmens pasirinkimu grįstą lyties koncepciją, atverti kelią daugybės lyčių teisiniui pripažinimui. Tuo tarpu žmogaus teisių srities ekspertai akcentuoja, kad ši sąvoka, reiškianti socialiai susiformavusius vaidmenis, elgseną, veiklą ir bruožus, kuriuos tam tikra visuomenė laiko tinkamais moterims ir vyrams, yra plačiai vartojama tiek Europos Sąjungos teisės aktuose, tiek ir Jungtinių Tautų kontekste³². Ja siekiama pabrėžti, kad smurtas prieš moteris kyla iš vis dar gajų stereotipų, nelygybės ir nelygiavertiškų lyčių vaidmenų mūsų visuomenėje³³.

Atsižvelgiant į politinį nesutarimą dėl Stambulo konvencijos nuostatų turinio ir visuomenėje kilusias aštrias diskusijas šiuo klausimu, įstatymo „Dėl Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo ratifikavimo“ projekto svarstymas nebuvo

³⁰ Oficialus statistikos portalas (2021). Policijoje užregistruoti pranešimai dėl smurto artimoje aplinkoje, prieinama per: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R0077#/>

³¹ Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo I ir IV skyriai.

³² Indrė Kiršaitė „Stambulo konvencija: labiau nei smurto išsigastame sąvokų“, (2021), prieinama per: <https://nara.lt/lt/articles-lt/stambulo-konvencija-labiau-nei-smurto-issigastame-savoku>

³³ Publikacija „Stambulo konvencija ir socialinė lytis – kas gi taip gąsdina?“, Monika Guliakaitė, Lietuvos žmogaus teisių centro projektų vadovė (2021), prieinama per: <https://manoteises.lt/straipsnis/stambulo-konvencija-ir-socialine-lytis-kas-gi-taip-gasdina/>

įtrauktas nei į Seimo II (pavasario) sesijos darbų programą, nei į Seimo III (rudens) sesijos darbų programą.

Kita vertus, 2021 m. buvo kuriamos nacionalinės smurto artimoje aplinkoje problemai spręsti skirtos priemonės. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija dar 2020 m. inicijavo Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo Nr. XI-1425 pakeitimo įstatymo projekto parengimą, kurį paskatino siekis valstybiniu lygiu mažinti smurto artimoje aplinkoje ir smurto prieš moteris mastą, geriau apsaugoti asmenis nuo smurto artimoje aplinkoje ir smurto prieš moteris bei sustiprinti smurto artimoje aplinkoje ir smurto prieš prevenciją³⁴. Šiuo įstatymo projektu siekta, be kita ko, įtvirtinti apsaugos nuo smurto orderio modelį ir apibrėžti valstybės institucijų ir savivaldybių funkcijas pagalbos nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje organizavimo ir teikimo srityje.

2021 m. šis įstatymo projektas ne kartą buvo tobulinamas atsižvelgiant į suinteresuotų institucijų ir organizacijų pastabas ir siūlymus. 2021 m. lapkričio 5 d. registruotu Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo Nr. XI-1425 pakeitimo įstatymo projektu siūlyta nustatyti, kad policijos pareigūnas, gavęs pranešimą apie galimą smurtą artimoje aplinkoje ir nustatęs smurto artimoje aplinkoje pavojaus riziką, skirtų apsaugos nuo smurto orderį ne ilgiau nei 72 valandoms; specializuotos kompleksinės pagalbos centras likus ne mažiau kaip 48 valandoms iki apsaugos nuo smurto orderio galiojimo termino pabaigos turėtų atlikti pakartotinio smurto artimoje aplinkoje rizikos veiksnių vertinimą, kurio pagrindu policijos pareigūnas priimtų sprendimą dėl poreikio kreiptis į apylinkės teismą prašant pratęsti apsaugos nuo smurto orderio taikymą. Teismas orderio taikymą galėtų pratęsti iki 12 kalendorinių dienų, o bendras orderio taikymo terminas negalėtų būti ilgesnis kaip 15 kalendorinių dienų. Projektu taip pat siekta įtvirtinti nuostatas dėl specializuotos kompleksinės pagalbos centrų akreditavimo, sukurti visuomeninę patariamąją instituciją – Smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir apsaugos nuo smurto tarybą prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, įteisinti specialistų mokymą apie smurto artimoje aplinkoje atpažinimą, prevenciją ir pagalbą, nustatyti specializuotos kompleksinės pagalbos centrų teikiamos ar organizuojamos pagalbos mechanizmą ir šių centrų funkcijas. Daug diskusijų 2021 m. pabaigoje vyko dėl minėtu įstatymo projektu siūlytos apsaugos nuo smurto orderio taikymo procedūros ir trukmės. Gavus papildomų siūlymų dėl Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo pakeitimo įstatymo projekto tobulinimo, dėl galutinio teisės akto teksto nebuvo sutarta ir 2021 m. Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą išdėstyti nauja redakcija nespėta.

Pastebėtina, kad nevyriausybinės organizacijos, siekdamos, kad įstatymo lygiu būtų pripažinta, jog nuo smurto artimoje aplinkoje neproporcingai dažnai nukenčia moterys ir šiai problemai spręsti reikalingos specifinės priemonės, siūlė į projektą įtraukti sąvoką „smurtas lyties pagrindu“ bei jos apibrėžimą, tačiau į šį siūlymą nebuvo atsižvelgta. Siekis apibrėžti smurto lyties pagrindu sąvoką ir sukurti nuo įvairaus (t. y. ne tik artimoje aplinkoje patiriamo) smurto nukentėjusių moterų ir mergaičių

³⁴ Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2020 m. balandžio 28 d. raštas Nr. (18.6E-23)SD-2322 „Dėl Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo pakeitimo projekto“, prieinama per: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/114dfcc1896411eaa51db668f0092944?jfwid=-1ac9ufpioz>.

apsaugos ir pagalbos nukentėjusiosioms teikimo mechanizmą kyla iš poreikio šią sritį reglamentuoti specialiuose, tarptautinius standartus įgyvendinančiuose, teisės aktuose.

2021 m. pasižymėjo ir tuo, kad buvo priimta Baudžiamojo kodekso pataisa, kriminalizuojanti persekiojimą. Nepaisant to, kad daugumoje ES šalių asmens persekiojimo veika laikoma nusikalstama, iki 2021 m. Lietuva buvo viena iš nedaugelio ES valstybių, kurioje persekiojimas nebuvo kriminalizuotas. 2021 m. spalio 14 d. Seimas priėmė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XX skyriaus pavadinimo pakeitimo ir Kodekso papildymo 148¹ straipsniu įstatymą Nr. XIV-576, kuriuo Baudžiamasis kodeksas papildytas 148¹ straipsniu „Neteisėtas žmogaus persekiojimas“. Šiame straipsnyje nustatyta, kad tas, kas prieš aiškiai išreikštą žmogaus valią neturėdamas teisėto pagrindo sistemingai persekiojo žmogų, jeigu dėl to nukentėjęs asmuo buvo priverstas pakeisti gyvenamąją vietą ar darbą, ar mokymosi įstaigą arba buvo padarytas kitoks neigiamas poveikis jo socialiniam gyvenimui ar neigiamas poveikis jo emocinei būsenai, padarė baudžiamąjį nusižengimą ir baudžiamas viešaisiais darbais arba buda, arba laisvės apribojimu, arba areštu. Taip pat Baudžiamajame kodekse numatyta, kad už persekiojimą asmuo atsako tik tuo atveju, jei yra pateiktas nukentėjusio asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, prokuroro reikalavimas arba kai ikiteisminis tyrimas pradedamas nustačius smurto artimoje aplinkoje požymių. Taigi, šiomis Baudžiamojo kodekso pataisomis baudžiamoji atsakomybė susieta su būtinybe nustatyti (įrodyti) konkrečias neigiamas pasekmes (poveikį) nukentėjusiajam. Asmeniui nepavykus įrodyti, kad dėl sistemingo jo persekiojimo jis patyrė neigiamą poveikį, šis asmuo nebūtų laikomas nukentėjusiuoju ir jo persekiotojas baudžiamosios atsakomybės išvengtų. Nors priimtose Baudžiamojo kodekso nuostatos ne visiškai sutapo su nevyriausybių organizacijų siūlymais, vis dėlto persekiojimo kriminalizavimas gali tapti žingsniu, padėsiančiu užtikrinti dėl smurto artimoje aplinkoje ir persekiojimo didelę psichosocialinę žalą patiriančių asmenų, kurių daugumą sudaro moterys, saugumą.

◆ LGBT+ asmenų teisių apsauga

Remiantis Europos LGBT+³⁵ teisių indekso „ILGA-Europe Rainbow Map“ 2021 m. duomenimis³⁶, Lietuva pagal situaciją LGBT+ teisių užtikrinimo srityje išlieka 34 vietoje iš 49 Europos valstybių (2020 m. taip pat užėmė 34-ąją, o 2019 m. – 32-ąją vietą). Lietuva, kaip ir kitos šalys, vertinama pagal tokius kriterijus kaip lygybė ir nediskriminavimas, tos pačios lyties šeimų apsauga, kova su neapykantos nusikaltimais ir neapykantos kalba, teisinis lytinės tapatybės pripažinimas, susirinkimų ir saviraiškos laisvė, prieglobsčio politika šalyje. Bendra LGBT+ teisių apsauga Lietuvoje įvertinta 23 proc. (2020 m. ir 2019 m. taip pat po 23 proc.): geriausiai (net 83 proc.) įvertinta susirinkimų ir saviraiškos laisvė, tačiau kova su neapykantos nusikaltimais ir neapykantos kalba įvertinta tik 26 proc., lygybė ir

³⁵ LGBT+ – santrumpa, apimanti įvairių seksualinių orientacijų bei lytinių tapatybių žmones, įskaitant lesbietes, gėjus, biseksualius, translyčius asmenis. Plusas (+) žymi nebaigtinį tapatybių spektrą, į jį gali įeiti ir aseksualūs, interlyčiai žmonės ir kt.

³⁶ ILGA-Europe (2021). LGBTI equality and human rights in Europe and Central Asia, Rainbow Europe 2021, prieinama per: <https://www.ilga-europe.org/rainboweurope/2021>

nediskriminavimas – 24 proc., teisinis lytinės tapatybės pripažinimas – 20 proc., prieglobsčio politika – 17 proc. Prasčiausiai, t. y. 0 proc., Lietuva įvertinta tos pačios lyties porų teisinės apsaugos srityje³⁷.

Tarptautinio organizacijų, dirbančių kovojant su translyčių asmenų diskriminacija ir palaikančių translyčių asmenų teises, tinklo „TGEU“ parengto 2021 m. žemėlapis ir indeksas, atspindinčio translyčių asmenų padėtį 49 Europos ir Centrinės Azijos šalyse, parodant, kiek indikatorių iš 30-ies (tokių kaip nediskriminavimas, teisinis lytinės tapatybės pripažinimas ir pan.) šalis atitinka, Lietuva, vertinant translyčių asmenų padėtį, atitiko tik 3 iš 30 indikatorių³⁸. 30 balų reikštų atitikimą visiems 30-iai indikatorių ir žymėtų itin teigiamai vertintiną translyčių asmenų padėtį šalyje.

Atsižvelgiant į tai, kad, lyginant su 2020 m. duomenimis, LGBT+ asmenų teisių užtikrinimo padėtis šalyje iš esmės nepakito, aktualiomis išlieka tos pačios esminės LGBT+ teisių užtikrinimo Lietuvoje problemos, įskaitant šios srities teisinio reglamentavimo spragas, nes nei Partnerystės įstatymas, nei Asmens lytinės tapatybės pripažinimo įstatymas ar kiti šias sritis reglamentuojantys teisės aktai 2021 m. nebuvo priimti.

Vis dėlto, siekiant sureguliuoti ir teisiškai apsaugoti bendrai gyvenančių asmenų turtinius ir neturtinius teisinius bendro gyvenimo – lyčiai neutralios partnerystės – santykius, 2021 m. buvo imtasi veiksmų. 2021 m. gegužės 21 d. buvo registruoti Seimo narių grupės inicijuoti Lietuvos Respublikos partnerystės įstatymo ir susijusių teisės aktų pakeitimo įstatymų projektai. Tačiau 2021 m. gegužės 25 d. Seimas šiuos įstatymų projektus grąžino iniciatoriams tobulinti, tad partnerystės sudarymo, jos galiojimo bei nutraukimo pagrindus ir tvarką, partnerių tarpusavio turtines ir asmenines neturtines teises reglamentuojantis įstatymas 2021 m. taip ir nebuvo priimtas.

Partnerystės teisinių santykių sureguliuavimo būtinumas pagrįstas Lietuvos socialinių mokslų centro kartu su Lietuvos žmogaus teisių centru 2021 m. atlikto tyrimo „Lyčiai neutralios partnerystės įteisinimo galimybių analizė ir kokybinis tyrimas apie LGBTQIA+ asmenų poreikius“³⁹ išvados. Tyrimas atskleidė, kad LGBT+ poros visuomenėje patiria nelygybę palyginus su heteroseksualių porų teisėmis turto paveldėjimo, atstovavimo gydymo įstaigose srityse, taip pat kasdienėse situacijose, pavyzdžiui, pasiimant vaiką iš darželio ir panašiose. Kaip 2021 m. spalio 27 d. vykusiame Seimo Žmogaus teisių komiteto posėdyje, kuriame buvo pristatytas tyrimas „Lyčiai neutralios partnerystės įteisinimo galimybių analizės ir kokybinis tyrimas apie LGBTQIA+ asmenų poreikius“ pristatymo metu pastebėjo šio tyrimo vadovas, teisinis reguliavimas neatitinka realios Lietuvoje gyvenančių porų faktinės situacijos, nes poros ilgą laiką, o kartais ir didžiąją dalį gyvenimo, gyvena „de facto“ partnerystėje ir

³⁷ ILGA-Europe (2021). The European Region of the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association. Rainbow Map, Lithuania, prieinama per: <https://www.rainbow-europe.org/#8644/0/0>.

³⁸ TGEU. Trans Rights Index. Europe & Central Asia (2021), prieinama per: <https://tgeu.org/wp-content/uploads/2021/05/tgeu-trans-rights-map-2021-index-en.pdf>.

³⁹ Liutauras Labanauskas, Lietuvos socialinių mokslų centras, Lietuvos žmogaus teisių centras (2021). Lyčiai neutralios partnerystės įteisinimo galimybių analizė ir kokybinis tyrimas apie LGBTQIA asmenų poreikius, prieinama per: <https://ztcentras.lt/wp-content/uploads/2021/10/Lyciai-neutralios-partnerystes-iteisinimo-galimybiu-analize-ir-kokybinis-tyrimas-apie-LGBTQIA-asmenu-poreikius.pdf>

ta partnerystė remiasi įsipareigojimu vienas kitam arba viena kitai, paremtu emociniu prierašumu, tarpusavio supratimu, pagalba, atsakomybe ir savanorišku apsisprendimu prisiimti tam tikras teises ir pareigas⁴⁰. Partnerystės įstatymo priėmimas padėtų išspręsti problemas, su kuriomis susiduria tos pačios lyties poros, mažėtų diskriminacija jų atžvilgiu. Teisės į lytinės tapatybės pripažinimą aspektu pažymėtina, kad iki šiol nėra įgyvendintas Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. sprendimas byloje *L. prieš Lietuvą*, kuriame buvo konstatuota teisės spraga, paneigianti praktinį teisės į lytinės tapatybės pripažinimą įgyvendinimą⁴¹. Nors Asmens lytinės tapatybės pripažinimo įstatymo projektas buvo parengtas dar 2017 m.⁴², tačiau ir 2021-aisiais jis vis dar nebuvo priimtas. Pažymėtina, kad šis teisinis neapibrėžtumas itin apsunkina translyčių asmenų pripažinimą ir jų teisių įgyvendinimą Lietuvoje. Kol diskusijos dėl teisinio lytinės tapatybės pripažinimo administracinės procedūros būdu sureguliuavimo tęsiasi, asmens lytinė tapatybė gali būti teisiškai pripažinta teismo sprendimu. Dabartinėje teismų praktikoje įtvirtinta taisyklė, kad „pagrindinės teisinės prielaidos civilinės būklės aktų įrašų keitimui yra asmeniui diagnozuotas transseksualumas ir asmens identifikavimas savęs kaip atitinkamos lyties“⁴³. Vis dėlto, teismine teisinio lytinės tapatybės pripažinimo procedūra naudojama gana retai. Tai galima sieti tiek su patologizuojančios diagnozės reikalavimu (buvimas translyčiu (translyte) vis dar oficialiai laikomas „asmenybės ir elgesio sutrikimu“), tiek ir su teisinio išsilavinimo neturintiems asmenims sudėtinga procedūra, lemiančia teisinio atstovavimo poreikį.

Pažymėtina ir tai, galiojantis teisinis reguliavimas translyčiams asmenims nesuteikia pakankamos teisinės apsaugos nuo diskriminacijos ar neapykantos nusikaltimų, nes įstatymuose lytinė tapatybė nepripažįstama kaip draudžiamos diskriminacijos ar neapykantos nusikaltimų pagrindas.

Konstitucinis Teismas 2019 m. sausio 11 d. nutarime konstatavo, kad Konstitucijos 29 straipsnio 2 dalis negali būti suprantama kaip įtvirtinanti baigtinį nediskriminavimo pagrindų sąrašą, priešingu atveju būtų sudarytos prielaidos paneigti Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje laidojamą visų asmenų lygybę įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms, t. y. pačią konstitucinio asmenų lygiateisiškumo principo esmę. Šioje konstitucinės justicijos byloje buvo pažymėta, kad „viena iš pagal Konstitucijos 29 straipsnį draudžiamo diskriminavimo formų yra žmogaus teisių varžymas dėl jo lytinės tapatybės ir (ar) seksualinės orientacijos, kuris kartu laikytinas ir žmogaus orumo žeminimu“.

Vis dėlto, nepaisant iš Konstitucijos kylančių prielaidų suteikti translyčiams asmenims teisinę apsaugą nuo diskriminacijos, įstatymų nuostatose, kuriose įtvirtintas baigtinis diskriminacijos pagrindų sąrašas, lytinė tapatybė nėra minima. Todėl siekiant veiksmingai reaguoti į translyčių asmenų diskriminacijos ar neapykantos nusikaltimų prieš juos dėl jų lytinės tapatybės atvejus, susiduriama su teisiniu neapibrėžtumu ar netgi teisinėmis kliūtėmis.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komiteto 2021 m. spalio 27 d. posėdžio vaizdo įrašas, prieinama per: <https://www.youtube.com/watch?v=1CnbJs-a6YA>.

⁴¹ EŽTT 2007 m. rugsėjo 11 d. sprendimas byloje *L. prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 27527/03), 57 p.

⁴² Lietuvos Respublikos asmens lytinės tapatybės pripažinimo įstatymo projektas. 2017 m. lapkričio 3 d., prieinama per: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/bc2a5010c09111e7af36e75c0ac79247>

⁴³ Pvz., Vilniaus regiono apylinkės teismo 2021 m. kovo 15 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2YT-1940-424/2021.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 1 dalimi, sąvoka „diskriminacija“ apibrėžiama kaip tiesioginė ir netiesioginė diskriminacija, priekabiavimas, nurodymas diskriminuoti lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu. Taigi, Lygių galimybių įstatyme lytinė tapatybė nėra įtvirtinta kaip atskiras draudžiamos diskriminacijos pagrindas.

2021 m. sausį lygių galimybių kontrolierė kreipėsi į Seimo Žmogaus teisių komitetą siūlydama Lygių galimybių įstatymą papildyti, į draudžiamų diskriminacijos pagrindų sąrašą įtraukiant lytinės tapatybės kriterijų, tačiau Lygių galimybių įstatymas šiuo aspektu 2021 m. nebuvo keičiamas.

Lytinės tapatybės kriterijus nėra įtrauktas ir į Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso nuostatas, numatančias nusikalstamų veikų, padarytų siekiant išreikšti neapykantą asmenų grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų ar viešai tyčiojantis, niekinant, skatinant neapykantą ar kurstant diskriminuoti asmenų grupę ar jai priklausančią asmenį minėtais pagrindais, sudėtis⁴⁴.

Pastebėtina, kad, vadovaujantis generalinio prokuroro 2020 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. 17.9.-4265 patvirtintų Ikitiesminio tyrimo dėl neapykantos nusikaltimų ir neapykantą kurstančios kalbos atlikimo, organizavimo ir vadovavimo jam ypatumų metodinių rekomendacijų 31.2 papunkčiu, „Transseksualumu grįstą neapykantą ir diskriminaciją rekomenduojama vertinti kaip neapykantą, diskriminaciją dėl lyties (o ne dėl seksualinės orientacijos). Skirtingas lytinis tapatumas (angl. *transsexualism*) apibūdina tai, kad asmuo yra transseksualios tapatybės ir savo lytinį tapatumą suvokia kaip kardinaliai priešingą savo biologinei lyčiai“. Taigi, pagal šias generalinio prokuroro rekomendacijas, neapykantos nusikaltimai ir neapykantos kalba prieš asmenis dėl jų lytinės tapatybės, įskaitant translytiškumą, turėtų būti tiriami kaip nusikaltimai dėl lyties. Tuo tarpu neapykantos kalba, nukreipta į asmenis dėl jų lytinės tapatybės, praktikoje registruojama ir tiriama kaip nukreipta prieš asmenis dėl jų seksualinės orientacijos.

Kartu verta pastebėti, kad tam tikrų teigiamų pokyčių siekiant užtikrinti translyčių asmenų teises 2021 metais vis dėlto buvo imtasi.

Teisingumo ministrės 2021 m. gruodžio 31 d. įsakymu Nr. 1R-453 „Dėl Teisingumo ministro 2016 m. gruodžio 28 d. įsakymo Nr. 1R-333 „Dėl asmens vardo ir pavardės keitimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“, kuris įsigaliojo 2022 m. vasario 1 d., patvirtinta nauja translyčių asmenų asmenvardžių pakeitimo tapatybės dokumentuose tvarka. Asmens vardo ir pavardės keitimo taisyklių 4 ir 9² punkte

⁴⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 60 straipsnio („Atsakomybę sunkinančios aplinkybės“) 1 dalies 12 punktas, 129 straipsnio („Nužudymas“) 2 dalies 13 punktas, 135 straipsnio („Sunkus sveikatos sutrikdymas“) 2 dalies 13 punktas, 138 straipsnio („Nesunkus sveikatos sutrikdymas“) 2 dalies 13 punktas, 169 straipsnis („Diskriminavimas dėl tautybės, rasės, lyties, kilmės, religijos ar kitos grupinės priklausomybės“), 170 straipsnis („Kurstymas prieš bet kokios tautos, rasės, etninę, religinę ar kitokią žmonių grupę“), 1701 straipsnis („Grupių ir organizacijų, turinčių tikslą diskriminuoti žmonių grupę arba kurstyti prieš ją, kūrimas ir veikla“).

numatyta, kad asmens pasirinktas vardas ir pavardė turi atitikti asmens lytį, išskyrus atvejus, kai juos keičia asmuo, kuriam diagnozuotas transeksualumas. Pagal naują reglamentavimą, translyčiai asmenys, turintys transeksualumo diagnozę patvirtinantį dokumentą (Lietuvos Respublikos arba Europos Sąjungos valstybės narės sveikatos priežiūros įstaigos išduotą pažymą), galės pasikeisti vardą ir pavardę į atitinkančius jų lytinę tapatybę, nereikalaujant pateikti įrodymų apie lyties įrašo civilinės būklės aktuose pakeitimą, t.y. praeiti teisinio lytinės tapatybės pripažinimo procedūros. Asmenvardžiai nesikeis asmens nepilnamečių vaikų gimimo įrašuose. Šia teise galės naudotis tik pilnamečiai, nesusituokę Lietuvos Respublikos piliečiai. Pasikeisti lyties žymenį ir asmens kodą ir toliau bus įmanoma tik teisminės procedūros būdu.

Taip pat svarbu pažymėti, kad 2021 m. pabaigoje įsteigta pirmoji Lietuvoje translyčių asmenų teisių ir savitarpio pagalbos asociacija „Trans Autonomija“, kuri savo veiklą grindžia savęs apibrėžties, kūno autonomijos, orumo, solidarumo ir depatologizacijos principais. Kaip įvardijama šios asociacijos socialinio tinklo *Facebook* paskyroje, jos veiklos tikslai apima, be kita ko, *trans* žmonių ir juos palaikančių bendruomenės telkimą bei visuomenės švietimą translyčių asmenų teisių klausimais.

◆ Tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių užtikrinimas

Statistikos departamento duomenimis, tautinėms mažumoms Lietuvoje 2021 m. priklausė 15,4 proc. Lietuvos gyventojų. Lenkai tebėra didžiausia tautinė mažuma – jų šalyje yra 6,5 proc., rusų – 5 proc., baltarusių – 1 proc., ukrainiečių – 0,5 proc., žydų – 0,1 proc., kitos tautinių mažumų grupės bendrai sudaro 2,3 proc.⁴⁵

Lietuva, be išlygų 2000 m. kovo 23 d. ratifikavusi Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvenciją (įsigaliojo 2000 m. liepos 1 d.), įsipareigojo gerbti bei ginti tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teises ir laisves, sudaryti vienodas prielaidas visų tautinėms mažumoms priklausančių asmenų saviraiškai ir kultūrų lygiateisiškumui.

Nuo tada, kai 2010 m. sausio 1 d. Tautinių mažumų įstatymas buvo pripažintas netekusiu galios, ne kartą buvo registruoti ir tobulinti įstatymo, reglamentuojančio Konstitucijos 37 straipsnyje nustatytos piliečių, save priskiriančių tautinėms bendrijoms, teisės puoselėti savo kalbą, kultūrą ir papročius įgyvendinimą ir apsaugą, projektai, 2019 m. suburta darbo grupė Tautinių mažumų įstatymo projektui rengti, o 2021 m. Tautinių mažumų įstatymo projektą rengė Teisingumo ministerija. Viso šio proceso metu diskutuojama dėl siūlomo Tautinių mažumų įstatymo teksto atitikties Konstitucijai ir Valstybinės kalbos įstatymui, sąvokos „tautinės mažumos“ apibrėžties ir kitais susijusiais klausimais. Šioms diskusijoms visuomenėje neslūgstant, specialus įstatymas, nustatantis tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių įgyvendinimo mechanizmą, ir 2021 metais vis dar nebuvo priimtas.

⁴⁵ Oficialios statistikos portalas (2021). 2021 m. gyventojų ir būstų surašymo pagrindiniai rezultatai, prieinama per: <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?eventId=288049>.

2021 m. gruodžio 17 d. buvo įregistruotas Asmens vardo ir pavardės rašymo dokumentuose įstatymo projektas, kuriuo pasiūlyta nustatyti naujas asmens vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio asmens tapatybę patvirtinančiuose dokumentuose, civilinės būklės aktų įrašuose ir kituose asmeniui išduodamuose oficialiuose dokumentuose pagrindines taisykles. Šiuo projektu pasiūlyta įtvirtinti, kad tam tikrais įstatyme nustatytais atvejais Lietuvos piliečio vardas ir pavardė asmens dokumentuose gali būti rašomi lotyniškos abėcėlės rašmenimis (be diakritinių ženklų). Šiuos atvejus nustatantis Asmens vardo ir pavardės rašymo dokumentuose įstatymas priimtas 2022 m. sausio 18 d. ir įsigalios 2022 m. gegužės 1 d.

2021 metais atliktų visuomenės nuomonės tyrimų duomenys rodo, kad mažiausiai toleruojama tautinė mažuma Lietuvoje tebėra romai. VšĮ „Diversity Development Group“ atliktos apklausos „Visuomenės nuostatos etninių ir religinių grupių atžvilgiu: 2021 m.“⁴⁶ rezultatai atskleidė, kad respondentai labiausiai nenorėtų gyventi kaimynystėje su romais (60,8 proc. respondentų). Taip pat pastebėta tendencija, kad, lyginant su 2020 m. atlikto tyrimo rezultatais, kai šis rodiklis siekė 58 proc., neigiamos nuostatos šios asmenų grupės atžvilgiu auga.

Kultūros ministro 2015 m. sausio 29 d. įsakymu Nr. ĮV-48 buvo patvirtintas Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015–2020 metų veiksmų planas, kuriuo siekta spartinti romų įtrauktį į visuomenę švietimo, sveikatos, darbo santykių srityse, gerinti gyvenamojo būsto sąlygas ir mažinti romų tautybės asmenų diskriminaciją. Tautinių mažumų departamentas 2021 m. birželio mėnesį Seimo kontrolierių įstaigą informavo apie tai, kad 2021 m. rengiamas naujas Romų integracijos planas. Vis dėlto 2021 m. pabaigoje vis dar nebuvo patvirtintas romų integracijos į Lietuvos visuomenę strateginis dokumentas, kuris užtikrintų Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015–2020 metų veiksmų plano tęstinumą.

Pozityviai vertintina Vilniaus miesto savivaldybės iniciatyva įveikti šią spragą Vilniaus miesto savivaldybės teritorijoje gyvenančių romų atžvilgiu. Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2020 m. rugpjūčio 26 d. sprendimu Nr. 1-609 patvirtinta Vilniaus romų integracijos į visuomenę 2020–2023 metų programa, kurioje numatytomis priemonėmis siekiama stiprinti ugdymo, sveikatos priežiūros, kultūros sritis, mažinti romų socialinę atskirtį, didinti dalyvavimą darbo rinkoje, įgyvendinti teisę į būstą. Vis dėlto nevyriausybinės organizacijos pastebi, kad šioje programoje numatytos priemonės buvo menkai finansuojamos, ypač švietimo ir aprūpinimo būstu srityse. Pažymėtina, kad finansuotos priemonės buvo trumpalaikės (pavyzdžiui, 2021 metais projektams, skirtiems moterų socialinei įtraukčiai gerinti, finansavimas skirtas tik 6 mėnesių laikotarpiui). Nevyriausybinių organizacijų atstovai atkreipė dėmesį ir į tai, kad 2021 m. nebuvo įgyvendintos priemonės, galėjusios sušvelninti gyvenvietės Kirtimuose nugriovimo ir COVID-19 pandemijos neigiamas pasekmes romų tautybės žmonėms⁴⁷.

⁴⁶ Diversity Development Group, Lietuvos socialinių mokslų centro Sociologijos institutas (2021). Visuomenės nuostatos etninių ir religinių grupių atžvilgiu: 2021 m., prieinama per: <https://www.diversitygroup.lt/wp-content/uploads/2021/11/Giedres-skaidres.pdf>

⁴⁷ European Union Agency for Human Rights (2022). Franet National contribution to the Fundamental Rights Report 2022, Lithuania (šios ataskaitos rengimo metu dar nepaskelbtas dokumentas).

Kaip 2021 m. Seimo kontrolierių įstaigoje organizuoto susitikimo metu pažymėjo tautinėms mažumoms atstovaujančių nevyriausybinų organizacijų atstovai, siekiant pozityvių rezultatų romų tautybės asmenų integracijos srityje, reikalingas atsakingų institucijų bendradarbiavimas bei veiksmingos priemonės, kuriomis būtų kovojama su diskriminacija, didinama romų integracija į darbo rinką, didelis dėmesys skiriamas romų vaikų, ypač ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus, ugdymui. Būtina parengti nacionalinį romų integracijos strateginį dokumentą, kuris užtikrintų ne tik Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015–2020 metų veiksmų plano tęstinumą, bet ir veiksmingą jame numatytų priemonių įgyvendinimą.

Kalbant apie mūsų šalies žydus, Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenės pirmininkė Faina Kukliansky išskyrė tris esmines problemas, su kuriomis Lietuvoje susiduria žydų tautinės mažumos atstovai. Visų pirma, atkreiptas dėmesys į klausimą dėl nacistinio ir komunistinio režimų nusavintos žydams ir žydų religinėms bendruomenėms priklausiusios privačios nuosavybės, pripažintos bešeimininkiu turto, gražinimo ar bent simbolinio kompensavimo, nes nacionalinėje teisinėje sistemoje yra įtvirtintos tokios nuostatos, pagal kurias kai kurioms aukoms atgauti nuosavybę arba gauti kompensaciją yra neįmanoma. Kita įvardyta problema yra susijusi su antisemitizmo ir Holokausto neigimo ar iškreipimo apraiškomis viešojoje erdvėje. Šios apraiškos yra pastebimos tiek socialinės žiniasklaidos platformose, tiek ir fiksuojant prieš žydus nukreiptus vandalizmo arba chuliganizmo atvejus miestuose. Tačiau Baudžiamojo kodekso 170² straipsnyje „Viešas pritarimas tarptautiniams nusikaltimams, SSRS ar nacistinės Vokietijos nusikaltimams Lietuvos Respublikai ar jos gyventojams, jų neigimas ar šturkštus menkinimas“ numatyta nusikalstamos veikos sudėtis nėra pakankama tam, kad už neapykantos nusikaltimus, nukreiptus prieš žydų bendruomenę ir Holokausto aukas, asmenims būtų pritaikyta efektyvi baudžiamoji atsakomybė. Trečias 2021 m. vis dar neišspręstas ir žydų bendruomenei aktualus klausimas susijęs su formalaus ir neformalaus švietimo žydų istorijos, kultūros puoselėjimo ir žydų bendruomenei priklausančių asmenų teisių užtikrinimo srityse trūkumu. Pasak Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenės atstovės, empatija ir kultūrinis supratimas visuomenėje turi būti skiepijamas nuo mažens, dar mokyklose. Be to, pasigendama teisėsaugos pareigūnų švietimo jautriomis žydų teisių užtikrinimo temomis. Trūksta ir aiškios nacionalinės strategijos žydų bendruomenei rūpinimais klausimais. Dar vienas 2021 m. vis dar neišspręstas ir žydų bendruomenei aktualus klausimas susijęs su formalaus ir neformalaus švietimo žydų istorijos, kultūros puoselėjimo ir žydų bendruomenei priklausančių asmenų teisių užtikrinimo srityse trūkumu. Pasak Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenės atstovės, empatija ir kultūrinis supratimas visuomenėje turi būti skiepijamas nuo mažens, dar mokyklose. Be to, pasigendama teisėsaugos pareigūnų švietimo jautriomis žydų teisių užtikrinimo temomis. Trūksta ir aiškios nacionalinės strategijos žydų bendruomenei rūpinimais klausimais.

◆ Neapykantos nusikaltimai ir neapykantos kalba

Socialinių tinklų populiarumas, galimybė nevaržomai dalintis savo nuomonėmis su kitais lemia ne tik galimybes, bet ir sudaro prielaidas neapykantos kalbos sklaidai. Pastarųjų metų neapykantos mastas internete kelia didelį susirūpinimą – į tai atkreipiamas visuomenės dėmesys, atliekami tyrimai, analizės, išbandomos įvairios iniciatyvos, tobulinami teisės aktai.

Nors neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kalbos problemos aktualumas itin didelis, tačiau neapykantos nusikaltimų Lietuvoje registruojama nedaug. Europos žmogaus teisių fondo kartu su Žmogaus teisių stebėjimo institutu, Lietuvos žmogaus teisių centru ir Lietuvos policijos mokykla atlikto tyrimo „Neapykantos nusikaltimai ir neapykantos kalba: situacijos apžvalga Lietuvoje“ ataskaitoje⁴⁸ prieita išvados, jog problema iš esmės kyla dėl netinkamo neapykantos nusikaltimų, kaip viešosios tvarkos pažeidimų, kvalifikavimo (Baudžiamojo kodekso 284 str.), išsamių duomenų trūkumo, administracinės atsakomybės už neapykantos kurstymą netaikymo, žalingo poveikio nukentėjusiesiems asmenims ir jų bendruomenėms (jų atsiribojimo, užsidarymo ir tokiu būdu apsunkintos integracijos), teisėsaugos abejingumo, pareigūnų kompetencijos stokos (mokymų trūkumo) bei prasto visuomenės informavimo (švietimo).

Tai patvirtina ir 2021 m. Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos bei Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos užsakyta teisėsaugos atstovų apklausa⁴⁹, kurios rezultatai atskleidė, kad pareigūnams trūksta žinių apie pažeidžiamų visuomenės grupių kultūrą ir problemas. Nors apklausus per 500 policijos pareigūnų ir prokurorų paaiškėjo, kad daugiau nei pusė apklaustųjų mano, kad neapykantos nusikaltimai yra rimta problema, likusieji yra įsitikinę, jog kai kurios pažeidžiamos visuomenės grupės skundžiasi be pagrindo. Be to, daugiau nei trečdalis apklaustųjų mano, kad nuo neapykantos veikų nukentėję asmenys dažnai patys išprovokuoja agresiją.

Kaip prevencinė priemonė prieš neapykantos kalbą ir neapykantos nusikaltimus 2021 m. balandžio 6 d. elektroninėje erdvėje pradėjo veikti policijos virtualus patrulis. Tai iniciatyva, kurios pagrindinis uždavinys – aptikti virtualioje erdvėje daromas nusikalstamas veikas ar administracinius nusižengimus, taigi ir neapykantos kalbos požymius, o juos aptikus įspėti žmogų, kad jo veiksmai yra ar gali būti neteisėti. Asmeniui nenutraukus galimai neteisėtų veiksmų, surinkta medžiaga registruojama ir perduodama atitinkamam policijos padaliniui toliau tęsti tyrimą.

Siekiant didinti kovos su neapykantos nusikaltimais ir neapykantos kalba Lietuvoje veiksmingumą, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2020 m. vasario 24 d. įsakymu Nr. 1V-162 „Dėl darbo grupės sudarymo“ sudaryta darbo grupė, į kurią įtraukti valstybės institucijų ir nevyriausybinių organizacijų atstovai. 2020 m. balandžio 23 d. posėdyje buvo patvirtintas Darbo grupės veiksmingam atsakui į neapykantos nusikaltimus ir neapykantos kalbą Lietuvoje skatinti 2020–2022 metų veiklos planas⁵⁰, kuriame numatyta stiprinti valstybės institucijų ir įstaigų ir pilietinės visuomenės

⁴⁸ Europos žmogaus teisių fondas, Žmogaus teisių stebėjimo institutas, Lietuvos žmogaus teisių centras, Lietuvos policijos mokykla (2021). Neapykantos nusikaltimai ir neapykantos kalba: situacijos Lietuvoje apžvalga, prieinama per: <http://hrmi.lt/wp-content/uploads/2021/02/NEAPYKANTOS-NUSIKALTIMAI-IR-NEAPYKANTOS-KALBA-SITUACIJOS-LIETUVOJE-AP%C5%BDVALGA.pdf>

⁴⁹ Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba (2021). Policijos pareigūnų (-ių) ir prokurorų (-ių) apklausos ataskaita, Prieinama per: https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2021/09/2021-04-06-no_pl_hate_-apklausos_policijos_prokuror_ataskaita_03_31.pdf

⁵⁰ Darbo grupės veiksmingam atsakui į neapykantos nusikaltimus ir neapykantos kalbą Lietuvoje skatinti 2020–2022 metų veiklos planas, patvirtintas Darbo grupės veiksmingam atsakui į neapykantos nusikaltimus ir neapykantos kalbą Lietuvoje skatinti 2020 m. balandžio 23 d. posėdyje, prieinama per: https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Viesasis_saugumas/Darbo%20grup%C4%97s%20veiklos%20planas.pdf

organizacijų bendradarbiavimą, skatinti dialogą su neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kalbos pažeidžiamomis bendruomenėmis, didinti teisėsaugos pareigūnų gebėjimus atpažinti neapykantos nusikaltimus ir neapykantą kurstančias kalbas bei didinti visuomenės informuotumą ir sąmoningumą apie neapykantos nusikaltimus ir neapykantos kalbą. Šiame plane įvardyta darbo grupė 2021 m. organizavo 3 posėdžius⁵¹, kuriuose svarstyti teisinio reglamentavimo tobulinimo klausimai, dalintasi gerąja kitų šalių patirtimi neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kalbos identifikavimo srityse ir kiti aktualūs klausimai. Ši darbo grupė kartu su ESBO Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuru (ODIHR) organizavo ir 2021 m. birželio 9 d. vedė nuotolinį seminarą „Neapykantos nusikaltimų supratimo ir atsako į juos gerinimas“⁵², kuriame aptartas neapykantos nusikaltimų srities teisinis reglamentavimas Lietuvoje, diskutuota apie tai, kaip užtikrinti suderintą neapykantos nusikaltimų sampratos įgyvendinimą visose susijusiose institucijose ir veiklose, taip pat aptarti atskirų neapykantos nusikaltimų rūšių, tokių kaip neapykantos nusikaltimai dėl lyties ar negalios, ypatumai ir suformuluoti siūlymai dėl aptartų priemonių įgyvendinimo.

Teisingumo ministerija 2021 m. birželio 10 d. gavo Europos Komisijos oficialų pranešimą dėl ES teisės pažeidimo procedūros Nr. INFR(2021)2069 dėl Pamatinio sprendimo 2008/913/TVR netinkamo perkėlimo ir įgyvendinimo Lietuvos nacionalinėje teisėje. Europos Komisijos nuomone, Lietuva neįvykdė savo įsipareigojimų, susijusių su Pamatinio sprendimo 2008/913/TVR 1 straipsnio („Su rasizmu ir ksenofobija susijusios nusikalstamos veikos“) 1 dalies a punkto, 1 straipsnio 1 dalies c ir d punktų kartu su 1 straipsnio 2 dalimi ir 4 straipsnio („Rasistiniai ir ksenofobiniai motyvai“) perkėlimu į nacionalinę teisę⁵³. Atsižvelgdama į tai ir siekdama suderinti Lietuvos nacionalinės teisės nuostatas su Pamatinio sprendimo 2008/913/TVR reikalavimais bei pašalinti Europos Komisijos oficialiame pranešime identifikuotas Pamatinio sprendimo 2008/913/TVR perkėlimo į nacionalinę teisę spragas, Teisingumo ministerija parengė Baudžiamojo kodekso 60, 129, 135, 138, 169, 170, 170¹ ir 170² straipsnių pakeitimo įstatymo projektą, kuris 2021 m. rugsėjo 23 d. užregistruotas Seime (įstatymo projektas Nr. XIVP-871). Pakeitimais pasiūlyta patikslinti Baudžiamojo kodekso straipsnius dėl neapykantos kalbos bei neapykantos nusikaltimų ir šalia galiojančių kriterijų, tokių kaip tautybė, rasė, lytis ir kiti, įtraukti ir odos spalvos bei etninės kilmės kriterijus.

2021 metai „pasižymėjo“ neapykanta motyvuotais incidentais prieš LGBT+ bendruomenę. 2021 m. pradžioje vienoje socialinio tinklo *Facebook* grupėje buvo patalpintas vaizdo įrašas, kuriame matoma, kaip du vyrai trypia vaivorykštės spalvų vėliavą, ją apšlapina ir sudegina, o po šiuo vaizdo įrašo komentuojantys asmenys ragino susidoroti su LGBT+ bendruomenei priklausančiais asmenimis. Dėl

⁵¹ Darbo grupės veiksmingam atsakui į neapykantos nusikaltimus ir neapykantos kalbą Lietuvoje skatinti posėdžių protokolai, prieinami per: <https://vrm.lrv.lt/lt/atsakas-i-neapykantos-nusikaltimus-ir-neapykanta-kurstanCIAS-kalbas>

⁵² Vidaus reikalų ministerija (2021). 2021 m. birželio 9 d. vykusio seminaro „Neapykantos nusikaltimų supratimo ir atsako į juos gerinimas“ ataskaita, prieinama per: https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Viesasis_saugumas/LT-2021-06-11_Workshop_Report_v3.pdf

⁵³ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 60, 129, 135, 138, 169, 170, 170¹ IR 170² straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, prieinama per: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/01f4c5100af011ecb4af84e751d2e0c9?jfwid=-139xovru11>.

šių socialinio tinklo įrašų buvo kreiptasi į policiją. Be to, 2021 m. kovo 11-ąją Vilniuje, Saltoniškių gatvėje, požeminėje perėjoje menininkų nupiešta 55 metrų ilgio vaivorykštės (LGBT+ simbolis) vėliava netrukus buvo aprašinėta įvairiais šios bendruomenės atžvilgiu nepagarbiais užrašais, o po savaitės ją pakeitė Lietuvos trispalvė. Tokia įtampa tarp LGBT+ bendruomenę palaikančių žmonių ir besipriešinančių jiems, vis perdažant sienas, tęsėsi, tokie veiksmai kartojosi keletą kartų, kol vaivorykštės vėliava vėl buvo paslėpta po Lietuvos valstybės vėliavos spalvomis.

Panašus incidentas įvyko ir dėl vaivorykštės spalvomis dar 2018 m. gegužės mėnesį nudažytos perėjos, kuri 2021 m. gegužės 31 d. protestuotojų buvo uždažyta juodai, netrukus vėl perdažyta vaivorykštės spalvomis, o 2021 m. birželio 26 d. apipilta juodu skysčiu. Vilniaus policija pareikalavo, kad Vilniaus miesto savivaldybė inicijuotų perėjos perdažymą įprastinėmis spalvomis, nes perėja yra eismo reguliavimo priemonė. Vilniaus savivaldybei atsisakius vykdyti šį prašymą argumentuojant tuo, kad spalvotas elementas perėjoje niekam netrukdo ir atspindi Vilniaus, kaip tolerantiško miesto, poziciją, ginčas sprendžiamas teisme.

2021 m. gegužės 17 d., minint Tarptautinę kovos su homofobija, transfobija ir bifobija dieną, Vilniaus Rotušės aikštėje atsiradęs vaivorykštės spalvų suolelis greitai buvo subjaurotas ir, nors policija nustatė pažeidėją bei skyrė jam 240 eurų baudą, rugsėjo viduryje suoliukas apskritai dingo. Panaši istorija nutiko Kaune, kur buvo keli spalvingai papuošti suoleliai – vienas iš jų irgi dingo. Pastebėta tai, jog tiek Vilniuje, tiek Kaune, pasirodžius LGBTQ+ asmenis palaikančiai atributikai, piešiniams ar įrašams, internete tučtuojau pasipildavo nepagarbūs ir užgaulūs komentarai šios grupės žmonių atžvilgiu.

Lietuvos šeimų sąjūdis ir jo šalininkai 2021 m. Vilniuje organizuotuose mitinguose (vienas jų, vykęs 2021 m. rugpjūčio 10 d., peraugo į riaušes) ragino atsistatydinti Vyriausybę, Seimą, protestavo prieš suvaržymus dėl COVID-19, taip pat įvairiais, neretai įžeidžiančio turinio, šūkais, plakatais, pasisakė prieš LGBT+ bendruomenę, Partnerystės įstatymo priėmimą, Stambulo konvencijos ratifikavimą. Dėl mitinguose dalyvavusių asmenų galimai neteisėtų veiksmų pradėti ikiteisminiai tyrimai.

Lietuvos socialinių tyrimų instituto ir VšĮ „Diversity Development Group“ atliktas tyrimas „Visuomenės nuostatos etninių ir religinių grupių atžvilgiu: 2021 m.“⁵⁴ atskleidė itin išaugusias neigiamas nuostatas dar vienos grupės – pabėgėlių – atžvilgiu. Palyginus su 2020 m., Lietuvos gyventojų socialinė distancija pabėgėlių atžvilgiu pastebimai išaugo. 2021 m. 47 proc. apklausoje dalyvavusių mūsų šalies gyventojų nurodė, kad nenorėtų su pabėgėliais gyventi kaimynystėje (2020 m. – 27 proc. respondentų), 28 proc. – kad nenorėtų dirbti vienoje darbovietėje (2020 m. – 19 proc. respondentų) ir 48 proc. – kad nenorėtų pabėgėliams išnuomoti būsto (2020 m. – 27 proc.). Taip pat padaugėjo Lietuvos gyventojų, įžvelgiančių labiau neigiamą nei teigiamą pabėgėlių įtaką visuomenei ir valstybei. Net 85 proc. apklausos dalyvių buvo linkę sutikti su teiginiu, kad pabėgėliai gali padidinti nusikalstamumo lygį šalyje. Galima daryti prielaidą, kad tokiems Lietuvos gyventojų nuostatų apklausos pokyčiams

⁵⁴ Lietuvos socialinių tyrimų institutas ir Diversity Development Group (2021). Visuomenės nuostatos etninių ir religinių grupių atžvilgiu: 2021 m., prieinama per: <https://www.diversitygroup.lt/wp-content/uploads/2021/11/Giedres-skaidres.pdf>

įtakos turėjo 2021 m. vasarą prasidėjusi nereguliarios migracijos krizė Lietuvos–Baltarusijos pasienyje bei viešojoje erdvėje vyraujantis neigiamas požiūris į migrantus.

Lietuvos gyventojų neigiamą požiūrį į pabėgėlius ir kitus migrantus iliustravo Šalčininkų rajono gyventojų pasipriešinimas dėl Vidaus reikalų ministerijos planų apgyvendinti 500 migrantų Dieveniškų miestelio gimnazijos pastate. Šio miestelio gyventojai budėjo prie miestelio gimnazijos pastato, ūkio technika užtvėrė privažiavimus prie gimnazijos pastato, taip pat, išreikšdami nepritarimą, pasirašė peticiją, dalyvavo mitinge Vilniuje prie Vyriausybės pastato⁵⁵.

Neapykantos nusikaltimai ir neapykantos kalba nesuderinami su pagrindinėmis demokratinės visuomenės vertybėmis, tokios veikos skatina netoleranciją, neapykantą, segregaciją, diskriminaciją ar net fizinę prievartą tam tikros žmonių grupės atžvilgiu. Siekiant mažinti neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kalbos mastus, būtina šviesti visuomenę ir pareigūnus apie neapykantos nusikaltimus ir neapykantos kalbos apraiškas, jų prevenciją ir pagalbą nukentėjusiems asmenims, gerinti neapykantos nusikaltimų atpažinimą ir mažinti pažeidžiamų asmenų diskriminaciją.

◆ Saviraiškos, susirinkimų ir religijos laisvė

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 6 straipsniu, netradicinės religinės bendrijos gali būti valstybės pripažintos kaip Lietuvos istorinio, dvasinio ir socialinio palikimo dalis, jeigu jos palaikomos visuomenės ir jų mokymas bei apeigos neprieštarauja įstatymams ir dorai. Valstybės pripažinimas, kurį suteikia Seimas, reiškia, kad valstybė palaiko religinių bendrijų dvasinį, kultūrinį ir socialinį palikimą. Religinės bendrijos gali kauptis dėl valstybės pripažinimo praėjus ne mažiau kaip 25 metams nuo pirminio jų įregistravimo Lietuvoje.

Senovės baltų religinė bendrija „Romuva“, įregistruota dar 1992 m., yra viena sparčiausiai gausėjančių religinių bendrijų Lietuvoje. Per 2001 m. vykdytą gyventojų surašymą prie senąjį baltų tikėjimą išpažįstančių asmenų save priskyrė 1,2 tūkst., o 2011 m. – jau 5,1 tūkst. gyventojų. Seimas 2019 m. birželio 27 d. svarstė klausimą, ar suteikti Senovės baltų religinei bendrijai „Romuva“ valstybės pripažįstamos religijos bendrijos statusą. Vos kelių balsų persvara buvo nuspręsta valstybės pripažinimo religinei bendrijai „Romuvai“ nesuteikti, nors Teisingumo ministerijos išvadoje buvo išdėstyta, kad ji atitinka visus Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 6 straipsnyje nurodytus reikalavimus, keliamus valstybės pripažinimo siekiančiai religinei bendrijai. Seimui nusprendus nesuteikti religinei bendrijai „Romuva“ valstybės pripažintos religinės bendrijos statuso, ši bendrija kreipėsi į EŽTT.

EŽTT 2021 m. birželio 8 d. sprendime byloje *Senovės baltų religinė bendrija „Romuva“ prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 48329/19) konstatavo EŽTK 9 straipsnio („Minties, sąžinės ir religijos laisvė“), 14 straipsnio

⁵⁵ Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos Naujienų tarnyba, LRT.lt, BNS (2021). Šalčininkų rajonas priešinasi migrantų apgyvendinimui Dieveniškėse, bet ministerija tikina – ten esančios patalpos yra tinkamos ir jas naudos, prieinama per <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1452273/salcininku-rajonas-priesinasi-migrantu-apgyvendinimui-dieveniskese-bet-ministerija-tikina-ten-esancios-patalpos-yra-tinkamos-ir-jas-naudos>

(„Diskriminacijos uždraudimas“) ir 13 straipsnio („Teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę“) pažeidimus. Siekdamas įgyvendinti šį EŽTT sprendimą, 2021 m. gruodį Seimas pakartotinai svarstė senovės baltų religinės bendrijos „Romuva“ pripažinimo valstybėje klausimą, įregistruotas Seimo nutarimo „Dėl valstybės pripažinimo suteikimo Senovės baltų religinei bendrijai „Romuva“ projektas nagrinėtas Seimo komitetuose, tačiau 2021 m. jis vis dar nebuvo priimtas.

Kalbant apie susirinkimų laisvės įgyvendinimą ir su tuo susijusius įvykius Lietuvoje, svarbu paminėti, kad 2021 m. vyko ne vienas teismo procesas dėl savivaldybių atsisakymo suderinti susirinkimus. Kauno miesto savivaldybei atsisakius suderinti LGBT+ asmenų teises palaikiančias eitynes „Kaunas pride“ Laisvės alėjoje, eitynių organizatoriai kreipėsi į Regionų apygardos administracinį teismą. Kauno miesto savivaldybė savo sprendimą motyvavo tuo, kad žygiuoti centrine miesto pėsčiųjų gatve gali būti nesaugu, nes nėra baigti remonto darbai, nemažą jos dalį užima kavinių ir barų staliukai. Regionų apygardos administracinis teismas 2021 m. liepos 30 d. sprendimu pripažino, kad Kauno miesto savivaldybė pažeidė Konstitucijos 36 straipsnyje įtvirtintą pareiškėjos (Gegužės 1-osios profesinės sąjungos) konstitucinę teisę į taikų susirinkimą⁵⁶. Kauno valdžia buvo įpareigota iki 2021 m. rugsėjo 1 d. 11 val. suderinti LGBT+ eitynių Laisvės alėjoje, Kaune, maršrutą. Kauno miesto savivaldybė su šiuo teismo sprendimu nesutiko ir jį apskundė Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui, tačiau šis skundas nebuvo patenkintas. Eitynės „Kaunas pride“ įvyko 2021 m. rugsėjo 4 d. Kaune.

Tuo tarpu Vilniaus miesto savivaldybė pralaimėjo dvi bylas teismuose, nes uždraudė Lietuvos šeimų sąjūdžiui rengti mitingus mieste. Pirmą kartą Vilniaus miesto savivaldybės administracija atsisakė derinti prašymus dėl 2021 m. birželio 15–17 dienomis prie Seimo ir Vyriausybės planuojamo rengti mitingo „Didysis šeimos gynimo maršas“, savo sprendime motyvuodama tuo, kad dėl to kiltų grėsmė visuomenės saugumui ir sveikatai. Vilniaus apygardos administracinis teismas 2021 m. liepos 9 d. nusprendė, kad šis Vilniaus miesto savivaldybės administracijos sprendimas nederinti susirinkimų vietas, siekiant užtikrinti visuomenės saugumą ir žmonių sveikatą, buvo neproporcingas ir ribojantis asmenų susirinkimų laisvę.

Antrą kartą Vilniaus miesto savivaldybė pralaimėjo bylą teisme, kai Lietuvos šeimų sąjūdis rugsėjo 10-ąją siekė mitingą surengti prie Seimo. Vilniaus miesto savivaldybė 2021 m. rugpjūčio 31 d. atšaukė anksčiau suderintą šio mitingo laiką ir vietą, sprendime nurodydama, kad jis priimtas gavus Valstybės saugumo departamento riboto naudojimo informaciją apie galimas grėsmes valstybės ir visuomenės saugumui bei viešajai tvarkai. Šį Vilniaus miesto savivaldybės sprendimą mitingo organizatoriai apskundė teismui. 2021 m. spalio 28 d. Vilniaus apygardos administracinis teismas patenkino pareiškėjo – Lietuvos šeimų sąjūdžio – skundą ir panaikino Vilniaus miesto savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymą, kuriuo buvo atšauktas ankstesnis sprendimas dėl 2021 m. rugsėjo 10 d. planuojamo mitingo prie Seimo suderinimo. Šioje byloje teismas pažymėjo, kad teisė į susirinkimų laisvę yra fundamentali teisė demokratinėje visuomenėje, ji gali

⁵⁶ Regionų apygardos administracinis teismas (2021). Kauno miesto savivaldybės administracija įpareigota suderinti LGBTQ+ eitynių maršrutą, prieinama per: <https://regionu.teismai.lt/naujienos/kauno-miesto-savivaldybes-administracija-ipareigota-suderinti-lgbtq-eityniu-marsruta/470>

būti ribojama tik kai siekiama užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams arba apsaugoti žmonių sveikatą ar moralę, kitų asmenų teises ir laisves ir toks ribojimas yra būtinas, o hipotetinė viešosios tvarkos pažeidimo rizika nėra teisėtas pagrindas riboti teisę į susirinkimo laisvę⁵⁷.

◆ Žmogaus teisių problemos asmens psichikos sveikatos srityje

Ilgai besitęsianti COVID-19 pandemija padidino su psichikos sveikata susijusius rizikos veiksnius ir lėmė visuomenės psichikos sveikatos pablogėjimą⁵⁸. Duomenys rodo, kad per pandemiją apie 10 proc. daugiau asmenų kreipiasi į gydymo įstaigas dėl depresijos, nerimo ir reakcijos į didelį stresą. Lyginant su laikotarpiu iki pandemijos pradžios, bendras visuomenės streso lygis padidėjo apie 2 kartus, o nerimo, pykčio, liūdesio jausmai yra išaugę apie 1,5 karto⁵⁹. Taigi, asmens psichikos sveikata – viena aktualiausių pastarųjų metų sričių, kuriai 2021 m. skirtas nemenkas dėmesys, buvo atliekami įvairūs šios srities tyrimai, inicijuoti veiksmai siekiant gerinti žmonių psichikos sveikatą.

Žmogaus teisių stebėjimo institutas kartu su VšĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“ 2021 m. gegužės mėn. pristatė tyrimą, kurį atliekant siekta įvertinti, kaip COVID-19 pandemijos metu buvo užtikrinta kiekvieno žmogaus teisė į psichikos sveikatą, teisė gauti psichikos sveikatos priežiūros paslaugas ir žmonių, turinčių psichosocialinę negalią, teisės Lietuvoje. Šio tyrimo rezultatai⁶⁰ atskleidė, kad 67 proc. apklaustųjų (iš 939 respondentų) pandemijos metu dar iki 2020 m. lapkričio 7 d. šalyje įvesto antrojo visuotinio karantino patyrė psichikos sveikatos sunkumų. Ekspertai nustatė, kad labiausiai pandemija paveikė šias visuomenės grupes: tėvus, auginančius nepilnamečius vaikus; asmenis, kurie rūpinasi savo artimaisiais su psichosocialine negalia ar turinčiais psichikos sveikatos sunkumų; asmenis su psichosocialine negalia ar turinčius psichikos sveikatos sunkumų; medikus ir psichosocialinių paslaugų teikėjus. Tyrimo rezultatai taip pat atskleidė, kad dėl nepakankamų finansų, informacijos apie paslaugas trūkumo, neturėjimo įgūdžių ar galimybių nuotolinėms paslaugoms bei psichikos sveikatos stigmos visuomenėje ne visi asmenys, turintys psichikos sveikatos sunkumų ar psichosocialinę negalią, galėjo kreiptis į asmens psichikos sveikatos priežiūros specialistus ir gauti jiems reikiamą pagalbą. Taip pat nustatyta, kad asmenims su psichosocialine negalia ar turintiems psichikos sveikatos sunkumų, paslaugos pirmojo, t. y. 2020 m. kovo 16 d. šalyje įvesto, visuotinio karantino metu buvo faktiškai visai neprieinamos ir išliko apribotos antrojo, t. y. 2020 m. lapkričio 7 d. šalyje įvesto, visuotinio karantino metu. Nors atliekant minėtą tyrimą buvo atskleistos

⁵⁷ Vilniaus apygardos administracinis teismas (2021). Teismas patenkino mitingo organizatoriaus skundą, prieinama per: <https://vaat.teismas.lt/naujienos/aktualijos/teismas-patenkino-mitingo-organizatoriaus-skunda/1244>

⁵⁸ Valstybės kontrolė (2021). Kaip sumažinti pandemijos pasekmes psichikos sveikatai – planas yra, bet yra ir erdvės jį tobulinti, prieinama per: <https://www.valstybeskontrolė.lt/LT/Post/15808/kaip-sumazinti-pandemijos-pasekmes-psichikos-sveikatai-planas-yra-bet-yra-ir-erdves-ji-tobulinti>

⁵⁹ Ten pat.

⁶⁰ Psichikos sveikatos perspektyvos ir Žmogaus teisių stebėjimo institutas (2021). Teisė į psichikos sveikatą ir asmenų su psichosocialine negalia teisių užtikrinimas COVID-19 pandemijos metu Lietuvoje, tyrimo ataskaita, prieinama per: http://hrmi.lt/wp-content/uploads/2021/05/PSP.%C5%BDTSI.COVID_.ATASKAITA.LT_FINAL.pdf

probleminės sritys, vis tik ekspertai atkreipė dėmesį ir į pozityvius pandemijos aspektus: politiniame lygmenyje skiriama daugiau dėmesio asmens psichikos sveikatai, atsiranda naujų iniciatyvų ir psichosocialinių paslaugų (pavyzdžiui, kuriamos mobiliosios reagavimo į krizes komandos, teikiamos psichologinės paslaugos visuomenės sveikatos biuruose), viešojoje erdvėje pagausėjo informacijos apie asmens psichikos sveikatą ir įmanomą gauti pagalbą.

Sveikatos ministerijos užsakymu 2021 m. vasario mėn. bendrovės „Spinter“ atliktos apklausos rezultatai⁶¹ atskleidė, kad 46,5 proc. 18–75 metų amžiaus Lietuvos gyventojų psichologinė gerovė buvo prasta. Psichologinė gyventojų būklė palengva pradėjo gerėti atlaisvinant 2021 m. karantino metu galiojusius ribojimus: balandį savo psichologinę būklę kaip prastą įvardino jau kiek mažiau – 40,9 proc. apklaustųjų. Vis dėlto depresijos ir nerimo požymius vasario mėnesį jautė 19,8 proc. respondentų, o balandį šis rodiklis išaugo iki 22,1 proc.⁶² Ypač prastai jautėsi moterys: jų psichologinė būklė 2021 m. vasario mėnesį smarkiai pablogėjo, tiek lyginant su priešpandeminiu laikotarpiu, tiek su vyrų psichologine būkle. Tačiau balandį moterų psichikos sveikata šiek tiek pagerėjo⁶³.

Siekiant užtikrinti sveikatos apsaugos ministro 2020 m. liepos 31 d. įsakymu Nr. V-1596 patvirtintame Ilgalaikių neigiamų COVID-19 pandemijos pasekmių visuomenės psichikos sveikatai mažinimo veiksmų plane numatytų priemonių tęstinumą, 2021 m. gegužės 13 d. sveikatos apsaugos ministro įsakymu patvirtintas Ilgalaikių neigiamų COVID-19 pandemijos pasekmių asmens ir visuomenės psichikos sveikatai mažinimo veiksmų 2021–2022 metų planas. Plane numatytomis priemonėmis siekiama stiprinti visuomenės psichikos sveikatą COVID-19 pandemijos metu, padėti COVID-19 persirgusiems, psichologines traumas ar netektis patyrusiems visuomenės nariams, stiprinti vaikų ir jaunimo, jų tėvų, mokyklos darbuotojų psichikos sveikatą, gerinti vyresnio amžiaus asmenų psichikos sveikatą ir atkurti bei palaikyti asmens sveikatos priežiūros specialistų psichikos sveikatą.

Seimo kontrolierių įstaiga, vertindama šalyje galiojančią priverstinio hospitalizavimo procedūrą, ne kartą akcentavo nepriklausomo nuo įstaigos, inicijavusios priverstinį hospitalizavimą, papildomos psichiatro nuomonės dėl asmens, kuris priverstinai gydomas, svarbą⁶⁴. Atsižvelgęs į Seimo kontrolierių įstaigos rekomendaciją, sveikatos apsaugos ministras 2021 m. kovo 3 d. įsakymu Nr. V-432 „Dėl Papildomo psichikos sveikatos būklės įvertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ patvirtino Papildomo psichikos sveikatos būklės įvertinimo tvarkos aprašą, kuriame reglamentuota priverstinai hospitalizuoto arba priverstinai gydomo psichikos ir elgesio sutrikimų turinčio paciento

⁶¹ UAB „Spinter tyrimai“ (2021). Beprotiškai ilgas karantinas nepraejo be pasekmių: beveik pusė Lietuvos gyventojų ant pavojingos ribos, prieinama per: https://spinter.lt/site/lt/vidinis_noslides/menutop/9/home/publish/MTQ3Njs5OZsw

⁶² Interneto dienraštis „Bernardinai.lt“ (2021). COVID-19 pandemijos pasekmės psichinei sveikatai – ką turime keisti, prieinama per: <https://www.bernardinai.lt/covid-19-pandemijos-pasekmes-psichinei-sveikatai-ka-turime-keisti/>

⁶³ Ten pat.

⁶⁴ Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga (2017). Ataskaita dėl žmogaus teisių padėties Lietuvos sveikatos mokslų universiteto ligoninės Kauno klinikų psichiatrijos klinikoje ir viešojoje įstaigoje Vilniaus miesto psichikos sveikatos centre, prieinama per: https://www.lrski.lt/wp-content/uploads/2020/11/2017-06-08_Atask_del_zm_t_psich_istaigose_NR_35-_2017.pdf

psichikos sveikatos būklės įvertinimo organizavimo ir vykdymo tvarka, nustatyti papildomą asmens psichikos sveikatos vertinimą atliekantys subjektai ir jiems keliami reikalavimai.

Seimo kontrolierių įstaigos 2021 m. vasario 11 d. ataskaitoje „Dėl psichologinių paslaugų prieinamumo asmenims, gyvenantiems senyvo amžiaus asmenų ir suaugusių asmenų su negalia socialinės globos įstaigose“ pažymėta, kad socialinės globos įstaigose galinčių dirbti psichologų veiklos sąlygos teisės aktuose nėra nustatytos, o tai ne tik lemia teisinį neapibrėžtumą bei praktines problemas, bet taip pat neigiamai veikia ir socialinės globos įstaigose teikiamų psichologinių paslaugų kokybę bei šių paslaugų prieinamumą taip pat ir negalią turintiems ten apgyvendintiems asmenims. Šioje ataskaitoje atkreiptas dėmesys į poreikį patvirtinti psichologų, teikiančių pagalbą suaugusių asmenų su negalia ir vyresnio amžiaus asmenų socialinės globos įstaigose gyvenantiems asmenims, kompetencijos, praktinės veiklos įvertinimo ir psichologinių paslaugų teikimo tvarką.

2021 m. kovo 9 d. Seime buvo sudaryta darbo grupė alternatyviems Psichologų praktinės veiklos įstatymų projektams Nr. XIII P-685 ir Nr. XIII P-3234 įvertinti ir motyvuotiems pasiūlymams dėl šių įstatymų projektų tobulinimo parengti. Psichologų praktinės veiklos įstatymo projektais siūloma nustatyti psichologų kvalifikacijos įgijimo bei praktinės veiklos sąlygas, psichologų teises ir pareigas, tačiau šis įstatymas per 2021 metus vis dar nebuvo priimtas.

2021 m. gegužės 25 d. raštu Seimo kontrolierių įstaiga, atlikusi Žmogaus teisių ir biomedicinos konvencijos (Ovjedo konvencijos) papildomo protokolo projekto, kuriuo ketinama įtvirtinti priverstinį hospitalizavimą ir priverstinį gydymą psichosocialinę negalią turintiems asmenims, vertinimą, konstatavo, kad jo nuostatos nėra suderinamos su Neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatomis, ir paragino Seimo Žmogaus teisių komitetą, Seimo Socialinių reikalų ir darbo komitetą, Seimo Sveikatos reikalų komitetą, Sveikatos apsaugos ministeriją, Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją, Teisingumo ministeriją ir Užsienio reikalų ministeriją nepritarti Ovjedo konvencijos papildomo protokolo projekto priėmimui bei rekomendavo užtikrinti, kad Lietuvos Respublikos atstovas Bioetikos komiteto plenariniame posėdyje balsuotų prieš Ovjedo konvencijos papildomo protokolo projekto priėmimą. Seimo kontrolierių įstaiga atkreipė dėmesį į tai, kad Ovjedo konvencijos papildomo protokolo priėmimas žymiai prisidėtų prie psichikos sveikatos priežiūros paslaugų teikimo priverstiniu būdu praktikų plėtojimo, todėl šiuo dokumentu siūlomos priemonės ne tik prieštarauja tarptautinėms žmogaus teisių ir laisvių nuostatomis, tačiau taip pat kelia susirūpinimą dėl žmogaus teisių pažeidimų atsiradimo psichikos sveikatos priežiūros srityje rizikos, jei šiam dokumentui būtų pritarta. Atsakingų Lietuvos institucijų dėmesį į Ovjedo konvencijos papildomo protokolo nuostatų galimą prieštaravimą žmogaus teisių apsaugos standartams ir priimtams tarptautiniams įsipareigojimams atkreipė ir Seimo Žmogaus teisių komitetas⁶⁵.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos Seimas (2021). Pranešimas žiniasklaidai: Žmogaus teisių komitetas: Ovjedo konvencijos papildomas protokolai galimai prieštarauja žmogaus teisių apsaugos standartams ir priimtams tarptautiniams įsipareigojimams, prieinama per: https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35403&p_k=1&p_t=276691.

2021 m. gruodžio 3 d. vykusiame Psichikos sveikatos forume, kultūros, socialinės apsaugos ir darbo, švietimo, mokslo ir sporto, sveikatos apsaugos ministrai, nevyriausybinų organizacijų ir ekspertų koalicijos „Psichikos sveikata-2030“, NVO vaikams konfederacijos, Lietuvos verslo konfederacijos, Lietuvos jaunimo organizacijų tarybos, Nacionalinės kūrybinių ir kultūrinių industrijų asociacijos, Nacionalinės trečiojo amžiaus universitetų asociacijos atstovai pasirašė susitarimą stiprinti visuomenės psichikos sveikatą ir didinti raštingumą psichikos sveikatos srityje. Šiuo susitarimu siekiama padėti kuo didesnei visuomenės daliai turėti daugiau žinių, įgūdžių ir teigiamas nuostatas psichikos sveikatos atžvilgiu, mažinti stigmą savęs ir kitų žmonių atžvilgiu, sudaryti sąlygas palankiau vertinti psichologinę pagalbą ir kitas psichikos sveikatos stiprinimui skirtas iniciatyvas ar paslaugas. Šio susitarimo veiksmus numatyta įgyvendinti iki 2030 m., o jo įgyvendinimo veiksmingumą planuojama vertinti rodikliais, susijusiais su mokinių, per 2 mėnesius nė karto nepatyrusių patyčių, didėjančia dalimi, gyventojų neigiamo požiūrio į psichikos sveikatą mažėjimu, kitais žmonėmis labiau pasitikinčių nei nepasitikinčių žmonių dalies augimu, socialinio kapitalo indekso didėjimu ir mirtingumo dėl savižudybių mažėjimu. Susitarimo įgyvendinimo stebėseną vykdys ir prie Sveikatos apsaugos ministerijos visuomeniniais pagrindais veikianti Psichikos sveikatos taryba, kurią sudarys susitarimą pasirašiusių šalių deleguoti atstovai.

◆ **Asmenų su negalia teisių užtikrinimas**

Asmenų su negalia teisės ir pagrindinės laisvės įtvirtintos Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijoje, kurią Lietuva ratifikavo 2010 m. gegužės 27 d. įstatymu Nr. XI-854 „Dėl Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos ir jos Fakultatyvaus protokolo ratifikavimo“ (toliau – Neįgaliųjų teisių konvencija). Šiuo dokumentu siekiama skatinti ir užtikrinti visų asmenų, turinčių negalią, visapusišką ir lygiateisį naudojimąsi visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis, taip pat skatinti pagarbą šių asmenų prigimtiniam orumui. Pagal Neįgaliųjų teisių konvenciją, pripažįstama, kad visi žmonės turi vienodas teises ir yra lygūs, o valstybės, šios konvencijos narės, įsipareigoja užtikrinti asmenų su negalia teisių įgyvendinimą.

Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2020 m. rugsėjo 8 d. įsakymu Nr. A1-817 patvirtintas Neįgaliųjų socialinės integracijos 2021–2023 metų veiksmų planas (toliau – Veiksmų planas), kuriuo siekiama sukurti palankią aplinką ir sąlygas negalią turintiems asmenims oriai ir visavertiškai gyventi Lietuvoje, užtikrinti jiems lygias galimybes ir gyvenimo kokybę bei tinkamą Neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimą. Veiksmų plane numatyta, kad Socialinės apsaugos ir darbo ministerija parengs teisės aktus, reguliuojančius asmeninės pagalbos neįgaliesiems teikimo plėtrą (1.1.6 priemonė). Siekiant įgyvendinti šią priemonę, 2021 m. kovo 25 d. buvo priimtas Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo Nr. I-2044 2, 16, 18 ir 20¹ straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 25¹ straipsniu įstatymas Nr. XIV-215 (įsigaliojo 2021 m. liepos 1 d.), kuriuo įtvirtintas asmeninės pagalbos poreikis kaip viena iš specialiųjų poreikių rūšių. Šiame įstatyme apibrėžtos sąvokos „asmeninė pagalba“ ir „asmeninis asistentas“, reglamentuota asmeninės pagalbos teikimo, apmokėjimo ir finansavimo tvarka. Asmenine pagalba siekiama sudaryti sąlygas negalią turinčiam asmeniui gyventi savarankiškai ir veikti visose gyvenimo srityse. Dėl asmeninio asistento įtraukimo į pagalbos asmenims su negalia sistemą jau kurį laiką

pasisakė ir asmenims su negalia atstovaujančios organizacijos, ragindamos valstybę reglamentuoti tokios pagalbos teikimą.

2020 m. birželio 30 d. buvo priimtas Švietimo įstatymo Nr. I-1489 5, 14, 21, 29, 30, 34 ir 36 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 45¹ straipsniu įstatymas Nr. XIII-3268. Šiuo įstatymo priėmimu panaikintos negalią ir specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus diskriminuojančios nuostatos ir numatyta, kad nuo 2024 m. specialiųjų ugdymosi poreikių turintys vaikai bus priimami į artimiausią gyvenamojoje vietoje esančią bendrąją mokyklą lygiais pagrindais su kitais mokiniais. Vadovaudamasi šio įstatymo 9 straipsnio 3 punktu ir siekdama įgyvendinti Aštuonioliktosios Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano veiksmą Nr. 1.2.11 „Įgyvendinti priemonių įtraukiam ugdymui ir švietimo pagalbai kiekvienoje mokykloje užtikrinti paketą“, švietimo, mokslo ir sporto ministras 2021 m. spalio 14 d. įsakymu Nr. V-1879 patvirtino Pasirengimo įgyvendinti Švietimo įstatymo Nr. I-1489 5, 14, 21, 29, 30, 34 ir 36 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 45¹ straipsniu nuostatas 2021–2024 metų veiksmų planą. Šiame veiksmų plane numatyta stiprinti mokyklų pasirengimą priimti ir ugdyti įvairių ugdymosi poreikių turinčius mokinius, tobulinti švietimo pagalbos teikimo organizavimą, stiprinti pedagogų ir švietimo pagalbos darbuotojų gebėjimus, stiprinti mokyklų bendruomenių ir visuomenės teigiamas nuostatas bei vykdyti įtraukties švietime plėtros stebėseną. Šios priemonės padės pašalinti fizines, psichologines, socialines kliūtis į mokyklas priimti įvairių poreikių turinčius vaikus, užtikrinti jų teisę į kokybišką ugdymą.

2021 m. kovo mėnesį Žmogaus teisių stebėjimo instituto užsakymu bendrovė „Spinter tyrimai“ atliko reprezentatyvią Lietuvos gyventojų apklausą⁶⁶, kurioje 60 proc. respondentų pasisakė manantys, kad žmonės su negalia negali lygiomis teisėmis su visais dalyvauti ekonominiame, socialiniame ir kultūriniame šalies gyvenime. Tyrimo rezultatai taip atskleidė, kad, 77 proc. apklaustųjų nuomone, aplinka Lietuvoje, pavyzdžiui, gatvės, pastatai, nėra tinkamai pritaikyti žmonių su negalia poreikiams.

Siekiant plėtoti neįgaliesiems tinkamą aplinką visose gyvenimo srityse, Vyriausybės 2021 m. lapkričio 10 d. nutarimu Nr. 933 patvirtinta 2021–2030 metų plėtros programos valdytojos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos neįgaliesiems tinkamos aplinkos visose gyvenimo srityse plėtros programa. Šioje programoje nurodyta, kad net 65 proc. asmenų su negalia dėl aplinkos neprieinamumo patiria sunkumų savarankiškai gyvendami, naudodamiesi viešosiomis paslaugomis ir įsigydami prekes ar paslaugas. Dėl fizinės, informacinės aplinkos, prekių ir paslaugų neprieinamumo negalią turinčių asmenų dalyvavimas socialiniame, visuomeniniame, šeiminiame gyvenime yra apribotas, jie patiria skurdą, socialinę atskirtį, įvairių sunkumų įsidarbindami ar kreipdamiesi dėl jiems reikalingų paslaugų, taip pat įsigydami prekes.

Minėtoje programoje numatytos pažangos priemonės susijusios su, be kita ko, fizinės infrastruktūros, informacinės infrastruktūros, informacijos, paslaugų ir prekių prieinamumu bei pritaikymu asmenų su negalia poreikiams. Kitose Vyriausybės 2021 m. patvirtintose plėtros programose (Šeimos

⁶⁶ Žmogaus teisių stebėjimo institutas, UAB „Spinter tyrimai“ (2021). Sociologinis šalies gyventojų tyrimas dėl žmogaus teisių suvokimo ir vertinimo, prieinama per: http://hrmi.lt/wp-content/uploads/2021/06/Ataskaita-ZTSI_202103.pdf.

politikos stiprinimo ir Socialinės sutelkties plėtros⁶⁷) taip pat numatytos priemonės, padėsiančios gerinti asmenų su negalia situaciją Lietuvoje. Siekiama, kad 2030 m. asmenų su negalia kokybės indeksas nuo 52 balų padidėtų iki 63⁶⁸. Numatoma sukurti kompleksinę asmenų su negalia socialinės integracijos sistemą: sukurti vieno langelio principu veikiančią pagalbą vaikams su negalia ir šeimoms, auginančioms vaikus su negalia, mechanizmą, parengti naują negalios nustatymo modelį, pereiti nuo institucinės globos prie bendruomeninių paslaugų, įdiegti atokvėpio paslaugą asmenis su negalia ar vyresnio amžiaus slaugomus šeimos narius prižiūrintiems asmenims. Taip pat numatoma įdiegti tvarią nestacionarios ilgalaikės priežiūros sistemą: teikti nestacionarias, bendruomenines paslaugas negalintiems pasirūpinti savimi – senjorams, asmenims su negalia, plėsti ir modernizuoti socialinės globos namų senyvo amžiaus žmonėms infrastruktūrą bendruomenėje.

Socialinių paslaugų prieinamumas vaikams ir jaunimui su negalia bei jų šeimoms

Vaikai ir jaunimas su negalia yra viena labiausiai marginalizuotų ir ypač pažeidžiamų visuomenės grupių, kurios teisių ir laisvių pažeidimų rizika kyla ne tik dėl negalios, bet ir dėl jai priskirtinų asmenų amžiaus⁶⁹. Ši grupė dažnai lieka visuomenės paribiuose dėl įsigalėjusios diskriminacijos, informacijos stokos bei per mažo finansavimo sąlygoto socialinių, sveikatos priežiūros ar transporto paslaugų neprieinamumo ar nepritaiktos infrastruktūros⁷⁰.

Seimo kontrolierių įstaigai atliekant žmogaus teisių stebėsenos funkcijas išryškėjo probleminiai vaikų ir jaunuolių su negalia bei jų šeimų teisių užtikrinimo aspektai. Šeimos, auginančios vaikus su negalia, susiduria su kompleksinėmis problemomis, tačiau šalyje teikiamų socialinių paslaugų sistema nėra pakankamai išplėtotą, o paslaugų prieinamumas – labai ribotas. 2019 ir 2020 metais atliktų tyrimų duomenimis, vaikams ir jaunimui su negalia bei jų šeimoms teikiamų socialinių paslaugų kontekste ypatingai prastai yra vertinamos vaiko priežiūros paslaugos, teikiamos namuose, trūksta individualios pagalbos šeimoms. Dėl vaiko negalios ir priežiūros jam trūkumo dažnai bent vienas iš tėvų atsisako užimtumo darbo rinkoje ir lieka namuose prižiūrėti vaiką, dėl ko mažėja šeimos pajamos, šeimos nebeišgali įsigyti trūkstamų paslaugų, priežiūros priemonių. Dažnu atveju būtent socialinių paslaugų

⁶⁷ Vyriausybės 2021 m. lapkričio 10 d. nutarimas Nr. 930 „Dėl 2021–2030 metų plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos šeimos politikos stiprinimo plėtros programos patvirtinimo“.

⁶⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybė (2021). Per dešimtmetį šeimų skurdo riziką planuojama sumažinti daugiau kaip 5 procentais, prieinama per: <https://lrv.lt/lt/naujienos/per-desimtmeti-seimu-skurdo-rizika-planuojama-sumazinti-daugiau-kaip-5-procentais>.

⁶⁹ UNICEF Europe & Central Asia Region (2020). Protecting children and adolescents with disabilities from the pandemic, prieinama per: <https://www.unicef.org/eca/protecting-children-and-adolescents-disabilities-pandemic>.

⁷⁰ Committee on the rights of the child (2006). General comment No. 9, The rights of children with disabilities, 14 p.

ir pagalbos bendruomenėje stygius ilgainiui pastūmėja šeimas apgyvendinti savo artimuosius socialinės globos namuose⁷¹.

Atsižvelgiant į tai, Seimo kontrolierių įstaigoje 2021 m. buvo inicijuotas tyrimas dėl esminių žmogaus teisių problemų, kylančių dėl socialinių paslaugų prieinamumo vaikams ir jaunimui su negalia bei jų šeimoms, kurio vykdymo metu nustatyta tam tikrų sisteminių socialinių paslaugų vaikams ir jaunimui su negalia bei jų šeimoms organizavimo trūkumų.

Visų pirma pastebėta, kad informacinis socialinių paslaugų prieinamumas savivaldybėse vaikams ir jaunimui su negalia bei jų šeimoms yra labai nevienodas ir priklauso nuo savivaldybės, kurioje gyvena paslaugų gavėjas, vykdomos socialinių paslaugų informacinės sklaidos politikos, tam skiriamų lėšų bei dedamų pastangų informacijos sklaidai užtikrinti, taip galimai pažeidžiant Neįgaliųjų teisių konvencijos 9 straipsnyje įtvirtintą teikiamų paslaugų prieinamumo asmenims su negalia principą, sudarant kliūtis vaikams ir jaunimui su negalia bei jų šeimoms naudotis priklausančiomis paslaugomis bei įgyvendinti savo teises. Taip pat nustatyta, kad socialinių paslaugų poreikio vaikams ir jaunuoliams su negalia bei jų šeimoms vertinimas atliekamas tik gavus jų prašymą, tačiau dėl minėto informacinio prieinamumo trūkumo, menko asmenų teisinio raštingumo ir ne visų šalies savivaldybių vykdomos socialinių paslaugų poreikių vertinimo prevencijos ar nenuoseklus jos vykdymo ne visi socialinių paslaugų poreikį turintys asmenys žino, kokia yra tokių prašymų pateikimo tvarka. Be to, bendros vieningos savivaldybių statistinės informacijos rinkimo apie vaikus ir jaunimą su negalia bei jų šeimas metodikos nebuvimas lemia skirtingais būdais renkamų įvairių duomenų kaupimą, kas kelia abejonių dėl bendros šalies statistinės informacijos apie negalią turinčius asmenis tikslumo ir skirtingų savivaldybių renkamos informacijos apie jų teritorijose gyvenančių asmenų poreikius tikslingumo.

Šio tyrimo metu taip pat atkreiptas dėmesys į tai, kad savivaldybės skirtingai renka ir sistemina informaciją apie suteikiamas socialines paslaugas, yra savivaldybių, kurios šios informacijos visiškai nekaupia, o socialinių paslaugų pasiūlos spektras savivaldybėse nėra vienodas. Pavyzdžiui, kai kuriose savivaldybėse nėra užtikrinamas net ir Baziniame paslaugų šeimai pakete, patvirtintame Vyriausybės 2019 m. birželio 19 d. nutarimu Nr. 618 „Dėl Bazinio paslaugų šeimai paketo patvirtinimo“, numatytų paslaugų prieinamumas. Taigi, vaikų ir jaunuolių su negalia bei jų šeimų galimybės gauti jų poreikius atitinkančias paslaugas priklauso nuo gyvenamosios vietovės, taip pažeidžiant Neįgaliųjų teisių konvencijos 9 straipsnyje įtvirtintą teikiamų paslaugų prieinamumo visiems asmenims su negalia principą.

Dar viena tyrimo metu identifikuotų problemų kyla dėl galiojančio teisinio reglamentavimo, kuomet jaunuoliui su negalia sulaukus pilnametystės jam turi būti nustatomas darbingumo lygis, o tam tikrais atvejais ir neveiknumas bei nustatoma globa ir paskiriamas globėjas, jaunuoliai su negalia ir jų tėvai

⁷¹ Lietuvos autizmo asociacija „Lietaus vaikai“ (2021). Paslaugų prieinamumas autistiškiems asmenims ir jų šeimoms 2019–2020 m., prieinama per: https://online.fliphtml5.com/cvlbg/nwjt/?fbclid=IwAR02XeOUu328rO6w71UeNogYfLe3ibk2q9O_H2BZa0Kcj_dqPclyFDNFgmw#p=1; Neįgalaus vaiko teisių užtikrinimo ir pagalbos šeimai tyrimas, įvertinant jungtinių tautų neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimo efektyvumą Lietuvoje: <http://www.ndt.lt/wp-content/uploads/2019.12.20-Galutin%C4%97-ataskaita-Pateikta-NRD.pdf>.

(globėjai) dažnai susiduria su administraciniais, teisiniais ir finansiniais iššūkiais, socialinių paslaugų bei išmokų vakuumu, tačiau ne visos šalies savivaldybės yra susipažinusios su šiomis problemomis, kai kurios negeba identifikuoti šią situaciją kaip problemą. Taip pat ne visos savivaldybės geba tinkamai planuoti teikiamų socialinių paslaugų poreikį, sudarydamos situacijas, kai asmeniui su negalia reikiamų paslaugų tenka laukti daugiau nei trejus metus.

Techninės pagalbos priemonių prieinamumas asmenims su negalia

Asmens mobilumas – viena pagrindinių asmenų su negalia įtraukties į visuomenę prielaidų. Kai nepakankamai užtikrinamas aprūpinimas techninės pagalbos priemonėmis, asmenims su negalia sudėtingiau dalyvauti švietimo sistemoje, darbinėje veikloje, gyventi savarankiškai ir būti aktyviais bendruomenės nariais. Lietuvos neįgaliųjų draugijos atlikto tyrimo ataskaitoje⁷² nurodyta, kad viena iš priežasčių, trukdančių asmenims su negalia gyventi savarankiškai, yra techninės pagalbos priemonių trūkumas. Atsižvelgiant į asmenis su negalia ir jiems atstovaujančių asmenų bei organizacijų pasisakymus viešojoje erdvėje, stebint Seimo Neįgaliųjų teisių komisijos posėdžius, analizuojant aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis sritį reglamentuojančius teisės aktus, identifikuotos problemos, susijusios su informavimu apie galimybę gauti techninės pagalbos priemones spragomis, paslaugų teikimo ir techninės pagalbos priemonių kokybe, novatoriškumo ir pritaikymo individualiems asmenų poreikiams trūkumu.

Informacija apie technines pagalbos priemones, aprūpinimo jomis tvarką yra platinama internetu, dalinant informacinius lankstinukus Techninės pagalbos neįgaliesiems centro teritoriniuose skyriuose, savivaldybėse, taip pat organizacijų, atstovaujančių asmenims su negalia, pagalba. Vis tik ne visiems žmonėms, turintiems negalią, prieinama informacija apie technines pagalbos priemones. Lietuvos neįgaliųjų draugijos atlikto tyrimo⁷³ metu buvo identifikuota, kad beveik pusė apklaustųjų nesikreipė dėl techninės pagalbos priemonių, nes nežinojo, kad tokios priemonės jiems yra prieinamos, arba nesikreipė, nes nežinojo, kad šios priemonės yra teikiamos nemokamai arba skiriant įsigijimo išlaidų kompensaciją.

Vertinant paslaugų teikimo kokybę, išryškėjo problema, susijusi su tuo, kad žmonės pernelyg ilgai laukia užsakytos ir jiems reikalingos techninės pagalbos priemonės. Ne visais atvejais teisės aktuose apibrėžti terminai, per kuriuos asmenys su negalia turi būti aprūpinti techninės pagalbos priemonėmis.

Pasisakymuose viešojoje erdvėje, taip pat kai kurių savivaldybių atsakymuose išryškėjo techninės pagalbos priemonių kokybės problemos. Techninės pagalbos priemonės įsigyjamoms viešųjų pirkimų

⁷² Lietuvos neįgaliųjų draugija (2018). Neįgaliųjų individualių specialiųjų poreikių tenkinimo tyrimas, įvertinant Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimo efektyvumą Lietuvoje, prieinama per: <https://draugija.lt/wp-content/uploads/2019/01/Ne%C4%AFgali%C5%B3j%C5%B3-poreiki%C5%B3-tyrimo-ataskaita-2018-12-07-GALUTINIS-1.pdf>

⁷³ Ten pat.

būdu ir dėl šios priežasties neatitinka individualių asmens poreikių, dėl pasenusių technologijų yra nelengvai valdomos, sunkios ir nepatogios. Taip pat nurodoma, kad trūksta kvalifikuotų specialistų (pvz., kineziterapeutų), galinčių įvertinti individualius asmenų poreikius ir padėti parinkti tinkamą techninės pagalbos priemonę pagal asmens individualius poreikius.

Dar viena identifikuojama problema – techninės pagalbos priemonių, už kurių įsigijimą galima gauti jų įsigijimo kompensaciją, kompensacijos dydis yra neproporcingai mažas lyginant su bendra priemonės kaina, todėl asmenims su negalia kyla sunkumų įsigyjant brangiai kainuojančias priemones.

Siekdama išanalizuoti pirmiau minėtas problemas, Seimo kontrolierių įstaiga 2021 m. pradėjo tyrimą dėl esminių žmogaus teisių problemų, susijusių su techninės pagalbos priemonių prieinamumu asmenims su negalia. Šio tyrimo metu vertinamas techninės pagalbos priemonių prieinamumas, atitikimas asmenų su negalia individualiems poreikiams, paslaugų teikimo kokybė. Atsižvelgiant į tyrimo metu gautus rezultatus, bus pateiktos rekomendacijos atsakingoms institucijoms dėl asmenų su negalia aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis paslaugų tobulinimo. Atliktą tyrimą pabaigti, apibendrinti rezultatus ir jo ataskaitą parengti planuojama 2022 metais.

Teisinio veiksnio instituto įgyvendinimas

Neįgaliųjų teisių konvencijos 12 straipsnyje įtvirtinta, kad asmenys su negalia visais atvejais turi būti laikomi teisės subjektais, jie, kaip ir visi kiti, turi teisinį veiksnumą visose gyvenimo srityse. Neįgaliųjų teisių konvenciją pasirašiusios šalys, taigi, ir Lietuva, privalo imtis priemonių, kad negalią turintys žmonės išlaikytų teisinį veiksnumą lygiai su kitais asmenimis visose gyvenimo srityse, o siekiant įgyvendinti savo teisinį veiksnumą jiems būtų numatyta galimybė pasinaudoti pagalba.

Seimo kontrolierių įstaigai valstybės įmonės Registrų centro pateiktais duomenimis, iki 2021 m. spalio 1 d. vis dar nebuvo peržiūrėti 415 teismo sprendimai, kuriais asmenys pripažinti neveiksniais iki 2016 m. sausio 1 d. Nacionalinė teismų administracija informavo Seimo kontrolierių įstaigą, kad 2021 m. spalio 1 d. teismuose buvo nagrinėjamos 32 bylos dėl iki 2016 m. sausio 1 d. priimtų teismų sprendimų, kuriais asmenys pripažinti neveiksniais, peržiūrėjimo. Laikotarpiu nuo 2021 m. spalio 1 d. iki 2021 m. lapkričio 18 d. apylinkių teismuose naujai gautos dar 22 tokios bylos. Įvertinus Nacionalinės teismų administracijos turimus duomenis apskritai apie visas bylas dėl fizinio asmens pripažinimo neveiksniu tam tikroje srityje (neišskiriant bylų dėl iki 2016 m. sausio 1 d. priimtų teismų sprendimų, kuriais asmenys pripažinti neveiksniais, peržiūrėjimo), akivaizdu, kad šios kategorijos bylos išnagrinėtos operatyviai (didžiosios dalies bylų nagrinėjimas užtruko iki 6 mėn.). Todėl manytina, kad iki 2016 m. sausio 1 d. priimtų teismų sprendimų, kuriais asmenys pripažinti neveiksniais, peržiūrėjimas užtrunka ne dėl to, kad tokios bylos būtų ilgai nagrinėjamos teismuose, bet, tikėtina, dėl to, jog savivaldybių administracijos laiku nesikreipia į neveiksniu pripažinto asmens gyvenamosios vietos apylinkės teismą su prašymu dėl sprendimų peržiūrėjimo ir / arba dėl kitų priežasčių, nepriklausančių nuo teismų veiklos.

Seimo kontrolierių įstaiga 2021 m. raštu kreipėsi į Vyriausybę ir atkreipė dėmesį į vis dar netinkamai įgyvendinamas Civilinio kodekso pakeitimo įstatymo 72 straipsnio 2 dalies nuostatas ir į kitas

veiksnumo ribojimo instituto teisinio reglamentavimo bei praktinio įgyvendinimo problemas, susijusias su teismų priimamais sprendimais, kai galimai neproporcingai išplečiamos sritys, kuriose asmuo pripažįstamas teisiškai neveiksniu – asmuo pripažįstamas neveiksniu gebėjimo kreiptis į teismą ir viešojo administravimo institucijas bei naudojimosi rinkimų teise srityse. Taip pat teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kai asmenims, kurie negali suprasti savo veiksmų reikšmės ir nemoka jų valdyti, nustatomas neveiksnumas visose turtinių ir asmeninių neturtinių santykių srityse – tokia praktika prieštarauja Neįgaliųjų konvencijos nuostatom.

Aštuonioliktosios Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plane, patvirtintame Vyriausybės 2021 m. kovo 10 d. nutarimu Nr. 155 „Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano patvirtinimo“ (toliau – įgyvendinimo planas), numatyta įgyvendinti III misiją (prioritetą), kuria siekiama socialiai labiausiai pažeidžiamų visuomenės grupių įgalinimo. Šiai misijai įgyvendinti numatyti keli Vyriausybės programos projektai, tarp jų, ir Neįgaliųjų teisių apsaugos ir paslaugų plėtros projektas, kurį atitinkamai planuojama įgyvendinti nurodomais terminais atliekant įgyvendinimo plane išvardintus veiksmus. Iki 2021 m. IV ketvirčio numatyta įgyvendinti įgyvendinimo plano 3.2.2 veiksmą „Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatyme reglamentavus asmeninės pagalbos teikimą neįgaliesiems, sukurti asmeninio asistento paslaugų teikimo sistemą“ (atsakingas vykdytojas – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija). Sukūrus minėtą sistemą ir užtikrinus pagalbos asmenims su negalia teikimą praktikoje, iki 2023 m. IV ketvirčio galėtų būti įgyvendinamas įgyvendinimo plano 3.2.3 veiksmas „Užtikrinus pagalbos teikimą neįgaliesiems, siekiant įgyvendinti Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvenciją, organizuoti viešąsias konsultacijas su visuomene dėl galimai veiksmingiausių priemonių, siekiant atsisakyti visiško neveiksnumo instituto, parengti Civilinio kodekso ir kitų susijusių teisės aktų pakeitimų projektus“ (atsakingas vykdytojas – Teisingumo ministerija). Numatyta įgyvendinimo plano 3.2.2 veiksmo įgyvendinimo pabaigos data 2021 m. IV ketvirtis, o 3.2.3 veiksmo įgyvendinimo pradžios data – 2023 m. II ketvirtis.

Neįgaliųjų reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2021 m. koordinavo Europos Socialinio fondo remiamą projektą „Nuo globos link galimybių: bendruomeninių paslaugų plėtra“, kurio metu buvo išbandoma negalią turintiems asmenims skirtos pagalbos priimant sprendimus paslauga. Pagalba priimant sprendimus – tai asmenišką sprendimų priėmimo procesą, kai sprendimą priimančiam asmuo naudojasi jam pagalbą teikiančio specialisto ar specialistų komandos pagalba, sprendžiant dėl asmens sveikatos, socialinio dalyvavimo, asmeninių turtinių bei neturtinių klausimų, remiantis sprendimą priimančio asmens valia, pageidavimu ir teise rinktis. Ši paslauga yra viena iš keleto paslaugų, kurios tinkamas reglamentavimas ir plėtra padėtų įgyvendinti ir užtikrinti žmonių su negalia teises.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijoje 2021 m. taip pat buvo vykdomos viešosios konsultacijos su sunkią negalią turinčių vaikų tėvais dėl situacijų, kai vaikas su negalia tampa pilnametis, o šeimos patiria perteklinius procesus kreipiantis į teismą dėl vaiko veiksnumo apribojimo. Svarstoma galimybė, kad tokiems atvejams spręsti reikėtų teisės aktais numatyti asmens atstovo institutą, kuris leistų šeimoms be asmens teisių pažeidimo užtikrinti savalaikę pagalbą, pvz., kreipiantis į gydymo įstaigą, tvarkant

asmens finansus ir pan. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad 2020 m. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija kartu su suinteresuotomis šalimis parengė pagalbos priimant sprendimus modelį, kuriame identifikuotas pagalbos, teikiamos skirtingų sektorių socialinių darbuotojų, psichikos sveikatos centruose dirbančių ir savivaldybių socialinių darbuotojų, kurių tarpinstitucinis bendradarbiavimas koordinuojant pagalbą asmeniui galėtų iš esmės prisidėti prie pagalbos suteikimo laiku, organizavimas, dėl kurio ilgainiui būtų eliminuotas poreikis inicijuoti asmens veiksnio apribojimą.

◆ Užsieniečių teisių užtikrinimo problemos

Nuo 2021 m. II ketvirčio pradėjus didėti migrantų srautui per Lietuvos ir Baltarusijos sieną, imta kalbėti apie mūsų šalyje prasidėjusią migracijos krizę. 2021 m. birželio pabaigoje buvo skaičiuojama, kad pasieniečiai sulaikė daugiau kaip pusę tūkstančio migrantų. Tai bene septynis kartus didesnis skaičius nei 2020 m., kai buvo sulaikytas 81 neteisėtai Lietuvos sieną kirtęs asmuo. 2019 m. pasieniečiai buvo sustabdyti 46, o 2018 m. – 104 migrantus⁷⁴. Neteisėtai Lietuvos Respublikos valstybės sieną su Baltarusija 2021 m. kirto 4 326 trečiųjų šalių piliečiai⁷⁵.

Vyriausybė 2021 m. liepos 2 d. nutarimo Nr. 517 „Dėl valstybės lygio ekstremaliosios situacijos paskelbimo ir valstybės lygio ekstremalios situacijos operacijų vadovo paskyrimo“ 1 punktu visoje šalyje paskelbė valstybės lygio ekstremaliąją situaciją dėl masinio užsieniečių antplūdžio.

Vadovaujantis įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ (toliau – UTPĮ) 71 straipsnio 1 dalimi, prieglobsčio prašytojai, apgyvendinti Valstybės sienos apsaugos tarnyboje, Pabėgėlių priėmimo centre, kituose apgyvendinimo centruose ar vietose, turi, be kita ko, šias teises: naudotis materialinėmis priėmimo sąlygomis; nemokamai jiems suprantama kalba gauti informaciją apie savo teises ir pareigas bei jų nevykdymo padarinius prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimo metu, taip pat informaciją, susijusią su prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimu; vidaus reikalų ministro nustatyta tvarka naudotis valstybės garantuojama teisine pagalba tiek, kiek tai susiję su prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimu; nemokamai naudotis vertimo žodžiu paslaugomis tiek, kiek tai susiję su prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimu; nemokamai gauti būtinąją medicinos pagalbą, psichologinę pagalbą ir socialines paslaugas VSAT ar kitoje apgyvendinimo vietoje; kreiptis į Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro valdybos ir kitos organizacijos, teikiančios specializuotą teisinę pagalbą ar konsultacijas prieglobsčio prašytojams, atstovus ir su jais susitikti privatumą užtikrinančiomis sąlygomis; priskyrus pažeidžiamiesiems asmenims, naudotis jų specialiuosius poreikius atitinkančiomis priėmimo sąlygomis.

2021 m. liepos 23 d. įsigaliojo UTPĮ 71 straipsnio pakeitimas, kuriuo šis straipsnis buvo papildytas 11 dalimi, numatant, jog „paskelbus karo padėtį, nepaprastąją padėtį, taip pat ekstremaliąją situaciją ar ekstremalųjį įvykį dėl masinio užsieniečių antplūdžio, gali būti laikinai ir proporcingai ribojamos šio

⁷⁴ Oficialios statistikos portalas (2021). Nelegalių migrantų krizė Lietuvą užklumpa nebe pirmą kartą, prieinama per: <https://osp.stat.gov.lt/straipsnis-nelegaliu-migrantu-krize-lietuva-uzklumpa-nebe-pirma-karta>.

⁷⁵ Oficialios statistikos portalas (2022). Trečiųjų šalių piliečiai, migracijos tikslu neteisėtai kirtę Lietuvos Respublikos valstybės sieną su Baltarusija, prieinama per: [https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R0354#/.](https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R0354#/)

straipsnio 1 dalyje nurodytos prieglobsčio prašytojų teisės, jeigu jų negalima užtikrinti dėl objektyvių ir pagrįstų priežasčių, išskyrus teisę į materialines priėmimo sąlygas, būtinosios medicinos pagalbos teikimą ir valstybės garantuojamą teisinę pagalbą, o pažeidžiamiems asmenims – ir teisė naudotis jų specialiuosius poreikius atitinkančiomis priėmimo sąlygomis [...]“

Seimo kontrolierių įstaiga, vadovaudamasi Seimo kontrolierių įstatymo 3, 19¹ ir 19² straipsniais, siekdama, kad teisinis reglamentavimas nesudarytų prielaidų žmogaus teisių ir laisvių nepagrįstų suvaržymų rizikai, pagal kompetenciją vertino ir teikė siūlymus UTPĮ pakeitimų žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo aspektu. Seimo kontrolierių įstaiga siūlė, be kita ko, nepritarti pakeitimams, sudarantiems prielaidas apriboti kai kurias prieglobsčio prašytojų teises tais atvejais, kai valstybė jų negali užtikrinti dėl valstybėje paskelbtos karo padėties, nepaprastosios padėties, taip pat ekstremaliosios situacijos ar ekstremaliojo įvykio dėl masinio užsieniečių antplūdžio. Taip pat Seimo kontrolierių įstaiga nepritarė siūlymui numatyti galimybę užsieniečių judėjimo laisvę apriboti neribotam laikui, nes tai negali būti suderinama nei su teisėtų lūkesčių, nei su proporcingumo principų tinkamu įgyvendinimu. Seimo kontrolierius pažymėjo, kad neproporcingi užsieniečių teisių ir laisvių suvaržymai ir pernelyg ilgas jų taikymo laikas gali prilygti sulaikymui ir nežmoniškoms ir žmogaus orumą žeminančioms sąlygoms.

Seimo 2021 m. lapkričio 9 d. nutarimu Nr. XIV-617 „Dėl nepaprastosios padėties įvedimo“ nuo 2021 m. lapkričio 10 d. vienam mėnesiui visame pasienio ruože prie Lietuvos Respublikos valstybės sienos su Baltarusijos Respublika ir 5 kilometrai į valstybės gilumą nuo pasienio ruožo, taip pat Lietuvos Respublikos institucijų paskirtose užsieniečių apgyvendinimo vietose, įskaitant Kybartų URC teritoriją, buvo įvesta nepaprastoji padėtis. Vadovaujantis šio nutarimo 2 straipsniu, teritorijose, kuriose įvesta nepaprastoji padėtis, taip pat nustatyti tam tikri naudojimosi Konstitucijos 22 (teisė į privatumą), 25 (teisė į saviraiškos ir įsitikinimų laisvę), 32 (teisė laisvai judėti) ir 36 (teisė į taikių susirinkimų laisvę) straipsniuose nurodytomis teisėmis ir laisvėmis apribojimai. Seimo 2021 m. gruodžio 7 d. nutarimu Nr. XIV-733 „Dėl nepaprastosios padėties įvedimo“ nepaprastoji padėtis vėl buvo įvesta nuo 2021 m. gruodžio 10 d. iki 2022 m. sausio 14 d. 24 val. 00 minučių.

Pastebėtina, kad nuo 2022 m. sausio 1 d. buvo išplėstas sąrašas teisių, kurias draudžiama riboti net kai yra įvesta karo padėtis, nepaprastoji padėtis, taip pat ekstremalioji situacija ar ekstremalusis įvykis dėl masinio užsieniečių antplūdžio. Pastebėtina ir tai, kad neteisėtai Lietuvos Respublikoje esančių užsieniečių, kurie nėra prieglobsčio prašytojai, teisės UTPĮ buvo įtvirtintos tik 2021 m. gruodžio 23 d. priėmus UTPĮ pakeitimus, įsigaliojusius 2022 m. sausio 1 d.

Nuo pat migracijos krizės pradžios Seimo kontrolierių įstaiga atliko žmogaus teisių padėties stebėseną užsieniečių laikino apgyvendinimo vietose. Įstaigos atstovai 2021 m. birželio 18 d. lankėsi VSAT Užsieniečių registracijos centre, Pabradėje, kur domėjosi užsieniečių, kirtusių Lietuvos–Baltarusijos sieną, gyvenimo sąlygomis palapinių miestelyje. Po šio apsilankymo įstaiga atkreipė Vyriausybės, Vidaus reikalų ministerijos, Seimo Žmogaus teisių komiteto ir Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto dėmesį į identifikuotas užsieniečių žmogaus teisių užtikrinimo problemas, susijusias su vertimo ir teisinių paslaugų trūkumu.

Seimo kontrolierių įstaigos darbuotojai vykdydami nacionalinę kankinimų prevenciją reguliariai tikrina ir užsieniečių laisvės apribojimo vietas, kuriose nustatoma nemažai pažeidimų. Įstaigos darbuotojams 2021 m. rugpjūčio 2–6 dienomis, rugpjūčio 24–26 dienomis, rugsėjo 15 d. atlikus patikrinimus užsieniečių laikino apgyvendinimo vietose, Seimo kontrolierius atkreipė atsakingų institucijų dėmesį į žmogaus teisių pažeidimus užsieniečių apgyvendinimo vietose ir pateikė joms rekomendacijas dėl žmogaus teisių padėties šiose laisvės apribojimo vietose gerinimo (plačiau apie šių patikrinimų metu išveiktas sisteminės užsieniečių teisių užtikrinimo srities problemas – 104–108 p.). Seimo kontrolierių įstaigos darbuotojai 2021 m. gruodžio 14–16 dienomis, gruodžio 22–23 dienoms patikrinimus atliko ir VSAT Kybartų užsieniečių registracijos centre. Nors į kai kurias Seimo kontrolieriaus pateiktas rekomendacijas buvo atsižvelgta, vis dėlto šių patikrinimų metu taip pat identifikuota problemų, susijusių su nepakankamai užtikrinamomis materialinėmis sąlygomis ir pažeidžiamomis kitomis užsieniečių teisėmis ir laisvėmis.

Papildomai pažymėtina tai, kad Seimo kontrolierių įstaiga gavo Lietuvos gėjų lygos kreipimąsi dėl migrantų, patiriančių skleidžiamas kitų migrantų patyčias dėl seksualinės orientacijos, užsieniečių laikino apgyvendinimo vietose. Šiame kreipimesi nurodytos aplinkybės, susijusios su tuo, kad užsieniečių apgyvendinimo vietose LGBT+ asmenys nesijaučia saugiai, dėl savo lytinės orientacijos patiria patyčias, sulaukia grasinimų, nes yra apgyvendinti kartu su kitais užsieniečiais, kurie dėl savo religinių įsitikinimų arba kitų pažiūrų LGBT+ bendruomenės narių atžvilgiu yra nusiteikę itin priešiška, buvo nustatytos ir minėtų patikrinimų užsieniečių laisvės apribojimo vietose metu. Atsižvelgdama į tai, Seimo kontrolierių įstaiga atkreipė atsakingų institucijų dėmesį, jog būtina imtis priemonių, siekiant užtikrinti, kad užsieniečių priėmimo ir laikymo vietose būtų atliekamas išsamus visų asmenų pažeidžiamumo vertinimas pagal aiškiai apibrėžtas procedūras ir kad užsieniečiai savo teisėmis naudotųsi be diskriminacijos dėl jų seksualinės orientacijos, lytinės tapatybės ar patirto smurto, įskaitant teisę į specialiuosius poreikius atitinkančią pagalbą ir saugias apgyvendinimo sąlygas.

NACIONALINĖS KANKINIMŲ PREVENCIJOS VYKDYMO ATASKAITA

2021 m. iš viso buvo surengti 24 vizitai į laisvės apribojimo įstaigas. Lankytasi užsieniečių laisvės apribojimo vietose, psichiatrinėje įstaigoje ir Lietuvos kriminalinės policijos biure. Šių vizitų metu buvo nustatyta esminių žmogaus teisių ir laisvių pažeidimų bei kitų sisteminių problemų, kurias spręsti paragintos visos atsakingos institucijos ir įstaigos, siekiant užtikrinti, kad būtų nenukrypta nuo tarptautinių Lietuvos įsipareigojimų žmogaus teisių ir laisvių apsaugos srityje ir kad aplankytose bei panašiose laisvės apribojimo vietose žmogaus teisių ir laisvių apsaugos srities pažeidimai nebeprisikartotų.

Siekiant kelti laisvės apribojimo vietų įstaigų darbuotojų kompetenciją žmogaus teisių ir laisvių apsaugos bei nacionalinės kankinimų prevencijos srityse, nuotoliniu būdu organizuoti trys informaciniai-konsultaciniai seminarai socialinės globos įstaigų ir pataisos įstaigų darbuotojams (plačiau skaitykite šios ataskaitos 67 p.). Taip pat rengti susitikimai su Europos Komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurių, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą (toliau – CPT), Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros (FRA) ir tarptautinės humanitarinės organizacijos „Gydytojai be sienų“ atstovais, kurių metu aptarti aktualūs klausimai, susiję su žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimu bei kankinimų prevencija laisvės apribojimo vietose.

Pagrindinės pastabos, rekomendacijos ir pasiekti pokyčiai

Patikrinimai užsieniečių laisvės apribojimo vietose

Vyriausybės 2021 m. liepos 2 d. nutarimo Nr. 517 „Dėl valstybės lygio ekstremaliosios situacijos paskelbimo ir valstybės lygio ekstremalios situacijos operacijų vadovo paskyrimo“ 1 punktu visoje šalyje buvo paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija dėl masinio užsieniečių antplūdžio. 2021 m. liepos 23 d. ir vėlesniais įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ (toliau – UTPĮ) pakeitimais buvo nustatyti tam tikri prieglobsčio prašytojų teisių apribojimai, kurie gali būti laikinai ir proporcingai taikomi karo padėties, nepaprastosios padėties, taip pat ekstremaliosios situacijos ar ekstremalaus įvykio dėl masinio užsieniečių antplūdžio metu, jeigu tam tikrų (su numatytomis išimtimis) prieglobsčio prašytojų teisių negalima užtikrinti dėl objektyvių ir pagrįstų priežasčių, be to, buvo numatyta, kad sprendimo įleisti prieglobsčio prašytoją, laikinai apgyvendintą laikino apgyvendinimo vietose, į Lietuvą priėmimas ir užsieniečių laisvės suvaržymas užsieniečių laikino apgyvendinimo vietose gali trukti ir iki 6 mėnesių.

Seimo kontrolieriaus pavedimu, siekiant užkirsti kelią kankinimui ir kitokiam žiauriam, nežmoniškam ar žeminančiam elgesiui ar baudimui užsieniečių apgyvendinimo vietose dėl masinio užsieniečių antplūdžio paskelbtos ekstremalios situacijos metu, Seimo kontrolierių įstaigos Žmogaus teisių biuro darbuotojai 2021 m. rugpjūčio 2–6 d., rugpjūčio 24–26 d. ir rugsėjo 15 d. atliko patikrinimus Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos (toliau – VSAT) Varėnos pasienio rinktinės

ir Vilniaus pasienio rinktinės užkardose bei kitose Lazdijų rajono savivaldybės, Varėnos rajono savivaldybės, Vilniaus rajono savivaldybės ir Ignalinos rajono savivaldybės teritorijose įrengtose užsieniečių laisvės apribojimo vietose⁷⁶.

Patikrinimų metu vertinti klausimai, susiję su: prieglobsčio prašytojų priėmimo materialinių sąlygų užtikrinimu, teisės į tinkamą maistą užtikrinimu, asmens sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumu, asmenų pažeidžiamumo ir specialių poreikių vertinimu, informacijos apie teises, pareigas, prašymų suteikti prieglobstį nagrinėjimo procedūras prieinamumu, asmenų teisės pateikti prieglobsčio prašymą užtikrinimu, prieglobsčio prašytojų priėmimo organizavimu.

Atkreiptinas dėmesys į šiuos minėtose užsieniečių laisvės apribojimo vietose vykdytų patikrinimų metu nustatytus sisteminius žmogaus teisių ir laisvių pažeidimus, prilygstančius Konvencijos prieš kankinimų ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą draudžiamam nežmoniškam ar žmogaus orumą žeminančiam elgesiui⁷⁷:

- Užsieniečiai apgyvendinti neužtikrinant tinkamų materialinių prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygų, teisės į asmens privatumą. Dauguma VSAT pasienio užkardose buvusių užsieniečių, įskaitant mažamečius ir kitus pažeidžiamus asmenis, buvo apgyvendinti laikino apgyvendinimo sąlygomis, t. y. palapinėse ir angaruose, dalis asmenų buvo apgyvendinti VSAT tarnybinėse patalpose, garažuose. Dauguma palapinių, taip pat angarai, buvo pralaidūs lietaus vandeniui, kuris kaupėsi jų viduje. Lietingomis dienomis miegoti skirti čiužiniai, patalynė buvo drėgni. Varėnos rajone fiksuota minimali oro temperatūra siekė vos 5,5–3,8 laipsnių šilumos, o Lazdijų rajone tuo pačiu laikotarpiu buvo kiek aukštesnė – 7,8–4,1 laipsnių šilumos. Vis dėlto užsieniečiai nebuvo aprūpinti oro sąlygas atitinkančiais rūbais, apavu, palapinėse ir dalyje patalpų neužtikrinta pakankama švara ir tvarka, o dėl nepakankamo aprūpinimo higienos priemonėmis tik dalinai sudarytos sąlygos užsieniečiams tinkamai palaikyti asmens higieną. Buvusių mokyklų, vaikų globos namų

⁷⁶ VSAT Varėnos pasienio rinktinės: Kapčiamiesčio užkardoje (Pertakas 3, Pertako k., Kapčiamiesčio sen., Lazdijų r.), Druskininkų užkardoje (Mizarų g. 59, Druskininkai), Druskininkų užkardos Raigardo pasienio kontrolės punkte (Gardino g. 130, Jaskonių k., Viečiūnų sen., Druskininkų sav.), Druskininkų užkardos Latežerio pasienio kontrolės punkte (Pariečės kel. 9, Latežerio k., Viečiūnų sen., Druskininkų sav.), Druskininkų užkardos Švendurbės upių pasienio kontrolės punkte (Nemuno kel. 76, Lipliūnų k., Liepalingio sen., Druskininkų sav.), Kabelių užkardoje (Kabelių g. 59B, Kabelių k., Marcinkonių sen., Varėnos r.), A. Barausko užkardoje (Mantotų k. 1, Kaniavos sen., Varėnos r.), Purvėnų užkardoje (Pasienio g. 2, Purvėnų k., Šalčininkų r.); VSAT Vilniaus pasienio rinktinės: Padvarionių užkardoje (Bajorų g. 1, Bajorų k., Vilniaus r.), Adutiškio užkardoje (Adutiškio g. 4, Kackonių k., Švenčionių r.), Švenčionių užkardoje (Jančiūnų kaimas, Švenčionių r.), Tverečiaus užkardoje (Daktorių k., Ignalinos r.), Puškų užkardoje (Pūškų k., Ignalinos r.); kitose užsieniečių laisvės apribojimo vietose: buvusių Kapčiamiesčio vaikų globos namų patalpose (Veisiejų g. 6, Kapčiamiestis, Lazdijų r. sav.), buvusios Vydenių pagrindinės mokyklos patalpose (Mokyklos g. 2, Vydenių k., Vydenių sen., Varėnos r. sav.), buvusios Linkmenų mokyklos patalpose (Liepų g. 2, Linkmenų k., Ignalinos r.), buvusios Kazitiškio pagrindinės mokyklos patalpose (Mokyklos g. 10, Kazitiškio k., Ignalinos r.), Medininkų pasieniečių mokykloje (Pasieniečių g. 11, Medininkų k., Vilniaus r.).

⁷⁷ Plačiau žr. Seimo kontrolieriaus Augustino Normanto 2021 m. spalio 7 d. ataskaitoje Nr. NKP-2021/1-3 „Dėl užsieniečių, kirtusių Lietuvos Respublikos valstybės sieną su Baltarusijos Respublika, žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo užsieniečių laikino apgyvendinimo vietose“, prieinama per: https://www.lrski.lt/wp-content/uploads/2021/10/NKP-2021-1-3_2021-10-07.pdf.

patalpos, kuriose laikinai apgyvendinti užsieniečiai, taip pat buvo prastos būklės: daug kur pastebėta pelėsių, langai užkalti, patalpų neįmanoma vėdinti, trūko tualetų, prausyklų, dušų, privatumo;

- 📄 VSAT padaliniuose įrengtose beveik visose stovyklose užsieniečiams daugiau nei 30 parų iš eilės tiekti tik sauso maisto daaviniai. Maitinimas šiltu maistu buvo organizuojamas tik užsieniečiams, apgyvendintiems buvusių mokyklų, vaikų globos namų patalpose.
- 📄 Asmens sveikatos priežiūros specialistai reguliariai lankėsi tik kai kuriose užsieniečių laikino apgyvendinimo vietose, dalies asmenų pirminis sveikatos patikrinimas nebuvo atliktas nedelsiant, dėl ko jų sveikatos problemos ilgą laiką nebuvo identifikuotos, nevyko užsieniečių testavimas užsikrėtimui COVID-19 liga (koronaviruso infekcija) nustatyti. Už kai kurias asmens sveikatos priežiūros paslaugas bei vaistus užsieniečių prašyta susimokėti asmeninėmis lėšomis, visam užsieniečių skubiosios medicinos pagalbos poreikiui užtikrinti trūko asmens sveikatos priežiūros specialistų ir greitosios pagalbos automobilių.
- 📄 Pirminį asmens pažeidžiamumo vertinimą VSAT pareigūnai atlieka vizualiai apžiūrėję asmenį ir jį apklausę. Kitoks, t. y. išsamus, pažeidžiamumo vertinimas nėra atliekamas. Procedūros dėl asmenų pažeidžiamumo vertinimo jų laikino apgyvendinimo vietose nebuvo aiškios ir vieningos, užsieniečių pažeidžiamumas ir jų specialūs poreikiai nebuvo nustatomi visapusiškai ir nedelsiant, o daliai pažeidžiamų asmenų neužtikrintos jų specialiuosius poreikius atitinkančios priėmimo sąlygos.
- 📄 Užsieniečių laikino apgyvendinimo vietose nevertinta, ar asmuo yra prekybos žmonėmis auka, ar jis buvo kankintas, išprievartautas arba patyrė kitokį sunkų psichologinį, fizinį ar seksualinį smurtą, dėl ko jis gali turėti specialiųjų pagalbos poreikių; asmens pažeidžiamumo vertinimo šiuo aspektu tvarka ar metodika, kuria pareigūnai turėtų vadovautis, siekdami identifikuoti smurtą patyrusį asmenį bei užtikrinti jam reikalingą pagalbą, nėra aiški, asmenų, kurie galimai yra prekybos žmonėmis aukos arba kurie buvo kankinti, išprievartauti ar patyrė kitokį sunkų smurtą, specialieji poreikiai neidentifikuoti, pagalba šiems pažeidžiamiems asmenims neorganizuota, be to, užsieniečių laikino apgyvendinimo vietose visiems užsieniečiams itin trūko psichologinės pagalbos.
- 📄 Užsieniečių apgyvendinimo sąlygos palapinėse, garažuose ir dalyje patalpų neatitiko geriausių vaiko interesų; vaikų specialieji poreikiai nebuvo tenkinami, užsieniečių laikino apgyvendinimo vietose nepilnamečiams neorganizuotas joks užimtumas, įskaitant švietimą. Nebuvo žinomi tikslūs užsieniečių apgyvendinimo vietose laikomų nėščiujų skaičius.
- 📄 Ne visose patikrinimų metu lankytose vietose pareigūnai žinojo, ar jose yra LGBTQ+ bendruomenei priklausančių užsieniečių, ir tai, kad jie priskirtini pažeidžiamų asmenų kategorijai. Užsieniečiams atvykus į jų laikino apgyvendinimo vietą, jų pirminio vertinimo (pokalbio) metu nėra užduodamas klausimas dėl jų seksualinės orientacijos ar lytinės

tapatybės, taigi užsieniečių pažeidžiamumas dėl jų priklausymo seksualinėms mažumoms ir dėl to galimai patirto smurto nėra vertinamas, ir todėl LGBTQ+ bendruomenei priklausančių asmenų specialieji poreikiai nėra identifikuojami nedelsiant. Homoseksualūs asmenys buvo apgyvendinti kartu su kitais, LGBTQ+ bendruomenei nepakančiais, užsieniečiais bendrose teritorijose ir (ar) patalpose, todėl jie patyrė tiek psichologinio smurto apraiškų, tiek ir fizinio susidorojimo baimę.

- ▢ Vertėjavimo paslaugos buvo užtikrinamos tik pirminės prieglobsčio apklausos metu, todėl buvo pažeidžiama užsieniečių teisė gauti kokybiškas teises, medicinos ir kitas paslaugas bei informaciją jiems suprantama kalba.
- ▢ Užsieniečių apgyvendinimo vietose užsieniečiams nebuvo prieinama ar buvo ribotai prieinama informacija apie jų teisinę padėtį Lietuvos Respublikoje, informacija apie teisę siekti prieglobsčio Lietuvos Respublikoje ir joje taikytinas procedūras, taip pat pateiktų prašymų suteikti prieglobstį nagrinėjimo eigą, prieglobsčio prašytojų teises ir pareigas bei jų nevykdymo padarinius prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimo metu; nesuteikiama arba suteikiama mažai informacijos apie užsieniečių galimybes naudotis teisinėmis paslaugomis. Be to, užsieniečiai Lietuvos Respublikos pasienyje atgrasančiais pareigūnų veiksmais buvo nukreipiami Baltarusijos link, šių užsieniečių neinformavus apie tai, kokia tvarka ir kur jie gali teisėtai pateikti prieglobsčio prašymus.
- ▢ Neteisėtai į Lietuvos Respublikos teritoriją ketinę patekti asmenys Lietuvos pasienio pareigūnų atgrasančiais veiksmais buvo nukreipiami link Baltarusijos neįsitikinus, kad šiems migrantams ten negresia kankinimas, nežmoniškas ar žmogaus orumą žeminantis elgesys, taip pat kad nėra rizikos veiksnių, dėl kurių kyla grėsmė šių asmenų gyvybei ar sveikatai.
- ▢ Ekstremalios situacijos dėl masinio užsieniečių antplūdžio metu VSAT pareigūnai, be tiesioginių jiems priskirtų funkcijų, susijusių su valstybės sienos apsauga ir jos kirtimo kontrole, vykdymo, turi užtikrinti užsieniečių apgyvendinimui skirtų patalpų tinkamą įrengimą, nepertraukiamą maitinimo tiekimą, būtinosios medicinos pagalbos prieinamumą, užsieniečiams kylančių socialinių ir kt. poreikių tenkinimą. Šiam papildomam darbui sumažinti socialiniai darbuotojai, vertėjai, psichologai šiose vietose nebuvo pasitelkiami, tad dėl ypatingai išaugusio darbo krūvio VSAT pareigūnai dirbo / galimai dirba sveikatai kenksmingomis sąlygomis ir jų teisė į poilsį nebuvo / galimai nėra tinkamai užtikrinama.
- ▢ Nėra numatyta ir VSAT pareigūnai negalėjo atsakyti, kaip ir kokia tvarka turi būti užtikrinama, kad ekstremalios situacijos dėl masinio užsieniečių antplūdžio metu užsieniečių teisės būtų ribojamos tik tuomet, kai tai neišvengiamai reikalinga, laikinai ir proporcingai ir kas yra atsakingas už šio UTPĮ numatyto reikalavimo tinkamo įgyvendinimo kontrolę.
- ▢ Laikino prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo VSAT struktūriniuose padaliniuose ir kitose tam skirtose patalpose priėmimo sąlygos skyrėsi ir dalis užsieniečių be aiškios atrankos

buvo apgyvendinti kur kas prastesnėmis sąlygomis nei likusieji, taip nesilaikant asmenų lygiateisiškumo principo ir neatsižvelgiant į galimus užsieniečių specialiuosius poreikius.

Atsižvelgęs į nustatytus trūkumus, atsakingoms valstybės įstaigoms ir institucijoms, savivaldybėms (Vyriausybei, Vidaus reikalų ministerijai, Socialinių reikalų ir darbo ministerijai, Valstybės sienos apsaugos tarnybai prie Vidaus reikalų ministerijos, Valstybinei maisto ir veterinarijos tarnybai, Nacionaliniam visuomenės sveikatos centrai prie Sveikatos apsaugos ministerijos, Alytaus miesto, Alytaus rajono, Druskininkų, Ignalinos rajono, Lazdijų rajono, Varėnos rajono, Šalčininkų rajono, Švenčionių rajono savivaldybių administracijoms) Seimo kontrolierius pateikė trisdešimt aštuonias (38) rekomendacijas dėl užsieniečių, apgyvendintų lankytose užsieniečių laisvės apribojimo vietose, žmogaus teisių padėties gerinimo.

Patikrinimas psichiatrijos įstaigoje

Seimo kontrolieriaus pavedimu Seimo kontrolierių įstaigos Žmogaus teisių biuro darbuotojai 2021 m. gegužės 18 d. atliko patikrinimą siekdami išsiaiškinti žmogaus teisių padėtį biudžetinės įstaigos Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos (toliau – VTPT) Utenos ekspertiniame skyriuje (toliau – Utenos ekspertinis skyrius).

Patikrinimo metu buvo vertinama: tiriamųjų asmenų supažindinimas su jų teisėmis ir pareigomis, informacijos prieinamumas, teisės pateikti kreipimuisi užtikrinimas ir jų nagrinėjimas, suvaržymo priemonių taikymas, materialiujų sąlygų tiriamiesiems asmenims užtikrinimas, aplinkos pritaikymas asmenims su negalia, Utenos rajono policijos komisariato viešosios policijos struktūrinio padalinio (toliau – Apsaugos būrys) veikla, užtikrinant Utenos ekspertinio skyriaus 1-ojo poskyrio apsaugą ir darbo organizavimą Utenos ekspertiniame skyriuje.

Atkreiptinas dėmesys į šiuos Utenos ekspertiniame skyriuje vykdyto patikrinimo metu nustatytus pagrindinius trūkumus bei žmogaus teisių ir laisvių pažeidimus⁷⁸:

- ☐ nebuvo tiriamiesiems bei jų artimiesiems skirtos informacinės lentos, kurioje būtų skelbiama suprantamai bei aiškiai suformuluota informacija apie šiame padalinyje taikomas vidaus tvarkos taisykles, tiriamųjų teises ir pareigas, tiriamųjų teises ginančias organizacijas, nacionalinę kankinimų prevencijos (žmogaus teisių) instituciją bei kita tiriamiesiems bei jų artimiesiems aktuali informacija, dėl ko kyla asmenų teisės į informaciją pažeidimo Utenos ekspertiniame skyriuje rizika.
- ☐ tiriamiesiems ir jų artimiesiems nepaaiškinama Utenos ekspertiniame skyriuje galiojanti kreipimuisi pateikimo tvarka, taip pat apie VTPT sudarytos Etikos komisijos funkcijos, Etikos kodekso turinys, poskyriuose nėra užtikrinama anoniminio kreipimosi pateikimo galimybė,

⁷⁸ Plačiau žr. Seimo kontrolieriaus Augustino Normanto 2021 m. spalio 19 d. ataskaitoje Nr. NKP-2021/1-2, „Dėl žmogaus teisių padėties Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos Utenos ekspertiniame skyriuje“, prieinama per: https://www.lrski.lt/wp-content/uploads/2021/10/NKP-2021-1-2-3D_Utenos-ekspertinis-skyrius.pdf

ne visi tiriamųjų kreipimaisi yra registruojami atitinkamame dokumentų registre teisės aktuose nustatyta tvarka, todėl tiriamųjų teisė skųstis ir teikti kreipimuisis nėra tinkamai užtikrinama.

- ☐ nesivadovaujama teisės aktuose numatyta fizinio suvaržymo priemonių taikymo tvarka, vidiniuose dokumentuose (Fizinio suvaržymo priemonių naudojimo Utenos ekspertiniame skyriuje taisyklėse) nėra numatyta, jog prieš taikant fizinio suvaržymo priemones turi būti išnaudotos kitos, t. y. švelnesnės, priemonės (žodiniai metodai ir kt.). Patalpose, kuriose taikomos suvaržymo priemonės, nėra laikrodžio, tad tiriamieji, kuriems taikomos fiksavimo priemonės, neturi galimybės sekti laiką, kad žinotų, kiek trunka jų suvaržymas. Fizinio suvaržymo tikslais naudojami odiniai diržai neatitinka teisės aktuose nustatytų reikalavimų. Patalpose, kuriose taikomos suvaržymo priemonės, nėra užtikrinama saugi aplinka, neužtikrinamas tiriamųjų, kuriems taikomos fizinio suvaržymo priemonės, privatumas. Atsižvelgiant į tai, fizinio suvaržymo priemonių taikymo Utenos ekspertiniame skyriuje praktika tobulintina, siekiant užtikrinti tiriamųjų ir darbuotojų saugumą, apsaugoti tiriamųjų orumą bei išvengti žmogaus teisių laisvių pažeidimų rizikos.
- ☐ nėra užtikrinamos tiriamiesiems asmenims tinkamos materialinės sąlygos, palatose trūksta baldų, dauguma čiužinių nėra aptraukti neperšlampama medžiaga, kurią būtų lengva dezinfekuoti. Taip pat neužtikrinamas tiriamųjų privatumas, pavyzdžiui, dušo patalpos duryse yra įrengtas langas, pro kurį yra matoma visa dušo patalpos ertmė, tačiau dušo patalpoje nėra įrengtos užuolaidos arba dušo sienelės, suteikiančios privatumo prausimosi metu, sanitariniai mazgai (tualetai) taip pat įrengti be privatumą ir orumą užtikrinančių pertvarų. Pasivaikščiojimams lauke reikalingi drabužiai, atitinkantys oro sąlygas, tiriamiesiems nėra suteikiami, jiems išduodami išskalbti drabužiai nėra individualizuojami. Šios aplinkybės Utenos ekspertiniame skyriuje sudaro prielaidas žeminančiam elgesiui su tiriamaisiais atsirasti.
- ☐ nėra užtikrinamas visiškas aplinkos ir informacijos pritaikymas asmenims su negalia. Pavyzdžiui, higienos patalpos nėra pritaikytos asmenų specialiesiems poreikiams, įėjimai į atvykusių suimtųjų asmenų priėmimo bei 1-ojo poskyrio patalpas nėra pritaikyti asmenims, turintiems judėjimo negalią (nėra specialių nuovažų nuo bortelių arba norint patekti į patalpas tenka įveikti stačius laiptus), įėjimų ir viduje esančių laiptų apatinės ir viršutinės pakopos nėra pritaikytos regos negalią turintiems asmenims (laiptai neturi skirtingo reljefo dangos arba pakopos nėra pažymėtos kontrastingomis, pvz., geltona, spalvomis), nėra įrengtų liftų ar keltuvų. Todėl yra pažeidžiamas asmenų, turinčių negalią, orumas bei nėra užtikrinamas aukščiausias įmanomas šių asmenų autonomijos, judėjimo laisvės ir saugumo standartas.
- ☐ 1-ajame poskyryje nėra užtikrinama tinkama tiriamųjų asmenų apsauga; budi tik vienas apsaugos būrio pareigūnas, kas neatitinka Vidaus reikalų ministro 2000 m. spalio 16 d. įsakymu Nr. 552/395 patvirtintų nuostatų 12 punkto, kuriame nustatyta, kad Utenos

ekspertinio skyriaus 1-ajame poskyryje pamainą sudaro apsaugos būrio vadovas, budėtojas ir postų pareigūnai, o esant būtinumui – ir budėtojų padėjėjas, reikalavimų. Todėl yra pažeidžiamos tiriamųjų bei šio poskyrio darbuotojų teisės bei kyla grėsmė šių asmenų sveikatai ir gyvybei.

- teismo ekspertų darbo krūvis viršija nustatytąjį, o dėl teismo ekspertų darbo krūvio perviršio susidaro eilės teismo skirtoms stacionarioms teismo psichiatrinėms ekspertizėms atlikti, šio skyriaus darbuotojams nesudarytos tinkamos sąlygos nuolat kelti profesinę kvalifikaciją, todėl sudaromos prielaidos pažeisti darbuotojų bei asmenų, laukiančių teismo ekspertizės, teises.

Atsižvelgęs į nustatytus trūkumus, atsakingoms valstybės įstaigoms ir institucijoms (Vyriausybei, Sveikatos apsaugos ministerijai, biudžetinei įstaigai Valstybinei teismo psichiatrijos tarnybai prie Sveikatos apsaugos ministerijos) Seimo kontrolierius pateikė trisdešimt keturias (34) rekomendacijas dėl asmenų, laikomų Utenos ekspertiniame skyriuje, žmogaus teisių padėties gerinimo.

Patikrinimas Lietuvos kriminalinės policijos biure

Seimo kontrolierius gavo pareiškėjo X (toliau – Pareiškėjas) skundą dėl galimų Pareiškėjo teisių pažeidimų Lietuvos kriminalinės policijos biure. Seimo kontrolieriaus pavedimu Seimo kontrolierių įstaigos Žmogaus teisių biuro darbuotojai ir Seimo kontrolieriaus patarėjai atliko tyrimą dėl žmogaus teisių užtikrinimo Lietuvos kriminalinės policijos biuro patalpose ir šios laisvės apribojimo vietos patikrinimą kankinimų prevencijos tikslais, kiek tai susiję su Pareiškėjo skundo aplinkybėmis.

Atkreiptinas dėmesys į šiuos Lietuvos kriminalinės policijos biuro vykdyto patikrinimo metu nustatytus pagrindinius trūkumus bei žmogaus teisių ir laisvių pažeidimus⁷⁹:

- Pareiškėjas jo sulaikymo metu patyrė įvairius kūno sužalojimus, t. y., kaklinės stuburo dalies sąnarių raiščių patempimą, krūtininės dalies raiščių patempimą, apatinės nugaros dalies, dubens sumušimą. Dėl šių sužalojimų Pareiškėjui ne kartą buvo teikiama medicinos pagalba. Tiek ikiteisminį tyrimą organizuojantis prokuroras, tiek Lietuvos kriminalinės policijos biuro pareigūnai pripažino, kad žinojo apie Pareiškėjo patirtus sužalojimus, tačiau nesiėmė veiksmų, siekiant apginti galimai pažeistas Pareiškėjo teises ir nustatyti, ar prieš Pareiškėją panaudota fizinė prievarta atitiko tarnybinio būtinumo kriterijų bei proporcingumo principą. Atkreiptinas dėmesys, kad tokia situacija, kai nei prokurorai, nei policijos pareigūnai nevykdo pozityvių pareigų efektyviai reaguoti į asmens sveikatos sutrikdymą pareigūnams atliekant procesinius veiksmus, gali būti laikoma pažeidžiančia EŽTK 3 straipsnį.

⁷⁹ Plačiau žr. Seimo kontrolieriaus Augustino Normanto 2021 m. rugpjūčio 19 d. pažymoje-ataskaitoje Nr. 4D-2021/1-160/NKP-2021/1-1 „Dėl galimai pažeistų X teisių ir dėl žmogaus teisių užtikrinimo Lietuvos kriminalinės policijos biure“, prieinama per: <https://www.lrski.lt/documents/pazyma-ataskaita-del-galimai-pazeistu-x-teisiu-ir-del-zmogaus-teisiu-uztikrinimo-lietuvos-kriminalines-policijos-biure/>.

- ☐ Mobiliosiomis stebėjimo priemonėmis buvo fiksuojamas tik Pareiškėjo sulaikymo momentas. Tai reiškia, kad Lietuvos kriminalinės policijos biuro ir Lietuvos policijos antiteroristinių operacijų rinktinės „Aras“ pareigūnai nesilaikė teisės aktuose nustatytų reikalavimų, t. y., privalomai nenaudojo mobiliųjų stebėjimo priemonių visos Pareiškėjo sulaikymo ir pervežimo operacijos metu bei neužtikrino, kad mobilioji vaizdo stebėjimo priemonė tinkamai fiksuotų vaizdo duomenis. Susiklosčiusi situacija, kai vaizdo įrašė nėra užfiksuotas Pareiškėjo pervežimas, kurio metu Pareiškėjo atžvilgiu galėjo būti panaudota perteklinė fizinė prievarta, nesuteikia galimybių objektyviai įvertinti pareigūnų veiksmus, ir tai leidžia daryti prielaidą, kad galimai ne visais atvejais Lietuvos kriminalinės policijos biuro ir rinktinės „Aras“ pareigūnų vykdomų operacijų metu fizinė prievarta yra naudojama proporcingai, paisant tarptautinių žmogaus teisių standartų.
- ☐ Kalėjimų departamento pareigūnai su Pareiškėju atliko kriminalinės žvalgybos veiksmus neturėdami teisės aktuose nustatyto kompetentingo subjekto leidimo (sankcijos) tokius veiksmus atlikti.
- ☐ Lietuvos kriminalinės policijos biuro pareigūnai beveik dešimt valandų nesirūpino Pareiškėjo maitinimu (įskaitant ir galimybę atsigerti), nors turėjo teisės aktuose įtvirtintą pareigą užtikrinti jo maitinimą (ir sudaryti sąlygas atsigerti) ne ilgesniais nei septynių valandų intervalais. Seimo kontrolieriaus nuomone, tokie Lietuvos kriminalinės policijos biuro pareigūnų veiksmai (neveikimas), kai asmeniui nėra užtikrinamas tinkamas ir savalaikis maitinimas, šiuo konkrečiu atveju – Pareiškėjui beveik dešimt valandų nebuvo sudaryta galimybė pavalgyti ir atsigerti, gali būti laikomi kankinimu ir nežmonišku elgesiu, prieštaraujančiu EŽTK 3 straipsniui.
- ☐ Į Lietuvos kriminalinės policijos biuro patalpas ikiteisminio tyrimo apklausoms ir / ar kriminalinės žvalgybos veiksmų atlikimui atvesdinami asmenys nėra registruojami. Atvesdintų asmenų buvimo vietą ir trukmę Lietuvos kriminalinės policijos biuro patalpose iš dalies galima atsekti tik pagal šių asmenų apklausos protokolus bei kriminalinės žvalgybos dokumentus, kurie pildomi ne visuomet. Sprendimą dėl atitinkamų dokumentų pildymo Lietuvos kriminalinės policijos biuro pareigūnai priima savo nuožiūra, įvertinę atitinkamų kriminalinės žvalgybos veiksmų atlikimo metu surinktą informaciją. Dėl šios priežasties gali susidaryti situacijos, kai į Lietuvos kriminalinės policijos biuro patalpas pristatytų asmenų buvimo vieta ir / ar su jais atlikti kriminalinės žvalgybos veiksmai nėra žinomi, taip sudarant prielaidas pažeisti EŽTK 3 straipsnio, Konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą ir Tarptautinės konvencijos dėl asmenų apsaugos nuo priverstinio dingimo nuostatas.
- ☐ Lietuvos kriminalinės policijos biuro apklausos kambariuose neužtikrinamas tinkamas vėdinimas, dėl to pareigūnai ikiteisminio tyrimo ir / ar kriminalinės žvalgybos veiksmus atlieka savo darbo kabinetuose, taip ne tik pablogindami savo darbo sąlygas bei tam

tikrais atvejais rizikuodami atskleisti konfidencialią informaciją ir pažeisdami į policijos įstaigą pristatytų asmenų apklausai taikomus reikalavimus, bet ir sudarydami prielaidas pažeisti EŽTK 3 straipsnio nuostatas, policijos veiklos principus, neužtikrinti į Lietuvos kriminalinės policijos biuro patalpas pristatomų asmenų teisių ir pagarbos žmogiškajam orumui.

Atsižvelgęs į nustatytus trūkumus, atsakingoms valstybės įstaigoms ir institucijoms (Generalinei prokuratūrai, Lietuvos policijai, Lietuvos kriminalinės policijos biurui, Kalėjimų departamentui prie Teisingumo ministerijos) Seimo kontrolierius pateikė dvylika (12) rekomendacijų dėl asmenų, kurie apklausiami Lietuvos kriminalinės policijos biuro patalpose, žmogaus teisių padėties gerinimo.

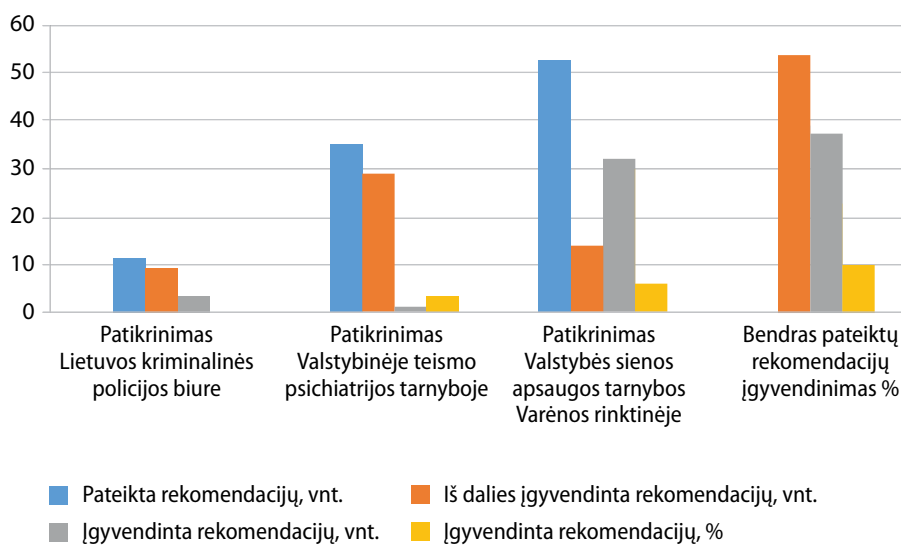
Rekomendacijų vykdymo kontrolė

2021 m. Seimo kontrolierių įstaigos vykdomai nacionalinei kankinimų prevencijai vis dar darė įtaką pasaulinė koronaviruso infekcijos sukelta COVID-19 ligos pandemija, taip pat dėl jos ir kitų priežasčių atsiradęs žmogiškųjų išteklių trūkumas. Seimo kontrolieriai naudojo įvairius jų pateiktų rekomendacijų įgyvendinimo priežiūros metodus. Po pateiktų rekomendacijų atsakingos institucijos buvo konsultuojamos telefonu, elektroniniu paštu bei kitomis ryšio priemonėmis, o išanalizavus Seimo kontrolieriui pateiktus rekomendacijų įgyvendinimo planus institucijoms buvo teikiami išsamūs rekomendacijų įgyvendinimo planų vykdymo komentarai, trūkstant informacijos buvo prašoma planus patikslinti.

Vertinant po patikrinimo Lietuvos kriminalinės policijos biuro patalpose pateiktų dvylikos rekomendacijų įgyvendinimą, pažymėtina, jog trys iš jų buvo tinkamai įgyvendintos, o devynios rekomendacijos įgyventos iš dalies / arba vis dar įgyvendinamos. Iš trisdešimt dviejų rekomendacijų, pateiktų po patikrinimo Valstybinėje teismo psichiatrijos tarnyboje, visiškai įgyvendinta tik viena, iš dalies įgyvendintos / arba vis dar įgyvendinamos dvidešimt devynios, kol kas neįgyvendintos trys. Paskutinio 2021 metais atlikto patikrinimo, kuris vyko Valstybės sienos apsaugos tarnybos Varėnos rinktinėje, rekomendacijų įgyvendinimo skaičiai atrodo taip: iš penkiasdešimt dviejų pateiktų rekomendacijų įgyvendintos trisdešimt dvi, iš dalies įgyvendintos / arba vis dar įgyvendinamos keturiolika, neįgyvendintos šešios rekomendacijos.

Pažymėtina, jog iš visų 2021 m. nacionalinės kankinimų prevencijos metu pateiktų rekomendacijų 37 proc. buvo įgyvendinta, dar 53 proc. jų įgyvendinta iš dalies ir / arba vis dar įgyvendinama. Dėl 10 proc. neįgyvendintų rekomendacijų toliau vyksta dialogas su atsakingomis institucijomis, kuriuo siekiama greito ir efektyvaus visų rekomendacijų įgyvendinimo bei tinkamo laisvės apribojimo vietose esančių asmenų teisių užtikrinimo.

Pateiktų rekomendacijų įgyvendinimas

Įstaigos vadovė, Seimo kontrolierė

Erika Leonaitė

Seimo kontrolierė

Milda Vainiutė

A blurred background image of a city skyline at night, featuring several tall buildings with lights reflecting on a body of water in the foreground.

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
SEIMO KONTROLIERIŲ ĮSTAIGA**

Gedimino pr. 56
01110 Vilnius
Tel. +370 706 65 105
Faks. +370 706 65 138
ombuds@lrski.lt
www.lrski.lt

LR Seimo kontrolierių įstaigos nuotraukos / V. Valentinavičius